

UNIVERSITAT D'ANDORRA

Programa de doctorat de la Universitat d'Andorra

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra

Lorena Jordana Carmona

Direcció: José Manuel García de la Cruz i Rosa M. Mariño Mesías
Identificador: TD-111-107757/202401
Data de defensa: 8 de maig de 2024

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tdx.cat) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (*framing*). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tdx.cat) service has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized neither its spreading nor the availability from a site foreign to the TDX service. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service is not authorized (*framing*). These rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author

Tesi Doctoral

UNIVERSITAT D'ANDORRA

Programa de doctorat de la Universitat d'Andorra

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

Institutional reforms and their contribution to strengthening factors that attract foreign direct investment. The case of the Principality of Andorra.

Doctoranda: Lorena JORDANA CARMONA

Directors: José Manuel GARCÍA DE LA CRUZ (Universidad Autónoma de Madrid)

Rosa M. MARIÑO MESÍAS (Universitat d'Andorra)

Sant Julià de Lòria, gener de 2024

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

A la meva mare

*En cada moment que prenc consciència de la teva absència,
també soc conscient de la teva presència
i això em dona força per continuar en la nit fosca de l'ànima,
ja que sé que demà brillarà el sol
i tu continuaràs vivint dins del meu cor.*

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

Agraïments

Desitjo expressar la meua sincera gratitud a tots aquells que han col·laborat en l'elaboració d'aquesta tesi doctoral, amb un agraïment especial:

Als meus directors de tesi, la Rosa i el Manuel, que han format un tàndem immillorable en la conducció d'aquest treball. La vostra coordinació i equilibri han estat fonamentals per arribar al final d'aquest camí.

A la meua família, per seguir de prop cadascuna de les petites passes que he donat i inculcar-me la passió per aprendre.

Al meu pare, qui, amb discreció, m'ha demostrat sempre el seu orgull i predilecció, i a qui admiro incondicionalment.

Al meu germà, que m'enorgulleix dia a dia, per traspasar-me sempre la seva serenitat i alegria només amb la seva presència.

Al Joan, de qui em fascina la seva essència, per agafar la meua mà amb força, guiant-me sempre amb afecte, paciència i confiança.

Als meus amics, que, malgrat no poder ser-hi sempre, hi són de manera incondicional.

Als meus estimats companys, que cada dia m'han ofert la seva ajuda i el seu somriure, fent aquesta jornada acadèmica més enriquidora.

A Andorra Business, i especialment a la Judith, el seu suport inestimable ha estat fonamental perquè aquesta tasca fos possible.

Als participants de l'enquesta i aquells que van prendre part activament en les entrevistes, el vostre temps ha estat decisiu per al desenvolupament empíric d'aquesta recerca.

A la Universitat d'Andorra, com a institució que ha possibilitat el desenvolupament d'aquest projecte, i especialment al seu valuós capital humà, que ha creat un entorn excepcional on he pogut créixer acadèmicament i personalment des del primer dia que em va acollir.

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

Índex

Introducció	19
Capítol 1. Modernització de l'economia andorrana	25
1.1. Evolució econòmica del Principat d'Andorra	27
1.1.1. Procés d'enfortiment institucional d'Andorra	39
1.1.2. Obertura externa d'Andorra	41
1.2. L'economia global: el comerç, la IED i les EMN	42
1.2.1. La globalització i el comerç internacional	43
1.2.2. La IED en el procés de globalització	47
1.2.3. La IED i el creixement econòmic	56
1.3. La IED a Andorra	60
1.3.1. Importància de la IED per l'economia nacional	62
1.3.2. Disponibilitat d'estadístiques sobre IED a Andorra	65
1.3.3. Evolució de la IED a Andorra	67
Capítol 2. Objectiu general i específics	73
2.1. Objectiu general de la recerca	75
2.2. Objectius específics	76
2.3. Justificació del tema d'estudi	77
2.4. Metodologia i estructura de la investigació	80
Capítol 3. Marc teòric i conceptual	85
3.1. Les teories explicatives del comerç internacional i la IED	87
3.1.1. Les teories del comerç internacional	89
3.1.2. La teoria de l'organització industrial	90
3.1.3. Les teories de la internacionalització	90
3.1.4. La teoria eclèctica	95
3.2. Els factors determinants de la ubicació de la IED	100
3.2.1. Condicions econòmiques	102
3.2.2. Condicions politicoinstitucionals	107
3.2.3. Instruments per a l'atracció d'inversions	115
Capítol 4. Hipòtesis de la recerca	119
4.1. Formulació de les hipòtesis d'investigació	121
4.1.1. Hipòtesis sobre les reformes iniciades per Andorra	122
4.1.2. Hipòtesis sobre els motius d'internacionalització de les empreses inversores a Andorra	124
Capítol 5. Anàlisi de les reformes en l'estratègia d'internacionalització d'Andorra	135
5.1. Estratègia interna d'institucionalització	138
5.1.1. Internacionalització	140
5.1.2. Transparència i homologació	141
5.2. Estratègia externa d'obertura	163
5.2.1. Obertura exterior	164
5.2.2. Diversificació econòmica	168
5.2.3. Reforçament de la posició internacional	172

Capítol 6. La investigació empírica	179
6.1. Investigació quantitativa: el qüestionari	181
6.1.1. Elaboració de l'instrument de mesura	181
6.1.2. Selecció de la població i de la mostra objecte d'estudi	189
6.1.3. Recollida de la informació	192
6.2. Investigació qualitativa: entrevistes en profunditat	193
6.2.1. Elaboració de l'instrument de mesura	194
6.2.2. Selecció de la mostra objecte d'estudi	198
6.2.3. Recollida de la informació	199
Capítol 7. Resultats de la investigació empírica	203
7.1. Estadístics descriptius	205
7.2. Validació de la mostra	227
7.3. Anàlisi de segmentació	233
7.4. Anàlisi factorial exploratòria	255
7.4.1. Anàlisi factorial exploratòria dels avantatges de propietat	258
7.4.2. Anàlisi factorial exploratòria dels avantatges d'ubicació	259
7.4.3. Anàlisi factorial exploratòria dels avantatges d'internalització	265
7.5. Contrastació de les hipòtesis	267
7.5.1. Contrastació de la hipòtesi 1	267
7.5.2. Contrastació de la hipòtesi 2	279
7.5.3. Contrastació de la hipòtesi 3	280
7.5.4. Contrastació de la hipòtesi 4	306
Conclusions i línies futures de la recerca	309
Conclusions	314
Limitacions i línies futures d'investigació	324
Referències bibliogràfiques	329
Annexos	343

Índex d'annexos

Annex 1: Referències bibliogràfiques sobre la ubicació de la IED	344
Annex 2: Cronologia d'esdeveniments rellevants en relació amb el procés de transparència i homologació en matèria fiscal d'Andorra entre 2009 i 2022	352
Annex 3: Acords d'intercanvi d'informació firmats per Andorra.....	355
Annex 4: Convenis per evitar la doble imposició firmats per Andorra.....	357
Annex 5: Cronologia d'esdeveniments rellevants en relació amb el procés de transformació del marc financer d'Andorra resultant de l'Acord Monetari	359
Annex 6: Cronologia d'esdeveniments rellevants entre 2012 i 2022 en relació amb el procés de transformació del marc de prevenció i lluita contra el blanqueig de diners i el finançament del terrorisme d'Andorra	362
Annex 7: Evolució de les qualificacions creditícies realitzades per agències de ràting a Andorra.....	364
Annex 8: Investigació empírica mixta	367
Annex 9: Referències bibliogràfiques amb l'ús del qüestionari com a metodologia de recerca	369
Annex 10: Qüestionari en català.....	373
Annex 11: Relació d'estudis en els quals s'han identificat els diferents elements del qüestionari	384
Annex 12: Fases desenvolupades en l'ús de l'ATLAS.ti en l'anàlisi d'entrevistes en profunditat.....	391

Índex d'il·lustracions

Il·lustració 1: Afluència turística entre 1970 i 1999	32
Il·lustració 2: Assalariats per sectors entre 1972 i 1988	33
Il·lustració 3: Evolució de la població andorrana	35
Il·lustració 4: Evolució del comerç mundial com % del PIB global	45
Il·lustració 5: Evolució del comerç mundial 1950-2022 (índex de volum, 1950=100).....	45
Il·lustració 6: Evolució del comerç mundial, 1950-2022 (milers de milions de dòlars)	46
Il·lustració 7: Comerç mundial de serveis i béns com a % del PIB	46
Il·lustració 8: Evolució volum d'IED a escala mundial (milions de dòlars) i de la IED com % del PIB global.....	49
Il·lustració 9: Evolució de l'entrada IED per grup entre 1990 i 2020	52
Il·lustració 10: Evolució de la sortida d'IED per grup entre 1990 i 2022.....	53
Il·lustració 11: Evolució de la IED a Andorra (volum d'inversions formalitzades en €) entre 2012 i 2022.....	61
Il·lustració 12: Pes de la IED en relació al PIB d'Andorra	63
Il·lustració 13: Pes de la IED en relació a les importacions i exportacions a Andorra	64
Il·lustració 14: Nombre de sol·licituds formalitzades d'IED a Andorra entre 2012 i 2022	67
Il·lustració 15: Import de sol·licituds formalitzades d'IED a Andorra entre 2012 i 2022.....	68
Il·lustració 16: Import mitjà de sol·licituds formalitzades d'IED a Andorra entre 2012 i 2022	68
Il·lustració 17: Nombre de sol·licituds formalitzades d'IED a Andorra per àmbit econòmic entre 2012 i 2022 ..	70
Il·lustració 18: Import de sol·licituds formalitzades d'IED a Andorra per àmbit econòmic entre 2012 i 2022	70
Il·lustració 19: Fases de la recerca	83
Il·lustració 20: Paradigma eclèctic o paradigma OLI	96
Il·lustració 21: Avantatges de les formes d'internacionalització	97
Il·lustració 22: Formulació de les hipòtesis.....	122
Il·lustració 23: Estructura del qüestionari	188
Il·lustració 24: Ordre de formulació suggerit de les preguntes en una entrevista qualificada	195
Il·lustració 25: Procés general de l'anàlisi de dades qualitatives a partir de categories i temes	202
Il·lustració 26: Càrrec de la persona enquestada.....	209
Il·lustració 27: Any d'inici de les operacions a Andorra (havent obtingut tots els permisos)	210
Il·lustració 28: Nombre total de treballadors de l'empresa a Andorra.....	211
Il·lustració 29: Nombre total de treballadors de l'empresa al món.....	211
Il·lustració 30: Principal sector d'activitat en què es classifica l'empresa	212
Il·lustració 31: Principal activitat en què es classifica l'empresa	213
Il·lustració 32: Importància de les activitats que es realitzen per l'empresa en la filial a Andorra	213
Il·lustració 33: Sol·licituds formalitzades a Andorra per país.....	229
Il·lustració 34: Empreses estrangeres enquestades per país.....	229
Il·lustració 35: Sol·licituds formalitzades a Andorra per àmbit econòmic.....	231
Il·lustració 36: Empreses estrangeres enquestades per àmbit econòmic	231
Il·lustració 37: Nombre i import de les sol·licituds formalitzades d'IED (a) i reformes desenvolupades a Andorra entre 2012 i 2022 (b).....	268
Il·lustració 38: Impacte de les reformes en les condicions econòmiques, polítiques i institucionals i instruments per a l'atracció d'inversions	271
Il·lustració 39: Xarxa de codis de les entrevistes en l'avaluació de l'estratègia interna	273
Il·lustració 40: Xarxa de codis de les entrevistes en l'avaluació de l'estratègia externa	276
Il·lustració 41: Codis i freqüències sobre el mercat intern d'Andorra resultat de les entrevistes	283
Il·lustració 42: Referències bibliogràfiques sobre la ubicació de la IED.....	344
Il·lustració 43: Mètodes mixtos en l'investigació.....	367

Índex de taules

Taula 1: Pressupost en carreteres 1960-1970 (valor en pessetes).....	31
Taula 2: Taxes de creixement del PIB mundial, FBCP, comerç i IED, 2020-2023.....	51
Taula 3: Nombre sol·licituds formalitzades per país d'origen	71
Taula 4: Import sol·licituds formalitzades per país d'origen.....	72
Taula 5: Teories explicatives del comerç internacional i la IED	88
Taula 6: Estratègies empresarials	98
Taula 7: Factors determinants de la ubicació de les decisions d'inversió	101
Taula 8: Concreció dels objectius en hipòtesi	133
Taula 9: Resum dels avenços realitzats en l'estratègia interna d'institucionalització.....	140
Taula 10: Cronologia d'esdeveniments rellevants en matèria de transparència i homologació d'Andorra	142
Taula 11: Resum dels avenços realitzats en l'estratègia externa d'obertura	164
Taula 12: Avenços en matèria financera i fiscal.....	173
Taula 13: Avenços en matèria PBC/FT	174
Taula 14: Trets destacats dels informes de les agències de qualificació entre 2017 i 2022	174
Taula 15: Marc jurídic de les relacions del Principat d'Andorra amb la UE	177
Taula 16: Estadístics dels avantatges de l'empresa (propietat, ubicació i internalització) en la IED	214
Taula 17: Estadístics dels avantatges del país amb relació a les condicions econòmiques.....	217
Taula 18: Estadístics dels avantatges del país amb relació a les condicions polítiques i institucionals	221
Taula 19: Estadístics dels avantatges del país amb relació als instruments per a l'atracció d'inversions en la decisió d'inversió a Andorra.....	222
Taula 20: Qüestions de preocupació manifestades pels enquestats relacionades amb les condicions econòmiques, polítiques i institucionals i amb els instruments per a l'atracció de la IED.....	223
Taula 21: Altres qüestions de preocupació manifestades pels enquestats.....	226
Taula 22: Segmentació de la mostra per països i resultats sobre la percepció dels avantatges desagregats de les diferents condicions del país.....	235
Taula 23: Segmentació de la mostra per països i resultats sobre la percepció dels avantatges agregats de les diferents condicions del país.....	236
Taula 24: Segmentació de la mostra per sector d'inversió i resultats sobre la percepció dels avantatges desagregats de les diferents condicions del país per	240
Taula 25: Segmentació de la mostra per sector d'inversió i resultats sobre la percepció dels avantatges agregats de les diferents condicions del país	241
Taula 26: Segmentació de la mostra per activitat d'inversió i resultats sobre la percepció dels avantatges desagregats de les diferents condicions del país.....	244
Taula 27: Segmentació de la mostra per activitat d'inversió i resultats sobre la percepció dels avantatges agregats de les diferents condicions del país	245
Taula 28: Segmentació de la mostra per grandària de l'empresa multinacional a Andorra i resultats sobre la percepció dels avantatges desagregats de les diferents condicions del país.....	248
Taula 29: Segmentació de la mostra per grandària de l'empresa multinacional a Andorra i resultats sobre la percepció dels avantatges agregats de les diferents condicions del país	249
Taula 30: Segmentació de la mostra per grandària de l'empresa multinacional inversora i resultats sobre la percepció dels avantatges desagregats de les diferents condicions del país.....	252
Taula 31: Segmentació de la mostra per grandària de l'empresa multinacional inversora i resultats sobre la percepció dels avantatges agregats de les diferents condicions del país	253
Taula 32: Prova d'esfericitat de Bartlett per a cadascun dels factorials realitzats	257
Taula 33: Prova de Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) per a cadascun dels factorials desenvolupats	258
Taula 34: AFE dels avantatges de propietat.....	258
Taula 35: AFE dels avantatges d'ubicació. Condicions econòmiques: mercat intern.....	260

Taula 36: AFE dels avantatges d'ubicació. Condicions econòmiques: infraestructura de transport i comunicacions.....	261
Taula 37: AFE dels avantatges d'ubicació. Condicions econòmiques: disponibilitat de factors de producció ..	261
Taula 38: AFE dels avantatges d'ubicació. Condicions econòmiques: estabilitat macroeconòmica	262
Taula 39: AFE dels avantatges d'ubicació. Condicions polítiques i institucionals	263
Taula 40: AFE dels avantatges d'ubicació. Instruments per a l'atracció d'inversions	264
Taula 41: AFE dels avantatges d'internalització.....	265
Taula 42: Puntuació mitjana del qüestionari de les variables dels avantatges de propietat	279
Taula 43: Puntuació mitjana del qüestionari de les variables del mercat intern	280
Taula 44: Puntuació mitjana del qüestionari de les variables relacionades amb la infraestructura de transport i comunicacions.....	284
Taula 45: Puntuació mitjana del qüestionari de les variables relacionades amb la disponibilitat de factors de producció.....	287
Taula 46: Puntuació mitjana del qüestionari de les variables relacionades amb l'estabilitat macroeconòmica	290
Taula 47: Puntuació mitjana del qüestionari de les variables relacionades amb condicions generals (polítiques i institucionals)	292
Taula 48: Puntuació mitjana del qüestionari de les variables relacionades amb les condicions reguladores...	297
Taula 49: Puntuació mitjana del qüestionari de les variables relacionades amb el règim fiscal	298
Taula 50: Puntuació mitjana del qüestionari de les variables relacionades la regulació general sobre inversions	301
Taula 51: Puntuació mitjana del qüestionari de les variables relacionades amb els suports públics a les inversions	302
Taula 52: Contrastació de les subhipòtesi vinculades a la hipòtesi 3	305
Taula 53: Puntuació mitjana del qüestionari de les variables dels avantatges d'internalització	306
Taula 54: Cronologia d'esdeveniments transparència i homologació en matèria fiscal	352
Taula 55: All.....	355
Taula 56: CDI	357
Taula 57: Cronologia esdeveniments marc financer d'Andorra resultant de l'Acord Monetari	359
Taula 58: Cronologia d'esdeveniments marc de prevenció i lluita contra el blanqueig de diners i el finançament del terrorisme.....	362
Taula 59: Qualificacions agències de ràting	364
Taula 60: Referències bibliogràfiques amb l'ús del qüestionari com a metodologia de recerca	369
Taula 61: Part 1. Informació general de les empreses enquestades	384
Taula 62: Part 2a. Avantatges de propietat l'empresa	385
Taula 63: Part 2a. Avantatges d'ubicació de l'empresa	385
Taula 64: Part 2a. Avantatges d'internalització l'empresa	386
Taula 65: Part 2b. Avantatges de la ubicació del país – condicions econòmiques.....	387
Taula 66: Part 2b. Avantatges de la ubicació del país – condicions polítiques i institucionals	389
Taula 67: Part 2b. Avantatges de la ubicació del país – instruments per a l'atracció d'inversions	390
Taula 68: Part 3. Qüestions de preocupació	390

Acrònims

- ACP – Acord comercial preferencial
ACR – Acord comercial regional
AFA – Autoritat Financera d'Andorra
AFE – Anàlisi Factorial Exploràtoria
API – Agència de Promoció d'Inversions
ASEAN – Associació de Nacions d'Àsia Sud-oriental (en anglès *Association of Southeast Asian Nations*)
BM – Banc Mundial
BRICS – Brasil, Rússia, Índia, Xina i Sud-àfrica
CCIS – Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra
CDI – Conveni per evitar la doble imposició
CE – Comissió Europea
CEA – Confederació Empresarial Andorrana
CEE – Comunitat Econòmica Europea
CEPAL – Comissió Econòmica per a Amèrica Llatina i el Carib
CFGF – Formació Bruta de Capital Fix
CGV – Cadena Global de Valor
CRM – Gestió de relacions amb el client (en anglès *Customer Relationship Management*)
EMN – Empreses Multinacionals
EUA – Estats Units d'Amèrica
FBCF – Formació Bruta de Capital Fix
FEF – Fòrum d'Estabilitat Financera
FMI – Fons Monetari Internacional
GAFI – Grup d'Acció Financera Internacional (en anglès *Financial Action Task Force* o FATF)
IED – Inversió Estrangera Directa
IGI – Impost General Indirecte
IOSCO – Organització Internacional de Comissions de Valors (en anglès *International Organization of Securities Commissions*)
IRNR – Impost sobre la Renda dels No Residents fiscals
IRPF – Impost de la Renda de les Persones Físiques
IS – Impost sobre Societats
KYC – Procediments de coneixement de client (en anglès *Know Your Customer*)
MoU – memoràndum d'entesa (en anglès *Memorandum of Understanding*)
NIIF-UE – Normes internacionals d'informació financera (en anglès *International Financial Reporting Standards* o IFRS)
OCDE – Organització per a la Cooperació i Desenvolupament Econòmic
OMC – Organització Mundial del Comerç
OMD – Organització Mundial de Duanes
OMPI – Organització Mundial de la Propietat Intel·lectual
OMS – Organització Mundial de la Salut
OMT – Organització Mundial del Turisme
ONU – Organització de les Nacions Unides
OSCE – Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa

PBC/FT – Prevenció del blanqueig de diners i finançament del terrorisme

PIB – Producte Interior Brut

PIME – Petita i Mitjana Empresa

PMD – Països Menys Desenvolupats (en anglès *Less Developed Countries* o LDC)

SADC – Comunitat de Desenvolupament d'Àfrica Austral (en anglès *Southern African Development Community*)

SEPA – Àrea de Pagament Única Europea (en anglès *Single European Payment Area*)

TBI – Tractat Bilateral d'Inversió

TIC – Tecnologies de la Informació i Comunicació

TIEA – Acords d'intercanvi d'informació fiscal (en anglès *Tax Information Exchange Agreements*)

UBO – Beneficiari Efectiu (en anglès *Ultimate Beneficial Ownership*)

UE – Unió Europea

UIFAND – Unitat d'Intel·ligència Financera d'Andorra

UNCTAD – Conferència de Nacions Unides sobre Comerç i Desenvolupament (en anglès *United Nations Conference on Trade and Development*)

UNESCO – Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura (en l'anglès *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*)

Resum

La globalització econòmica ha exercit una influència significativa en la captació d'inversió estrangera directa (IED) per part dels estats. El Principat d'Andorra, en sintonia amb aquest procés, ha buscat activament participar-hi mitjançant la implementació d'una sèrie de reformes amb l'objectiu de millorar la seva atracció com a destinació d'IED.

L'objectiu d'aquesta tesi doctoral és analitzar les reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversions estrangeres directes al Principat d'Andorra, emmarcat dins del marc conceptual del paradigma eclèctic de Dunning. Amb aquest propòsit la recerca utilitza un enfocament empíric quantitatiu amb la resposta a qüestionaris per part d'empreses inversores estrangeres al país, complementat amb entrevistes en profunditat a representants qualificats tant del sector públic com privat d'Andorra. Les dades estadístiques, els resultats del qüestionari i les opinions dels professionals coincideixen en l'èxit de les reformes en l'estimulació dels fluxos d'IED cap a Andorra, des de la implementació de la Llei 10/2012 d'inversió estrangera.

Les conclusions demostren que el fort compromís amb els estàndards internacionals, han consolidat la reputació d'Andorra com a jurisdicció fiable, traduint-se en una millora de la seva percepció com a actor rellevant en l'arena econòmica global.

Pel que fa a la ubicació específica d'Andorra, els resultats sobre les condicions econòmiques mostren que les característiques pròpies del mercat andorrà exerceixen una influència significativa i positiva en l'entrada d'IED al país, mentre que es detecta la necessitat d'una infraestructura de transports i comunicacions més eficient per facilitar les operacions empresarials i es posa de manifest la falta de disponibilitat de factors de producció.

Han estat altament valorades les variables politicoinstitucionals relacionades amb la qualitat institucional, l'estabilitat governamental i la seguretat jurídica dels inversors. No obstant això, les regulacions i procediments administratius són percebuts com a complicats i poc eficients. També minven l'atractiu del país, la burocràcia lenta i costosa i la falta de coordinació entre les administracions públiques, juntament amb potencials canvis legals, fiscals i migratoris que puguin desenvolupar-se. Emergeix de l'anàlisi la necessitat de millorar la regulació i la importància de signar més convenis per evitar la doble imposició (CDI). El règim fiscal destaca clarament com a factor d'atracció d'entre tots els avantatges d'ubicació.

Existeix també una percepció generalitzada positiva sobre els instruments per a l'atracció d'inversions, tot i que hi ha una preocupació general sobre la continuïtat dels suports a la IED, incloent-hi l'acompanyament en la radicació i la necessitat de suport administratiu, polític i financer.

Finalment, apareixen dues qüestions de preocupació recurrents en els resultats relacionades amb la negociació de l'Acord amb la Unió Europea (UE) i el preu de l'habitatge.

En resum, la investigació corrobora les hipòtesis relatives a la influència significativa de les reformes institucionals i d'obertura en l'estimulació dels fluxos d'IED i evidencia la percepció positiva dels inversors estrangers establerts al Principat respecte a gran part dels avantatges d'ubicació que el país ofereix.

Paraules clau: *inversió estrangera directa, economia andorrana, reformes institucionals, obertura econòmica, determinants d'ubicació de la IED.*

Abstract

Economic globalization has exerted a significant influence on the attraction of Foreign Direct Investment (FDI) by states. In this line, the Principality of Andorra has actively sought to participate in this process by implementing a series of reforms with the aim of enhancing its appeal as an FDI destination.

The objective of this doctoral thesis is to analyze institutional reforms and their contribution to strengthening the factors attracting foreign direct investments in the Principality of Andorra, within the conceptual framework of Dunning's eclectic paradigm. For this purpose, this research employs a quantitative empirical approach, incorporating questionnaire responses from foreign investing companies in the country, complemented by in-depth interviews with qualified representatives from both the public and private sectors of Andorra. Statistical data, questionnaire results, and professional opinions converge on the success of reforms in stimulating FDI flows to Andorra, especially since the implementation of Law 10/2012 on foreign investment.

The conclusions demonstrate that Andorra's strong commitment to international standards has solidified its reputation as a reliable jurisdiction, resulting in an improved perception of the country as a relevant agent in the global economic arena.

Regarding Andorra's specific location, results on economic conditions show that characteristics inherent to the Andorran market have a significant and positive influence on FDI inflows, while highlighting the need for more efficient transportation and communication infrastructure to facilitate business operations. The scarcity of production factors is also identified as a limiting factor.

Variables related to political and institutional quality, governmental stability, and legal security are highly valued by respondents, though regulations and administrative procedures are perceived as complex and inefficient, diminishing the country's attractiveness for investors. Slow and costly bureaucracy, a lack of coordination between public administrations and potential legal, fiscal, and migratory changes that may arise are also identified as factors reducing attractiveness to the country. The analysis underscores the need to improve regulations and the importance of signing more double taxation agreements (DTAs) in the future. The tax regime clearly stands out as the most attractive location advantage.

There is also a generally positive perception of investment attraction instruments, although concerns exist about the continuity of FDI support, including settlement assistance and the need for administrative, political, and financial support.

Finally, two recurring concerns in the results are related to negotiations with the European Union (EU) and housing prices.

In summary, the research corroborates the hypotheses regarding the significant influence of institutional and openness reforms in stimulating FDI flows. It also highlights the positive perception of foreign investors established in the Principality regarding many of the location advantages that the country offers.

Keywords: Foreign Direct Investment, Andorran economy, institutional reforms, economic openness, determinants of FDI location.

Introducció

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

El Principat d'Andorra ha experimentat en els darrers anys canvis en el seu desenvolupament econòmic influït pel context global, adaptant-se a les demandes d'un món cada vegada més interconnectat. El país ha viscut en les últimes dècades un procés de canvi històric en les seves fronteres que han portat el país a modificar tota la seva normativa financera, mercantil, laboral, de seguretat social i fiscal. Un canvi profund cap a un procés d'institucionalització, d'obertura i liberalització amb la IED, l'homologació internacional i l'associació progressiva envers la UE com a eixos principals d'aquesta transformació, procurant en tot moment mantenir les seves especificitats, amb l'objectiu d'aconseguir un creixement sòlid per al país.

Andorra, mitjançant aquest procés, ha buscat, per una banda, convertir-se en un nou pol d'atracció econòmic per a empreses i societats perquè s'instal·lin al país per ser més competitives, i, per altra banda, diversificar la seva economia. Aquest canvi s'emmarca dins del procés de globalització econòmica que ha suposat, entre d'altres, l'expansió del comerç internacional, l'increment desmesurat dels fluxos financers i l'increment de la IED, posicionant a les empreses multinacionals (EMN) en un context inexorablement globalitzat i competitiu. Així, les empreses es veuen amb l'obligació de prendre decisions per poder continuar existint en el món globalitzat i competitiu en què desenvolupen les seves activitats i en moltes ocasions aquestes decisions tenen a veure amb seleccionar els països envers els quals dirigir les seves inversions de manera que puguin maximitzar la seva rendibilitat, mantenint-se eficients i competitives davant dels seus competidors. Per aquest motiu, l'elecció del país de destí dels inversors està condicionat per diversos factors de diversa naturalesa que inclouen des de característiques específiques de l'activitat econòmica, com factors geogràfics, fins a components institucionals que incideixen en la política econòmica. Així doncs, resulta important saber determinar quins factors juguen un paper important en l'atracció de la IED.

En aquest sentit, la present tesi doctoral planteja com a objectiu general **analitzar les reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversions estrangeres directes al Principat d'Andorra**. Es pretén analitzar en profunditat les interaccions entre les reformes institucionals, l'obertura econòmica i els fluxos d'IED, amb la finalitat de proporcionar una imatge completa i detallada de com Andorra s'ha adaptat als canvis globals i als reptes del segle XXI.

El desenvolupament de la recerca, exigeix aprofundir en dos objectius específics concrets i l'aplicació de mètodes adequats per a donar resposta a aquests. Primerament, es busca donar resposta al primer objectiu específic que ha consistit a **analitzar les reformes, que tenen a veure amb el procés d'institucionalització i obertura de l'economia andorrana**. La investigació representa un estudi exhaustiu que aborda les transformacions institucionals i l'obertura econòmica d'Andorra i el seu impacte en la IED. La recerca se situa en un context global dinàmic i interconnectat, on les economies estan subjectes a canvis constants i influències externes. Centrada en l'evolució econòmica d'Andorra, la investigació inclou una

revisió exhaustiva de les reformes implementades, com els canvis en la normativa fiscal i financera, les iniciatives d'obertura econòmica i altres polítiques destinades a crear un entorn més atractiu per a les empreses i inversors estrangers.

Seguidament, la recerca es relaciona concretament amb el segon objectiu específic que pretén **avaluar com les empreses perceben i valoren els factors de localització empresarial relacionats amb les reformes i les característiques de l'economia andorrana**. En aquest context, s'explora com interpreten les EMN diversos aspectes de la ubicació del país, com ara la seguretat jurídica, la facilitat per dur a terme transaccions comercials, els incentius fiscals, la qualitat de la infraestructura i altres factors que han influït en la seva decisió d'invertir a Andorra. Aquesta avaluació vol proporcionar una visió més completa de com les reformes econòmiques i institucionals han afectat la percepció empresarial i les decisions dels inversors estrangers.

Per aprofundir en aquesta complexa qüestió, aquest estudi segueix un **procediment metodològic** dividit en diverses fases clarament definides. La primera fase implica una revisió bibliogràfica exhaustiva per establir un marc teòric i conceptual sòlid d'acord amb l'objectiu general i específics de la investigació. S'expliquen les teories del comerç internacional i la IED, establint una connexió clara amb les bases teòriques que sustenten la recerca. A més, s'analitzen de forma específica els factors determinants de la ubicació de la IED, connectant amb els conceptes teòrics i preparant el terreny per a les hipòtesis de la recerca. Seguidament, es formulen les hipòtesis que han estat acuradament elaborades, prenent com a base l'objectiu principal i els objectius específics de la investigació. Aquestes hipòtesis serveixen com a guia per a l'anàlisi i proporcionen una estructura predictiva per a les conclusions i les implicacions del treball. Per poder donar resposta als objectius i realitzar una contrastació de les hipòtesis, es disseny i implementa la part empírica de la investigació, que suposa el disseny d'una investigació empírica quantitativa, que constitueix la part principal de l'estudi i es basa en l'elaboració d'un qüestionari que s'ha enviat a EMN inversores a Andorra. Així mateix, es complementa amb una investigació empírica qualitativa complementària, fonamentada en la realització d'entrevistes en profunditat a representants qualificats del món empresarial i de l'administració pública del país. La següent fase es dedica a l'anàlisi de la informació recollida en l'estudi empíric de la recerca i a l'obtenció de resultats. Primer, es presenten i interpreten els estadístics descriptius, que proporcionen una visió general de les característiques de les dades recopilades en les respostes al qüestionari. Segon, es detalla el procés de validació de la mostra utilitzada en la investigació quantitativa, destacant els criteris i mètodes utilitzats per assegurar la representativitat i fiabilitat dels resultats. Tercer, s'exposen els passos seguits per dur a terme l'anàlisi de segmentació de la mostra, que implica la identificació i classificació de grups significatius dins de la mostra, amb l'objectiu de comprendre millor els patrons i les diferències de les empreses inversores que han respost el qüestionari. Quart, es duu a terme una anàlisi factorial exploratòria per explorar les relacions entre les variables del qüestionari i identificar patrons emergents. Finalment, a través de

l'anàlisi de resultats, es presenta el procés de contrastació de les hipòtesis formulades en l'inici de la investigació mitjançant l'anàlisi de les dades quantitatives i qualitatives recollides.

Aquest mètode de treball per etapes ofereix una aproximació estructurada i sistemàtica a l'estudi, tot proporcionant una base sòlida per a la redacció de les **conclusions** finals i la identificació de possibles **limitacions de l'estudi i futures línies d'investigació**. Les conclusions recapitulen els resultats principals, connectant-los amb els objectius inicials i les hipòtesis contrastades, mentre que les línies futures de recerca indiquen possibles camins per a investigacions posteriors, tancant així el cercle d'aquesta exploració sobre la IED a Andorra.

Després de donar una visió ràpida de les diferents fases d'aquest treball, a continuació es detalla com està estructurat, descrivint breument el contingut de cada un dels capítols que conformen el projecte.

- Inicialment, i prèviament a abordar la tesi doctoral en si mateixa, es presenta en el **capítol 1** una anàlisi del context en el qual es desenvolupa la investigació, centrant-se específicament en l'evolució econòmica d'Andorra i la seva interrelació amb la transformació del context econòmic internacional, assenyalant la rellevància de la IED en l'economia andorrana.
- En el **capítol 2** de la tesi, es realitza una definició detallada de l'objectiu general i dels objectius específics, que es converteixen en els punts de referència de l'estudi i estableixen les bases fonamentals per al desenvolupament de la investigació. Aquests objectius tenen un paper clau en determinar les metes particulars a assolir i, al mateix temps, ajuden a identificar les àrees d'interès que han de ser explorades amb profunditat.
- El **capítol 3** se centra en la descripció del marc teòric que explora i analitza les bases teòriques i conceptuals que donen suport a l'estudi de la IED i que serveixen de fonament de la recerca. Aquesta aproximació teòrica contextualitza, proporciona la comprensió necessària abans d'aprofundir en la IED i la seva interrelació amb el comerç internacional, amb l'objectiu de desenvolupar la recerca en el context específic d'Andorra.
- Una vegada establert el marc teòric, el **capítol 4** presenta les hipòtesis de la investigació, les quals funcionen com a premisses establertes a partir de la revisió de l'anàlisi teòrica sobre les EMN i particularment de la proposta eclèctica de Dunning, a ser acceptades o refutades a través de l'anàlisi de les dades.
- Tenint en compte el primer objectiu específic de la recerca, el **capítol 5** se centra a analitzar el contingut de les reformes vinculades amb la institucionalització i obertura de l'economia andorrana. S'examinen les polítiques i canvis implementats per afavorir la IED i obrir l'economia del país a la inversió internacional.
- En el **capítol 6**, es realitza la part empírica de la investigació, dissenyant i implementant una recerca principalment quantitativa, complementada amb una recerca qualitativa per recopilar dades reals i validar les hipòtesis formulades.
- La presentació de l'anàlisi detallada dels resultats obtinguts a partir de la investigació empírica es desenvolupa en el **capítol 7**. S'efectua una anàlisi d'estadístics descriptius, es

valida la representativitat de la mostra, es desenvolupa una anàlisi factorial exploratòria i es contrasten les hipòtesis amb l'anàlisi de dades quantitatives i qualitatives.

- En el darrer apartat de **conclusions** de la recerca es destaquen les idees principals que es desprenen d'aquesta investigació. A més, es proporciona una resposta als objectius establerts i es fa un resum de la contrastació de les hipòtesis formulades en la investigació. En aquesta secció també es destaquen les principals **limitacions de l'estudi** i s'apunten possibles direccions per a **futures investigacions**.
- Per acabar, es poden trobar les fonts bibliogràfiques que s'han referenciat al llarg d'aquest document, així com els annexos que contenen altres informacions rellevants per al desenvolupament d'aquest treball.

En conjunt, la investigació ofereix una visió detallada i completa de com Andorra ha evolucionat en resposta als fenòmens globals, i de com les seves polítiques institucionals i la seva obertura econòmica han consolidat la seva posició com a destinació atractiva per a la inversió estrangera.

Capítol 1. Modernització de l'economia andorrana

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

Aquest primer capítol se centra inicialment a analitzar l'**evolució econòmica d'Andorra**, el procés d'enfortiment institucional del país i la seva obertura externa.

La segona part, contextualitza aquest procés en un món cada vegada més marcat per la **globalització**. Per una banda, es discuteix la globalització com a fenomen que impacta en l'economia mundial, mentre que la segona part d'aquesta secció aborda la importància de la IED i la seva relació amb el creixement econòmic.

Finalment, el tercer apartat se centra exclusivament en la **IED a Andorra**, incloent-hi l'avaluació de la seva importància per a l'economia nacional, la disponibilitat d'estadístiques relacionades amb la IED i l'anàlisi de la seva evolució al llarg del temps. Aquesta contextualització serveix com a marc introductorï essencial per a l'exploració més detallada d'aquests temes en la investigació que es desenvolupa en les seccions següents.

1.1. Evolució econòmica del Principat d'Andorra

Andorra, situada a la part occidental dels Pirineus catalans, és un estat amb una estructura legal moderna. El Principat és un dels microestats d'Europa i ocupa una superfície d'aproximadament 468 quilòmetres quadrats. Des de l'any 1993, es reconeix oficialment com un coprincipat i democràcia parlamentària. En aquest sistema, el cap de govern exerceix la funció executiva, mentre que el president de França i el Bisbe d'Urgell a Espanya, són els caps d'Estat o coprínceps.

Històricament, l'economia del Principat d'Andorra ha estat de subsistència i s'ha caracteritzat per la seva dependència en l'agricultura i la ramaderia, una realitat que compartia amb altres regions de la conca dels Pirineus (**Galabert, 2018**). Durant molts segles, els andorrans van viure en comunitats agrícoles relativament petites i aïllades, basant-se en una economia d'autosuficiència, en la qual la producció de productes agrícoles bàsics i la ramaderia constituïen la base de la seva supervivència. Aquesta activitat econòmica estava molt influenciada per les condicions geogràfiques i climàtiques de la zona, ja que les zones de cultiu eren limitades i el clima hivernal podia ser rigorós (**Lluelles, 2004**).

No obstant això, el Principat d'Andorra ha experimentat una dinàmica particular al llarg dels anys a causa del seu estatus històric com a coprincipat. Des de l'any 1278, Andorra ha estat un coprincipat, originat pels acords coneguts com a Pariatges de 1278 i 1288. Aquests Pariatges van establir la copropietat de les terres andorranes i van establir les bases de l'actual sistema de coprincipat, entre l'arquebisbe d'Urgell i el Comte de Foix (més tard, el president de França). Aquesta cosobirania ha estat un element fonamental en la història política d'Andorra i ha perdurat fins als nostres dies. Actualment, Andorra manté aquesta peculiaritat en la seva forma de govern, ja que és copropietat de dues figures de gran autoritat: el

Copríncep Episcopal, que històricament ha estat l'arquebisbe d'Urgell, i el Copríncep Francès, que és el president de França. Aquesta situació característica li ha donat al Principat una independència relativa i un marc legal únic. Aquest sistema polític ha influït en diversos aspectes de la vida a Andorra. Tot i que el país té un sistema de govern parlamentari, els coprínceps tenen un paper simbòlic en la seva sobirania que ha brindat una de les característiques úniques d'Andorra com a nació i ha perdurat gairebé set segles.

Un dels avantatges més importants associats a aquest estatus ha estat la capacitat d'Andorra de gestionar les seves pròpies qüestions internes i exteriors, amb una relativa llibertat política i administrativa. Tot i ser un territori petit, Andorra ha tingut el control de les seves pròpies institucions i normatives, la qual cosa ha estat fonamental per a la seva continuïtat com a entitat política i cultural.

Aquesta combinació d'activitats econòmiques de subsistència i un estatus únic com a copríncipat ha definit l'Andorra històrica, una societat que ha preservat les seves arrels i la seva identitat en un entorn natural desafiador i en canvi constant. A més, aquest estatus ha jugat un paper rellevant en la capacitat d'Andorra d'adaptar-se als canvis i a les oportunitats modernes, com la diversificació econòmica i la integració internacional, sense perdre la seva pròpia singularitat com a nació. A continuació, s'exploren diverses etapes de la història econòmica d'Andorra, ressaltant les seves característiques principals, amb la finalitat de poder comprendre com aquest petit país ha evolucionat i s'ha adaptat al llarg del temps mantenint la seva singularitat com a nació, tot enfrontant els desafiaments d'un entorn complex i canviant.

Segles XVII i XIX

Entre els segles XVII i XIX, l'economia d'Andorra es caracteritzava per ser majoritàriament agrícola i ramadera, amb una incipient industrialització centrada principalment en la producció de ferro. A més, el contraban es va convertir en una part crucial de la seva economia.

Entre el període comprés entre els segles XVII i XIX les activitats ramaderes eren fonamentals en l'economia andorrana. Aquest sector no només subministrava aliments i recursos locals, sinó que també actuava com a nexa per altres sectors econòmics. Tal com indica **Galabert (2018)** "la ramaderia, articulava el sector agrícola i motivava en bona part els intercanvis comercials exteriors a través de la transhumància" (p. 40), que implicava el desplaçament estacional del bestiar a través dels Pirineus i permetia als pastors aprofitar els recursos de pastura a diferents alçades i llocs, i connectava l'activitat ramadera amb altres com la producció tèxtil i les transaccions comercials internacionals.

Paral·lelament a l'agricultura i la ramaderia, la riquesa minera d'Andorra va exercir un paper significatiu en el desenvolupament econòmic del país durant els segles XVIII i XIX (**Rovira et al., 1994**). En aquest període, Andorra va veure una indústria tradicional prendre forma, centrada en l'extracció i la producció de ferro "a través de la constitució de fins a 10 fargues entre els segles XVIII i XIX" (**Rovira et al., 1994, p. 218**). Explica **Galabert (2018)** que l'activitat minera donava resposta a "la demanda nacional i permetien l'exportació, sobretot cap a Catalunya" (p.40), oferint una font important de recursos per al Principat i tenint conseqüències significatives per a la seva evolució econòmica i demogràfica. La disponibilitat de minerals de ferro va donar lloc a un augment de la població i a l'arribada de treballadors temporals a la regió, ja que es necessitava mà d'obra per a les mines i els forns de ferro.

Malgrat aquesta prosperitat inicial, les activitats industrials en les quals es fonamentava l'economia andorrana van ser una de les causes principals de la crisi econòmica que va afectar el país a partir de la segona meitat del segle XIX. L'extracció massiva de minerals i la desforestació associada a aquesta activitat van provocar desequilibris ambientals i escassetat de recursos naturals. Això va coincidir amb canvis en les dinàmiques comercials internacionals i la disminució de la demanda de ferro, el que va conduir a un declivi econòmic que va afectar la població andorrana.

En aquest context de crisi, el sector del tabac va adquirir una importància creixent al llarg del segle XIX. La situació econòmica va portar a una expansió del contraban, que es va convertir en una ocupació lucrativa per als andorrans i estrangers amb vincles amb el Principat gràcies als diferencials de preus amb els països veïns resultant de diferències impositives i aranzelàries (**Bricall, 1975**). El comerç desregulat en forma de contraban de tabac i altres productes a través dels passos de muntanya amb Espanya i França, es van convertir en una activitat profitosa per obtenir ingressos i importar béns de primera necessitat (**Lòpez, Peruga i Tudel, 1988**). Aquestes activitats van emergir com una font de guanys per a aquells que s'hi dedicaven, oferint una alternativa econòmica en un moment en què altres sectors experimentaven dificultats. Així, el tabac va guanyar rellevància com a part de l'economia andorrana, i el contraban es va convertir en una pràctica comercial significativa que no va deixar de créixer al llarg del segle XIX. En aquest període, les guerres i els conflictes fronterers van provocar inestabilitat a les fronteres, afavorint també el contraban. A més, les diferències en les polítiques fiscals i duaneres entre els països veïns incentivaven les persones a comprar productes a zones amb impostos més baixos i portar-los a zones amb impostos més alts sense declarar-los. Així mateix, la dificultat d'aplicar les lleis duaneres i fiscals en regions muntanyoses com Andorra també va afavorir el contraban, ja que les autoritats tenien dificultats per controlar aquestes àrees. Finalment, la dependència d'importacions per satisfer les necessitats locals i la manca d'infraestructura de control en els punts d'entrada contribuïen a aquesta pràctica.

Segle XX

Andorra, una economia situada en un entorn muntanyós, va demostrar la seva capacitat d'adaptació a les noves condicions econòmiques i socials, permetent la convergència dels seus nivells de renda per càpita amb els dels països més desenvolupats del seu entorn (**Lluelles, 2004**).

Segons **Lluelles i Garcia (2018)**, durant el segle XX, Andorra es va centrar en l'obertura econòmica, la construcció de carreteres, la signatura d'acords comercials i duaners, i la cerca d'un encaix en l'entorn europeu. Aquestes iniciatives van conduir a la creació d'una societat pròspera, gràcies a l'activitat comercial, turística i financera, que van anar agafant protagonisme.

A l'inici del segle XX, l'economia d'Andorra es basava principalment en les activitats agropecuàries, tot i que aquesta base econòmica no tenia una gran capacitat de creixement. Era una economia de caràcter predominantment rural, caracteritzada per una escassa capacitat d'inversió i infraestructures deficientes. El relleu geogràfic i el clima constituïen factors que limitaven el desenvolupament de l'agricultura, tenint en consideració que, tal com indica **Galabert (2018)**, "el 4 per cent del terreny nacional és susceptible d'ésser cultivat i, hi ha hiverns de 5 o 6 mesos de durada" (p. 41).

En aquest punt de la història, marcat pel declivi econòmic i la inestabilitat política, va sorgir la necessitat imperiosa de modernitzar l'estructura econòmica d'Andorra. A més, aquesta transició es va veure limitada per unes comunicacions deficientes. Tal com indiquen **Lluelles i Garcia (2018)** "la desarticulació de l'economia tradicional basada en la ramaderia ovina transhumant i en una agricultura de subsistència es posa de manifest a partir dels anys cinquanta" (p. 106). L'economia tradicional d'Andorra va haver de fer front a la seva desarticulació i adaptar-se a les noves condicions i circumstàncies de l'entorn, ja que les velles formes de producció es van revelar inviables.

De forma específica, les primeres dècades del segle XX van marcar l'inici de la modernització i la creació d'infraestructures essencials i la construcció de carreteres que connectaven Andorra amb l'exterior i es va fundar el Banc Agrícola i Comercial d'Andorra amb l'objectiu de protegir i promoure els sectors agrícola i ramader del país. Aquest banc va ser establert amb la missió específica de gestionar totes les transaccions i operacions financeres relacionades amb el sector bancari, així com altres empreses vinculades als àmbits anteriorment esmentats (**Cabana, 2005**). La construcció de les carreteres va obrir Andorra a mercats més amplis i va possibilitar l'increment del turisme, especialment en els sectors del comerç i l'esquí, gràcies a la promoció de la pràctica de l'esquí a partir del 1932 i l'augment exponencial del pressupost en aquestes infraestructures durant la segona part del segle (Taula 1).

Taula 1: Pressupost en carreteres 1960-1970 (valor en pessetes)

Any	Carreteres	Serveis públics	Pressupost
1960	7.600.000		
1965	22.000.000	39.347.684	72.711.354
1970	43.850.000	76.437.560	210.217.650

Font: elaboració pròpia a partir de Lluelles i Garcia (2018)

Les dècades posteriors als anys quaranta van estar marcades per la tensió derivada de les guerres que es van viure a Europa, incloent-hi la Guerra Civil Espanyola i la Segona Guerra Mundial. Aquests esdeveniments van tenir un impacte significatiu en la situació política d'Andorra, donada la seva dependència monetària i comercial amb els països europeus veïns que va provocar un estancament econòmic per al Principat.

Tanmateix, la fi de la Segona Guerra Mundial va suposar un canvi favorable per a Andorra, ja que la seva ubicació geogràfica i la seva situació comercial es van beneficiar de les circumstàncies de postguerra. Això va resultar en un augment dels negocis i l'arribada de nous residents al país.

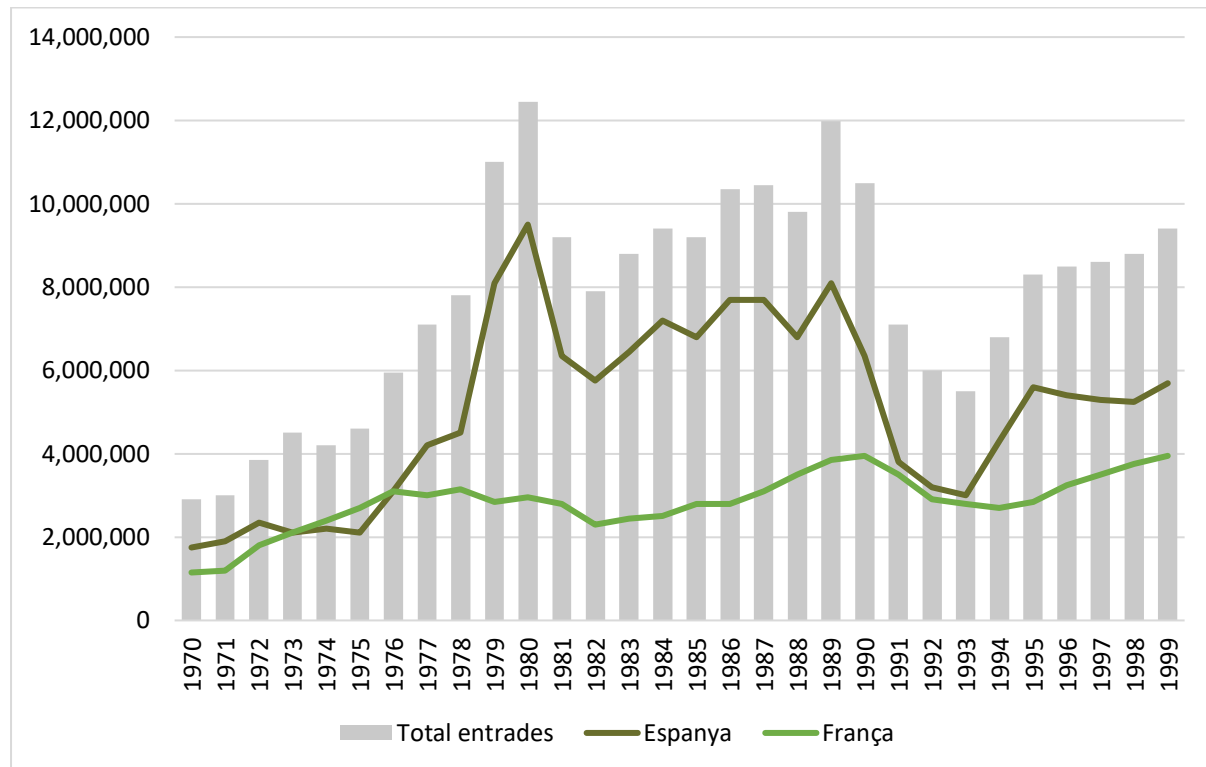
La presència d'una renda de situació, resultat de la neutralitat d'Andorra durant la Guerra Civil Espanyola i la Segona Guerra Mundial, va ser fonamental en la transformació d'Andorra d'una societat majoritàriament basada en la ramaderia a una economia de serveis. El sector terciari es va revelar més rendible que els sectors primari i secundari. Aquesta transformació es va veure afavorida per l'experiència acumulada en intercanvis comercials i va donar lloc al desenvolupament d'un sector al detall que satisfia les necessitats de consum dels països veïns amb productes procedents de tot el món, oferint preus competitius i atraient el turisme al Principat.

A partir de la segona meitat del segle XX, Andorra es va caracteritzar per un notable creixement econòmic impulsat pel comerç i el turisme de masses, així com pel desenvolupament de l'estat del benestar, aprofitant els avantatges derivats de la seva situació geogràfica propícia, les característiques distintives del seu marc institucional concret i el creixement econòmic experimentat pels països veïns (**García de la Cruz i Ruesga-Benito, 1991**). Aquest procés econòmic i demogràfic va ser fonamental per consolidar el seu estatus com a estat de dret reconegut (**Lluelles, 2004**).

Andorra es va convertir en un destí popular per als turistes, especialment aquells interessats en els esports d'hivern. Això va conduir a un augment significatiu en el sector turístic i d'hostaleria. Durant els primers anys de la segona part del segle, les xifres de visitants en ambdues fronteres són semblants, però amb el temps, les arribades a través de la frontera

entre Espanya i Andorra comencen a incrementar-se, arribant a representar el 76% del total de visitants al 1980 (Il·lustració 1). Aquesta preferència pel turisme espanyol, que constitueix tres quartes parts de les compres, es deu principalment a la diferència de preus i a les novetats que presenta el mercat andorrà.

Il·lustració 1: Afluència turística entre 1970 i 1999

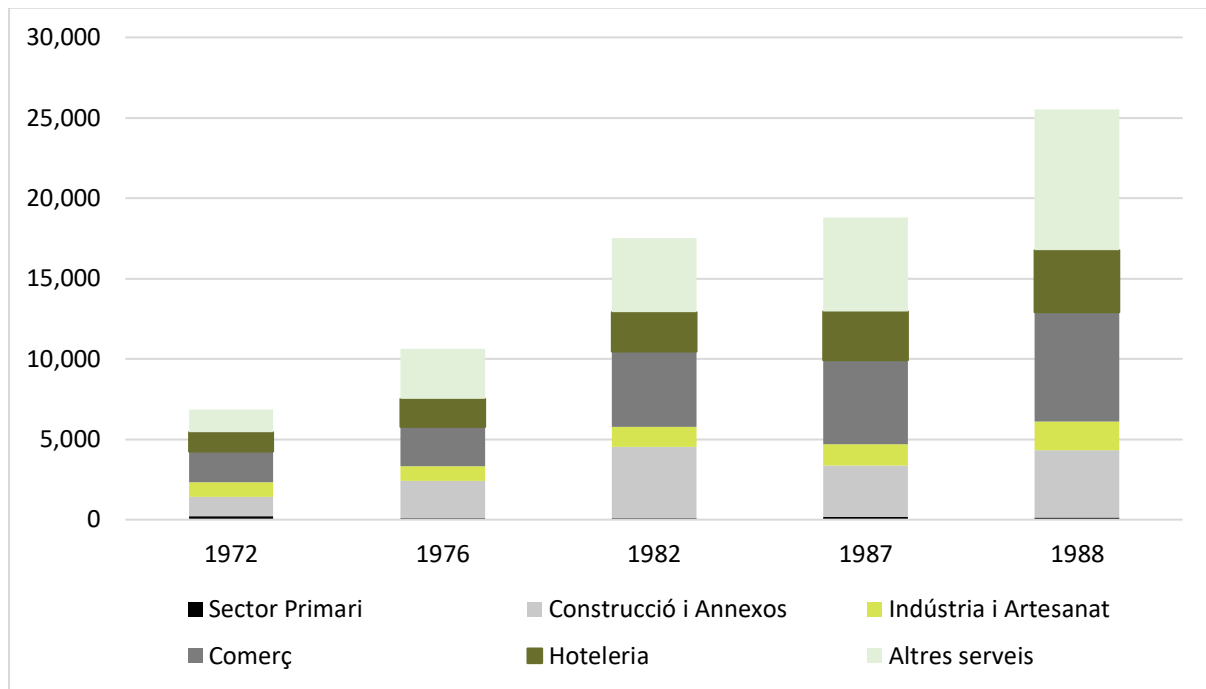

Font: elaboració pròpia a partir de dades de la Direction régionale des douanes (Perpinyà) i del Departament d'Estadística del Govern d'Andorra

L'obertura d'estacions d'esquí va atreure visitants estrangers que, a més de gaudir de l'entorn natural, van començar a invertir en la construcció d'hotels i restaurants. El turisme es va convertir en la principal font de renda del país, impulsat pel seu atractiu diferencial de preus i la diversificada oferta comercial d'Andorra (Sáez, 2004). Aquest fenomen econòmic va generar una dinàmica socioeconòmica en què els sectors dels serveis i la construcció van estimular l'arribada massiva d'immigrants.

L'any 1968, quan es van començar a recopilar dades sistemàtiques sobre la població assalariada, les tres principals ocupacions per nombre d'assalariats eren el comerç, la construcció i l'hostaleria. Aquestes activitats en conjunt representaven el 72,4% de la força laboral del país. Aquesta dada subratlla clarament com al llarg del segle XX, Andorra va experimentar un procés de terciarització de la seva economia (Lluelles, 1991; 1995; 2004; 2007), tal i com es pot observar en l'evolució d'assalariats en els diferents sectors que es mostren en la Il·lustració 2.

Il·lustració 2: Assalariats per sectors entre 1972 i 1988

Font: Lluelles (2004)

A partir de la dècada dels anys setanta, Andorra va iniciar un notori augment en la seva activitat financera, donada la creació de bancs i entitats financeres que van atraure clients estrangers gràcies als impostos baixos que oferia el Principat. Les tres darreres dècades del segle XX es destaquen com un període de creixement, expansió econòmica i consolidació del model de desenvolupament posat en marxa després de la Segona Guerra Mundial. Aquest model es basava en “la competitivitat en el turisme, el comerç, la construcció i en la seva condició de plaça financera *offshore*” (Pou, 2020, p. 145). Cal assenyalar que aquesta època va ser fonamental per a la creació d'estructures polítiques i administratives i l'establiment d'un aparell estatal capaç de prestar els serveis necessaris en un estat modern. El mercat andorrà es va internacionalitzar, el comerç va experimentar un increment significatiu, i l'afluència massiva de visitants va començar en la dècada dels anys seixanta. Com assenyala Galabert (2018), “Andorra es va convertir en un cas d'èxit econòmic a la regió pirinenca a finals del segle XX” (p. 39).

Anteriorment al 1990 les relacions comercials entre Andorra i Europa se circumscrivien bàsicament a les relacions bilaterals Andorra-França i Andorra-Espanya, però l'any 1990 va suposar un punt d'inflexió a través de la signatura de l'Acord d'unió duanera que va entrar en vigor el 1991 que va crear la primera oportunitat per a una participació plena de l'economia d'Andorra en el complex sistema de relacions comercials internacionals i l'adopció de la tarifa exterior comuna de la Comunitat Europea (García de la Cruz i Ruesga-Benito, 1991). “Aquell document bàsic va ser un catalitzador de la reforma i la modernització de les estructures institucionals, jurídiques i polítiques d'Andorra. L'ímpetu fonamental per a la transformació

política andorrana va provenir d'una recomanació del Consell d'Europa de 1990" (**Pou, 2020, p. 25**). El nou text es basava en l'article 113 del Tractat de la Comunitat Econòmica Europea (CEE), que substituïa els règims nacionals amb Espanya i França fins aleshores vigents i els convertia en el punt de partida essencial de la nova dinàmica internacional del Principat. "En paraules de l'aleshores cap de govern, Josep Pintat, l'acord de 1990 era "la plataforma de sortida" internacional d'Andorra" (**Pou, 2020, p. 36**).

L'acord va implicar la creació d'una unió duanera per als productes industrials, eliminant els drets de duana i restriccions quantitatives i va significar que el comerç entre Andorra i la UE es facilitava sense cap mena de barreres. Els productes agrícoles van quedar sotmesos a un règim de país tercer, tot i que amb avantatges i solucions específiques per al tabac. A més, les franquícies de viatgers es van veure incrementades, permetent l'entrada de mercaderies sense pagar impostos. Cal destacar que, tot i mantenir la llibertat fiscal, Andorra va ajustar la seva estructura fiscal per evitar discriminacions entre productes nacionals i importats.

Els darrers anys del segle, van continuar esdevenint rellevants en les relacions exteriors del Principat. La crisi del tabac i el debat sobre el nou encaix d'Andorra amb la UE als voltants de l'any 2000 marquen un període crucial en les relacions del país amb la UE. El novembre de 1996, la Comissió Europea (CE) va proposar un acord de cooperació per cobrir temes no previstos a l'acord duaner de 1990, com el medi ambient, comunicacions, cultura, transport, cooperació regional i transfronterera, i qüestions socials.

Es van iniciar les negociacions el gener de 1998. No obstant això, la crisi del tabac, que va començar el maig de 1997 i va durar fins al final de 1999, va bloquejar la possible rúbrica de l'acord de cooperació. Aquesta crisi va sorgir a causa de la diferència de preus del tabac entre Andorra i els estats membres de la UE, que provocava pèrdues de pressupost comunitari.

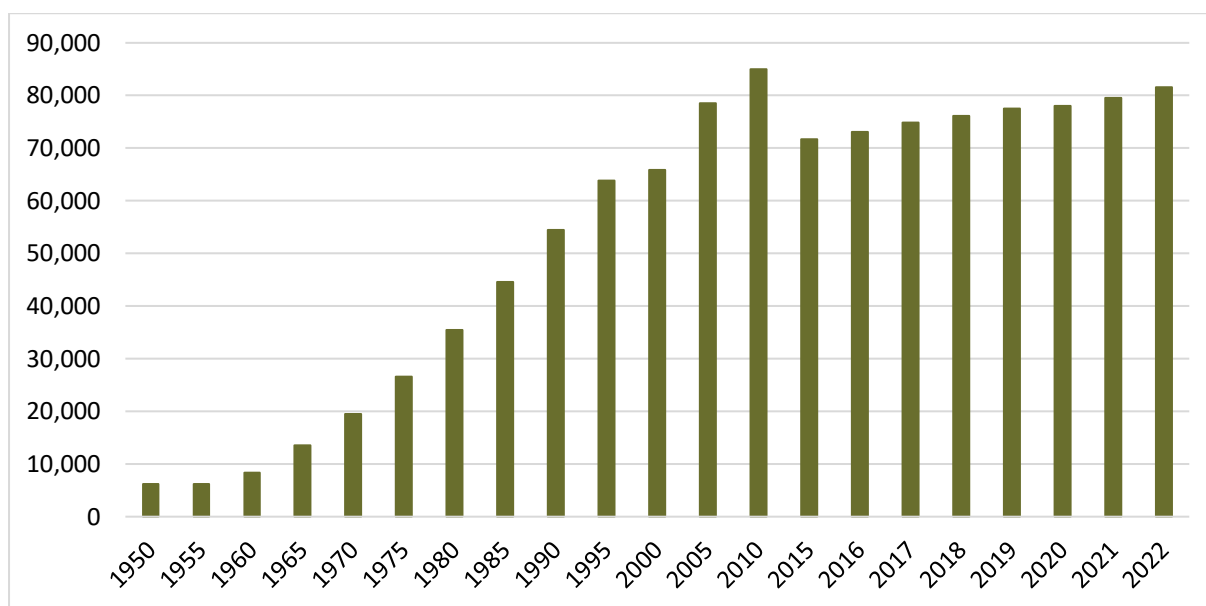
La CE va insistir que Andorra havia de prendre mesures per controlar el contraban de tabac, incloent-hi sancions i accés als comptes dels operadors. Andorra va resistir als canvis i va mantenir la seva tradició de no-intervenció en l'economia. No obstant això, el Principat va canviar de postura el 1997 i va aprovar lleis per convertir el contraban de tabac en delictes.

A les negociacions de maig de 1999, la CE va valorar positivament els esforços d'Andorra, i la crisi del tabac es va considerar resolta amb èxit. Després d'aquesta crisi, es va plantejar el debat sobre el nou encaix d'Andorra amb la UE, que va durar des del 1999 fins que el govern andorrà va optar per encetar una segona fase en el procés d'acostament a la UE, que va ocórrer a partir del 2002.

Segle XXI

Aquesta nació, ubicada en les elevades muntanyes dels Pirineus, ha experimentat una notable transformació al llarg de la seva història. En un curt període de temps, especialment durant el segle XX i XXI, la seva evolució s'ha vist reflectida en la seva població que ha experimentat un creixement extraordinari. En aquest sentit, als anys cinquanta, el Principat tenia aproximadament 7.000 habitants; el 1980, aquesta xifra havia augmentat a 35.000; als anys 2000, superava els 65.000; i avui en dia, aproximadament, disposa d'uns 85.000 habitants. L'evolució de la seva població es justifica per l'evolució econòmica que es presenta en el següents paràgrafs tal com es pot observar en la Il·lustració 3.

Il·lustració 3: Evolució de la població andorrana

Font: elaboració pròpia a partir de dades del [Departament d'Estadística del Govern d'Andorra](#)

L'evolució que Andorra ha experimentat al llarg del segle XXI és una conseqüència directa de les complexitats econòmiques i les transformacions que han anat succeint al llarg dels segles XVIII i XIX. Aquestes etapes històriques, marcades per la seva economia rural i la producció tradicional de la ramaderia, agricultura, ferro i el comerç desregulat del tabac, han donat pas a un escenari contemporani marcat per la globalització i l'augment de les relacions internacionals i les pressions globals per actuar en el món d'acord amb criteris de transparència i homologació. Aquest canvi de paradigma econòmic ha portat Andorra a replantejar les seves polítiques i relacions exteriors, buscant la seva integració en l'escenari econòmic global. Aquesta evolució també ha estat influïda per l'arribada de la maduresa econòmica, amb una economia fonamentada en els sectors tradicionals, en què durant l'inici del segle representaven en relació al PIB aproximadament un 40% el turisme i el comerç, al voltant d'un 25% el sector financer i entre un 12 i un 15% el sector de la construcció. Aquestes transformacions, acompanyades d'una desacceleració demogràfica i empresarial, han fet que

Andorra enfronti nous reptes i hagi de desenvolupar un nou model econòmic per mantenir el seu creixement en un món cada vegada més interconnectat i competitiu.

L'evolució econòmica que el Principat ha experimentat al llarg del segle XXI ha estat profundament influïda per la globalització i l'increment de les interaccions econòmiques internacionals. Aquestes dinàmiques han obligat Andorra a redefinir les seves relacions exteriors. A més, la creixent dinàmica internacional ha empès al país a establir una regulació més àmplia i a continuar amb l'aproximació a Europa, harmonitzant les seves normatives amb els estàndards internacionals en diverses àrees per a poder continuar operant en igualtat de condicions en l'entorn internacional.

En aquest sentit, des de l'inici del segle XXI s'ha intentat buscar consens polític pel que fa a la política exterior d'Andorra i aspirar a un acord amb la UE que anés més enllà de l'acord de 1990. La UE ja estava considerant negociacions sobre la fiscalitat de l'estalvi, cosa que generava preocupació al Principat. El Consell de Ministres d'Economia i Finances de la UE del 2001 va donar un mandat a la CE per negociar la fiscalitat de l'estalvi amb països tercers, incloent-hi Andorra.

Les negociacions es van precedir d'una llarga fase de prenegociacions. Per una banda, hi va haver l'Acord de cooperació, les prenegociacions del qual es van estendre del 1995 al 2001. Per altra banda, en el cas de la fiscalitat de l'estalvi, aquesta fase va durar des del 1987 fins al 2001. **Pou (2020)** mostra aquestes pressions negociadores quan indica que “les amenaces i les incerteses van anar apareixent successivament en l'escenari internacional, apuntant directament o indirecta al Principat durant un llarg període en forma de manifestacions d'institucions tan poderoses i influents com la mateixa UE, l'Organització per a la Cooperació i Desenvolupament Econòmic (OCDE), la City de Londres, el G7 i el G8, el Fòrum d'Estabilitat Financera (FEF), el Consell d'Europa, etc. Fins que no es va arribar a tancar l'acord de fiscalitat, tot van ser comentaris, rumors, nervis, però al capdavant tot va acabar de manera satisfactòria per als interessos andorrans” (p.47). Aquestes amenaces i incerteses sobre fiscalitat, procedents d'institucions poderoses, van durar molts anys, però Andorra va aconseguir manejar-les amb prudència i estratègia. Les negociacions amb la UE van tenir èxit, i Andorra va seguir una estratègia similar a la de Suïssa, que va resistir la pressió de la UE i va obtenir resultats favorables en les seves pròpies negociacions sobre fiscalitat de l'estalvi. Així, aquests esdeveniments il·lustren el camí que va portar a la nova relació d'Andorra amb la UE en aquest període i com el país va gestionar els reptes econòmics i polítics que es van presentar.

Durant aquesta segona fase d'acostament d'Andorra a la UE, es van establir tres elements clau. Primer, l'Acord de Cooperació que va ser considerat el primer eix d'aquesta segona fase. Amb aquest acord, es va establir una cooperació en diversos àmbits d'interès comú entre Andorra i la UE, incloent-hi el medi ambient, la cultura, l'educació, la salut, entre altres i suposant un gran pas endavant en les relacions entre Andorra i la UE. Seguidament, l'Acord

sobre Fiscalitat de l'Estalvi, que va ser impulsat per la UE i tenia com a objectiu garantir que Andorra i altres països adoptessin mesures equivalents a les de la UE per assegurar la tributació efectiva dels rendiments de l'estalvi. L'acord establia una retenció a l'origen sobre els interessos pagats a Andorra als beneficiaris residents als estats membres de la UE. Aquest acord també permetia un intercanvi d'informació amb sol·licitud prèvia sobre rendiments subjectes a la retenció, en cas de comportaments que constituïssin frau fiscal. Finalment, a més dels dos acords principals, es van establir diversos arranjaments complementaris que van ampliar la col·laboració entre Andorra i la UE. Aquests arranjaments incloïen una declaració comuna d'intencions que afirmava la importància dels acords sobre fiscalitat de l'estalvi i obria la porta a la cooperació econòmica i fiscal més àmplia. També es van incloure arranjaments relatius al pas de ciutadans andorrans per les fronteres exteriors de la UE i una declaració continguda en el projecte de tractat constitucional de la UE sobre els petits estats europeus.

Aquesta segona fase va culminar amb un esdeveniment clau pel Principat i el seu compromís amb l'homologació i la UE quan es va signar un Acord Monetari el 2011. L'acord va significar una integració més estreta d'Andorra amb la UE, amb l'adopció de l'euro com a moneda oficial i que va permetre que el país emetés les seves pròpies monedes d'euro com a element clau d'aquesta integració. També va incloure acords en matèria fiscal i financera per garantir la conformitat amb els estàndards internacionals i promoure la transparència econòmica.

Tots aquests acords van representar un canvi significatiu en les relacions d'Andorra amb la UE i van establir les bases per a la cooperació en diversos àmbits d'interès comú. Aquesta segona fase d'acostament va marcar un pas important en la modernització i l'obertura d'Andorra a l'entorn europeu.

Tota aquesta evolució també ha estat afectada pel fet que, en els darrers anys, l'economia andorrana ha assolit un alt grau de maduresa, amb una base fonamentada sobretot en els sectors turístic i financer. Això ha suposat un desafiament, ja que ha limitat les oportunitats de renovació i creixement amb la mateixa intensitat que en etapes anteriors. Simultàniament, el dinamisme demogràfic i empresarial també ha vist una desacceleració des dels inicis de la dècada dels noranta, accentuada per la crisi econòmica global a principis del mil·lenni.

En conseqüència, la competència en el sector turístic, la disminució del diferencial de preus, la crisi global en els sectors financers i de la construcció, i les pressions internacionals per eliminar les zones *offshore* van provocar una important decadència del model econòmic clàssic d'Andorra, creant la necessitat imperiosa de desenvolupar un nou model econòmic **(Pou, 2020)**.

Així doncs, durant les tres darreres dècades Andorra ha seguit una estratègia gradual i progressiva per aproximar-se a Europa, prenent en consideració les seves especificitats

econòmiques i la seva identitat política. En aquesta aproximació Andorra ha perseguit dues dimensions: la necessitat d'homologació amb els estàndards europeus i internacionals i la preservació de les seves particularitats. No obstant això, Andorra també ha hagut de fer front a l'esgotament del seu model econòmic i la cerca de noves oportunitats.

Tal com s'ha exposat anteriorment i de forma resumida, les relacions d'Andorra amb la UE han passat per diverses fases. La primera fase del procés es va iniciar a principis dels anys noranta amb un acord comercial d'unió duanera el 1990, en què el Principat va assumir com a pròpia la política comercial de la Comunitat Europea (**García de la Cruz, 1991**). La segona fase va ampliar les relacions amb la UE amb l'Acord de cooperació el 2004, abordant qüestions com el medi ambient i l'educació. Finalment, a les portes de la tercera fase d'acostament, Andorra va prendre passos més fermes cap a l'accés al mercat interior europeu. La signatura de l'Acord Monetari el 2011 es va considerar un primer pas, i el Principat va buscar la possibilitat d'un nou acord amb la UE que l'apropés progressivament al mercat interior. La UE va acollir favorablement les propostes andorranes i es van obrir les portes a futures negociacions per a un acord d'associació que permetria l'accés d'Andorra al mercat interior europeu.

La darrera fase, considerada com la tercera fase, que actualment s'està negociant, busca un acord d'associació més ampli amb la UE, amb l'objectiu de permetre l'accés del Principat al mercat interior europeu. Aquesta etapa es va veure accelerada per la gran recessió de 2007-2008, que va accentuar la importància de complir amb els estàndards internacionals i lluitar contra els paradisos fiscals. La tercera fase d'acostament d'Andorra a la UE va començar a partir del 2011 i va implicar una adaptació més profunda a les normatives de la UE. Aquesta fase va requerir canvis en la legislació i les polítiques andorranes per acomodar-se als estàndards europeus. El Principat va prendre mesures més decidides per accedir al mercat interior europeu i establir una relació més estreta amb la UE.

A més, en conseqüència d'aquesta situació de maduresa econòmica i de la creixent integració global, Andorra ha seguit un procés d'institucionalització i ha treballat activament en la diversificació de la seva economia. Un dels objectius principals ha estat augmentar l'atractiu del país per als inversors estrangers, amb la finalitat de preservar un creixement sòlid en el context de la globalització. El Principat ha buscat diversificar la seva economia i convertir-se en un nou pol d'atracció econòmic per a empreses i societats que s'instal·lin al país per ser més competitives.

És important assenyalar que la transformació de l'economia d'Andorra durant el segle XXI també ha estat una resposta a les creixents pressions rebudes per part d'organismes internacionals, com l'OCDE i la UE. Aquestes pressions han impulsat el país a posar fi al secret bancari, a incrementar la transparència, a harmonitzar les seves normatives amb els estàndards internacionals i a col·laborar en l'intercanvi d'informació fiscal. Aquests canvis han

estat essencials per al posicionament d'Andorra en l'escenari econòmic global i la seva aproximació a l'Europa comunitària, al mateix temps que han marcat la necessitat de crear un model econòmic més competitiu i diversificat en un context mundial en constant evolució.

Avui dia, aquest procés ha vist l'èxit resultant dels esforços desenvolupats pel Principat en un esdeveniment històric. “Seguint el camí que el Principat d'Andorra ha recorregut els darrers anys, de transformacions i evolució cap a la transparència i l'homologació, amb una més gran integració en l'àmbit internacional, el gener del 2020 el país va sol·licitar l'accés al Fons Monetari Internacional (FMI) i l'octubre del mateix any esdevingué el 190è membre de l'organisme internacional, finalitzant-ne així l'accés en un temps rècord” **(ABA, 2020, p. 34)**. Aquesta fita simbolitza l'èxit de les polítiques d'Andorra destinades a alinear-se amb les normatives globals i establir-se com un actor responsable i compromès en l'escenari internacional. Aquesta afiliació reflecteix un canvi significatiu en la seva orientació i un fort compromís amb els principis d'integració i col·laboració en l'entorn global.

En definitiva, en aquest llarg i complex procés d'evolució i adaptació, han emergit progressos en diversos àmbits i dimensions, i tot el que s'ha exposat prèviament es pot condensar en la convivència de dues estratègies paral·leles que s'han entrellaçat i complementat de manera sinèrgica en el Principat:

- a) en el pla intern, un procés d'institucionalització basat en la internacionalització; la transparència i homologació (sobretot en l'àmbit financer); i un nou marc fiscal, que ha permès la firma de convenis tributaris amb països veïns.
- b) en el pla extern, l'obertura exterior, que ha tingut com a eina bàsica la liberalització de la inversió estrangera; i la voluntat de participació en el mercat interior europeu, a través de la negociació de l'acord d'associació.

Aquesta estratègia s'ha desenvolupat amb l'objectiu de fer front als reptes de futur, donar resposta a les pressions internacionals i poder competir en igualtat de condicions amb la resta de països. Amb tot plegat s'ha volgut flexibilitzar definitivament el mercat, obrir les portes al talent i al capital estranger, estimular la diversificació, promoure la competitivitat, estimular la iniciativa i la innovació econòmica i impulsar una utilització apropiada del diferencial fiscal **(Pou, 2020)**. A continuació s'analitza de forma detallada les dues estratègies que ha dut a terme el país per assolir aquestes fites.

1.1.1. Procés d'enfortiment institucional d'Andorra

Durant gran part de la seva història, Andorra es va regir per institucions tradicionals. El país compartia el poder sobirà entre el Copríncep Episcopal i el Copríncep Francès. Aquests dos líders tenien un paper destacat en la presa de decisions i la governança del país, mentre que el Consell General, una mena d'assemblea consultiva, tenia un poder limitat. Aquest sistema

es va mantenir durant segles, mantenint Andorra com una entitat políticament estable, però amb institucions poc modernes.

Un punt d'inflexió important en el procés d'institucionalització va ser l'aprovació de la nova Constitució d'Andorra el 1993. Aquesta Constitució va marcar un canvi significatiu en la seva història moderna. Va establir Andorra com un estat independent i democràtic, separant les funcions dels Coprínceps i creant un sistema parlamentari. Això va donar lloc a la creació de la figura del Cap de Govern i va definir els drets i llibertats fonamentals dels ciutadans.

Després de l'adopció de la Constitució, es van formar diversos partits polítics a Andorra. Això va afavorir l'emergència d'un sistema polític multipartit i va consolidar el sistema democràtic. Els partits polítics van guanyar representació al Consell General i van contribuir a la diversificació de les opcions polítiques disponibles per als ciutadans.

Així mateix, amb l'aprovació de la nova Constitució d'Andorra el 1993, el país va començar un procés d'adhesió a diverses organitzacions internacionals. Aquesta etapa va ser fonamental per a la seva inserció a la comunitat internacional i va implicar diversos passos importants, adherint-se a dos organismes rellevants i decisius per a la seva inclusió internacional.

En primer lloc, Andorra va sol·licitar la seva adhesió a l'Organització de les Nacions Unides (ONU) i va ser acceptat com a membre el 1993. Això va representar un pas essencial pel reconeixement internacional d'Andorra com a estat independent i sobirà. A través de la seva pertinença a l'ONU, Andorra ha estat en condicions de participar en afers internacionals i col·laborar amb altres països en qüestions d'interès global.

Seguidament, Andorra també va sol·licitar l'adhesió al Consell d'Europa, l'organització que promou els drets humans i els valors democràtics a Europa. Va ser admès com a membre el 1994, significat que Andorra es comprometia a seguir els principis democràtics i els drets fonamentals, i va requerir la revisió i l'adaptació de les seves lleis i institucions per complir amb els estàndards europeus.

A través d'aquestes dues adhesions, Andorra va adquirir una major visibilitat en l'àmbit internacional i va reforçar el seu compromís amb els principis democràtics i els drets humans. També va assumir responsabilitats i compromisos internacionals que van contribuir a la seva integració en la comunitat global.

La modernització de les institucions a Andorra ha estat un procés continu i essencial per adaptar-se als canvis globals i assegurar un funcionament eficient de l'administració pública. Aquest procés s'ha produït en diverses àrees.

En termes de polítiques, s'han realitzat reformes significatives. Això inclou l'actualització de les lleis i regulacions per abordar els nous reptes i necessitats del país. Per exemple, s'han impulsat canvis en àrees com la sanitat, l'educació i l'economia per millorar els serveis i la qualitat de vida dels ciutadans.

A més, Andorra ha dut a terme reformes financeres per adherir-se als estàndards internacionals. Ha signat acords de cooperació fiscal amb altres països i ha incrementat la transparència en els seus sistemes financers per evitar ser considerat un paradís fiscal. Això ha estat fonamental per mantenir les seves relacions internacionals i garantir la seva integritat financera.

La modernització de les institucions ha estat fonamental per a l'èxit econòmic i l'adaptació d'Andorra als canvis globals. Aquesta transformació ha permès mantenir la seva identitat i tradicions mentre avança cap a una societat més moderna i oberta a les demandes i les oportunitats del segle XXI.

1.1.2. Obertura externa d'Andorra

El procés d'obertura econòmica del Principat d'Andorra està intrínsecament vinculat a la seva història econòmica i l'enfortiment institucional que el país ha seguit durant les darreres tres dècades. Històricament, Andorra ha experimentat diferents etapes en la seva economia, des de l'extracció de minerals i l'activitat ramadera i agrícola, fins al contraban i l'economia financera i turística. No obstant això, en les últimes dècades, el país ha reconegut la necessitat d'adaptar-se als canvis globals i als estàndards internacionals. Aquesta adaptació ha estat facilitada per l'enfortiment de les seves institucions, que han promogut una millor regulació i transparència, així com per les polítiques d'obertura econòmica. L'objectiu ha estat fomentar el creixement econòmic sostenible a través de la diversificació econòmica, tot mantenint les seves pròpies particularitats i identitat com a nació. En aquesta transició cap a una economia més oberta i competitiva, Andorra ha après a equilibrar la seva història econòmica amb les necessitats i les oportunitats de l'entorn econòmic global.

En aquest procés, Andorra ha signat acords significatius amb la UE per establir una àrea de lliure comerç amb la comunitat. Aquests acords han eliminat moltes de les barreres comercials entre Andorra i la UE, promovent un major intercanvi econòmic.

Un altre aspecte clau d'aquest desenvolupament ha estat la diversificació econòmica. Andorra ha deixat de centrar-se exclusivament en sectors tradicionals com el turisme i el comerç i la banca, i ha buscat activament oportunitats en altres àrees com la tecnologia i els serveis, amb l'objectiu crear una economia més robusta i resistir millor als canvis econòmics globals.

A escala fiscal, Andorra també ha emprès reformes importants per adaptar-se als estàndards internacionals i evitar ser catalogat com un paradís fiscal. Aquestes reformes han inclòs canvis en el sistema impositiu i l'adopció de normatives de l'OCDE en matèria fiscal.

En el sector financer, Andorra ha reforçat la seva regulació per garantir la transparència i la integritat del sistema financer. Això ha implicat la millora dels procediments de coneixement del client (de l'anglès *Know Your Customer* o KYC) i la implementació de mesures més rigoroses de prevenció del blanqueig de diners i del finançament del terrorisme (PBC/FT).

Així mateix, la modernització tecnològica ha estat una prioritat pel país. Andorra ha invertit en tecnologia i infraestructura digital per millorar la seva competitivitat. Això ha inclòs millores en la connectivitat d'Internet i la promoció de la innovació i l'emprenedoria.

Finalment, un altre aspecte clau, al qual han acompanyat tots els desenvolupaments anteriors, ha estat l'atracció de la inversió estrangera. Andorra ha obert les portes a empreses i inversors internacionals i ha simplificat els procediments per a la creació d'empreses. S'han establert incentius fiscals per a aquest tipus d'inversió, amb l'objectiu de fomentar el creixement econòmic i la diversificació de l'economia.

En definitiva, tal com apunta **Pou (2020)**, “en una dècada, el Principat ha passat de ser una economia sense impostos directes, amb secret bancari i pràcticament tancada a la inversió estrangera a desplegar un nou model impositiu amb una tributació directa de tipus reduït, plenament cooperant en matèria fiscal i en la qual la inversió estrangera ha anat guanyant importància” (p. 22).

1.2. L'economia global: el comerç, la IED i les EMN

El desenvolupament econòmic d'Andorra no pot ser plenament comprès i valorat sense considerar el seu context global. La trajectòria andorrana, l'enfortiment institucional i l'obertura econòmica s'han desenvolupat en resposta a les dinàmiques i les demandes d'un món cada vegada més interconnectat i global. Aquest entorn internacional ha instigat ajustos i respostes per part d'Andorra, buscant simultàniament mantenir la seva pròpia identitat i singularitat com a nació.

Emmarcades en un procés de globalització, les tendències de l'evolució del comerç internacional i la IED estan estretament interrelacionades i han experimentat canvis significatius en les últimes dècades. El comerç internacional i la IED han experimentat un creixement econòmic àgil i ràpid a escala mundial. Al seu torn, aquestes tendències estan estretament relacionades amb la creixent fragmentació de la producció, en la qual les EMN juguen un paper fonamental (**Helpman, 2006**). Així doncs, l'augment del paper de les cadenes globals de valor (GCV) ha conduït a una major interconnexió entre el comerç i la inversió

estrangera, alhora que ha reforçat la importància de les grans corporacions multinacionals que supervisen la divisió del treball dins d'aquestes cadenes **(Qiang et al., 2021)**.

Segons **Blonigen (2005)** el creixement de l'activitat de les EMN a través de la IED ha superat altres formes de transaccions internacionals, especialment el comerç entre països. A més de dirigir les seves inversions a l'estranger, les EMN exerceixen una influència fonamental en altres àmbits de les operacions comercials internacionals. Així, les EMN estan immerses en una adaptació constant a l'entorn global, utilitzant la IED com a eina per expandir-se a nous mercats i aprofitar les oportunitats de comerç internacional. Resulta crucial comprendre aquesta contextualització per obtenir una visió àmplia de les interaccions entre el comerç i la IED, i del paper de les EMN en aquest context. Analitzar la seva evolució al llarg del temps proporciona un context essencial per entendre la situació actual i ajuda a identificar les forces i les tendències que influeixen en les EMN i en les decisions d'inversió a escala global.

La perspectiva evolutiva que es presenta a continuació destaca canvis significatius en les dinàmiques del comerç i la IED, així com l'impacte de la globalització i les tendències geogràfiques i sectorials emergents. Aquesta anàlisi té com a objectiu comprendre les motivacions i estratègies de les EMN, centrant-se especialment en el seu paper en la reconfiguració de les CGV. Aquest enfocament permet identificar les raons per les quals les empreses decideixen expandir-se a l'estranger mitjançant la IED i com aquests canvis han afectat Andorra.

El Principat, com a entitat econòmica singular, es veu particularment afectada per aquestes transformacions, ja que la seva posició geogràfica i la seva estructura econòmica específica poden influir en les decisions d'inversió i comerç de les empreses. A més, la comprensió de com les EMN han reconfigurat les CGV pot revelar oportunitats i reptes específics per al Principat en termes d'atracció d'inversió i participació en cadenes de valor internacionals. En aquest context dinàmic, és fonamental examinar com les estratègies de les EMN han evolucionat per adaptar-se a aquest nou escenari global i com el país pot aprofitar aquestes dinàmiques en constant canvi per potenciar la seva posició econòmica.

1.2.1. La globalització i el comerç internacional

L'impacte de la globalització sobre el comerç internacional és fonamental per comprendre l'economia global contemporània. La globalització, com a procés en evolució al llarg de les dècades passades, es defineix com la creixent interconnexió dels processos econòmics, socials i culturals en l'àmbit mundial, superant les fronteres nacionals i regionals. Aquest fenomen multifacètic s'ha gestat a través de l'alliberament dels moviments de capital, el desenvolupament dels mercats financers globals i l'obertura comercial, que ha estat motivada per la convicció en els avantatges de l'intercanvi enfront de polítiques proteccionistes **(Sánchez, 2021)**.

La globalització ha estat impulsada per la mobilitat de béns, serveis, capital, mà d'obra i tecnologia, creant una xarxa complexa d'interconnexions en els àmbits econòmic, cultural, social i tecnològic. Aquesta interconnexió s'ha traduït en noves oportunitats i beneficis, així com en reptes per assolir el desenvolupament sostenible (**ONU, 2017**). La globalització econòmica, en particular, ha estat caracteritzada per la integració creixent de la producció, la distribució i el consum de béns i serveis a escala mundial.

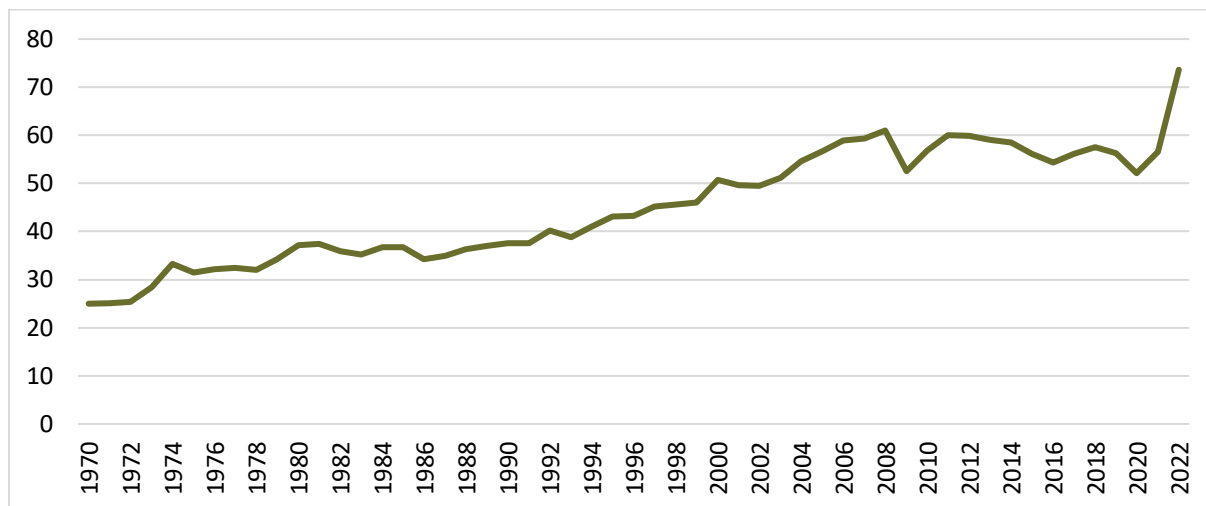
D'una banda, aquest fenomen implica l'augment de la integració dels mercats comercials i financers, la disseminació de tecnologies avançades, la reducció de les limitacions geogràfiques per als moviments culturals i socials, i la difusió d'idees i tecnologies. D'altra banda, la globalització econòmica se centra específicament en la integració de les economies mitjançant els fluxos de comerç, inversió, tecnologia i informació, generant mercats més amplis i interconnectats.

Encara que el procés de globalització no és un procés nou, les seves arrels històriques són profundes. Els dràstics canvis en els espais i temps, generats per la revolució de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC), li han donat a aquest procés noves dimensions que han permès accelerar la integració mundial dels processos de producció, alhora que el comerç ha impulsat el creixement en molts països, esdevenint un motor particularment poderós del creixement econòmic. No obstant això, la integració mundial a través de la globalització també ha portat a desafiaments i problemes. En aquest sentit, la globalització també ha estat objecte de crítiques i debats, ja que alguns argumenten que ha portat a una major desigualtat, a una pèrdua de control per part dels països sobre les seves economies i a una pèrdua de diversitat cultural. A tall d'exemple, la desigualtat econòmica ha augmentat en molts països, pel fet que les empreses i els inversors estrangers han tendit a concentrar les seves inversions en aquells països i sectors que ofereixen les millors oportunitats de benefici. Això ha deixat moltes zones rurals i regions més pobres en una situació desfavorable. A més, la globalització també ha portat a problemes ambientals, perquè la creixent demanda de recursos naturals ha portat a una explotació excessiva de molts recursos i ha portat a un augment de les emissions de gasos d'efecte hivernacle. També hi ha hagut preocupacions per la pèrdua de diversitat cultural, donat que la globalització ha portat a una homogeneïtzació de la cultura popular i ha posat en perill moltes tradicions i costums locals. Paral·lelament, la integració econòmica també es troba amb reptes degut als costos de transacció derivats de les jurisdiccions polítiques i legals (**Rodrik, 2000**). Les fronteres nacionals actuen com a barreres, portant a limitacions en el comerç, els fluxos de capital i la mobilitat laboral.

No obstant això, en l'àmbit econòmic, la globalització ha afavorit la interconnexió dels mercats, millorant l'eficiència i l'eficàcia de les operacions comercials i financeres. Això ha permès a les empreses accedir a nous mercats i clients, i als països especialitzar-se en sectors on tenen avantatges comparatius. Acompanyada de canvis demogràfics i una major

interdependència econòmica, la globalització ha contribuït significativament al creixement econòmic global, amb el comerç internacional com a motor clau. Des del 1970 fins al 2022, el comerç internacional ha passat de representar el 27,3% al 73,6% del producte interior brut (PIB) mundial (Il·lustració 4).

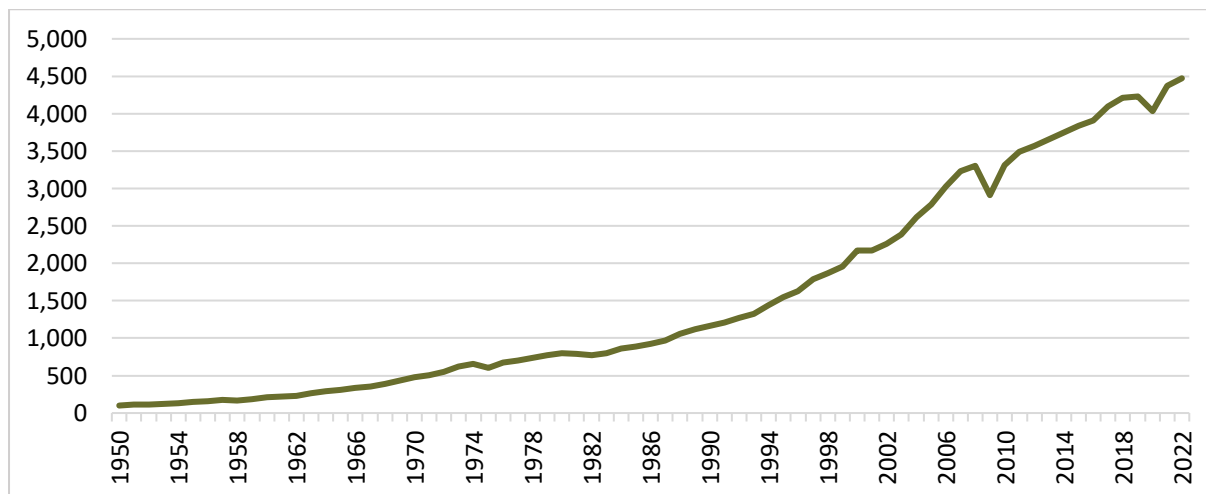
Il·lustració 4: Evolució del comerç mundial com % del PIB global

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Banc Mundial (BM)

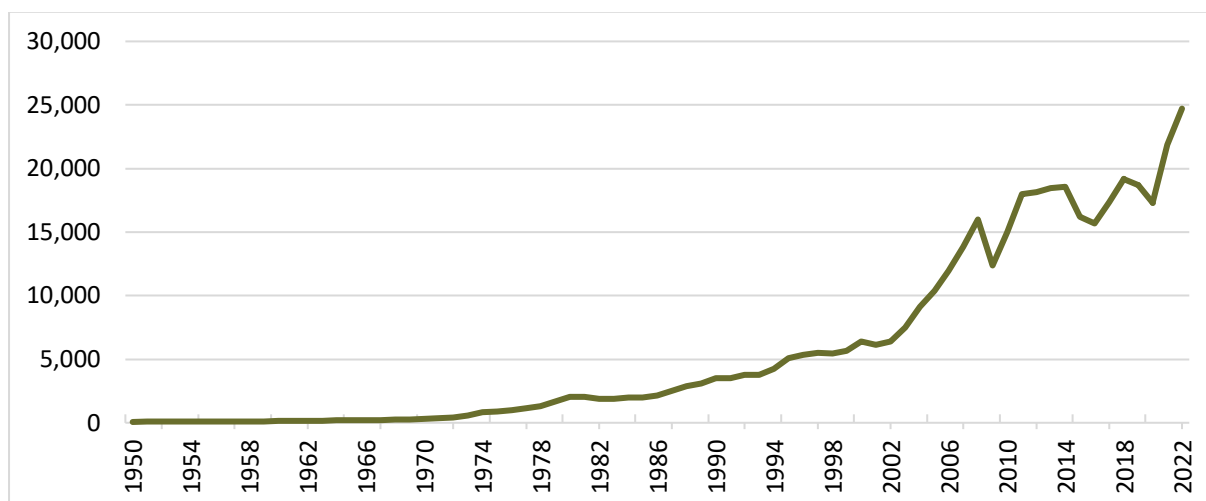
La seva expansió s'ha reflectit en un creixement espectacular del volum i el valor del comerç mundial des de la meitat del segle XX fins al 2022. El comerç ha augmentat aproximadament 45 vegades en volum i ha experimentat un augment del valor del 4500% des de 1950 (Il·lustració 5 i Il·lustració 6). En concret, fins a l'any 2022, el volum i el valor del comerç mundial han crescut, de mitjana, un 4% i un 6%, respectivament, des del 1995, quan es va fundar l'OMC, posant de manifest la importància de l'organisme en el foment de l'expansió del comerç internacional en les últimes dècades (**UNCTAD, 2023**).

Il·lustració 5: Evolució del comerç mundial 1950-2022 (índex de volum, 1950=100)

Font: elaboració pròpia a partir de dades de Organització Mundial del Comerç (OMC)

Il·lustració 6: Evolució del comerç mundial, 1950-2022 (milers de milions de dòlars)

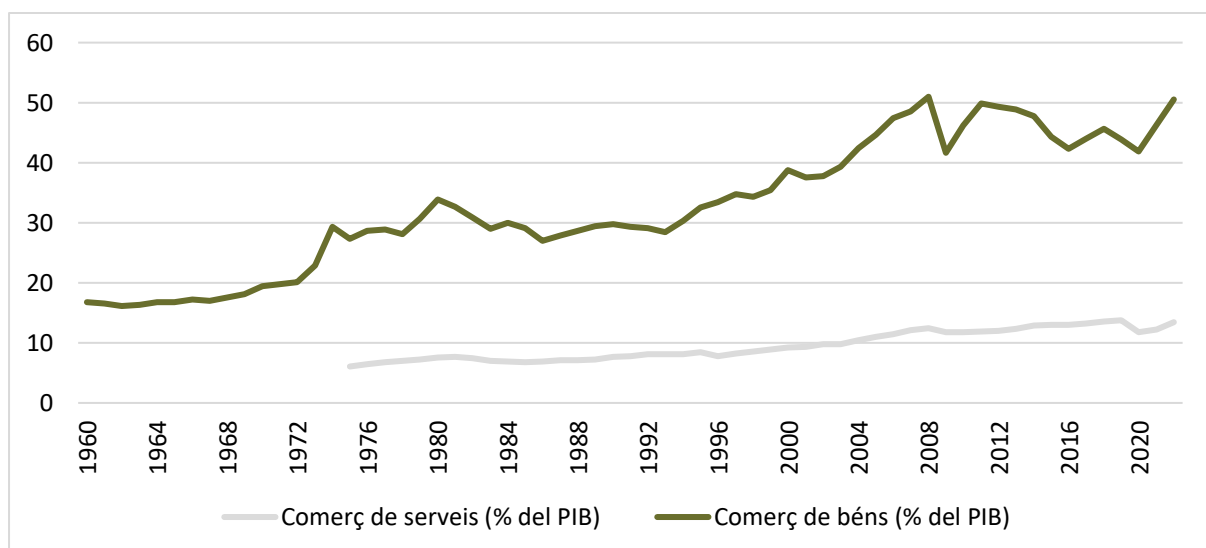

Font: elaboració pròpia a partir de dades de OMC

L'escenari del comerç internacional ha presentat diverses tendències clau i dades rellevants durant les darreres dècades. La publicació de la **UNCTAD (2023)** titulada *Key statistics and trends in international trade 2022*, és el recull més actualitzat de l'organisme amb relació a estadístiques i dades de comerç internacional. De forma resumida, s'aborda l'anàlisi d'algunes de les dades en les següents línies per una millor comprensió de les tendències en el comerç internacional durant els darrers anys.

L'evolució del comerç internacional ha revelat canvis significatius en la preferència cap a la prestació de serveis. La creixent importància del sector de serveis ha impulsat una transició cap a economies basades en el coneixement, amb un augment considerable en les transaccions de serveis a escala global, segons es pot observar en la Il·lustració 7.

Il·lustració 7: Comerç mundial de serveis i béns com a % del PIB

Font: elaboració pròpia a partir de dades de OMC

Amb els avanços en telecomunicacions i la globalització del transport, els serveis han experimentat un augment continu en importància, arribant a ser el principal component comercial en moltes economies. Aquest canvi es reflecteix en l'ocupació, ja que avui en dia la meitat dels treballadors a escala mundial està empleat en el sector de serveis (**Banc Mundial, 2021**). En oposició a la clara prevalença del comerç de béns sobre el de serveis en termes de valor total, és essencial assenyalar que el comerç de serveis ha experimentat un creixement superior al dels béns en els últims anys (**OMC, 2019**), fins a l'inici de la pandèmia de la COVID-19. Després de la pronunciada caiguda de totes les formes de comerç internacional que va tenir lloc el 2020, la recuperació del comerç de béns ha estat més ràpida que la del comerç de serveis, que va continuar per sota del nivell anterior al 2021 (**OMC, 2021**).

A més, s'ha observat un desplaçament gradual del centre del comerç mundial cap a regions orientals, reflectint l'ascens econòmic d'aquestes àrees i la reconfiguració del mapa del comerç internacional. Les economies en desenvolupament han tingut un paper destacat en el creixement del comerç internacional, gairebé duplicant el volum del comerç de béns des de l'any 2005. En contrast, els països desenvolupats han experimentat un augment d'aproximadament el 50% en els volums de comerç des de la mateixa data. Pel que fa als països BRICS (Brasil, Rússia, Índia, Xina i Sud-àfrica), han contribuït significativament al comerç de béns i serveis dels països en desenvolupament. Amb relació a les exportacions i importacions, tot i que han crescut, la participació dels països menys desenvolupats (PMD) en el comerç mundial encara roman petita, tot i haver-hi increments en les seves transaccions comercials.

1.2.2. La IED en el procés de globalització

Tal com s'ha posat de manifest, la globalització econòmica es manifesta de diverses maneres, entre elles, a partir de l'expansió del comerç internacional, amb l'increment significatiu dels fluxos financers i també en l'augment contundent de la IED (**Sánchez, 2021**). **Blonigen (2005)** subratlla que la IED exerceix un paper crucial en l'enfortiment de la integració econòmica mundial, emergint com un element inextricablement vinculat a la globalització.

La globalització ha estat un escenari construït per la força del comerç i de les EMN i ha impulsat l'expansió de la IED en les últimes dècades. El comerç internacional és un gran impulsor de la globalització, afavorint la creixent interconnexió econòmica i estimulant el creixement econòmic mitjançant l'augment de les transaccions comercials entre països (**Ramirez et al., 2023**). En els últims decennis l'estructura de les transaccions comercials ha assumit noves formes d'intercanvi en el mercat mundial amb la proliferació i major protagonisme de les EMN i la creació de filials per part d'aquestes arreu del món. A mesura que les economies s'han obert i s'han reduït les barreres comercials, les empreses han començat a explorar noves oportunitats d'inversió a l'estranger. Les EMN són actors clau en la globalització, pel fet que poden operar a escala internacional i tenir una presència

significativa en diversos països (**Shukla, 2022**). Les EMN han aprofitat les oportunitats que ofereix la globalització comercial per establir cadenes de subministrament i distribució globals i arribar a nous mercats. Això ha portat a un augment significatiu de la IED, ja que les empreses busquen aprofitar els avantatges competitius que ofereixen altres països, com ara costos laborals més baixos, infraestructura més desenvolupada o polítiques governamentals més favorables.

Des de finals de segle passat, especialment a partir de la dècada dels vuitanta, els fluxos d'IED van créixer de manera rellevant i es van convertir en un motor de creixement important en moltes economies en desenvolupament receptores de capitals, a causa de la globalització i la regionalització de l'economia mundial, la reducció de barreres, els incentius dels governs i el desenvolupament de les comunicacions. Segons l'**OCDE (2011)** la IED és un impuls clau de la integració econòmica internacional. Amb un marc polític adequat, la IED pot oferir estabilitat financera, fomentar el desenvolupament econòmic i millorar el benestar de les societats.

Així, la IED s'ha convertit en un component decisiu de les estratègies econòmiques proposades per la majoria dels països desenvolupats i en desenvolupament. Tot i que l'evidència empírica considera que hi pot haver diverses raons darrere d'aquest comportament, probablement això està relacionat amb el fet que generalment es considera que la IED és un factor important per millorar el creixement econòmic (**Caves, 2007; Dunning i Lundan, 2008; Franco, 2013; Lim, 2001**).

Segons la definició marc d'IED de l'**OCDE (2011, p.17)** compatible amb la definició de l'**FMI (2009)** "la inversió directa és una categoria d'inversió transfronterera que realitza un resident d'una economia (l'inversor directe) amb l'objectiu d'establir un interès durador en una empresa (la companyia d'inversió directa) resident en una economia diferent de la de l'inversor directe. La motivació de l'inversor directe és establir una relació estratègica de llarg termini amb l'empresa d'inversió directa per garantir un nivell significatiu d'influència per part de l'inversor en la gestió de l'empresa d'inversió directa".

La IED en la seva major part és protagonitzada per empreses, tot i que també pot ser portada a cap per individus. Aquesta es pot materialitzar a través de nova inversió (en anglès *greenfield investment*), duent a terme una ampliació de la capacitat productiva en el país, o mitjançant la compra d'empreses ja instal·lades, és a dir fusions i adquisicions (en anglès *mergers and acquisitions*), per empreses estrangeres, en què es realitza tan sols un traspàs de la propietat dels actius. Segons la Conferència de Nacions Unides sobre Comerç i Desenvolupament (**UNCTAD, de l'anglès *United Nations Conference on Trade and Development* (2000a)**) les fusions i adquisicions protagonitzades per les grans transnacionals en l'àmbit mundial es poden classificar, atenent la seva funcionalitat, de la manera següent:

- L'horitzontal, que és l'operació feta entre empreses competidores dins de la mateixa indústria. Les empreses busquen nous mercats i incrementar el poder de mercat.

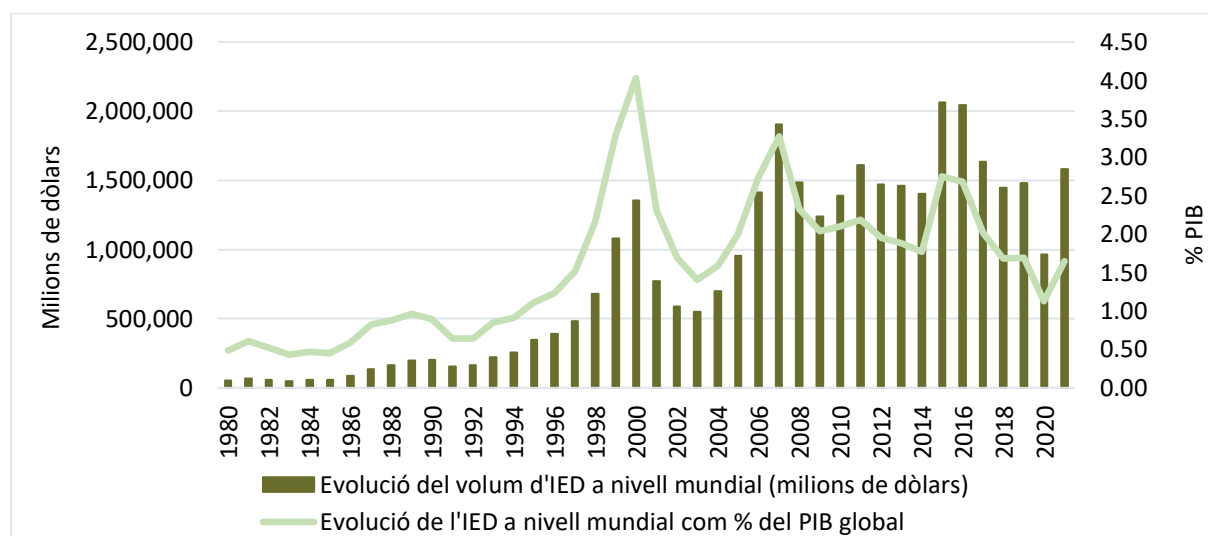
Aquestes han tingut un gran creixement a conseqüència de la reestructuració sectorial d'indústries com l'automobilística, la farmacèutica, les telecomunicacions, la banca, entre d'altres, a causa de la introducció de noves tecnologies en els processos de producció que permet una producció més eficient a gran escala.

- La vertical, que és l'operació duta a terme entre empreses que mantenen una relació de venedor-comprador dins d'una mateixa cadena productiva. L'objectiu buscat és l'aprofitament de les economies d'abast, assegurant les entrades en el procés productiu, per a la reducció de la incertesa dins de la cadena productiva.
- El conglomerat, que és l'operació entre dues empreses pertanyents a diferents sectors productius. La finalitat és la diversificació de l'activitat del grup per tal de disminuir riscos, fer-se amb rendes de capital d'altres activitats o fins i tot, aprofitar les infraestructures i els coneixements d'una activitat productiva per a l'explotació d'una altra diferent.

Els avantatges de les fusions i adquisicions davant la *greenfield investment* per a l'inversor estranger són, per exemple, el fet que permeten conquerir d'una forma ràpida una posició sòlida en un nou mercat, guanyar quota de mercat o incrementar la mida de les empreses. A més, permeten explotar actius d'organització, de tecnologia i de coneixement de mercat (UNCTAD, 2000a).

De forma resumida, s'aborda l'anàlisi d'algunes de les dades en les següents línies per una millor comprensió de les tendències en la IED en l'actualitat. La IED, en les seves diverses formes, ha crescut des de la fi de la Segona Guerra Mundial, encara que ha estat a partir de mitjan dècada dels anys noranta quan s'han registrat els majors nivells d'expansió de la producció internacional, tal com es mostra en la Il·lustració 8.

Il·lustració 8: Evolució volum d'IED a escala mundial (milions de dòlars) i de la IED com % del PIB global

Font: elaboració pròpia a partir de dades de UNCTAD

A partir de les dades, es pot observar que el volum d'IED va experimentar un creixement constant durant la major part de les dues últimes dècades del segle XX i les dues primeres dècades del segle XXI. Els valors van augmentar lentament en les dècades dels 80 i 90, però van experimentar un augment significatiu a principis de la dècada de 2000, arribant a un màxim històric de 2.063.638,27 milions de dòlars el 2015. Després, hi va haver una lleugera caiguda el 2016 i 2017, seguida d'un augment fins a arribar a 1.582.309,76 milions de dòlars el 2021. Per altra banda, la IED com a percentatge del PIB global va experimentar un creixement constant des de l'inici de la sèrie temporal fins a finals dels anys noranta. Va passar del 0,49% el 1980 al 4,03% el 2000. Després d'això, va experimentar algunes oscil·lacions, però va mantenir nivells significativament alts. La IED com a percentatge del PIB global va caure lleugerament durant la crisi financera del 2008 i va fluctuar posteriorment, però en general, ha mantingut nivells superiors a l'1% a partir de la dècada de 1990. En aquest sentit, les dades mostren un augment constant en el volum d'IED a escala mundial, amb una tendència a l'augment en els últims anys. La IED com a percentatge del PIB global també ha augmentat de manera significativa i s'ha mantingut a nivells relativament alts, indicant una creixent importància de la IED en l'economia global.

Així doncs, aquestes dades mostren que la IED ha volgut ser un element clau en la ràpida evolució de la integració econòmica internacional, a la qual també es fa referència sota el terme de globalització, i ha constituït un mitjà per establir vincles directes, estables i de llarga durada entre economies **(OCDE, 2011)**.

La tendència a l'alça de la IED en els anys noranta ve promoguda per la liberalització dels moviments de capital, la desregulació de sectors tradicionalment protegits (com ara la telefonia, l'energia elèctrica o els serveis financers), i un gran nombre de processos de privatització en països desenvolupats i en desenvolupament que, units a les facilitats financeres i a la liquiditat del sistema, van permetre a les grans empreses iniciar o incrementar notablement la seva activitat a l'exterior **(Sánchez, 2021)**.

Especialment, a partir de la segona meitat dels anys noranta es va començar una expansió dels fluxos de capital, que va patir una força caiguda entre els anys 2001 i 2003 a conseqüència de la crisi de la nova economia o de les empreses “.com”, que novament va remuntar durant els següents anys fins als anys 2008 i 2009 on va tornar a patir una caiguda a causa de la crisi financera mundial de 2009. La dèbil recuperació d'aquesta crisi no ha permès consolidar l'expansió de l'IED, que des del 2016 viu una desacceleració sistemàtica, tot i que els corrents d'inversió internacionals continuen sent elevades en la comparació històrica si es mesuren per la relació entre els fluxos d'IED i la mida del PIB global.

Durant l'any 2022, l'escenari global de la IED va mostrar diverses tendències segons la geografia, tipus i sector. Segons les dades de la UNCTAD, publicades en l'Informe sobre la inversió mundial 2023 **(UNCTAD, 2023)** l'any 2022 va ser un any complex per a la IED global.

El 2022, els corrents d'IED van disminuir un 12% fins a 1,3 bilions de dòlars. Aquesta davallada es va deure a diversos factors globals, incloent-hi la guerra a Ucraïna, l'augment dels preus dels aliments i l'energia, els riscos de recessió i les pressions de deute en molts països. La situació es va veure agreujada per les condicions financeres més severes, l'augment de les taxes d'interès i la incertesa en els mercats financers.

Segons es pot observar en la Taula 2, aquestes tendències en la IED estan en línia amb altres indicadors macroeconòmics (amb taxes de creixement lent o negatives) com el PIB, el comerç internacional i la formació bruta de capital fix (FBCF).

Taula 2: Taxes de creixement del PIB mundial, FBCF, comerç i IED, 2020-2023

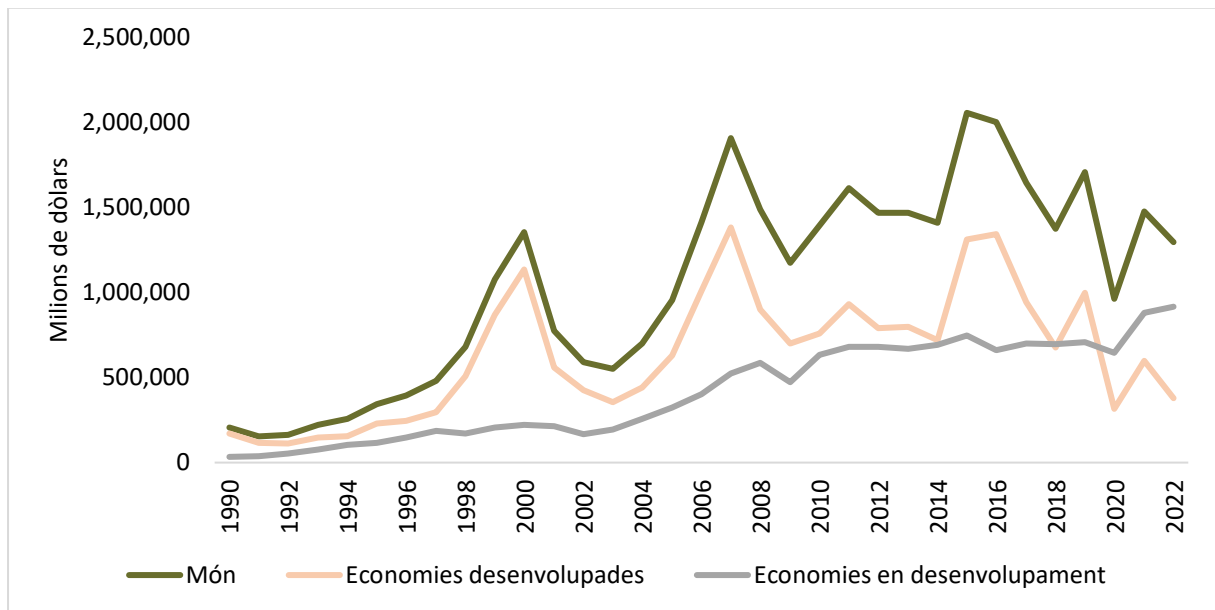
Variable	2020	2021	2022
PIB	-2,8	6,3	3,4
Comerç	-7,8	10,6	5,1
FBCF	-2,5	8,0	-2,4
IED	-43,7	53,7	-12,4

Font: elaboració pròpia a partir de dades de UNCTAD

D'acord amb les dades de la UNCTAD, la major part de la IED mundial es concentra en països desenvolupats, com els Estats Units d'Amèrica (EUA), Japó, Alemanya i el Regne Unit. No obstant això, els països emergents, com la Xina, Brasil, Índia i Rússia, han estat guanyant importància com a receptors de IED en les últimes dècades.

De forma específica, l'anàlisi de les dades de la IED d'entrada, segons les dades de la UNCTAD, mostra una perspectiva interessant sobre com les inversions internacionals han evolucionat entre 1990 i 2022. Les dades que es mostren a la Il·lustració 9 indiquen l'evolució de la IED d'entrada i la divisió entre dues categories: economies desenvolupades i economies en desenvolupament, i la totalitat en el món.

Il·lustració 9: Evolució de l'entrada IED per grup entre 1990 i 2020

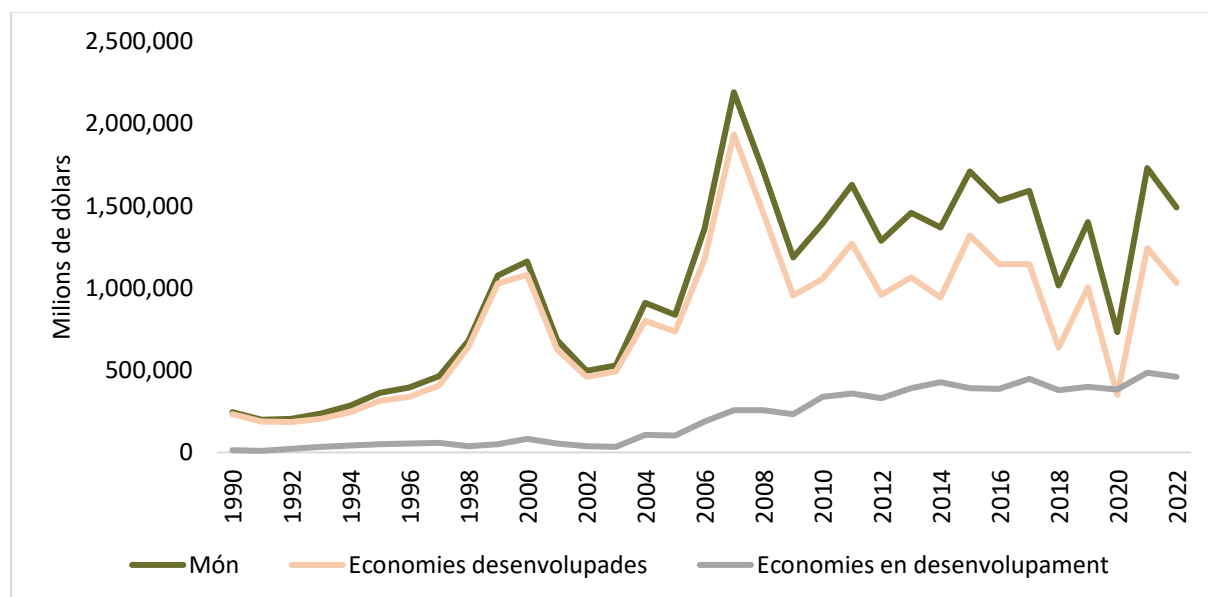

Font: elaboració pròpia a partir de dades de [UNCTAD](#)

En primer lloc, es destaca que, en termes generals, la IED mundial ha experimentat un creixement constant al llarg d'aquests anys. Des dels 204.887.703 milions de dòlars el 1990, les inversions estrangeres han crescut significativament fins als 1.294.738.228 milions de dòlars el 2022. Això indica un fort interès en la inversió internacional com a mitjà per accedir a nous mercats i oportunitats econòmiques. Un altre aspecte rellevant és la diferència entre les economies desenvolupades i les economies en desenvolupament. Les economies desenvolupades, que inclouen molts països industrialitzats, han estat la destinació principal de la IED d'entrada. Els ingressos de la IED en aquestes economies han crescut constantment, arribant a 1.343.603.973 milions de dòlars el 2022. Aquesta tendència reflecteix la seva estabilitat econòmica i la seva capacitat per atreure inversions internacionals. Les economies en desenvolupament, tot i les fluctuacions, també han experimentat un augment constant de la IED d'entrada al llarg del temps, arribant a 916.417.941 milions de dòlars el 2022. Aquestes dades indiquen que aquestes economies estan guanyant importància com a destinacions d'inversió a escala global, tot i les incerteses econòmiques i polítiques que poden existir en alguns casos. Un altre aspecte a destacar és l'impacte de la pandèmia de la COVID-19 el 2020, que va comportar una disminució significativa de la IED d'entrada. No obstant això, es va observar una ràpida recuperació a partir del 2021, amb un augment de la IED. Aquesta tendència pot reflectir la capacitat d'adaptació de les empreses davant de les crisis i les oportunitats que es poden presentar en moments de canvis econòmics.

Pel que fa a la IED de sortida, és important destacar que les economies desenvolupades han estat clarament les principals impulsores de la IED de sortida tal com es mostra en la Il·lustració 10.

Il·lustració 10: Evolució de la sortida d'IED per grup entre 1990 i 2022

Font: elaboració pròpia a partir de dades de UNCTAD

Les xifres mostren un augment constant d'aquestes inversions al llarg dels anys, amb una recuperació destacada a partir de l'any 2000. Les economies desenvolupades han anat aprofitant les oportunitats a escala internacional per invertir en altres països, arribant a un total d'1.030.865,31 milions de dòlars el 2022, reflectint la seva forta presència en l'àmbit global i la capacitat de les empreses d'aquests països per expandir-se a mercats estrangers. D'altra banda, les economies en desenvolupament han experimentat un creixement gradual de la IED de sortida, tot i que en molt menor mesura que les economies desenvolupades. Les xifres indiquen un augment constant d'aquest tipus d'inversions, arribant a 458.890,31 milions de dòlars el 2022, indicant un interès creixent per part d'aquestes economies en expandir les seves operacions a l'estranger i accedir a nous mercats.

Els processos creixents d'integració, fruit de la desregulació, l'obertura, la disminució dels costos del transport i els avenços tecnològics també han donat lloc a la fragmentació espacial de la producció en el que es coneix com a CGV, mitjançant l'especialització d'EMN i països en determinades etapes d'aquestes cadenes. Aquesta fragmentació s'ha fet cada vegada més global, provocant que el comerç i la IED estiguin cada vegada més vinculats.

En aquesta línia, en el marc de les CGV existeixen també factors que fan que les EMN vulguin ocupar una part concreta d'aquesta cadena en un determinat país, i per això existeix una relació estreta entre la IED i les CGV. **Garcia et al. (2021)** indiquen que "el creixent rol de les CGV va portar al fet que comerç i inversió estrangera es trobin cada vegada més vinculats, i va potenciar el paper de les grans corporacions multinacionals que organitzen la divisió de treball a l'interior d'aquestes cadenes. En aquest context, sembla haver-hi una relació de causalitat bidireccional entre fluxos de IED i participació en les CGV" (p. 33).

Per tot això, les CGV són una eina clau per a la comprensió de l'evolució de la producció a escala mundial i de la forma en què les EMN organitzen la seva activitat. Així ho indiquen **Gereffi i Fernández-Stark (2018)** quan afirmen que “l'economia global s'estructura cada cop més al voltant de les CGV que representen una part creixent del comerç internacional, del PIB mundial i de l'ocupació” (p. 311). Les CGV descriuen el procés de producció d'un bé o servei que es divideix en diferents etapes, que es realitzen en diferents països i en les quals intervenen diferents empreses i actors econòmics. Les EMN són les principals protagonistes de les CGV, ja que són les que organitzen i coordinen les activitats productives en els diferents països on operen, és a dir, “la producció fragmentada no la duen a terme les economies o els sectors econòmics, sinó les empreses” (**Xing et al., 2021, p. 13**). A través d'aquesta organització, les EMN busquen aprofitar les diferències en termes de costos i de competència que existeixen entre els diferents països, així com aprofitar les sinergies i les economies d'escala que se'n deriven.

L'especialització de les EMN en les CGV és una conseqüència de la seva estratègia d'internacionalització. Així, les EMN tendeixen a invertir en països on poden aprofitar els seus avantatges competitiu, ja sigui per la presència de recursos, per la disponibilitat de mercats o per la qualitat dels factors productius, entre altres.

En aquest context, les EMN també especialitzen les seves activitats en diferents països segons les seves capacitats i la seva experiència en la gestió de determinades etapes del procés productiu. Això implica que cadascuna de les empreses que participen en les CGV té una funció específica en el procés productiu, per aquest motiu les EMN tenen un paper crucial en l'organització transfronterera de la producció i les GVC, representant més d'un terç de la producció global. Aquestes empreses tenen una activitat particularment destacada en les exportacions (65%) i en el comerç relacionat amb les GVC (41%) (**Cigna et al., 2022**).

En definitiva, les CGV i l'especialització de les EMN són fenòmens estretament relacionats que expliquen l'evolució de la producció a escala mundial. Les multinacionals organitzen i coordinen les activitats productives a través de les CGV per a aprofitar les diferències en termes de costos i de competència que existeixen entre els diferents països, i especialitzen les seves activitats per a aprofitar les economies d'escala i les sinergies que se'n deriven (**Pérez-Ibáñez, 2019**).

Les CGV van prosperar notòriament des de la meitat dels anys vuitanta observant-se una fragmentació geogràfica dels processos productius de béns, generant un fort increment del comerç de béns intermedis entre els diferents països que intervenen en una mateixa cadena de valor. En termes productius, els països van començar a especialitzar-se en activitats o tasques productives i no en indústries completes, delegant part del procés de producció a una filial d'un altre país a través de la IED.

Així i tot, tal com indiquen **Cigna et al. (2022)** la integració a les GVC ha experimentat canvis importants en les últimes dècades. Després de més de vint anys de creixement continu, el ritme d'integració a les GVC s'ha reduït globalment des de la crisi financera global del 2008. Aquesta disminució en la participació en les GVC s'ha produït internacionalment i ha estat generalitzada en països i sectors. Les economies emergents, com la Xina, van experimentar una disminució marcada en la seva integració a les GVC des de la crisi financera global. També s'observa que els sectors de productes bàsics i de la indústria manufacturera han estat els més afectats per aquesta disminució, mentre que el sector de serveis ha estat més resistent.

A banda dels motius exposats anteriorment, en els darrers anys, el ritme de creixement de la IED també s'ha vist moderat, a conseqüència de les polítiques neoproteccionistes i pel fet que el desplegament de les CGV ha finalitzat.

Com a conseqüència, totes aquestes tendències a globals han renovat un interès substancial recent per part de la literatura econòmica per investigar empíricament els factors fonamentals que impulsen el comportament de la IED. Això és així, en part, ja que comprendre quins són els motius que indueixen a una empresa a realitzar una part de les seves activitats productives en un país estranger resulta un factor clau a l'hora de dissenyar polítiques públiques per atraure inversions i potenciar el seu impacte en les economies receptores (**Garcia i López 2020**).

En definitiva, l'evolució de la IED al llarg dels anys ha estat caracteritzada per diversos canvis significatius. En una perspectiva global, la IED ha experimentat un creixement continu i sostingut. Les empreses i inversors han buscat oportunitats a l'estranger, augmentant progressivament el volum total d'IED. Una de les tendències més notables és el canvi en la distribució geogràfica de les inversions. Tot i que les economies desenvolupades com Europa i els EUA han estat destinàries tradicionals d'IED, s'ha observat un augment significatiu de les inversions en països emergents i en desenvolupament. Això reflecteix una major diversificació geogràfica de les inversions i una globalització de l'activitat econòmica. A més, s'ha produït un augment en les CGV, i el fet que les empreses realitzen diferents fases de producció en diversos països ha impulsat les inversions transfrontereres relacionades amb la producció i la cadena d'aprovisionament. Les EMN han estat agents clau en la reconfiguració de les CGV a escala mundial, ja que les empreses busquen optimitzar la producció i l'eficiència. Les CGV s'han tornat més complexes i interconnectades, amb les EMN jugant un paper central en la coordinació d'aquestes cadenes. La IED s'ha convertit en un vehicle essencial per a l'accés a recursos, talent i mercats, contribuint a la dinàmica canviant de les CGV.

La variabilitat cíclica és una altra característica de la IED. Les inversions internacionals són sensibles a les condicions econòmiques i poden mostrar variacions, com per exemple en les crisis econòmiques, com la de 2008, que han impactat les inversions internacionals.

En l'àmbit sectorial, les tendències han canviat segons les oportunitats i la demanda. Hi ha hagut un augment significatiu de la IED en sectors com la tecnologia, les energies renovables i la salut, indicant un canvi en les preferències d'inversió. Així mateix, l'interès creixent en la sostenibilitat i la responsabilitat social corporativa ha començat a influir en les decisions d'inversió i en els sectors en què es duen a terme (**UNCTAD, 2023**).

Aquesta tendència i evolució ha portat a l'adopció de polítiques més sofisticades i alineades amb la visió de futur dels països, integrant diferents instruments i mesures per atreure inversions estrangeres. Això implica la creació d'incentius financers i fiscals, el desenvolupament de mecanismes per mitigar riscos d'inversió i l'accés a finançament, així com la creació de marcs legals i reguladors que generin confiança i predicibilitat pels inversors. A més, s'ha reforçat la institucionalització relacionada amb la IED, amb la creació d'agències de promoció d'inversions (API) en molts països segons la **Comissió Econòmica per a Amèrica Llatina i el Carib (CEPAL) (2023)**.

Totes aquestes polítiques d'atracció d'inversió aplicades pels països, han contribuït a l'augment de la IED en moltes regions, reflectint la importància de la competència per atreure inversors estrangers. Cada país amb les seves pròpies prioritats, recursos i opcions de política, ha portat a la diversificació d'enfocaments i estratègies per atreure IED. Tal com indica la **CEPAL (2023)**, “no existeix un enfocament únic per a tots els països. Més bé, s'observa una varietat d'enfocaments, estratègies, instruments i maneres d'operar que seran més o menys apropiats en funció de les condicions específiques del context, el nivell de desenvolupament i les capacitats existents” (p. 50).

1.2.3. La IED i el creixement econòmic

Aquests canvis i tendències han provocat que “molts països i continents veuen ara atraure IED com un element important en la seva estratègia de desenvolupament econòmic. Això és probablement perquè la IED es veu com una fusió de capital, tecnologia, màrqueting i gestió” (**Ayanwale, 2007**). És per aquest motiu que en els últims anys, s'ha observat un augment significatiu de la rivalitat global entre països per guanyar la preferència de les empreses i les seves inversions estrangeres. Les nacions de tot el món competeixen activament oferint incentius fiscals, infraestructura eficient i regulacions més laxes per atraure aquestes empreses i els seus recursos, entre d'altres. Aquesta intensificació de la competència reflecteix la creixent importància de la IED en l'economia global, ja que molts països reconeixen que aquesta inversió pot generar avantatges significatius en termes d'ocupació i creixement econòmic.

És per això que la relació entre IED i creixement econòmic ha estat un tema de debat en l'àmbit acadèmic durant molts anys. En general, es considera que la IED pot ser un factor clau

per al desenvolupament econòmic d'un país, ja que pot estimular la inversió en capital, la creació d'ocupació, la transferència de tecnologia i el creixement dels sectors exportadors.

Existeix un gran nombre d'investigacions orientades a determinar la relació entre l'obertura comercial i el creixement econòmic. D'entre elles, és oportú destacar les realitzades per **Balassa (1982), Bhagwati (1978), Feder (1982), Krueger (1978) i Little, Scitovsky i Scott (1970)**, sobre economies avançades i països en desenvolupament. Els resultats de les seves investigacions conclouen que en aquelles economies que van iniciar processos d'obertura econòmica i comercial, existia una relació positiva entre l'obertura comercial i l'expansió de l'economia.

D'aquesta manera, durant la segona meitat del segle XX s'han acumulat proves empíriques que indiquen que en una economia cada vegada més globalitzada, l'obertura comercial ha conduït a una major eficiència, productivitat, tecnologia i creixement, tant als països desenvolupats com als països en desenvolupament (**Banc Mundial, 2015; Bhagwati, 1978; Markusen et al., 1995**).

Fruit d'aquestes investigacions i de l'evolució del comerç i les activitats internacionals de les EMN, l'obertura comercial en la forma concreta d'IED ha sorgit com un dels temes principals per explicar els fenòmens de creixement dels països en desenvolupament.

En el cas concret del comerç, entès, entre altres coses, com l'exportació i la importació, i la IED, molts investigadors han argumentat que aquests juguen un paper important en el creixement i el desenvolupament dels països (**Borensztein et al., 1995**), ja que milloren la competència en els mercats internacionals, la transferència de tecnologia i el desenvolupament del capital humà (**De Mello, 1999; Frankel i Romer, 1999; Jayachandran i Seilan, 2010**).

Així, es considera que la relació entre la IED i el creixement econòmic és molt estreta (**Cicea i Marinescu, 2021**). En aquesta línia, un gran nombre d'autors han conclòs en els seus estudis que les inversions són el motor de qualsevol creixement econòmic (**Liesbeth et al., 2009**), així com del desenvolupament humà (**Torabi, 2015**) i que aquestes generen el que es coneix com a efecte multiplicador (**Keynes, 1936**). En particular, **Acaravci i Ozturk (2012), Hussain i Haque (2016) i Dondashe i Phiri (2018)** indiquen que hi ha una relació positiva i significativa entre el PIB i la IED.

D'aquesta manera, la IED i el creixement econòmic presenten una relació manifesta, ja que tal com expliquen **Mawugnon i Qiang (2011)** la IED, mitjançant la creació de nous llocs de treball i el valor afegit, aporten una contribució al creixement econòmic. D'altra banda, el creixement econòmic, entès com un augment del PIB, proporciona les condicions necessàries per a l'atracció d'inversions estrangeres directes en qualsevol economia. És en aquest últim

cas que **Nketiah et al. (2020)** apunten que, en general, el mercat o el potencial comercial d'un país està representat pel nivell de PIB del país que atrau inversions estrangeres, creant així noves oportunitats per a generar més comerç.

Tenint en compte tot això, en les darreres dècades, països de tot el món, han competit per atraure IED amb la visió que la IED és un motor de creixement econòmic i que la IED i el seu agent, les EMN, exerceixen efectes positius sobre les empreses nacionals del país d'acollida (**Wei i Balasubramanyam, 2004**).

La IED és considerada un motor que impulsa el creixement dels països receptors, ja que s'estima que implica un conjunt d'externalitats positives associades a la transferència de coneixement i el saber fer (en anglès *know-how*) entre les empreses nacionals i les empreses estrangeres que inverteixen en el país receptor, generant guanys de productivitat per a les economies receptores, mitjançant canals com la transferència directa de tecnologia o la difusió i imitació de millors pràctiques tecnològiques i organitzatives i de mobilitat del personal. Alhora, la IED té el potencial de crear llocs de treball i de contribuir a diversificar les exportacions i transformar l'estructura productiva dels països receptors, generant un impacte positiu en el creixement i en el desenvolupament dels països receptors (**Garcia et al., 2021**). Això implica que els governs també tenen un paper important a l'hora de proporcionar un entorn propici per a la IED. Seguint aquesta argumentació, molts governs han implementat diverses polítiques per atraure IED, reduint les barreres a la inversió, generant programes de promoció d'inversions i oferint diferents tipus d'incentius (**Garcia i López, 2020**).

Actualment, els països veuen la recepció d'IED com un mitjà crucial d'integrar les seves economies amb els mercats internacionals i esperen que contribueixi al seu desenvolupament econòmic (**UNCTAD, 2003**). Concretament, es considera que els règims d'inversió i comerç oberts són instruments particularment poderosos per atraure inversions en general i inversions estrangeres en particular (**Selowsky i Martin, 1997**).

Més enllà de l'estímul macroeconòmic inicial de la IED, aquesta té una influència en el creixement del país mitjançant l'augment de la productivitat total dels factors i, de forma més general, mitjançant una millor eficiència en l'ús dels recursos que s'empren en l'economia receptora. Això s'assoleix a través de tres canals diferents: els vincles entre la IED i els fluxos de comerç exterior; els impactes i altres externalitats que es produeixen en sector empresarial del país d'acollida de la IED i; l'impacte directe sobre els factors estructurals de l'economia d'acollida (**OCDE, 2002**).

Per tot això, la IED exerceix un paper de catalitzador en el creixement (**Dunning, 1993; Graham i Krugman, 1995**), creant avantatges comparatius dinàmics que condueixen a la transferència de tecnologia, a l'acumulació del capital humà i a la intensificació del comerç

internacional (**OCDE, 2002**). Avui, la IED és un factor determinant per a un creixement inclúsiu per a diversos països i un motor accelerador per als seus sistemes de producció.

En definitiva, la IED ha estat una força clau en el desenvolupament econòmic del món durant les últimes dècades, amb un augment significatiu en la seva importància i distribució geogràfica. No obstant això, la relació entre la IED i el creixement econòmic és complexa i depèn de molts factors, com ara les polítiques econòmiques del país receptor, la qualitat de les institucions, el nivell d'educació i la disponibilitat de recursos, entre d'altres.

En conclusió, l'evolució dinàmica del comerç global, la IED i el paper de les EMN ha plantejat un panorama complex per a Andorra, amb reptes i oportunitats que defineixen el seu futur. Amb el creixent pes dels serveis a escala global, Andorra emergeix com un territori amb oportunitats úniques. La diversificació de l'oferta de serveis, pot ser clau per reforçar la resiliència de l'economia andorrana davant possibles transformacions en altres sectors.

La gestió estratègica de la IED pot convertir Andorra en un pol d'atracció per a les EMN que busquen optimitzar les seves cadenes de valor. La seva ubicació geogràfica estratègica i una infraestructura ben desenvolupada poden propulsar el país com un centre emergent per a activitats de cadena de valor, amb especial èmfasi en tecnologia, logística i serveis avançats. Aquesta transformació no només pot catalitzar el creixement econòmic, sinó també generar oportunitats d'ocupació qualificada, contribuint al desenvolupament sostenible d'Andorra.

No obstant això, afrontar els reptes globals i garantir beneficis equitables ha exigít i continua exigint un reforçament contundent de les institucions nacionals a Andorra. Des de millores en la governança interna fins a l'adaptació als canvis en el panorama comercial global, aquesta acció és crítica. L'abordatge del Trilema de Rodrik (**Rodrik, 2011**), que navega entre la globalització, la democràcia i la sobirania nacional, requereix una gestió ponderada per assegurar la integració efectiva d'Andorra en els fluxos globals sense diluir els seus principis democràtics ni la seva sobirania.

Andorra, immersa tal com s'ha exposat amb anterioritat, en un món en constant transformació global, es troba a la cruïlla del Trilema de Rodrik. Aquest enfrontament de tres objectius contradictoris: globalització econòmica, democràcia nacional plena i sobirania estatal completa, defineix les decisions que ha de prendre.

La integració a la globalització econòmica pot oferir a Andorra l'oportunitat de diversificar la seva economia centrada tradicionalment en el turisme i el comerç. No obstant això, aquesta integració també comporta desafiaments, com la competència internacional i l'ajust als estàndards globals. El manteniment de la seva autonomia econòmica mentre participa en el comerç global requereix un equilibri estratègic, que ha estat buscant en les darreres dècades.

En el domini de la democràcia nacional plena, Andorra ha mantingut una estructura democràtica amb representació parlamentària. Tanmateix, la negociació amb altres països presenta el desafiament de mantenir aquesta democràcia intacta, assegurant que les decisions locals coincideixin amb les obligacions globals i que les veus del poble siguin escoltades.

Finalment, la sobirania estatal completa d'Andorra es veu afectada per la seva participació en acords internacionals i l'adopció d'estàndards globals. Preservar la identitat nacional i la cultura andorrana requereix equilibrar la participació a la comunitat global amb la salvaguarda de la sobirania estatal.

En resposta a aquests desafiaments, Andorra pot considerar una diversificació intel·ligent de la seva economia, invertir en sectors emergents i fomentant la col·laboració internacional. El reforçament de les institucions nacionals és fonamental, ja que ha de proporcionar la base per gestionar amb èxit el Trilema de Rodrik i assegurar que els beneficis de les tendències globals siguin equitativament distribuïts i sostenibles a llarg termini. Andorra, en definitiva, està cridada a exercir un paper proactiu en la seva pròpia integració global, mentre preserva els valors fonamentals que defineixen la seva identitat.

1.3. La IED a Andorra

Andorra és un petit país que històricament no ha rebut una gran quantitat d'IED, ja que la seva economia ha estat tradicionalment caracteritzada per la seva limitada obertura i la seva dependència en els sectors tradicionals del turisme i les finances. Tanmateix, en els últims anys, el país ha iniciat una cerca activa de maneres de diversificar la seva economia i augmentar la seva competitivitat mitjançant l'atracció d'inversió estrangera, en un món cada cop més globalitzat i interconnectat.

En aquest context, tal com s'ha pogut veure en les primeres seccions d'aquest capítol, l'evolució viscuda pel Principat durant el darrer segle ha estat condicionada per la globalització i l'augment de les interconnexions econòmiques entre països, que han obligat el país a desenvolupar un procés d'enfortiment institucional i a obrir-se a l'exterior.

Malgrat ser un petit estat, Andorra ha experimentat una significativa integració en la globalització econòmica durant les darreres dècades. Gràcies a la seva posició geogràfica estratègica i les polítiques públiques que han promogut la inversió estrangera i la competitivitat empresarial, el país ha aconseguit diversificar la seva economia i establir-se com a centre de serveis financers i turisme.

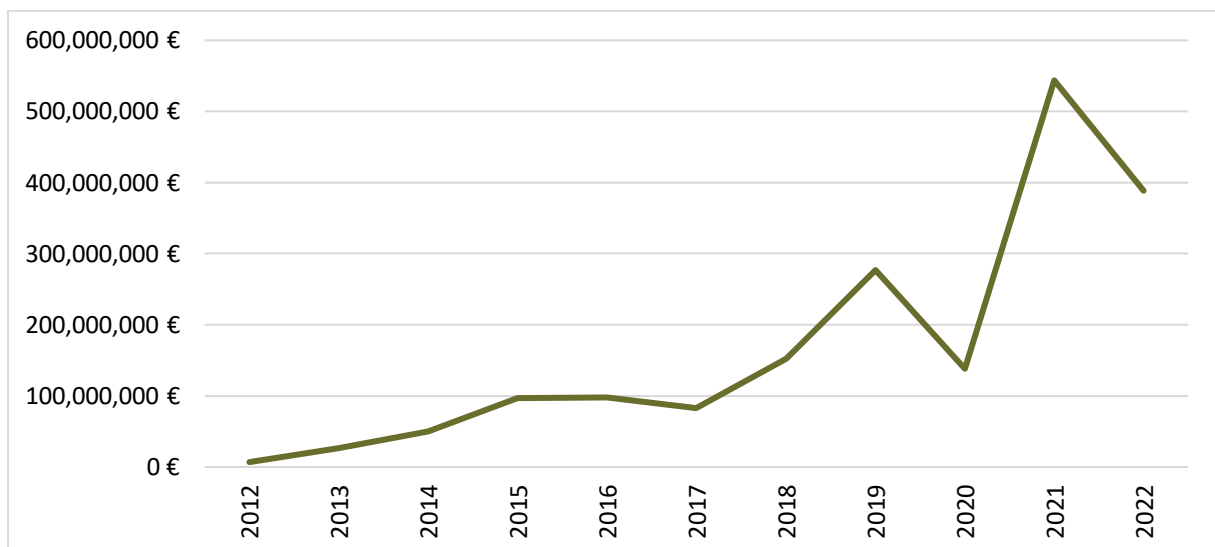
Un dels elements crucials d'aquest procés ha estat la completa liberalització de la inversió estrangera en tots els sectors de l'economia andorrana. Aquesta liberalització s'ha convertit

en una eina fonamental per reactivar i diversificar l'economia del país, que es va introduir mitjançant la Llei 10/2012, del 21 de juny, d'inversió estrangera al Principat d'Andorra. Aquesta llei es va promulgar en un context de crisi econòmica amb l'objectiu de crear un espai més ample per al creixement i la competitivitat, amb l'esperança d'atraure inversions i fomentar el paper de les empreses com a motors del desenvolupament econòmic gràcies a l'elevat valor afegit que aporten.

La tendència global a l'augment dels fluxos IED s'ha reflectit en l'increment dels fluxos d'IED rebuts per Andorra des de la seva obertura en el 2012. La inversió estrangera ha experimentat un creixement exponencial, amb el volum d'inversió quadruplicant-se des del 2017 fins al 2021, com es pot apreciar a la Il·lustració 11.

Aquesta obertura a la inversió estrangera ha buscat que Andorra diversifiqui la seva base econòmica i que les empreses locals puguin accedir a nous mercats i oportunitats. L'atractiu del país per a inversors estrangers s'ha vist reforçat per la seva ubicació estratègica i les polítiques favorables a la inversió. Aquesta estratègia ha ajudat Andorra a adaptar-se als canvis globals i a afrontar els desafiaments de l'economia del segle XXI.

Il·lustració 11: Evolució de la IED a Andorra (volum d'inversions formalitzades en €) entre 2012 i 2022

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Estadística del Govern d'Andorra

El Principat ha iniciat un conjunt de reformes tant a escala interna com externa que han possibilitat importants avanços en la seva adaptació a un entorn en constant i ràpid canvi. A través d'aquest procés d'institucionalització, homologació i obertura de la seva economia, el país busca reforçar el seu atractiu per als inversors estrangers i assolir un creixement sòlid. Aquesta transformació li permet competir en igualtat de condicions en l'arena mundial.

Aquestes reformes s'han centrat en diverses àrees clau, com la liberalització de la inversió estrangera, la transparència i la conformitat amb estàndards internacionals, especialment en el sector financer. Així mateix, Andorra ha buscat establir acords tributaris amb països veïns i s'ha obert a la possibilitat de participar en el mercat interior europeu mitjançant un acord d'associació.

A través d'aquestes iniciatives, Andorra pretén adaptar-se als canvis en l'entorn econòmic global i afrontar els reptes del segle XXI. A més, busca diversificar la seva economia i fomentar el creixement econòmic sòlid, tot mantenint la seva competitivitat en el mercat mundial.

1.3.1. Importància de la IED per l'economia nacional

Històricament, Andorra ha estat un país amb una economia tancada i amb poca presència d'IED. El Principat no ha estat un gran receptor d'IED, ja que la seva economia tradicionalment s'ha basat en el turisme i l'activitat financera. Tanmateix, la IED a Andorra ha tingut una evolució significativa en les últimes dècades, pel fet que el Principat ha estat treballant per diversificar la seva economia i promoure la inversió estrangera com a part del seu pla de modernització i creixement econòmic.

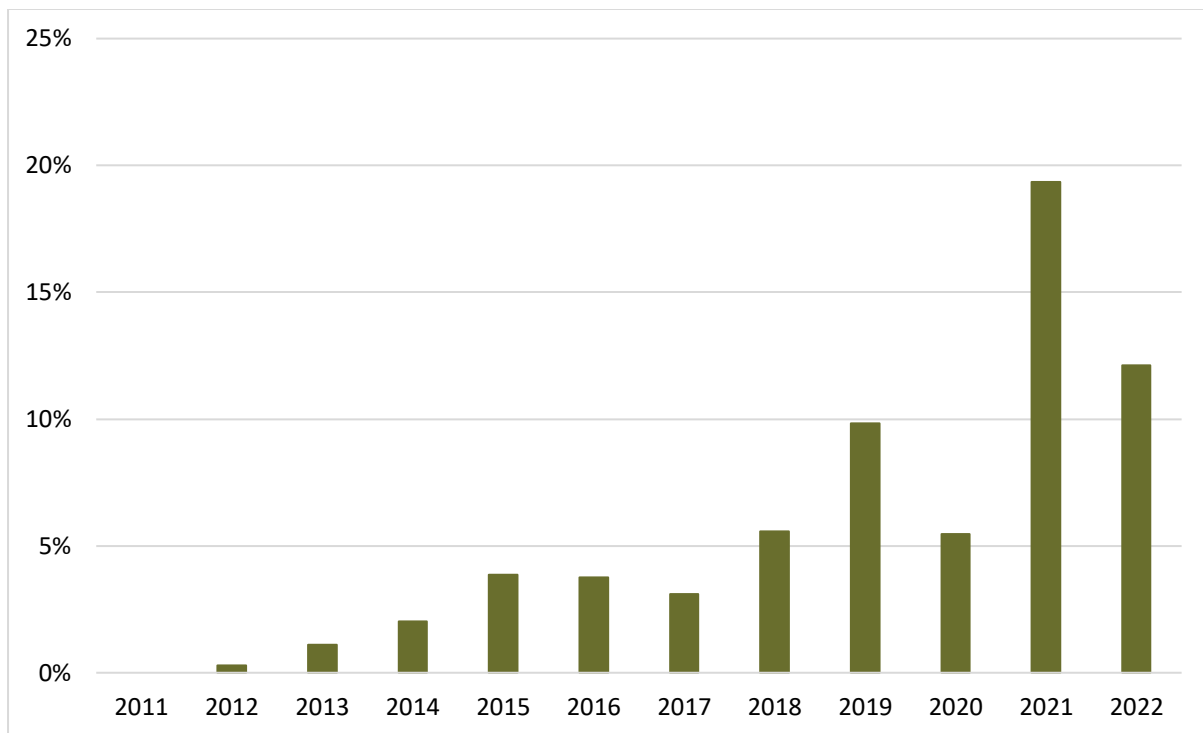
La relació entre la IED directa i el creixement econòmic és una relació que s'ha estudiat amb el pas del temps en la literatura econòmica, considerant-se que la relació entre ambdós és molt estreta (**Cicea i Marinescu, 2021**). Des d'aquesta perspectiva, molts acadèmics han arribat a la conclusió que les inversions són l'impulsor fonamental de qualsevol desenvolupament econòmic (**Liesbeth et al., 2009**). De la mateixa manera, la literatura ha proposat que la IED pot conduir a la transferència de tecnologia, la transformació econòmica, el progrés tecnològic i el desenvolupament del capital humà (**Borenszteina et al., 1995; De Mello, 1999**).

Tradicionalment, Andorra ha estat dependent del sector del turisme i dels serveis financers. Fomentar la IED ha estat una eina que s'ha creat amb l'objectiu de diversificar l'economia andorrana i reduir la seva dependència d'aquests sectors. Seguint en aquesta línia, l'atracció d'inversions estrangeres pot generar noves oportunitats d'ocupació a Andorra. L'establiment d'empreses estrangeres pot crear llocs de treball per als ciutadans andorrans, reduint així l'atur i millorant les perspectives econòmiques de la població (**Mawugnon i Qiang, 2011**). La IED també pot suposar una transferència de coneixement i tecnologia al país, gràcies a la introducció de noves pràctiques empresarials, processos innovadors i tecnologies avançades que poden beneficiar el desenvolupament econòmic del país (**Garcia et al., 2021**). L'entrada d'inversions estrangeres pot ajudar a millorar la competitivitat de les empreses andorranes. La presència de companyies internacionals pot estimular la innovació, augmentar els estàndards de qualitat i promoure l'eficiència empresarial, fent que les empreses locals siguin més competitives en el mercat global. Finalment, la IED pot injectar capital nou a l'economia

andorrana. Això pot ajudar a finançar projectes d'infraestructures, desenvolupament urbà, investigació i desenvolupament, i altres iniciatives que requereixin inversió. Aquesta injecció de capital pot estimular el creixement econòmic i millorar la qualitat de vida dels ciutadans (Borensztein et al., 1995).

Prenent en consideració els efectes que la IED pretén tenir en el país, Andorra ha treballat per promoure un entorn favorable per a la IED, introduint canvis legislatius, establint acords de doble imposició i millorant la seva imatge com a destinació atractiva per a inversors internacionals. La Il·lustració 12, que es presenta a continuació, mostra una tendència ascendent en el pes de la IED respecte al PIB d'Andorra, destacant el seu creixent impacte en l'economia del país. Aquest increment reflecteix l'eficàcia d'aquestes accions en l'atracció d'IED i posa de manifest el compromís d'Andorra cap a la diversificació i l'obertura econòmica.

Il·lustració 12: Pes de la IED en relació al PIB d'Andorra

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Estadística del Govern d'Andorra

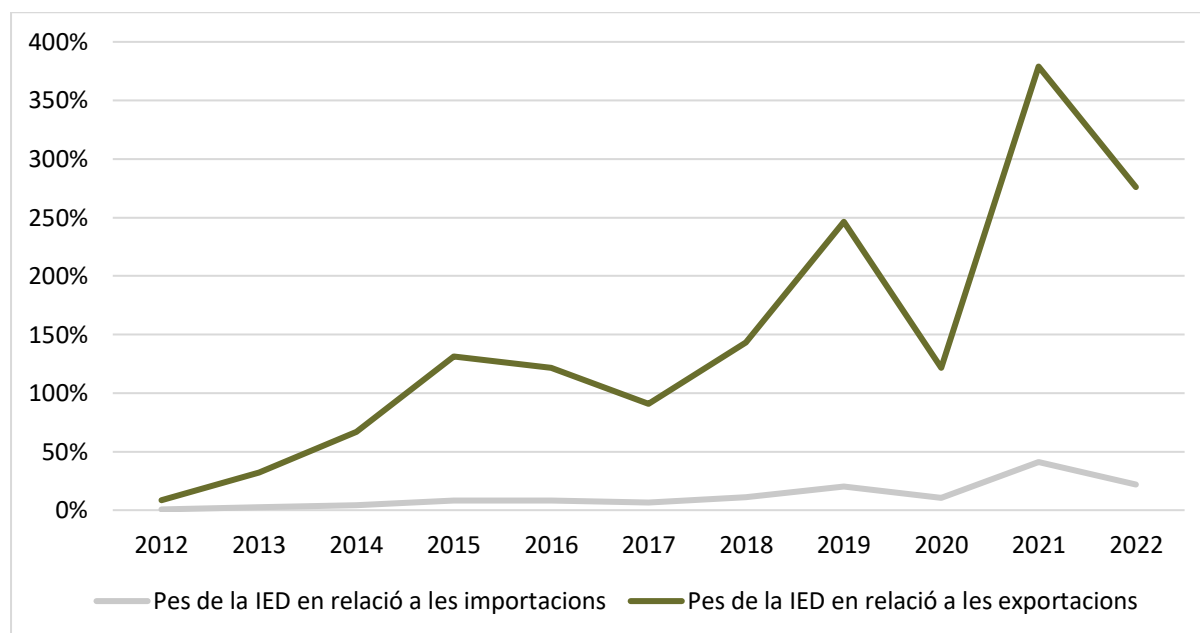
En l'actualitat, la Llei 10/2012, d'inversió estrangera al Principat d'Andorra, és la normativa que regula les condicions per a l'entrada de capitals estrangers al país, estableix les línies generals de la política d'atracció de la inversió estrangera, establint les garanties i les facilitats que el país ofereix a aquests inversors. Aquesta llei va entrar en vigor l'1 de gener de 2013 i va ser modificada per la Llei 22/2018, que va adaptar la normativa andorrana a les recomanacions dels organismes internacionals.

La Llei d'Inversió Estrangera 10/2012 estableix les condicions i els procediments per a la creació, l'adquisició, l'ampliació o la fusió d'empreses, així com per a la realització d'inversions a través de fons o instruments financers. La llei té com a objectiu establir un marc legal clar i transparent per a l'entrada i l'establiment d'inversió estrangera al país, que permeti protegir els drets i les llibertats fonamentals dels inversors, afavorir la transferència de tecnologia i de coneixement, i promoure la creació d'ocupació i el desenvolupament econòmic.

També determina que tots els inversors, tant nacionals com estrangers, tenen els mateixos drets i obligacions per a la creació, l'adquisició, l'ampliació o la fusió de les empreses. Així mateix, reconeix la lliure transferència de capitals, la repatriació de beneficis i la protecció dels drets de propietat intel·lectual dels inversors. A més, Andorra ha signat acords de doble imposició amb diversos països per a evitar la doble tributació sobre els ingressos obtinguts per les empreses estrangeres, fet que ha contribuït a crear un entorn fiscal atractiu per a la inversió estrangera. No obstant això, la llei també estableix certes limitacions a la inversió estrangera, especialment en sectors considerats estratègics per a l'economia del país, com ara la salut, la seguretat, les telecomunicacions o la defensa. En aquests casos, es requereix l'autorització prèvia del Govern per a la inversió estrangera.

Des de la creació de la Llei 10/2012 i les reformes relacionades, s'ha observat un creixement constant de la IED a Andorra tant en termes de PIB com en el seu impacte en el comerç exterior del país. Això es reflecteix clarament en la Il·lustració 13, on es pot observar com la IED ha guanyat rellevància, especialment pel que fa al pes que representa sobre les exportacions del país, evidenciant la seva creixent importància dins de l'economia andorrana.

Il·lustració 13: Pes de la IED en relació a les importacions i exportacions a Andorra

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Estadística del Govern d'Andorra

Tal com ja s'ha apuntat amb anterioritat, tot i que en termes absoluts els números encara són relativament petits en comparació amb altres països europeus, aquesta obertura ha estat un impuls significatiu per a la diversificació de l'economia andorrana. Andorra ha buscat activament augmentar l'atractiu per a la inversió estrangera en altres sectors més enllà dels tradicionals, com ara la sanitat, l'educació i la tecnologia, i així millorar la competitivitat del país i fomentar el desenvolupament econòmic. Aquesta estratègia ha obert noves oportunitats per a empreses i inversors estrangers i ha marcat un canvi significatiu en la política econòmica d'Andorra.

1.3.2. Disponibilitat d'estadístiques sobre IED a Andorra

A Andorra, el departament responsable de recopilar i proporcionar dades estadístiques sobre IED és el Departament d'Estadística del Govern d'Andorra.

Pel que fa a això, existeixen dades estadístiques disponibles sobre IED des de l'entrada en vigor de la Llei 10/2012, del 21 de juny, d'inversió estrangera al Principat d'Andorra. En concret es poden obtenir dades de les IED que s'han presentat a partir del 19 de juliol del 2012. Aquestes dades recullen informació sobre inversions estrangeres directes enteses com a operacions societàries que requereixen autorització prèvia i inclouen la constitució d'una societat, l'adquisició de més del 10% d'accions o participacions d'una societat andorrana, la modificació d'objectes socials i les ampliacions de capital.

En primera instància, es distingeix entre sol·licituds presentades i formalitzades. Segons les Dades del Departament d'Estadística per a la Nota de Premsa ref. NP-A140_20230518 [Nota de Premsa] les sol·licituds presentades "són les sol·licituds d'IED per efectuar operacions societàries que requereixen autorització prèvia, com ara la constitució d'una societat, l'adquisició de més del 10% d'accions o participacions d'una societat andorrana, la modificació substancial d'objectes socials i les ampliacions de capital.

Pel que fa a la modificació d'objectes socials, en aplicació de la modificació de la Llei 10/2012 d'Inversió estrangera introduïda per la Llei 16/2018, del 26 de juliol, de suport a l'activitat empresarial i al foment de l'emprenedoria, a comptar del mes d'agost del 2018, només es requereix autorització per aquells canvis d'objectes que comportin una modificació substancial. L'Administració disposa d'un mes per resoldre la sol·licitud i el silenci administratiu és positiu. La referència que s'utilitza per determinar el nombre de sol·licituds presentades és la data de presentació". D'altra banda, les sol·licituds formalitzades s'identifiquen com les sol·licituds autoritzades que dins el període de vigència de l'autorització s'han formalitzat davant un notari andorrà.

Així, dintre de les sol·licituds presentades es coneix la informació relativa a l'import declarat per l'inversor estranger en la sol·licitud d'autorització d'IED, que correspon a la suma que preveu invertir per establir-se i iniciar l'activitat, segons el seu pla de negoci.

Seguidament, pel que fa a les sol·licituds presentades, aquestes es classifiquen en tres grups. Segons les Dades del Departament d'Estadística per a la Nota de Premsa ref. NP-A140_20230518 [Nota de Premsa], primer, les sol·licituds favorables (també anomenades "autoritzades") s'identifiquen com les sol·licituds resoltes favorablement. Segon, les sol·licituds denegades, que són les que no han estat autoritzades a causa d'un informe negatiu dels òrgans encarregats de la prevenció del blanqueig de capitals o que no es poden autoritzar perquè poden representar un perjudici per a l'ordre públic i econòmic. I tercer, les sol·licituds caducades que corresponen a les sol·licituds presentades que no han completat la documentació o la informació necessària per ser valorades i que, transcorreguts dos mesos des de la petició d'informació addicional, caduquen.

Finalment, l'entrada de capitals estrangers a Andorra permet precisar la distribució geogràfica i sectorial.

La metodologia de classificació econòmica de les inversions estrangeres a Andorra, permet distingir entre: (1) Projectes, disseny o investigació, (2) Fabricació, execució, realització, (3) Comercialització, venda al detall, a l'engròs, (3) Prestació de serveis, (5) Promoció immobiliària, construcció, (6) Inversions en cartera, (7) Hoteleria, (8) Patrimonial; i diferenciar l'IED per país d'origen, determinat per la nacionalitat de l'inversor.

Per tot el que ha estat exposat més amunt, tot i que la recopilació de dades sobre IED a Andorra representa un avanç positiu en termes de transparència i comprensió de l'entorn empresarial d'aquest país, les limitacions en les dades disponibles a Andorra fan que sigui difícil extreure conclusions profundes o dur a terme anàlisis detallades sobre els efectes de la IED.

En primer lloc, les dades d'IED disponibles es limiten a les sol·licituds presentades i formalitzades des de la introducció de la Llei 10/2012 sobre inversió estrangera al Principat d'Andorra, la qual cosa significa que no existeix un historial extens de dades per analitzar les tendències a llarg termini. Això restringeix la capacitat de fer anàlisis comparatives significatives entre anys o períodes.

A més, la naturalesa confidencial de les dades d'IED també constitueix un repte. Les sol·licituds i les dades relacionades amb les inversions estrangeres sovint es consideren informació confidencial o sensible per motius de privacitat i seguretat comercial, el que implica que només es facin públiques les dades agrupades o resumides, limitant la disponibilitat de dades detallades.

Seguidament, les entrades d'IED poden ser relativament petites en comparació amb altres països, especialment en una economia com la d'Andorra, on les operacions poden ser de mida més modesta, i pot donar lloc a una activitat d'IED relativament irregular. Això dificulta la realització d'anàlisis a gran escala i la identificació d'impactes significatius de la IED en l'economia i l'entorn empresarial del país, ni ofereix prou punts de dades per identificar tendències significatives.

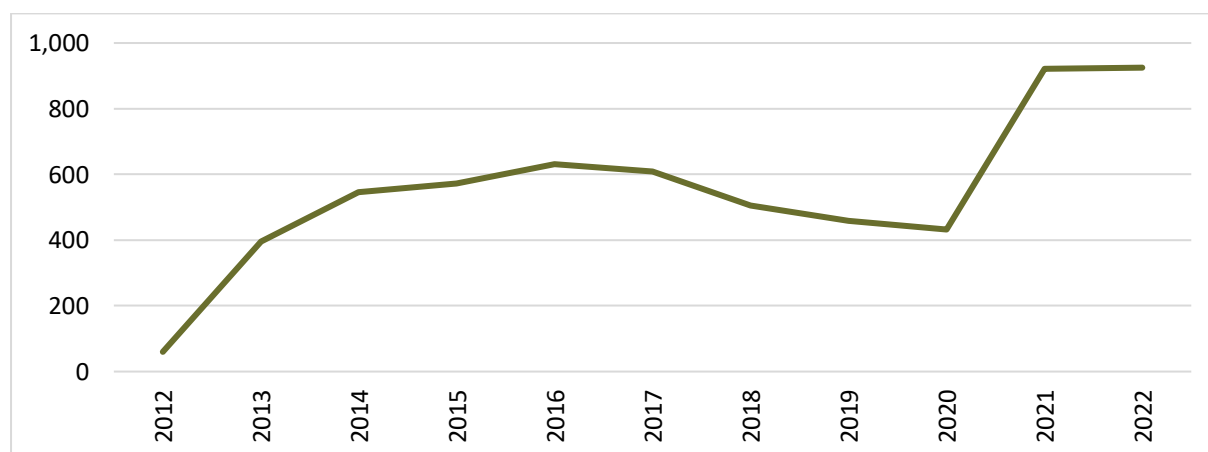
Amb caràcter general, encara que les dades d'IED són una eina valuosa per a l'anàlisi econòmica i empresarial, les limitacions en les dades disponibles a Andorra fan que sigui difícil extreure conclusions profundes o dur a terme anàlisis detallades sobre la IED. Això suggereix que, per entendre millor la dinàmica de la IED i els seus impactes potencials a Andorra, cal considerar altres fonts d'informació i investigació que puguin oferir una visió més completa i contextualitzada.

1.3.3. Evolució de la IED a Andorra

L'evolució de la IED ha estat, de forma general, positiva en els darrers deu anys. Les dades indiquen un creixement substancial en el nombre de sol·licituds i en l'import declarat formalitzat de la IED a Andorra des de 2012 fins a 2022. La tendència ha estat creixent entre el 2012 i 2017 tant en nombre de sol·licituds presentades i formalitzades com en la inversió inicialment declarada i formalitzada (Il·lustració 14).

El **nombre de sol·licituds formalitzades** ha experimentat canvis significatius al llarg dels anys. Per exemple, en 2012 es van formalitzar 60 sol·licituds, mentre que a partir de 2015, aquesta xifra va començar a augmentar de manera considerable, arribant a un punt àlgid de 921 sol·licituds formalitzades en 2021 i 925 en 2022. Malgrat això, el període entre 2016 i 2020 mostra l'única tendència lleugerament decreixent amb relació al nombre de sol·licituds.

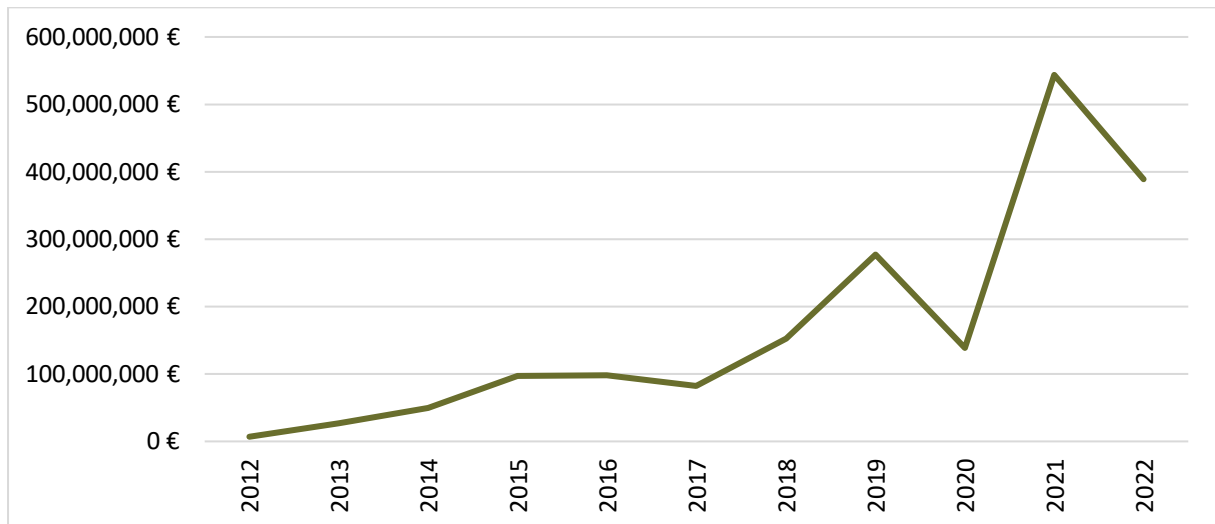
Il·lustració 14: Nombre de sol·licituds formalitzades d'IED a Andorra entre 2012 i 2022

Font: elaboració pròpia a partir de dades del [Departament d'Estadística del Govern d'Andorra](#)

Pel que fa a l'**import total formalitzat** (Il·lustració 15) s'observa una tendència global a l'augment de l'import, amb un important augment entre 2015 i 2016. També es destaca una marcada disminució en 2020, possiblement relacionada amb la pandèmia de la COVID-19 i la incertesa econòmica global. No obstant això, en 2021 i 2022, les xifres tornen a ser elevades, suggerint un renovat interès per part dels inversors en Andorra en aquests anys.

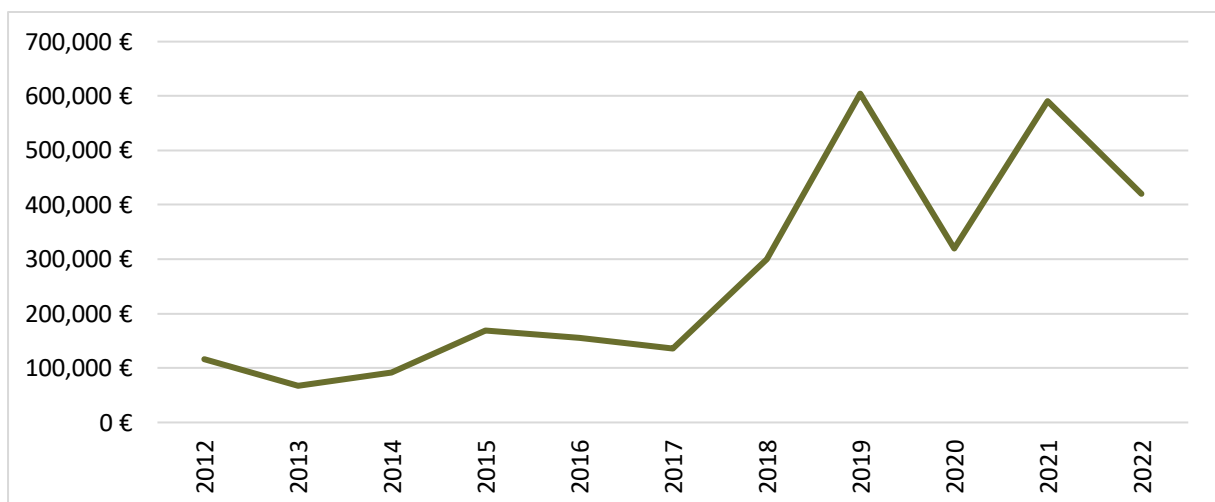
Il·lustració 15: Import de sol·licituds formalitzades d'IED a Andorra entre 2012 i 2022

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Estadística del Govern d'Andorra

Pel que fa a l'**import mitjà de les sol·licituds formalitzades**, la tendència ha estat creixent si es considera des d'una perspectiva general. Fins al 2017 l'import mitjà de les sol·licituds formalitzades ha oscil·lat entre els 100.000 € i 200.000 € per inversió, mentre que entre 2018 i 2022, han oscil·lat entre els 300.000 € i 600.000 € (Il·lustració 16).

Il·lustració 16: Import mitjà de sol·licituds formalitzades d'IED a Andorra entre 2012 i 2022

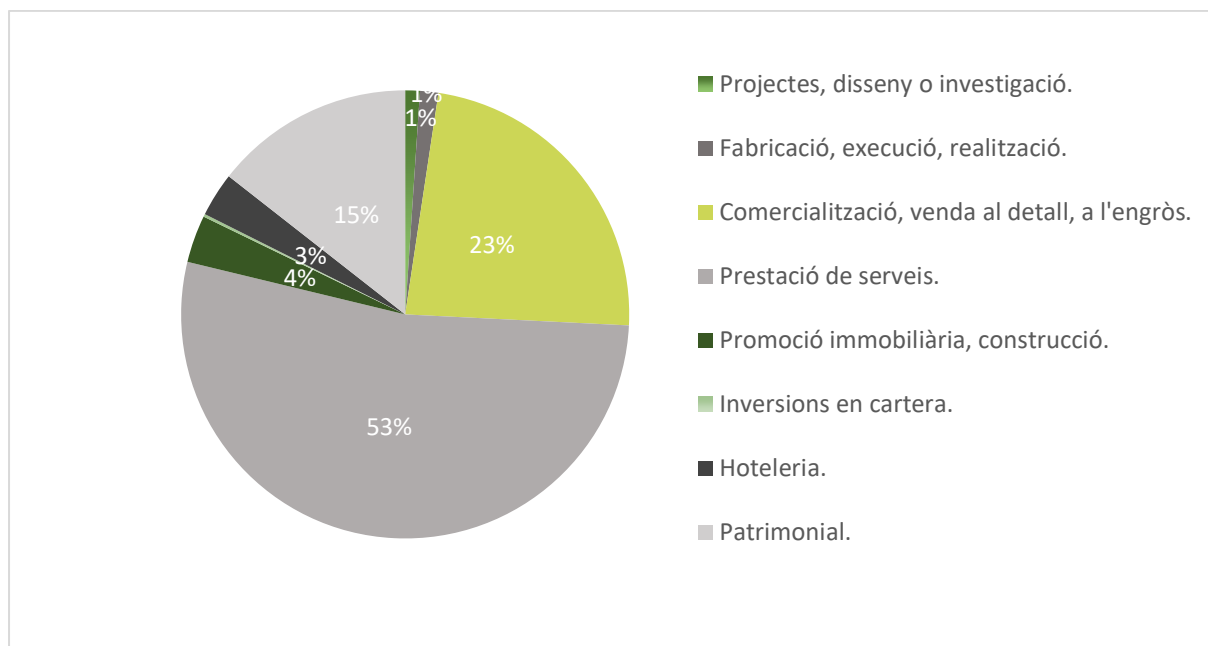
Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Estadística del Govern d'Andorra

Aquestes dades il·lustren canvis en la percepció i l'atractiu d'Andorra com a destinació d'inversió al llarg del temps, encara que és important tenir en compte que les sol·licituds no sempre es tradueixen en inversions reals, i altres factors, com les aprovacions reguladores i l'execució dels projectes, també són rellevants per entendre l'impacte de la IED en l'economia andorrana.

No obstant això, tot i que les consideracions generals i l'evolució específica del nombre de sol·licituds d'inversió estrangera a Andorra pot estar subjecta a múltiples factors i anàlisis més detallades, globalment aquest augment es pot explicar per diverses vies. Primer, els canvis legislatius poden explicar aquesta tendència. Andorra ha implementat canvis en la seva legislació per afavorir la inversió estrangera i millorar el clima d'inversió al país. La introducció de lleis i incentius que faciliten l'establiment d'empreses estrangeres i la residència d'inversors estrangers poden haver estimulat un augment de les sol·licituds d'inversió. Segon, la diversió econòmica ha impactat la IED. El Principat ha posat en marxa esforços per diversificar la seva economia i reduir la seva dependència del turisme i dels serveis financers. Aquesta estratègia pot haver generat interès per part d'inversors estrangers que busquen oportunitats en altres sectors emergents en el país. Tercer, l'estabilitat política i econòmica d'Andorra és un factor atractiu per als inversors. La reputació del país com a centre financera segur i estable, juntament amb una economia en creixement, poden haver contribuït a l'augment de les sol·licituds d'inversió estrangera. Quart, la xarxa de tractats i acords internacionals existents. El país ha establert diversos acords de doble imposició i altres tractats internacionals, així com una major cooperació amb altres països. Això pot haver creat un entorn més favorable per a la inversió estrangera i estimulat un increment en les sol·licituds.

Respecte als **àmbits econòmics** on s'ha formalitzat aquest volum d'inversió estrangera destaquen, de forma genèrica des de 2012 en nombre de sol·licituds destaquen, en primer lloc, la prestació de serveis, seguit per la comercialització, venda al detall i a l'engròs, i, en tercer lloc, el patrimonial (Il·lustració 17).

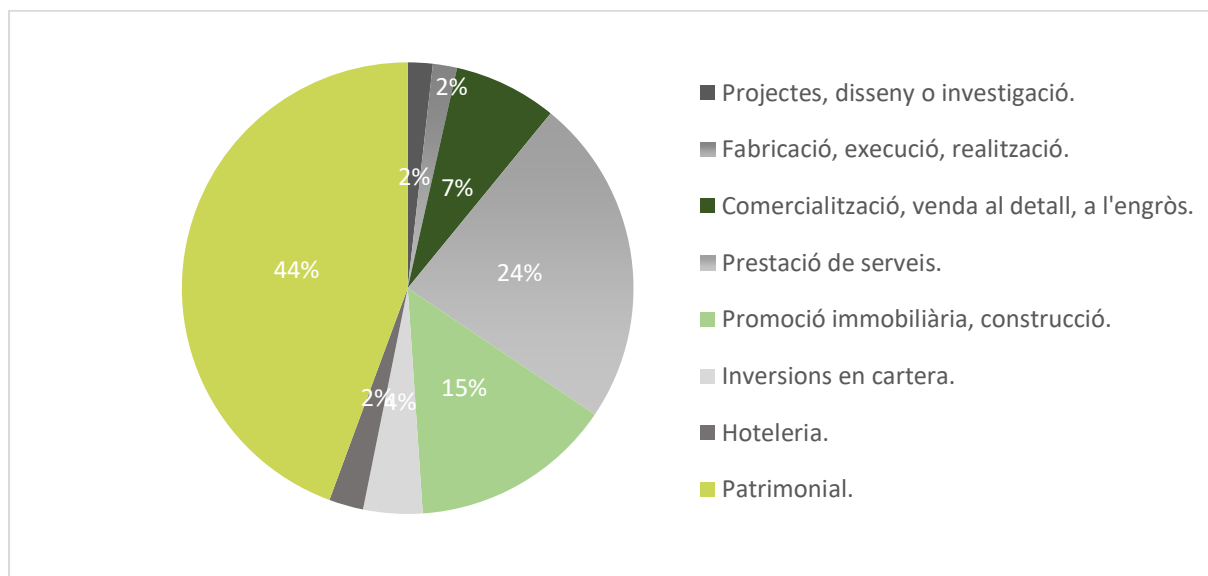
Il·lustració 17: Nombre de sol·licituds formalitzades d'IED a Andorra per àmbit econòmic entre 2012 i 2022

Font: elaboració pròpia a partir de del Departament d'Estadística del Govern d'Andorra

D'altra banda, si s'observa l'**import total de les sol·licituds formalitzades per àmbit econòmic** entre 2012 i 2022, per ordre d'importància destaquen el sector patrimonial, prestació de serveis i la promoció immobiliària i construcció (Il·lustració 18).

Il·lustració 18: Import de sol·licituds formalitzades d'IED a Andorra per àmbit econòmic entre 2012 i 2022

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Estadística del Govern d'Andorra

Si s'analitzen **les inversions formalitzades per país d'origen** durant els últims deu anys (Taula 3), el país d'origen de les inversions estrangeres directes ve determinat per la nacionalitat de l'inversor, en el que dominen aquelles provinents dels països veïns, Espanya i França i Andorra. Les inversions en què s'ha identificat Andorra com a país d'origen fan referència a aquelles inversions efectuades per persones jurídiques andorranes que tenen una participació estrangera en el seu capital social superior al 50%. En nombre d'inversions segueixen a aquests 3 països, Rússia, Gran Bretanya, Xina, Bèlgica, Argentina, Itàlia, Alemanya i Ucraïna. En aquest sentit, excepte les inversions xineses, els 10 països que han realitzat la major part de les IED a Andorra són europeus.

Taula 3: Nombre sol·licituds formalitzades per país d'origen

País	Nombre sol·licituds formalitzades (en euros acumulat 2012-2022)	Percentatge nombre sol·licituds formalitzades (acumulat 2012-2022)
Espanya	2.823	46,6%
França	1.502	24,5%
Andorra (+50% estrangera)	337	5,6%
Rússia	149	2,5%
Gran Bretanya	140	2,3%
Xina	90	1,5%
Bèlgica	86	1,4%
Argentina	82	1,4%
Itàlia	82	1,4%
Alemanya	74	1,2%
Ucraïna	60	1%
Altres	633	10,4%
TOTAL	6.058	100%

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Estadística del Govern d'Andorra

Amb referència a l'**import de sol·licituds formalitzades per país d'origen** (Taula 4), prevalen també aquelles dels països veïns, juntament amb Illes Caiman. La importància de l'import invertit per aquest país, radica el trasllat del domicili social d'una societat de 317 milions procedent de les illes Caiman al Principat que va ser objecte d'autorització el 2021 suposant el 58,52% del total de la inversió estrangera de l'any 2021.

Pel que fa a l'import, l'import invertit pels països anteriorment citats, segueixen els imports de les inversions efectuats per Luxemburg, Rússia, Bèlgica, Àustria, Irlanda, Gran Bretanya i Suïssa. Per tant, 8 dels 10 països que inverteixen a Andorra a través de la IED, són països d'Europa.

Taula 4: Import sol·licituds formalitzades per país d'origen

País	Import sol·licituds formalitzades (en euros acumulat 2012-2022)	Percentatge import sol·licituds formalitzades (acumulat 2012-2022)
Espanya	689.648.392	37,1%
Illes Caiman	317.317.150	17,1%
França	262.335.806	14,1%
Andorra (+50% estrangera)	245.979.528	13,2%
Luxemburg	122.431.535	6,6%
Rússia	29.439.638	1,6%
Bèlgica	25.960.707	1,4%
Àustria	25.697.400	1,4%
Irlanda	25.594.215	1,4%
Gran Bretanya	18.656.040	1,0%
Suïssa	13.780.274	0,7%
Altres	84.195.897	4,5%
TOTAL	1.861.036.582	100%

Font: elaboració pròpia a partir de dades del [Departament d'Estadística del Govern d'Andorra](#)

Andorra comparteix fronteres amb França i Espanya, i això ha facilitat les inversions estrangeres procedents d'aquests països. Empreses i inversors de França i Espanya poden veure Andorra com una oportunitat d'invertir en sectors com el turisme, la immobiliària, els serveis financers i la tecnologia.

D'altra banda, el Principat també ha rebut inversió estrangera de països europeus i d'alguns països internacionals. A mesura que Andorra treballa per diversificar la seva economia i millorar el clima d'inversió, està generant major interès entre inversors d'altres països interessats a aprofitar les oportunitats que ofereix el país.

En definitiva, en els últims deu anys, l'evolució de la IED a Andorra ha estat majoritàriament positiva, tot i que la tendència ha estat més irregular entre els anys 2019 i 2022, tant en import com en nombre. Els àmbits econòmics on s'han formalitzat aquestes inversions van ser la prestació de serveis, la comercialització, la venda al detall i a l'engròs, i el patrimonial. Les inversions estrangeres provinents sobretot d'Espanya, França i Andorra mateix, han estat dominants. Diversos països europeus també han contribuït significativament a la IED, demostrant la diversitat de les fonts d'inversió. En definitiva, les sol·licituds formalitzades i els imports invertits mostren que Andorra és percebut com un destí atractiu per als inversors, amb un augment de l'import mitjà de les sol·licituds al llarg del temps.

Capítol 2. Objectiu general i específics

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

En aquest segon capítol de la tesi, s'aborda una fase crítica que estableix els fonaments essencials per a tot el desenvolupament de la investigació.

Més concretament, es realitza una **definició detallada de l'objectiu general i dels objectius específics**, que es converteixen en les fites directives de l'estudi. Aquests objectius exerceixen un paper fonamental, ja que determinen les metes particulars que cal aconseguir i, al mateix temps, ajuden a identificar les àrees d'interès que han de ser explorades en profunditat.

A més, s'aborda la **justificació del tema d'estudi** i es presenta la **metodologia i l'estructura de la investigació**.

2.1. Objectiu general de la recerca

A la llum de contextualització presentada en l'apartat precedent, que aborda l'economia d'Andorra i la seva complexa interacció amb l'entorn econòmic mundial, així com l'evolució i les implicacions de la IED al Principat, aquesta investigació té com a objectiu fonamental **analitzar les reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversions estrangeres directes al Principat d'Andorra**.

Aquest objectiu central esdevé l'àncora fonamental de la investigació, i implica un profund i metòdica anàlisi de les reformes institucionals emprades i la seva contribució essencial a l'afinament del conjunt de factors que converteixen Andorra en un punt d'atracció d'inversions estrangeres.

A través d'aquest enfocament exhaustiu, l'objectiu principal d'aquesta tesi és desentranyar i aclarir els matisos d'aquesta transformació econòmica, incloent-hi els canvis legislatius i reglamentaris, les estratègies d'obertura i les implicacions tant en l'àmbit econòmic com en l'institucional. Mitjançant aquesta dissecció en profunditat, es pretén explorar i comprendre amb detall el paper central que han jugat les reformes institucionals i econòmiques en l'estímul de la IED al Principat d'Andorra.

L'objectiu final d'aquesta recerca és proporcionar una visió exhaustiva i ben fonamentada d'aquesta complexa qüestió. A més, s'aspira a aprofundir en la comprensió de les característiques que fan d'Andorra un destí atractiu per a les EMN, analitzant com aquest petit país europeu s'ha convertit en un lloc de preferència per a les seves inversions. A través d'aquest estudi, es busca aportar una contribució significativa a la comprensió dels factors que condicionen les decisions d'inversió de les EMN i com Andorra ha aconseguit posicionar-se com una destinació d'interès en aquest sentit.

Les dimensions prèviament esmentades convergeixen en aquesta investigació, ja que l'evolució econòmica d'Andorra, impulsada pel seu enfortiment institucional i obertura econòmica, ha estat profundament influenciada per les tendències globals, incloent-hi l'augment significatiu de la IED com a motor del creixement. L'objectiu central de la tesi és explorar com aquestes dinàmiques s'entrellacen i com les polítiques institucionals i les reformes econòmiques poden afavorir un clima més atractiu per a la IED, amb la finalitat de diversificar l'economia i consolidar la seva posició en l'entorn econòmic internacional. Així, l'anàlisi detallada d'aquestes interaccions oferirà una comprensió més completa de com Andorra pot optimitzar la seva relació amb les inversions estrangeres per assolir un desenvolupament econòmic sostenible i resilient.

2.2. Objectius específics

Tal com s'ha concretat en l'apartat anterior, l'objectiu general de la tesi és analitzar les reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversions estrangeres directes al Principat. Aquest objectiu general s'ha concretat en dos objectius específics que s'integren en la recerca global i que aborden diferents aspectes de la recerca, tots ells enllaçats amb l'objectiu principal.

El primer objectiu específic se centra a **analitzar les reformes, que tenen a veure amb el procés d'institucionalització i obertura de l'economia andorrana**. Aquesta àrea d'exploració implica una investigació exhaustiva de les reformes que s'han dut a terme a Andorra en àmbits clau, com les polítiques sobre inversió estrangera, les regulacions fiscals i les lleis bancàries, entre altres. A través d'aquesta anàlisi, es pretén comprendre en profunditat com les institucions i les regulacions han experimentat canvis significatius i com aquests canvis han afectat l'atracció d'IED al país. Aquest enfocament ha de permetre identificar les claus de les reformes institucionals i econòmiques que han contribuït més positivament al foment de la inversió estrangera.

El segon objectiu específic té com a propòsit **avaluar com les empreses perceben i valoren els factors de localització empresarial relacionats amb les reformes i les característiques de l'economia andorrana**. Aquesta part de la recerca implica l'exploració de la perspectiva empresarial i la comprensió de com les empreses perceben diferents àrees com la seguretat jurídica, la facilitat per fer negocis, els incentius fiscals, la qualitat de la infraestructura i altres factors que poden influir en la seva decisió d'invertir a Andorra. Aquesta avaluació ha de proporcionar una visió més completa de com les reformes econòmiques i institucionals han impactat en la percepció empresarial i en la presa de decisions dels inversors estrangers.

En conjunt, aquests dos objectius específics es combinen per abordar de manera exhaustiva l'objectiu principal de la tesi: analitzar les reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversions estrangeres directes al Principat. A través

d'aquest enfocament, es busca proporcionar una visió completa i fonamentada d'aquesta complexa qüestió i contribuir a la comprensió del paper central de les reformes institucionals en l'economia andorrana.

En aquest sentit, la investigació que es presenta en els pròxims capítols s'ha dissenyat per tal de poder donar resposta als objectius plantejats en la recerca i amb l'objectiu de poder contrastar les hipòtesis que s'han establert en la investigació.

2.3. Justificació del tema d'estudi

La IED emergeix com un tema fonamental dins d'aquesta investigació, ja que està intrínsecament lligada a l'economia d'Andorra i a la seva situació en l'entorn global. Com s'ha discutit en el capítol 1, Andorra ha experimentat canvis significatius en la seva trajectòria econòmica, passant d'una economia relativament tancada a una més oberta i competitiva. Aquesta transformació s'ha produït gràcies a l'enfortiment institucional i a la política d'obertura econòmica, els quals s'han impulsat amb l'objectiu de fomentar el creixement econòmic sostenible i diversificar l'economia del país, tot mantenint les seves pròpies particularitats.

La IED juga un paper clau en aquesta transició cap a una economia més oberta. La seva importància rau en diversos factors que inclou la contribució a la diversificació econòmica en sectors més enllà del turisme, el comerç i el sector financer, la generació d'oportunitats laborals locals, el foment de la transferència de coneixement i tecnologia, la millora de la competitivitat o l'augmenta la producció i la productivitat.

En el món globalitzat d'avui en dia, la IED és una força impulsora crucial per a l'economia mundial. Les EMN han estat buscant oportunitats d'inversió en països estrangers durant dècades, i la IED s'ha convertit en una font destacada de creixement econòmic, transferència de tecnologia i generació d'ocupació.

Amb la creixent globalització de l'economia, les EMN s'han convertit en actors importants en molts països del món, i les CGV s'han estès per tot el planeta. Això ha portat a una creixent competència entre els països per atraure la IED i a una major interconnexió econòmica entre diferents nacions.

La globalització és un procés complex que implica la interconnexió de les economies de diferents països, a través del comerç, la inversió, la tecnologia, la migració i la cultura. En aquest context, la IED és una forma valuosa de participació de les EMN en la globalització.

No obstant això, la IED també planteja alguns reptes considerables, com ara el risc de dependència econòmica i la pèrdua de control nacional sobre els recursos i la política

econòmica. Per aquest motiu és crucial estudiar i comprendre els efectes de la IED en l'economia mundial i en cada país en particular. Això implica analitzar els factors que determinen la IED, les seves implicacions per a l'economia i la societat, i les polítiques que es poden adoptar per aprofitar els seus avantatges i mitigar els seus possibles efectes negatius. En aquesta línia, la investigació sobre la IED és rellevant per al desenvolupament de polítiques públiques adequades i per a l'èxit de les EMN en un món cada vegada més globalitzat.

Convé fer ressaltar que la IED no només pot generar beneficis econòmics per a les empreses que la realitzen, sinó que també pot tenir efectes significatius sobre l'economia dels països que la reben, com ara el creixement econòmic, la creació d'ocupació i el desenvolupament tecnològic.

Tanmateix, els determinants que impulsen la IED són complexos i multifactorials, i varien en funció dels països d'origen i de destí, dels sectors econòmics i de les característiques de les empreses inversores. Per això, és valuós investigar i entendre quins són aquests determinants, amb l'objectiu d'identificar les polítiques públiques i les pràctiques empresarials que poden fomentar una IED beneficiosa per a totes les parts implicades.

La investigació sobre els determinants de la IED té una gran importància per als investigadors, els responsables de les polítiques públiques i les empreses que estan interessades en la inversió a l'estranger. La recerca pot proporcionar informació valuosa per ajudar a comprendre i millorar els processos de presa de decisions relacionats amb la IED i, així, optimitzar els beneficis de la globalització en l'economia global.

Així doncs, **investigar sobre la IED és rellevant per les diverses raons** que s'exposen en les següents línies.

En primer lloc, per **entendre les dinàmiques econòmiques dels països**. La IED té un impacte significatiu en les economies dels països, ja que com s'ha indicat anteriorment, aquesta pot ajudar a impulsar el creixement econòmic, augmentar la competitivitat i generar ocupació. Estudiar aquest fenomen permet comprendre millor com funciona l'economia d'un país i quines són les polítiques i estratègies més efectives per atraure inversió.

En segon lloc, és interessant per **poder identificar oportunitats de negoci**. El fet de conèixer la situació de la IED a un país, permet identificar oportunitats de negoci per a empreses que vulguin expandir-se a altres mercats. També pot ajudar a determinar quins sectors són més atractius per a la inversió i on es troben les necessitats del mercat.

Seguidament, també esdevé rellevant **comprendre les relacions econòmiques entre diferents països**. La IED implica una interconnexió de les economies dels països i el seu estudi pot ajudar a comprendre com els països interactuen i com s'influencien mútuament.

Per acabar, **conèixer les motivacions d'inversió de les empreses en altres països pot contribuir a optimitzar polítiques públiques**. És a dir, pot ajudar els governs a optimitzar les polítiques públiques per atraure inversió i millorar la competitivitat dels seus països. Això inclou la identificació de les barreres que impedeixen l'arribada d'inversió estrangera, així com la millora de les infraestructures necessàries per atraure aquesta inversió.

Més enllà de la investigació del fenomen de la IED per si mateix, centrar la investigació en un país com Andorra, afegeix encara un major incentiu a la recerca, pels motius que s'exposen a continuació.

Primerament, **investigar la IED a Andorra proporciona una comprensió més profunda de com aquest petit país s'adapta a les dinàmiques globals i com aprofita els avantatges de la seva obertura econòmica**. Andorra és un petit país que està experimentant un creixement econòmic significatiu i que, malgrat la seva petita mida, té una economia pròpia i particular. Les polítiques econòmiques d'Andorra estan en constant evolució, i la inversió estrangera és un tema clau en aquest procés. Això fa que sigui un bon moment per analitzar l'impacte de la inversió estrangera en aquesta economia i representa una oportunitat per a estudiar l'impacte d'aquesta inversió en el desenvolupament econòmic i social del país. A més, analitzar l'evolució de la IED a Andorra ofereix una perspectiva sobre com aquesta economia ha canviat i es pot continuar desenvolupant en el futur.

A banda d'això, **les restriccions i mancances evidenciades en la disponibilitat de dades sobre la IED a Andorra subratllen de manera clara la importància i la necessitat de realitzar una investigació exhaustiva i profunda sobre aquest tema**. Les dades limitades i, en alguns casos, irregulars, disponibles actualment no proporcionen una visió completa ni profunda de les dinàmiques de la IED a Andorra. Això significa que cal aprofundir en l'avaluació i la comprensió d'aquest fenomen.

Tot seguit, el Principat ha esdevingut un lloc atractiu per a la inversió estrangera tenint en compte l'evolució de la inversió que hi ha hagut en el país en els darrers anys. En aquest sentit, es tracta d'un cas interessant per **estudiar com les empreses estrangeres estan aprofitant les oportunitats d'inversió en aquesta nació europea**. A més, l'estudi de la IED pot ser d'interès per als inversors que vulguin conèixer les oportunitats de negoci existents en el país.

A més a més, la investigació en aquest tema també podria tenir **implicacions més àmplies per a altres països que busquen atraure inversió estrangera**. Els resultats de la recerca podrien ser aplicables a altres economies petites i emergents que busquen aprofitar les oportunitats d'inversió estrangera. En aquest sentit, la investigació ha de permetre difondre els resultats de l'estudi en diferents àmbits, tant acadèmics com professionals, contribuint a la millora del coneixement sobre el país i a la seva promoció internacional.

Finalment, l'estudi de la IED en el context andorrà pot tenir **implicacions pràctiques i polítiques**. D'una banda, és d'interès avalua-ho de forma exhaustiva per determinar si les reformes que s'han dut a terme fins a aquest punt han tingut un impacte substancial en la capacitat d'Andorra per atreure IED. A mesura que el país busca millorar i diversificar la seva economia, és fonamental comprendre si els canvis en les polítiques i les regulacions han estat efectius en l'atracció d'inversions estrangeres, així com en quina mesura han contribuït a l'evolució de l'entorn empresarial, oferint una visió més completa de l'eficàcia de les reformes. D'altra banda, les conclusions poden ser útils per a les autoritats i les empreses locals per prendre decisions informades sobre com fomentar i gestionar la IED de manera eficaç, així com per aprofundir en les estratègies de diversificació econòmica.

Tot el que s'ha exposat fins ara proporciona una sèrie de raons sòlides i fonamentades per justificar i motivar de manera convincent la realització d'aquesta investigació. Les limitacions en la disponibilitat de dades sobre la IED a Andorra, juntament amb els canvis en les dinàmiques de la IED i les reformes implementades, subratllen la necessitat d'una investigació exhaustiva per comprendre millor els efectes de la IED en el Principat. Així mateix, aprofundir en l'avaluació de l'impacte de les reformes en l'atracció de la IED és fonamental per assegurar una política econòmica efectiva i per ajudar a guiar futures iniciatives destinades a afavorir el creixement i la diversificació de l'economia d'Andorra. Aquesta investigació ha d'oferir una base crítica per a la presa de decisions i la formulació de polítiques relacionades amb la IED i el desenvolupament econòmic del país.

2.4. Metodologia i estructura de la investigació

La metodologia i l'estructura de la investigació són dos aspectes clau per a la realització d'un estudi rigorós i ben estructurat. Amb el propòsit fonamental de donar resposta als objectius de la recerca i contrastar les hipòtesis plantejades, és essencial establir una metodologia rigorosa i una estructura clara per a aquesta investigació. Aquest apartat examina en detall com s'abordarà l'anàlisi i la selecció d'eines, mètodes i fonts de dades adequades i crucial per a l'èxit de la recerca.

La present recerca s'ha desenvolupat seguint les diferents fases que es descriuen a continuació. Amb relació a la metodologia de la investigació, s'exposa el conjunt de mètodes, tècniques i procediments que s'han utilitzat per a la recopilació i anàlisi de dades en línia amb l'objectiu general i els objectius específics. Així mateix, també es detalla l'estructura de la investigació, que segueix una organització lògica i coherent de les parts que conformen l'estudi.

En primer lloc, la **realització d'una recerca bibliogràfica** en relació amb el tema d'estudi ha permès concretar el marc teòric i conceptual objecte d'estudi. L'anàlisi sistemàtica de l'estat

de l'art quant al tema d'estudi, ha ajudat a concretar el marc teòric i conceptual objecte d'estudi.

El **marc teòric** que s'ha desenvolupat és el fonament d'aquesta recerca, sobre el qual es basa la investigació empírica. L'elaboració del mateix ha estat clau per ajudar a situar el treball en el context adequat i a establir les bases teòriques necessàries per a la recerca. En aquest sentit, el marc teòric ha permès desenvolupar una base per entendre la literatura existent sobre el tema i les teories que s'han desenvolupat per abordar-lo.

Així mateix, l'elaboració d'aquest és indispensable per justificar la recerca. En altres paraules, és important que el tema estigui ben fonamentat i que hi hagi una raó vàlida per fer la recerca. Per tant, el marc teòric que es presenta més endavant ha ajudat a establir la justificació de la investigació, mostrant com el treball s'insereix en el context existent i com contribueix a ampliar el coneixement en el camp.

Finalment, el marc teòric ha ajudat a dissenyar l'estudi. Un cop establert el context i les bases teòriques, el marc teòric ha permès establir les **preguntes de recerca i les hipòtesis**, així com a dissenyar els **mètodes** adequats per a la recollida i anàlisi de dades.

Per donar principi a la investigació, s'han seleccionat els diferents estudis sobre la IED identificats en la literatura. En aquests estudis s'ha pogut determinar la importància dels determinants de la IED, és a dir, les motivacions per dur a terme activitats internacionals per part d'EMN i els motius en la decisió de la localització d'aquestes.

A continuació, s'han identificat les investigacions principals que estableixen els determinants de la IED de les EMN en diferents països i que han estat destacats a la literatura.

En l'estratègia de la cerca bibliogràfica s'han utilitzat paraules clau per ajudar a identificar, categoritzar i recuperar informació rellevant dins de l'àrea temàtica o de recerca específica. Les paraules clau emprades per ajudar a buscar informació relacionada o afí i obtingudes a partir de la primera revisió de la literatura han estat les següents: "inversió estrangera" "IED" "determinants de la IED" "teories d'IED" "atracció d'IED" "beneficis de la IED" "creixement econòmic" "creixement endogen" i "diversificació econòmica".

Una vegada revisades les referències bibliogràfiques citades en els estudis identificats com a més rellevants en la temàtica objecte d'estudi, s'han anat localitzant altres investigacions relacionades amb el tema de la recerca, així com els treballs que han fet servir la mateixa metodologia de recerca que es fa servir en aquesta investigació.

Amb la finalitat d'escollir les diverses investigacions que integren aquest estudi, a més de seleccionar els autors amb major nombre de citacions durant la revisió bibliogràfica i amb una

influència destacada en la temàtica de la recerca, també s'han determinat les revistes més rellevants en el camp d'estudi. Simultàniament, s'han identificat altres autors més recents que, malgrat no haver rebut tanta atenció en citacions, han contribuït amb les seves recerques a revistes d'alta influència, especialitzades en temes com l'organització empresarial, l'economia, el comerç, la inversió i altres àmbits afins.

S'ha accedit principalment a les bases de dades següents: *Business Source Complete (EBSCO)*, *Dialnet*, *Econpapers*, *EconLit (ProQuest XML)*, *Elsevier ScienceDirect*, *Emerald*, *Google Scholar*, *Reserch Papers in Economics (RePEc)*, *Sage*, *Scopus*, *Web of Science*. Aquestes bases de dades acadèmiques han permès l'accés a informació de qualitat, trobar informació pertinent i actualitzada sobre el camp d'estudi i garantir la fiabilitat de la informació consultada.

Gràcies a aquesta primera fase, s'ha pogut plantejar l'objectiu general i els objectius específics de la investigació. És a dir, per una banda, s'ha establert la declaració general del que es vol aconseguir amb la Tesi Doctoral que fa referència a la pregunta fonamental de la investigació. Per una altra banda, els objectius específics són aquelles declaracions més específiques i mesurables per assolir l'objectiu general.

Seguidament, i a partir de la concreció del marc teòric i conceptual objecte d'estudi i dels objectius, s'estableixen les hipòtesis de la investigació, enteses com aquelles afirmacions probables o refutables que es fan sobre el resultat que s'espera obtenir de la investigació.

En segon lloc, amb la finalitat de respondre als objectius plantejats en el treball i de poder contrastar les hipòtesis proposades, es dissenya una investigació empírica. El disseny de la mateixa ha permès dur a terme el procés de planificació, organització i implementació de la investigació per obtenir dades empíriques que ajudin a respondre als objectius de recerca. Aquesta es desenvolupa mitjançant l'elaboració de l'instrument de mesura i l'avaluació d'aquest, que ha servit per establir el procediment de la recollida de dades i la seva recollida. La investigació, tal com es presenta en el capítol 6, ha combinat una investigació empírica quantitativa, com a part principal de l'estudi i basada en l'elaboració d'un qüestionari i, segon, una investigació empírica qualitativa, amb una funció complementària i fonamentada en la realització d'entrevistes en profunditat. Així doncs el disseny de la investigació empírica ha estat una eina fonamental per garantir que la recerca sigui coherent, estructurada i que proporcioni resultats vàlids i fiables, i ha ajudat a donar resposta als objectius plantejats en la recerca.

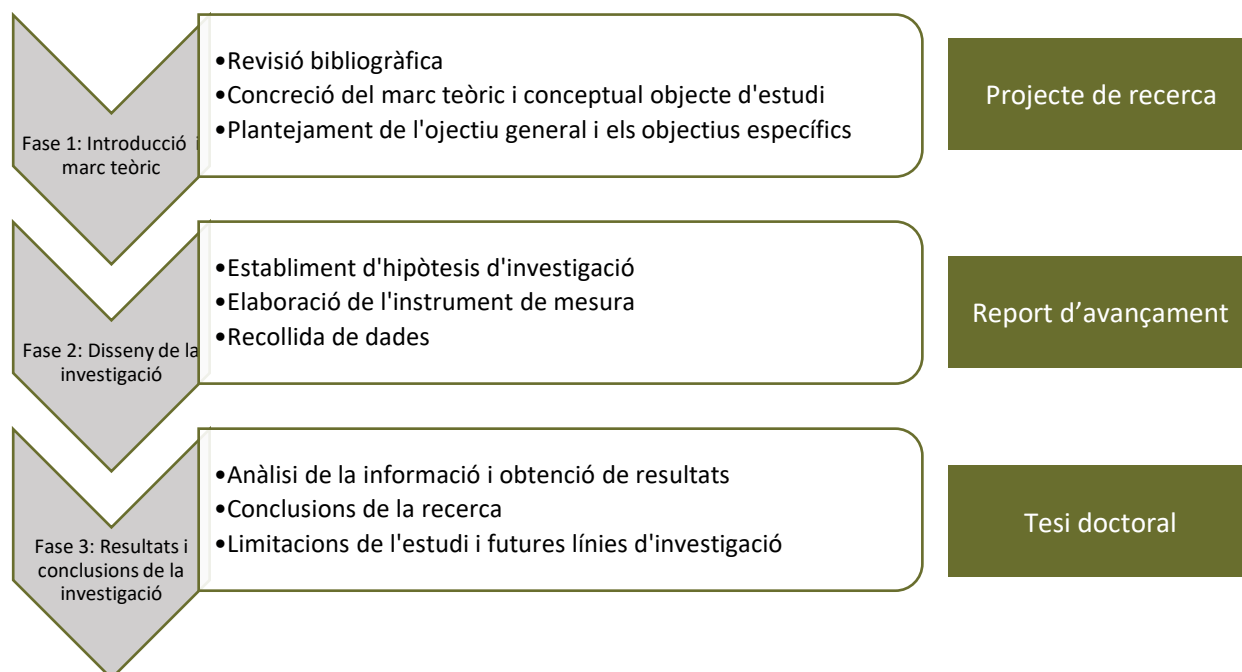
Finalment, a través de l'anàlisi de les dades aconseguides en la recollida de dades, s'elaboren les conclusions del treball d'investigació, es comenten les limitacions de l'estudi i es defineixen noves línies de recerca.

Les conclusions de la recerca presenten una síntesi clara, breu i precisa dels principals resultats d'aquesta, basades en les dades i en l'anàlisi elaborada. Les mateixes han permès destacar els punts més importants del treball, la resposta a la pregunta de recerca, els resultats més significatius, les limitacions i les implicacions dels resultats per al camp d'estudi, aportant una valoració crítica i reflexiva del treball d'investigació.

També, s'han detectat les restriccions o factors que poden afectar la validesa o la generalització dels resultats assolits i s'han discutit en la darrera part d'aquesta investigació. En darrer lloc, es presenten àrees emergents de la investigació que encara no han estat completament explorades o que estan en fase inicial de desenvolupament, fruit de noves preguntes i noves necessitats d'investigació que esdevenen oportunitat per a la comunitat científica per continuar avançant en el coneixement de l'àrea objecte d'estudi.

A la Il·lustració 19 es recull de forma gràfica les diferents fases de la investigació, així com les diferents etapes de cadascuna d'elles.

Il·lustració 19: Fases de la recerca

Font: elaboració pròpia

En resum, la investigació ha començat amb una recerca bibliogràfica per establir el marc teòric, seguit de la formulació d'objectius i hipòtesis. Després, s'ha realitzat una investigació empírica utilitzant dades reals i finalment, s'han presentat les conclusions assolides i s'han identificat les limitacions i les àrees de futures línies d'investigació.

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

Capítol 3. Marc teòric i conceptual

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

Al tercer capítol d'aquesta tesi, titulat marc teòric i conceptual, representa una fase clau per comprendre el tema de recerca. Aquest capítol se centra a explorar i analitzar les bases teòriques i conceptuais que sustenten l'estudi de la IED i les EMN. Aquesta aproximació és essencial contextualitzar i oferir la comprensió necessària per aprofundir en la IED i la seva interrelació amb el comerç internacional, per poder posteriorment desenvolupar la recerca en el context específic d'Andorra.

El capítol està estructurat en seccions específiques. En primer lloc, s'examinen les **teories que serveixen per explicar el comerç internacional i la IED**, incloent-hi les teories del comerç internacional, la teoria de l'organització industrial, les teories de la internacionalització i la teoria eclèctica. Aquestes teories proporcionen eines valuoses per analitzar i explicar els fenòmens relacionats amb el comerç i la IED, ajudant a desxifrar els motius i les estratègies que impulsen les empreses a expandir-se a escala global.

En etapes posteriors del capítol, s'aprofundeix en **els factors que determinen la ubicació de la IED**, explorant les condicions econòmiques, polítiques i institucionals que influeixen en aquest fenomen. A més, s'analitzen els instruments utilitzats per atreure inversions estrangeres. Aquesta segmentació facilita una comprensió completa i estructurada dels factors que impacten la IED i com aquesta influeix en l'entorn econòmic i polític.

L'objectiu d'aquest capítol és centrar la investigació en el terreny teòric i conceptual, oferint una base sòlida de la IED i les EMN abans d'abordar la seva aplicació en el cas particular d'Andorra. Mitjançant l'exploració de les teories i factors clau a escala global, s'establiran les bases necessàries per analitzar en profunditat com aquests conceptes es poden aplicar al context específic del Principat. Aquest capítol prepararà el terreny per a una millor comprensió dels temes que es tractaran en la investigació centrada en Andorra.

3.1. Les teories explicatives del comerç internacional i la IED

Existeix un gran nombre d'enfocaments teòrics que han intentat explicar les raons de la internacionalització i la reubicació de la producció com una forma d'entrada en nous mercats per part de les EMN (**Blonigen, 2005, Werner, 2002, Paul i Singh, 2017**). En el present apartat se sintetitzen les teories explicatives de la IED i els seus principals referents teòrics.

En primer lloc, es presenten els enfocaments que fan referència a la cerca d'explicacions relacionades amb l'anàlisi d'activitats internacionals de les EMN. Per una banda, s'analitzen les teories clàssiques del comerç internacional, entre aquestes, destaquen d'Adam Smith, David Ricardo i Heckscher i Ohlin les teories de l'avantatge absolut i comparatiu respectivament (**Ohlin, 1933; Ricardo, 1817; Smith, 1776**). Per una altra banda, es presenten les teories de la IED, incloent-hi la teoria de l'organització industrial (**Hymer, 1960;**

Kindlerberger, 1969) i les teories d'internacionalització (**Buckley i Casson, 1976, 1985; Hennart, 2009; Rugman, 1980; Williamson, 1975**), que inclouen altres teories que intenten explicar la internacionalització des de diferents perspectives, que es mostren de forma resumida en la següent taula (Taula 5).

Taula 5: Teories explicatives del comerç internacional i la IED

Comerç internacional	IED	
Teories clàssiques	Les teories de l'organització industrial	Les teories de la internacionalització
<ul style="list-style-type: none"> ▸ Adam Smith (1776) – avantatge absolut ▸ David Ricardo (1817) – avantatge comparatiu ▸ Heckscher i Ohlin (1933) – avantatge comparatiu per interacció de recursos, l'abundància de factors productius i la tecnologia 	<ul style="list-style-type: none"> ▸ Hymer (1960) – tècniques de producció (economies escala, diferenciació, costos) ▸ Kindlerberger (1969) – els avantatges competitius es basen en la possessió de drets monopolístics sobre 5 actius específics 	<ul style="list-style-type: none"> ▸ Teories de localització (Cantwell, 2009; Kojima, 1982; Porter, 1990) ▸ Teoria dels recursos (Barney, 1991; Coase, 1937; Rugman i Verbeke, 1993; Wernerfelt, 1984) i teoria de les capacitats organitzacionals (Kogut i Zander, 1992; Nonaka i Takeuchi, 1995; Teece, 1983). ▸ Teoria seqüencial (acumulació de coneixement) <ul style="list-style-type: none"> ▸ Model Uppsala (visió escandinava - distància física) ▸ Enfocament innovador (visió nord-americana) ▸ Teories directives (de gestió i estratègic) ▸ Enfocaments de xarxa (relació entre empresa i clients, proveïdors i institucions)

Font: elaboració pròpia

En segon terme, s'explica el paradigma més acceptat que explica els processos d'internacionalització de les empreses: el paradigma eclèctic de **Dunning (1974, 1981, 1988, 1991)**, que reconcilia els diferents enfocaments teòrics que expliquen l'activitat internacional de les EMN.

3.1.1. Les teories del comerç internacional

La internacionalització ha sorgit històricament de la teoria clàssica del comerç internacional, que estableix que els països tendeixen a especialitzar-se en la producció de béns i serveis en els quals tenen menors costos de producció. D'aquesta forma el comerç internacional és el resultat de l'especialització i la divisió del treball (internacional), que permeten un ús més productiu dels recursos en els països que executen activitats comercials.

Un gran nombre d'autors han estudiat i documentat la importància del comerç internacional i les activitats comercials entre països des de 1776, quan l'economista **Adam Smith** va publicar *The Wealth of Nations*, que és conegut com el primer enfocament del comerç internacional i estableix els fonaments de la teoria clàssica del comerç internacional basat en l'avantatge absolut d'una nació. És a dir, considera que un país té un avantatge absolut sobre un altre si és capaç de produir el mateix amb menys recursos.

A causa de la importància que va agafar la internacionalització en les dècades següents, la teoria d'Adam Smith es va replantejar per diversos autors, d'entre els quals destaca **David Ricardo**, amb el seu llibre *Principles of Political Economy and Taxation*, publicat el 1817, en què, basant-se en una sèrie de supòsits va desenvolupar el principi bàsic de la teoria de l'avantatge comparatiu o relatiu, on assumia que no cal cap avantatge absolut, sinó que és suficient amb què les diferències entre dues nacions siguin relatives perquè sigui beneficiós comercialitzar. És a dir, l'avantatge comparatiu fa referència a aquells casos en què un país pot produir més que un altre amb menor cost d'oportunitat (**Haberler, 1929**). Segons l'autor i la seva teoria, aquesta raó és suficient perquè l'intercanvi sigui beneficiós per als participants en el comerç internacional. És a dir, els països es beneficien del comerç internacional mitjançant les relacions bilaterals i els seus intercanvis comercials, afavorint una major producció especialitzada i exportacions i contribuint a l'assoliment d'una millor qualitat de vida per a les poblacions.

Aquests models clàssics representen una immobilitat internacional absoluta dels factors productius, de manera que són incomplets pel fet que no poden donar resposta a l'existència de fluxos d'IED (**De Matías, 2014**).

Per fer front a aquest problema, **Heckscher i Ohlin (1933)** van desenvolupar el model H-O que prediu un patró comercial basat en l'assignació relativa de factors en diferents països. En aquest cas, el model Heckscher-Ohlin demostra que l'avantatge comparatiu és determinat

per la interacció entre els recursos d'un país, l'abundància relativa dels factors de producció, i la tecnologia. Així, aquest model explica que la interacció entre l'abundància i la intensitat amb la qual són explotats aquests recursos, són una font d'avantatge comparatiu. En altres paraules, el model H-O mostra com els països enfoquen la seva producció envers els béns que són més intensius en el factor de producció que són més abundants al país.

Les teories clàssiques del comerç internacional han estat considerades en la literatura com un dels marcs possibles per a l'estudi de la localització de la IED i sobre els seus determinants. Aquestes teories justifiquen els desplaçaments dels factors productius a través del comerç de béns. No obstant això, aquests models suposen la immobilitat internacional dels factors productius pel que no dona cabuda a explicar els fluxos directes de capital en forma d'IED.

3.1.2. La teoria de l'organització industrial

L'entrada d'empreses a països estrangers va augmentar la seva importància per als investigadors des de la segona meitat del segle XX. El primer enfocament acadèmic que va aparèixer per estudiar aquest fenomen va ser l'escola d'organització industrial, que tractava la interrelació entre exportació i inversió directa.

Segons **Hymer (1960)**, com a resultat de les imperfeccions del mercat, el procés d'internacionalització de les empreses es basa en avantatges competitius fonamentats en més i millors tècniques de producció, que permet a l'empresa assolir economies d'escala, diferenciació de productes o avantatges absoluts en els costos. Així mateix, l'autor conclou que la IED és una conseqüència de l'eliminació parcial de conflictes entre empreses competidores quan els mercats són imperfectes.

D'altra banda, **Kindlerberger (1969)** considera que els avantatges de propietat de les empreses es basen en la possessió de drets monopolístics sobre els cinc actius específics següents: accés a la tecnologia, coneixement de la gestió d'equips, economies d'escala, millors idees comercials i marques, suposant que els mercats no són perfectes i que, per tant, existeixen imperfeccions de mercat que permeten a les empreses obtenir aquest avantatge competitiu.

3.1.3. Les teories de la internacionalització

L'enfocament de l'organització industrial va dominar durant dues dècades la investigació empresarial internacional, fins a la segona meitat dels anys 70 en què es van desenvolupar les teories de la internacionalització (**Buckley i Casson, 1976, 1985; Hennart, 2009; Rugman, 1980; Williamson, 1975**).

Aquestes noves teories es fonamenten en les imperfeccions del mercat descrites per **Coase (1937)**, basant-se en dos supòsits: 1) que existeixen avantatges per a les activitats ubicades a l'estranger; 2) que l'organització i la gestió interna d'aquestes activitats és més eficaç que les d'una altra empresa en el mateix país estranger. El primer està relacionat amb la comparació de costos unitaris relacionats amb la producció nacional i la seva posterior exportació, mentre que el segon es basa en la teoria dels costos de transacció.

Des d'un punt de vista extern de l'empresa, i tenint en compte que les teories anteriors no prenen en consideració la importància dels factors d'ubicació en el procés d'internacionalització de les empreses, es desenvolupen també les teories de localització que consideren que l'avantatge competitiu està relacionat amb la ubicació de l'organització empresarial (**Cantwell, 2009; Kojima, 1982; Porter, 1990**).

Les principals característiques de localització defensades per aquestes teories i que justifiquen de forma empírica la recepció de fluxos d'inversió són l'existència de recursos naturals (**Owen, 1982**), infraestructures (**Agodo, 1978; Root i Ahmed, 1978**), assignacions en tecnologia i qualitat de la investigació al país d'acollida de la inversió (**Brooke i Buckley, 1988; Cantwell, 1988**), així com l'import de la inversió (**Night, 1985; Papanatassiou i Pearce 1990**). Totes elles són característiques locals importants defensades per les teories de localització i empíricament justificades com a determinants de la recepció dels fluxos d'inversió.

Des d'un altre punt de vista intern de l'empresa, destaquen els autors que defensen la teoria dels recursos (**Barney, 1991; Coase, 1937; Rugman i Verbeke, 1993; Wernerfelt, 1984**) i altres que defensen la teoria de les capacitats organitzacionals (**Kogut i Zander, 1992; Nonaka i Takeuchi, 1995; Teece, 1983**). Les seves fundacions defensen la identificació, protecció i explotació d'actius i capacitats específiques de l'empresa per aconseguir un avantatge competitiu en mercats internacionals, on les polítiques i accions que lidera la unitat de negoci internacional són els factors clau del procés d'internacionalització del negoci.

Altrament, des d'un enfocament més dinàmic, es desenvolupen una sèrie de models que assumeixen que la internacionalització d'una empresa es refereix a un procés sobre el qual les empreses acumulen coneixement experimental dels mercats exteriors. En aquest enfocament es troba la teoria seqüencial (**Johanson i Vahlne, 1977; Johanson i Wiedersheim-Paul 1975; Vernon, 1966**) i l'enfocament de la innovació (**Barlett i Goshal, 1991; Bilkey i Tesar 1977; Czinkota, 1982**).

Juntament amb la teoria seqüencial, **Vernon (1966)**, estableix una relació directa entre el cicle de vida del producte i les etapes d'internacionalització que realitza una empresa, donant importància a la forma en què es desenvolupa la internacionalització. És a dir, cal respondre no només a la qüestió d'on ubicar les activitats de l'empresa, sinó també a la manera en com es desenvolupa el procés d'expansió internacional.

Pel que fa al model seqüencial, es creen diverses teories entre les quals destaquen el Model Uppsala (visió escandinava), des d'una perspectiva de procés, i l'enfocament innovador (visió nord-americana), des d'una perspectiva de xarxes.

Per una banda, el model d'Uppsala (Johanson i Wiedersheim-Paul, 1975) utilitza el concepte de 'distància física', segons el qual, la internacionalització tendeix a produir-se al mercat (país o regió) 'psicològicament' més proper al país d'origen de l'empresa, ja que representa un nivell d'incertesa inferior. L'escola nòrdica estableix les següents fases en la internacionalització de l'empresa: 1) activitats esporàdiques d'exportació; 2) exportacions a través d'agents independents; 3) establiment d'una sucursal comercial i; 4) establiment d'una unitat productiva en tercers països.

Posteriorment, **Johanson i Valhne (1990)** reformulen la visió dinàmica d'aquest enfocament explicant que existeix una relació entre l'adquisició i el desenvolupament de coneixement en mercats internacionals, i les activitats en aquests mercats internacionals i l'increment de recursos compromesos allà. Segons els autors, una vegada una empresa comença el procés d'internacionalització, aquesta canviarà gradualment el seu mode d'entrada als mercats internacionals a mesura que vagi entrant en nous mercats, ja que haurà acumulat més coneixement sobre aquests mercats, podent predir millor les condicions d'internacionalització i podent reduir la dedicació de recursos gràcies a una disminució del risc percebut. En aquest cas, la inversió estrangera de les companyies és conseqüència de l'augment del coneixement que aquestes tenen dels mercats externs, que finalment es materialitza en un augment d'actius a l'exterior. En aquesta mateixa línia, **Root (1994)** afirma que l'empresa farà ús de modes d'entrada que impliquin un major compromís i un major grau de control sobre les operacions a mesura que vagi obtenint més experiència en els processos d'internacionalització.

D'altra banda, l'enfocament innovador també reconeix l'acumulació de coneixement i aprenentatge en el procés d'internacionalització, però en aquest model i, fruit del treball de **Simmonds i Smith (1968)**, hi ha diversos autors que defensen que efectivament la internacionalització d'una empresa és un procés que consta de diverses etapes, tot i que cada empresa passa per un nombre diferent d'etapes i té una visió diferent sobre com iniciar el procés d'internacionalització. Per exemple, **Bilkey i Tesar (1977)** i **Czinkota (1982)** suggereixen que ha d'existir algun tipus de mecanisme d'empenta o agent extern que motivi la decisió d'exportació, mentre que **Cavusgil (1990)** i **Reid (1983)** argumenten que és la mateixa empresa la que impulsa l'inici del procés expansiu envers l'estranger.

A banda d'això, també apareixen les teories directives, en què es dona importància al rol dels directius i que es basen en dues línies d'investigació principals: l'enfocament de gestió i l'enfocament estratègic.

L'enfocament de gestió (**Alonso i Donoso, 1997; Calof i Beamish, 1995; Gallo i Segarra, 1987**) sosté que no és possible entendre el desenvolupament de capacitats que fomenten la competitivitat internacional o l'increment del compromís internacional empresarial sense suposar que existeixen i es prenguin decisions deliberades de forma conscient que prenen en consideració els efectes potencials que resulten de triar aquestes opcions.

En aquest sentit, l'actitud emprenedora i la gestió d'equips són factors rellevants que no tots els empresaris o directius tenen a l'hora d'expandir-se a l'estranger. Els estudis més importants sobre el paper de la direcció d'equips en el procés d'internacionalització d'empreses es basen en **Calof i Beamish (1995)**, que desenvolupen un model d'adaptació internacional que estableix que els directius tenen un impacte en el patró del model d'entrada a nous mercats i que els dos factors explicatius significatius són: 1) la percepció sobre els modes d'entrada i; 2) la percepció dels directius de cada possible model d'entrada.

L'enfocament estratègic (**Aaby i Slater, 1989; Hamel i Prahalad, 1986; Kogut, 1985; Porter, 1985; Root, 1994**) considera que el procés d'internacionalització consta de tres etapes: anàlisi de factors de competitivitat; formulació d'estratègies i; implementació d'estratègies.

Per una banda, **Kogut (1985)** afirma que la competència internacional es basa en l'existència d'avantatges de propietat d'empreses i de factors d'ubicació de l'economia receptora. D'altra banda, **Hamel i Prahalad (1986)** desenvolupen un marc per analitzar l'estratègia global des de dues dimensions: el tipus d'avantatge competitiu internacional i la proposta estratègica de l'empresa.

Finalment, durant les darreres tres dècades, la globalització ha suposat una evolució de la competència que ha afectat les estratègies internacionals de les empreses. Fruit d'aquesta evolució han aparegut els enfocaments de xarxa (en anglès *network approaches*) que se centren en la importància de les xarxes i la globalització en els processos d'internacionalització de les empreses. Aquest enfocament considera que gran part de l'èxit de l'empresa internacional depèn de les relacions establertes entre l'empresa i els seus clients, els seus proveïdors i les institucions. Per aquest motiu, la inversió per part de les empreses es realitza amb l'objectiu d'estar present en els sistemes de relació i d'organització no jeràrquics per enfortir el seu poder de mercat i controlar la seva posició en indústries internacionals.

Així, **Johanson i Mattson (1988)** entenen la internacionalització de l'empresa com un procés interactiu, entre l'avantatge de propietat de l'empresa i els avantatges competitius de la xarxa de negocis socials, tenint en compte els factors de localització on s'estableix l'empresa. A més, identifiquen en el seu model de xarxa internacional quatre categories diferents EMN segons

la indústria i el grau d'internacionalització empresarial: l'empresa iniciadora; l'empresa endarrerida; l'empresa solitària i l'empresa internacional.

Buckley i Casson (1996) especifiquen dues característiques fonamentals que totes les xarxes han de tenir: confiança en cada membre de la xarxa i independència del membre individual, en el sentit que cada membre posseeix i controla els seus propis recursos. De la mateixa manera, **Coviello i McAuley (1999)** posen el focus en el fet que la configuració de la xarxa i tots els acords assolits entre les empreses que la componen serveixen per promoure i facilitar la consecució d'objectius. Aquestes xarxes internacionals no són sistemes de relacions jeràrquiques de naturalesa orgànica, a partir dels quals una empresa en particular pot enfortir i controlar el seu posicionament estratègic a escala internacional (**Rialp et al., 2005**).

Dins del context de les teories d'internacionalització empresarial, resulta rellevant parlar d'un fenomen conegut com les empreses nascudes globals (en anglès *born global*). Aquestes empreses són empreses que s'estableixen com a competidors globals des del moment en què es creen (**Knight i Cavusgil, 2004**). Això significa que des del principi tenen una visió internacional, i busquen mercats estrangers per a vendre els seus productes o serveis, així com per a trobar i accedir a recursos i talent. En les últimes dues dècades, han sorgit en gran nombre a tot el món, en gran part a causa de fenòmens com la globalització i l'evolució de les TIC.

L'emergència d'aquest tipus d'empresa està molt relacionada amb la internacionalització de la petita i mitjana empresa (PIME) (**Knight, 2015**). Les empreses born global solen ser petites i innovadores, i sovint es creen en sectors tecnològics o de serveis d'alt valor afegit (**Knight i Cavusgil, 2004; Kuivalainen et al., 2007**). A més, solen tenir una estructura organitzativa plana, flexible i àgil, que els permet adaptar-se ràpidament als canvis en el mercat i en l'entorn empresarial global (**Crick, 2009; Knight i Cavusgil, 2004**).

Aquestes empreses es diferencien de les estratègies tradicionals d'expansió gradual i es fonamenten en un enfocament més ràpid i àgil per accedir als mercats globals. Les empreses globals s'ajusten a les teories d'internacionalització en considerar factors com l'acumulació de coneixement, l'adaptació a diferents etapes d'expansió i la importància de les xarxes i relacions en els processos internacionals. Així, les empreses globals aporten una perspectiva dinàmica i transgressora a aquest camp d'estudi, alineant-se amb diversos corrents teòrics que analitzen l'evolució i l'èxit de les empreses en els mercats internacionals.

No obstant això, fins i tot amb les matisacions que ofereixen totes aquestes teories, les evidències empíriques en la internacionalització de l'activitat productiva són creixentment heterogènies, de manera que no hi ha una teoria que pugui explicar tots els casos. Per tant, no cal entendre que els referents teòrics són erronis si no simplement són incomplets.

Amb caràcter general, tot i les principals teories d'internacionalització d'empreses enumerades anteriorment, actualment, la visió més acceptada i completa de la internacionalització de les empreses és el paradigma eclèctic o paradigma OLI.

3.1.4. La teoria eclèctica

L'heterogeneïtat existent en les estratègies d'internacionalització ha generat el desenvolupament de diferents enfocaments teòrics. D'entre ells destaca el paradigma eclèctic de **Dunning (1974, 1981, 1988, 1991)** que recull les diverses aproximacions teòriques d'internacionalització incloent-hi les idees de les teories de l'organització industrial, de la localització i de la internalització analitzades més amunt i que estudia les motivacions i determinants dels fluxos d'inversió, així com les estratègies i comportaments de les EMN quan efectuen operacions d'IED enfront d'altres alternatives d'activitat exterior. Així doncs, Dunning planteja una teoria que intenta reconciliar les explicacions teòriques econòmiques referents a l'existència de l'empresa multinacional.

Segons **Dunning (1988)**, quan una empresa vol exportar a altres països els seus actius o avantatges de propietat ho pot fer a través de l'exportació de béns o serveis que produeix al país d'origen a un país tercer; concedir llicències de producció dels béns o serveis que produeix a altres empreses; o instal·lant plantes pròpies o adquirint instal·lacions existents en altres mercats (és a dir, IED), això és, internalitzant els avantatges de propietat.

La qüestió més fonamental sobre l'activitat d'IED és per què una empresa quan vol donar servei a un mercat exterior opta per la IED i no per altres opcions com l'exportació o la llicència. La resposta estàndard gira al voltant de la presència d'actius intangibles específics de l'empresa, com ara tecnologies, habilitats directives, etc. (**Blonigen, 2005**). L'opció d'internalitzar aquest avantatge dependrà d'un balanç entre costos i beneficis i el fet que un país rebi fluxos d'IED dependrà de la possessió d'alguns avantatges de localització que el facin atractiu i així les empreses decideixin invertir-hi en ell.

L'autor, en el seu paradigma, i entenent que aquestes teories ja existents són parcialment correctes, però incompletes, construeix un marc teòric per a la posterior investigació empírica sobre l'explicació de la internacionalització de les empreses mitjançant la IED (Il·lustració 20).

El paradigma eclèctic o paradigma OLI explica el procés d'internacionalització d'una empresa com una sèrie de passos que s'han de complir per avançar en el següent. Les condicions que s'han de donar són les següents:

1. Avantatges de propietat (O – en anglès *ownership advantages*)
2. Avantatges de la ubicació (L – en anglès *location advantages*)
3. Avantatges d'internalització (I – en anglès *internalization advantages*)

Il·lustració 20: Paradigma eclèctic o paradigma OLI

Font: elaboració pròpia a partir de Dunning (1988)

Així, **Dunning (1988)** desenvolupa el marc general de la teoria paradigmàtica de les decisions d'inversió de les EMN, on explica que les EMN inverteixen internacionalment per raons de propietat, ubicació i internalització.

Pel que fa a la propietat, aquesta condició fa referència als avantatges que tenen les empreses per poder accedir a un actiu o procés que els proporciona algun avantatge sobre les empreses existents al mercat exterior, siguin físics (per exemple productes o processos de producció patentats) o intangibles (com el reconeixement mundial de marques). Les EMN inverteixen a l'estranger per explotar aquests avantatges específics de l'empresa en mercats estrangers i aconseguir rendiments més elevats.

Això no obstant, les empreses també poden estar motivades per invertir a l'estranger a causa dels avantatges que els ofereix la ubicació. En aquest sentit, les empreses sovint inverteixen en instal·lacions de producció en mercats estrangers perquè els costos de transport són massa elevats per atendre aquests mercats a través d'exportacions. Això podria estar directament relacionat amb la naturalesa física del bé (com passa amb un article a granel o amb un servei que s'ha de proporcionar in situ) o a causa de factors polítics o econòmics (com ara els tipus aranzelaris, les restriccions a la importació o les qüestions d'accés al mercat) que fan que la inversió física sigui avantatjosa en comparació a l'exportació. La ubicació també podria estar relacionada amb les dotacions reals de la ubicació d'acollida, ja sigui la riquesa, la qualitat dels seus recursos naturals o el cost de la seva força de treball.

El tercer, i el factor més complex, és el constituït pels avantatges d'internalització. Aquest concepte d'avantatge d'internalització recull les motivacions específiques de l'empresa perquè opti per produir el producte dins de la mateixa organització en una ubicació estrangera. En aquest cas les empreses busquen la millora de la seva posició estratègica en els mercats internacionals, disminuint els costos de les imperfeccions de mercat, per obtenir

avantatges relacionats amb la reducció dels costos de negociació, la possibilitat de realitzar discriminació de preus, controlar l'oferta d'input, etc.

De manera global, **Dunning (1988)**, explica que quan només es donen avantatges de propietat, la forma d'internacionalització serà la concessió de llicències a tercers països. Si a més, s'hi sumen avantatges d'internacionalització, l'empresa multinacional optarà per l'exportació. Finalment, quan es donen avantatges de localització, internalització i propietat, la forma d'internacionalització serà la IED, tal com es mostra en la il·lustració següent (Il·lustració 21).

Il·lustració 21: Avantatges de les formes d'internacionalització

Font: elaboració pròpia a partir de Dunning (1988)

Si una empresa decideix internacionalitzar-se aprofitant els avantatges de localització que ofereix un país o una regió, utilitzant els avantatges de propietat que fan que es pugui posicionar millor que altres inversors en el mercat en qüestió, i els costos (d'incorporació i organització) de fer-ho són menors que els costos de transició associats a la transferència de les capacitats a un productor local (avantatge d'internalització), l'empresa invertirà en el mercat receptor i relocalitzarà o incrementarà la producció en aquest mercat (**Dunning, 1988**), a través de la IED.

La investigació empírica recent suggereix que hi ha una àmplia heterogeneïtat en les estratègies de les EMN i els processos d'internacionalització barregen activitats de comerç, IED, subcontractació i associacions estratègiques. Per aquest motiu és habitual que a la pràctica, es combinin aquestes diferents motivacions.

Pel que fa a les formes que pot adoptar la IED, **Dunning (1993)** distingeix els quatre grans tipus següents: recerca de recursos (en anglès *resource-seeking*); recerca de mercats (en anglès *market-seeking*); recerca d'eficiència (en anglès *efficiency-seeking*) i recerca d'actius estratègics (en anglès *strategic asset-seeking*) (Taula 6).

Taula 6: Estratègies empresarials

Tipus d'estratègia	Atractius	Possibles dificultats
Recerca de recursos	<ul style="list-style-type: none"> Abundància i qualitat dels recursos Accés als recursos Tendències internacionals dels preus de les matèries primeres Regulació del medi ambient 	<ul style="list-style-type: none"> Economies d'enclavament i sota processament local Preus internacionals Baixos ingressos fiscals Contaminació mediambiental
Recerca de mercats	<ul style="list-style-type: none"> Mida, poder de compra i creixement del mercat Protecció del mercat Funcionament del mercat intern Regulació sectorial 	<ul style="list-style-type: none"> Producció amb escassa competitivitat internacional Problemes reguladors i de competència Desplaçament (en anglès <i>crowding out</i>) d'empreses locals Disputes internacionals relatives a IED
Recerca d'eficiència	<ul style="list-style-type: none"> Accés a mercats d'exportació Qualitat i cost del factor treball Qualitat i cost de les infraestructures físiques Acords internacionals de comerç i protecció d'IED 	<ul style="list-style-type: none"> Pocs encadenaments productius Dependència d'importacions Incentius insostenibles
Recerca d'actius estratègics o estratègia global	<ul style="list-style-type: none"> Transferència de tecnologia Accés a nous serveis i productes 	<ul style="list-style-type: none"> Escassa creació de llocs de treball Incentius costosos Pocs encadenaments productius

Font: elaboració pròpia a partir de Sánchez (2021)

La recerca de recursos fa referència a les inversions orientades a explotar recursos naturals o mà d'obra no qualificada, sent aquests els principals avantatges de localització del país receptor, ja que aquests es poden obtenir a un cost comparatiu inferior en el país de destí, o simplement no existeix en absolut al país d'origen. Les inversions generades per aquestes motivacions se solen orientar a les exportacions, generant molt pocs vessaments per a l'economia receptora.

En el cas de la recerca de mercats nacionals o regionals, es tracta d'aquelles inversions que es dirigeixen a explotar el mercat intern de país o regió on es localitza l'empresa. En aquest cas els avantatges de localització determinants són la mida i la taxa de creixement del mercat

de destinació, l'objectiu d'estar present en els mercats més importants o de seguir als clients i/o proveïdors en les seves operacions d'IED, l'existència de barreres físiques, la regulació sectorial, el funcionament del mercat intern o l'estratègia d'industrialització de país, entre d'altres, com a factors que incideixen decisivament en aquest tipus d'IED.

Les inversions de recerca d'eficiència busquen racionalitzar la producció de les diferents unitats de la corporació multinacional per explotar economies d'escala, especialitzar-se, aprofitar els esquemes d'integració, reduir els costos de transport o aprofitar els avenços en les telecomunicacions, entre d'altres. Així, les empreses que segueixen aquest tipus d'estratègia aprofiten la gestió centralitzada d'activitats geogràficament disperses per aprofitar les diferències en la dotació de factors, capacitats locals, polítiques públiques, patrons de demanda, normes culturals, etc., per concentrar diferents línies de producció en diferents localitzacions que, al seu torn, proveeixen a múltiples mercats.

En aquest cas, és determinant la qualitat i cost del factor treball, de les infraestructures físiques, així com els acords internacionals de comerç i protecció d'IED. Els processos d'obertura i integració, com la reducció dels costos de transport i els avenços en les TIC, afavoreixen aquest tipus d'estratègies i estan estretament vinculades amb la dinàmica de les CGV.

Finalment, la recerca d'actius estratègics o estratègia global tenen a veure amb inversions que tenen com a finalitat principal adquirir recursos i capacitats que, per a l'empresa inversora, poden contribuir a mantenir i fer créixer les seves capacitats competitives en els mercats globals. Els actius estratègics que busquen les EMN poden anar des de capacitats d'innovació, estructures organitzacionals, accés a canals de distribució o l'assoliment d'un millor coneixement de les necessitats dels consumidors en mercats amb els quals no estan familiaritzades.

Una gran part dels estudis analitzats basen la seva recerca en el paradigma OLI i, al seu torn, investiguen les formes que pot adoptar la IED a través de la divisió de les estratègies de recerca que estableix Dunning. En aquest sentit, la recerca de recursos apareix en estudis com els de **Boğa (2019)**, **Dumludag (2009)**, **Galán i González-Benito (2001)**, **Janda i Nuangjamnong (2021)**, **Jurcic et al. (2020)**, **Kishor et al. (2020)**, i **Vlachos et al. (2019)**. Cal destacar també estudis com els de **Boğa (2019)**, **Dumludag (2009)**, **Janda i Nuangjamnong (2021)**, **Jurcic et al. (2020)** o **Kishor et al. (2020)**, els quals analitzen les estratègies de recerca de mercats. En aquesta mateixa línia, les investigacions de **Dumludag (2009)**, **Janda i Nuangjamnong (2021)**, **Kishor et al. (2020)**, **Sulaiman et al., (2020)** i **Ta et al., 2020**, entre d'altres, examinen les estratègies d'eficiència o treballs com el de **Kishor et al. (2020)** que discuteixen les estratègies d'IED relacionades amb la recerca d'actius estratègics o estratègia global.

3.2. Els factors determinants de la ubicació de la IED

Aquest apartat es basa en el marc teòric del paradigma eclèctic de Dunning, que com s'ha presentat en la secció anterior se centra en tres avantatges clau i indispensables perquè una empresa opti per fer IED davant d'altres formes de cobrir mercats internacionals: els **avantatges de propietat (O)**, els **avantatges de la ubicació (L)** i els **avantatges d'internalització (I)**.

En aquest context, des del punt de vista de la recerca, quan es considera la IED, l'atenció es desplaça cap als avantatges de la ubicació, ja que l'EMN quan opta per la IED, segons el paradigma, ho fa per donar resposta als tres avantatges. Per aquest motiu resulta evident el fet que la ubicació ocupa un lloc central en la majoria de les investigacions relacionades amb la IED. Aquesta atenció reforça la importància que els investigadors i les empreses atorguen a la selecció d'una ubicació específica per a les inversions estrangeres. L'elecció d'un país o una regió en detriment d'una altra esdevé un element crític en la presa de decisions estratègiques per part de les empreses, i, com a resultat, s'ha convertit en un tema fonamental d'anàlisi per comprendre els factors, les dinàmiques i les condicions que influeixen en aquesta elecció.

Així, l'enfocament d'aquesta secció se centra específicament en els factors determinants de la ubicació de la IED, desagregant-los per entendre no només la importància de la ubicació, sinó també quins components específics d'aquesta ubicació resulten rellevants per a les empreses quan prenen decisions sobre en quina localització invertir.

La literatura sobre els determinants de la IED és molt extensa i diversa en termes de marcs teòrics i resultats empírics, atès que s'analitzen una gran diversitat de variables que tenen el potencial d'influir sobre les decisions d'inversió sobre la ubicació relacionades amb les condicions econòmiques, les condicions polítiques i institucionals, i els instruments que tenen com a objectiu principal incidir en les decisions d'inversió (Taula 7).

Davant de la gran diversitat i una vasta literatura sobre els determinants de localització de la IED, de forma general, **Garcia i Ons (2016)** estableixen que els factors determinants de les decisions d'ubicació d'inversió es poden agrupar en tres grans grups:

- les condicions econòmiques generals;
- les condicions politicoinstitucionals generals i;
- els instruments que tenen com a objectiu principal incidir en les decisions d'inversió.

Al seu torn, els instruments i polítiques públiques implementades en els països receptors poden tenir impactes sobre l'atracció d'IED a través de diferents canals. Aquelles que tenen per objectiu promoure i regular les inversions estrangeres, es poden classificar en dos grans grups (**Garcia i Ons, 2016**):

- les que tenen com a objectiu principal atorgar garanties o protegir les inversions i;
- els suports públics a la inversió.

Taula 7: Factors determinants de la ubicació de les decisions d'inversió

Condicions econòmiques	Condicions polítiques i institucionals	Instruments per a l'atracció d'inversions
<p>i) La mida i potencial de creixement del mercat intern.</p> <p>ii) L'estabilitat macroeconòmica.</p> <p>iii) La disponibilitat de factors de producció:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Quantitat de factors de producció - Qualitat i cost de recursos naturals - Qualitat i cost del treball - Treball de diversos nivells de qualificació <p>iv) Les economies d'aglomeració.</p> <p>v) La infraestructura de transport i comunicacions.</p> <p>vi) Les capacitats i competències tecnològic-innovadores de l'ambient local.</p>	<p>i) La qualitat institucional de país receptor, en particular respecte a:</p> <ul style="list-style-type: none"> - L'estabilitat governamental - La protecció dels drets dels inversors; - Protecció dels inversors <p>ii) Les condicions reguladores, en particular les relatives a:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Procediments administratius per al desenvolupament de negocis, - Contractació de personal - El moviment de persones; <p>iii) El grau de càrrega tributària i estabilitat tributària.</p> <p>iv) El nivell d'obertura comercial.</p> <p>iv) L'existència d'acords bilaterals o regionals amb tercers països.</p>	<p>i) Regulació general sobre inversions:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lleis nacionals sobre protecció d'inversions - Acords internacionals sobre promoció i protecció d'inversions - Contractes d'inversió (estabilitat jurídica) - Acords internacionals sobre tributació <p>ii) Suports públics a les inversions:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Incentius fiscals - Incentius financers - Altres suports focalitzats - Agències de promoció d'inversions

Font: elaboració pròpia a partir de Garcia et al. (2021) i Garcia i López (2020)

D'acord amb l'agrupació de factors presentada, a continuació s'analitzen aquests factors i es recullen alguns dels treballs empírics més rellevants que investiguen la capacitat d'influència que aquests exerceixen sobre les decisions de localització de la inversió per part de les EMN.

Cal destacar que l'evidència empírica acumulada després de molts anys d'investigació sobre els determinants de la ubicació de la IED dona resultats diversos. No obstant això, existeix cert consens en el fet que l'impacte de la IED sobre el desenvolupament dels països no és exogen, sinó que està condicionada per les característiques de l'economia hoste, i l'impacte sobre aquesta depèn del tipus d'IED que es realitza (**Garcia i López, 2020**). L'Annex 1 recull les referències bibliogràfiques relacionades amb els factors determinants de la ubicació incloses en la present secció incloent informació sobre autor, any, objectiu, metodologia i resultats.

3.2.1. Condicions econòmiques

En primer lloc, s'analitza l'evidència empírica sobre la relació entre IED i les condicions econòmiques.

Convé fer ressaltar que els factors econòmics tenen un paper molt important a l'hora d'explicar els fluxos d'IED tenint en compte que la IED és un concepte econòmic en si mateix (**Tocar, 2018**). Els factors més rellevants han estat tradicionalment la mida i potencial de creixement del mercat. Tanmateix, malgrat que aquests indicadors resulten ser rellevants pels inversors, aquests també poden interessar-se per territoris més petits quan existeixen actius estratègics que els hi resulten rellevants pel seu negoci. Altres determinants tradicionals també són la disponibilitat de factors de producció. A banda d'això, davant del sorgiment i desplegament de les CGV, les inversions orientades a la producció i importació, han provocat un major interès per part dels inversors en factors com les economies d'aglomeració, la infraestructura de transport i comunicacions o les capacitats i competències tecnològic-innovadores de l'ambient local.

i) La mida i potencial de creixement del mercat intern

La majoria d'investigadors se centren en els conceptes macroeconòmics com a principals incentius a les entrades d'IED, entre ells, la mida del mercat és la més mencionada. A tall d'exemple, **Dumludag (2009)**, va concloure mitjançant els resultats d'un qüestionari aplicat als directius de 52 corporacions multinacionals operant a Turquia el 2006, que les variables macroeconòmiques com la mida del mercat, la taxa de creixement i el PIB per càpita tenen un impacte favorable sobre la IED. La importància de la mida del mercat (mesurada a través del PIB o del PIB per càpita) i el potencial del creixement del mercat intern (mesurat mitjançant el creixement del PIB) com a determinants de la IED estan secundats per gairebé tots els estudis empírics analitzats (**Ali, K., 2018; Bittencourt i Domingo, 2004; Blonigen i Piger, 2011; Boğa, 2019; Demirhan i Masca, 2008; Dumludag, 2009; Fernandez et al., 2020; Galán i González-Benito, 2001; Hoang i Goujon, 2019; Hsu et al., 2019; Hogenbirck, 2002;**

Janda i Nuangjamnong, 2021; Jurcic et al., 2020; Mehra, 2023; Villaverde i Maza, 2012; Vlachos et al., 2019). L'argument és que com més gran sigui la mida del mercat al país d'acollida, més oportunitats per a l'inversor en termes d'eficiència d'utilització de recursos i explotació d'economies d'escala. No obstant això, la investigació de **Villaverde i Maza (2012)** conclou que malgrat el potencial econòmic, les condicions laborals i la competitivitat són importants per atraure IED tant a nivell agregat com a escala sectorial, la grandària del mercat no és rellevant en l'atracció de la IED, en un estudi realitzat entre 1995 i 2005/2008 que tenia com a objectiu analitzar la distribució regional de la IED i els seus determinants a Espanya. Contràriament a l'estudi anterior, l'estudi de **Demekas et al. (2007)** que examina la IED no privatitzada entre 16 països d'acollida i 24 països d'origen durant els anys 2000 els resultats del qual confirmen el predomini dels factors de gravetat (mida del mercat amfitrió i proximitat geogràfica i cultural entre el país d'origen i el país d'acollida) en explicar els nivells d'IED a Europa central i sud-est i als països bàltics. El mateix succeeix en l'estudi de **Gastanaga et al. (1998)** que examina els efectes de diverses polítiques sobre els fluxos d'IED i conclou que la taxa de creixement esperada és significativa. També indiquen que els tipus de canvi no influeix i que la corrupció té un efecte negatiu en la IED. Finalment, **Galán i González-Benito (2001)** entre altres troballes, conclouen que les consideracions més importants a l'hora d'escollir una ubicació són els mercats actuals i futurs i el seu creixement previst en un estudi basat en una enquesta a 103 empreses espanyoles que han realitzat IED. Contràriament a les conclusions dels estudis anteriors, l'estudi de **Villaverde i Maza (2015)** que estudia els determinants de la IED a les 260 regions NUTS2 (nomenclatura de les Unitats Territorials Estadístiques que inclou regions bàsiques per a l'aplicació de polítiques regionals) de la UE entre 2000 i 2006 indica que factors com la mida del mercat i la regulació laboral no semblen tenir una influència significativa en la IED.

ii) L'estabilitat macroeconòmica

En diferents estudis es troben referències a la relació que existeix entre estabilitat macroeconòmica i les perspectives de captació d'IED (**Amal et al., 2010; Bittencourt i Domingo, 2004; Dumludag, 2009; Garibaldi, et al., 2001; Janda i Nuangjamnong, 2021; Kamel, 2017; Mehra, 2023**). Segons **Garcia i Ons (2016)**, l'estabilitat macroeconòmica és un factor que incideix en la IED, ja que la gestió de les polítiques macroeconòmiques i els instruments relacionats amb aquestes, tenen un impacte en les activitats econòmiques i en conseqüència són un element determinant de les decisions d'inversió, especialment aquelles de llarga durada. En aquest sentit, els resultats empírics recolzen la hipòtesi que la IED a Amèrica Llatina està positivament correlacionada amb l'estabilitat econòmica en l'estudi **Amal et al. (2010)**. Aquesta hipòtesi també es recolza en la investigació de **Bittencourt i Domingo (2004)** que analitza els factors que determinen la recepció d'IED per part dels països del Mercosur, i en especial, el paper que juga el procés d'integració regional. **Janda i Nuangjamnong (2021)** en l'estudi quantitatiu basat en un qüestionari sobre les decisions d'ubicació de la IED per tal d'oferir recomanacions més informades als responsables polítics i

als professionals de les empreses tailandeses, determinen que les variables macroeconòmiques, els objectius de recerca de mercat i les raons de recerca d'eficiència tenen una forta influència benèfica en l'elecció de Tailàndia de la ubicació de la IED. D'altra banda, les variables institucionals i la recerca de recursos no tenen cap impacte.

iii) La disponibilitat de factors de producció

La mida del mercat resulta un factor determinant per a localització de la IED per la major part dels inversors. Malgrat això, cal tenir en consideració que la disponibilitat de factors de producció (quantitat, qualitat i cost) esdevenen també rellevants per als inversors segons l'evidència empírica, ja que la quantitat i qualitat són determinants de la factibilitat de la inversió, mentre que el seu cost està directament relacionat amb la seva rendibilitat.

Així la dotació de recursos naturals (**Asiedu, 2006; Bitzenis et al. 2009; Boža, 2019; Garibaldi et al., 2001; Mehra, 2023**), la disponibilitat de recursos humans qualificats (**Antonakakis i Tondl, 2012; Banga, 2003; Campos i Konoshita, 2003; Cró i Martins, 2020; Fernandez et al., 2020; Hogenbirck, 2002; Jaumotte, 2004; Mehra, 2023; Rodríguez i Pallas, 2008; Ta et al., 2020**) i els costos laborals són altres determinants de la IED (**Banga, 2003; Buettner i Ruf, 2007; Cleeve, 2008; Cró i Martins, 2020; Demekas et al., 2007; Ghodsi i Jovanovic, 2022; Rodríguez i Pallas, 2008**).

A tall d'exemple, **Boža (2019)**, troba que un dels factors a llarg termini que afecten les entrades d'IED als països subsaharians són els recursos naturals. Per la seva banda, les conclusions d'**Antonakakis i Tondl (2012)** indiquen que tots els inversors busquen ubicacions que proporcionin una mà d'obra qualificada i amb les quals hagin desenvolupat estrets vincles comercials quan examinen els factors determinants de la IED de quatre grans inversors de l'OCDE (EUA, Alemanya, França i els Països Baixos) envers països en desenvolupament situats en diferents regions del món. Seguidament, **Ta et al. (2020)** a través de l'estudi sobre els aspectes atractius de la IED al Vietnam identifiquen tres factors favorables d'entre els quals figuren els salaris baixos (juntament amb l'obertura comercial i la política del govern). Així mateix, l'estudi de **Blonigen i Piger (2011)**, en línia amb els estudis anteriors, determinen que les variables amb més probabilitats de ser determinants de la IED són les variables de gravetat tradicionals, que inclou les dotacions laborals juntament amb la distància cultural i els acords comercials. **Ghodsi i Jovanovic (2022)** investiguen els determinants de la IED a Àustria i assenyalen que la IED es realitza principalment en indústries caracteritzades per una major intensitat de capital, salaris més alts, més aglomeració i concentració regional. Cal mencionar que segons l'estudi la IED és més elevada a les regions amb un PIB més gran i amb una proporció més gran de la població amb educació secundària superior i postsecundària no terciària, indicant la importància de la disponibilitat de recursos humans qualificats en la captació d'IED a Àustria. **Mehra (2023)** examina els factors que contribueixen a l'atracció de la IED als països BRIC en el període de 1996 a 2016 i els resultats de la seva investigació

indiquen que a mida del mercat, l'estabilitat macroeconòmica, la taxa d'interès, la disponibilitat de recursos naturals i la disponibilitat de mà d'obra resulten ser els principals determinants de les entrades d'IED als països BRIC. Finalment, citar la investigació de **Rodríguez i Pallas (2008)** que examina els determinants de la IED a Espanya fent ús de dades de panell pel període 1993-2002 on conclouen que el diferencial entre la productivitat laboral i el cost laboral entre Espanya i la UE són un determinant de la IED. També determinen que són importants en l'explicació de la IED factors relacionats amb la demanda, l'evolució del capital humà, el potencial exportador dels sectors i determinats macroeconòmics que mesuren el diferencial entre Espanya i la mitjana de la UE.

iv) Les economies d'aglomeració

Tal com estableixen **Garcia i Ons (2016)** “el desenvolupament de les economies d'aglomeració es nodreix dels altres factors determinants de les decisions de localització d'inversions i constitueix en si mateix un factor, especialment, per decisions d'inversió que responen a estratègies de negocis de llarg termini” (p.14).

En aquest sentit, les economies d'aglomeració, que generen pols de desenvolupament econòmic i permeten l'emergència de guanys de productivitat estàtica i dinàmica a través de la divisió del treball, els encadenaments i les derrames locals, justifiquen la capacitat d'atracció d'IED (**Barrell i Pain, 1999; Campos i Konoshita, 2003; Ghodsi i Jovanovic, 2022; Li i Park, 2006**). **Barrell i Pain (1999)** investiguen la importància relativa de les institucions i aglomeracions laborals al país d'acollida d'IED en les inversions de les multinacionals nord-americanes a Europa, obtenint uns resultats significatius en l'atracció d'IED. De la mateixa manera, quan **Li i Park (2006)** examinen els factors que afecten l'elecció de la ubicació de la IED a la Xina, conclouen que existeixen tres grups de factors que poden afectar l'elecció de la ubicació per part de les empreses estrangeres incloent les economies d'aglomeració (juntament amb les infraestructures i els canvis institucionals derivats de la reforma econòmica del país). Aquesta dimensió també es pot trobar en les conclusions de l'estudi de **Campos i Konoshita (2003)** que examina la importància de les economies i les institucions d'aglomeració envers condicions inicials i dotacions de factors a l'hora d'explicar l'elecció de la ubicació dels inversors estrangers en economies en transició i determina que les economies d'aglomeració juntament amb les institucions i l'obertura comercial són els factors principals que expliquen la IED. Aquest factor també es pot exemplificar a través de la investigació de **Ghodsi i Jovanovic (2022)** que exploren els factors que influeixen en la IED a Àustria i destaquen que aquesta inversió es concentra sobretot en sectors amb una intensitat de capital més elevada, salaris superiors, una major agrupació d'empreses i una concentració geogràfica regional.

v) La infraestructura de transport i comunicacions

Tot seguit, la disponibilitat d'infraestructura com el transport, les telecomunicacions i la informació o l'energia, i els plans per a la seva ampliació o actualització, tenen un efecte en les decisions de localització dels inversors (**Ali, 2018; Boğa, 2019; Hoang i Goujon, 2019; Revilla i Laarni, 2016, Sulaiman et al., 2020**), ja que aquestes poden millorar el clima d'inversions en tant que subsidia els costos i incrementa la taxa de rendibilitat de la inversió.

Revilla i Laarni (2016) examinen l'impacte dels incentius fiscals sobre la IED utilitzant dades del panell del 1996 al 2012 per a 5 països de l'Associació de Nacions d'Àsia Sud-oriental (ASEAN) i conclouen que la infraestructura influeix en l'augment de la IED. Així mateix, les conclusions de l'estudi d'**Ali (2018)**, que analitza els factors que influeixen en l'entrada d'IED als països membres de la Comunitat de Desenvolupament d'Àfrica Austral (SADC), indiquen que les entrades d'IED als països de la SADC estan influenciades de manera positiva i significativa per la infraestructura, l'obertura comercial i la mida del mercat. En darrer terme, **Sulaiman et al. (2020)** examinen la capacitat de l'Oman per augmentar la IED mitjançant eines de model de reclamació mitjançant qüestionaris contestats per 30 empreses internacionals diferents que operen a la regió de Dhofar d'Oman mostrant que la disponibilitat d'instal·lacions i la facilitat d'accés influeixen significativament en la capacitat del país per atraure IED juntament amb l'estructura del sistema d'Oman i el marc polític.

vi) Les capacitats i competències tecnològic-innovadores de l'ambient local.

Finalment, les capacitats i competències tecnològic-innovadores de l'ambient local figuren en estudis empírics com a determinants d'atracció de la IED (**Fernandez et al., 2020; Villaverde i Maza, 2015**). Això es deu al fet que les economies més eficients i innovadores es beneficien d'economies globals en expansió, oferint majors oportunitats tant per als productors nacionals i estrangers de béns i serveis, com pels inversors. En aquest sentit, els resultats de l'estudi de **Fernandez et al. (2020)** que té com a un dels seus objectius determinar l'estat d'Indonèsia com a destinació d'IED, determina que, d'entre altres factors, el desenvolupament d'infraestructures, fan d'Indonèsia una destinació desitjable per la IED. També cal citar l'estudi de **Villaverde i Maza (2015)** que estudia els determinants de la IED a les 260 regions NUTS2 de la UE entre 2000 i 2006. La investigació mostra que factors com l'avenç tècnic i la competitivitat tenen un impacte important en la localització de la IED, juntament amb el potencial econòmic i les característiques del mercat laboral. Això no obstant, també indiquen que factors com la mida del mercat i la regulació laboral no semblen tenir una influència significativa en la IED.

3.2.2. Condicions politicoinstitucionals

En segon lloc, pel que fa a les condicions politicoinstitucionals determinants de la IED, la literatura subratlla la importància de la qualitat institucional, l'estabilitat governamental i la protecció dels inversors, ja que aquests factors són els que ofereixen seguretat a les inversions i el manteniment de les condicions que es van tenir en compte per realitzar-les. Altres factors típicament analitzats també són el grau de càrrega tributària i el nivell d'obertura comercial. Finalment, i en molts casos relacionats amb els factors anteriors, la literatura també posa èmfasi en el fet que l'impacte que l'existència d'acords bilaterals o regionals amb tercers països pot suposar en l'atracció d'IED.

i) La qualitat institucional de país receptor

La qualitat de les institucions (en particular respecte a l'estabilitat governamental i la protecció dels inversors i els seus drets) és probablement un factor determinant important de l'activitat d'IED, en particular per a PMD per diversos motius (**Walsh i Yu, 2010**). Primer, una protecció legal deficient dels béns augmenta la possibilitat d'expropiació dels actius d'una empresa, cosa que fa que la inversió sigui menys probable. Segon, la qualitat de les institucions és necessària per al funcionament dels mercats. Així quan la qualitat és baixa, es pot donar corrupció fent augmentar el cost de fer negocis, per tant, això també hauria de disminuir l'activitat d'IED. Finalment, les institucions pobres condueixen a infraestructures (és a dir, béns públics) deficientes, disminuint la rendibilitat i la IED. Tot i que aquestes hipòtesis bàsiques estan de forma general acceptades, la mesurabilitat de l'efecte de les institucions en la IED és difícil a causa del fet que no existeixen mesures exactes per a la qualificació de les institucions (**Blonigen, 2005**).

Moltes de les grans reformes institucionals realitzades pels països en els últims anys, han dirigit els seus esforços a la creació d'institucions¹ transparents i fiables que garanteixin una major protecció i seguretat jurídica a la inversió nacional i internacional. Tenir accés a inversions i capitals estrangers permet a un país explotar oportunitats que d'una altra manera no es podrien utilitzar (**Busse i Hefeker, 2007**).

Avui en dia, és impensable no participar en l'intercanvi, particularment en el comercial i d'inversions, amb els altres països, per poder accedir al desenvolupament econòmic. És per això que la millora permanent de les institucions és indispensable per mantenir i oferir seguretat jurídica i protecció a la inversió amb l'objectiu de poder ser més competitius i

¹ Segons **North (1991)** les institucions són restriccions que sorgeixen de la inventiva humana per limitar les interaccions polítiques, econòmiques i socials. Inclouen restriccions informals, com les sancions, els tabús, els costums, les tradicions, i els -codis de conducta, com així també regles formals (constitucions, lleis, drets de propietat). En el curs de la història, les institucions van ser invents dels éssers humans per crear ordre i reduir la incertesa de l'intercanvi.

sostenibles en el seu desenvolupament. En aquest sentit, en un context inexorablement globalitzat i competitiu, la confiança dels inversors depèn, en gran manera, de la qualitat i la solidesa de les institucions que ofereixen mecanismes reguladors convenients per a la seva protecció i garantia.

El rol principal de les institucions és reduir la incertesa i és per això que el vincle entre les institucions i els fluxos d'IED ha rebut un interès considerable en els darrers anys, tenint en compte que els inversors estrangers presten molta atenció al marc institucional dels països en què realitzen una inversió **(OCDE 2012)**.

Hi ha un nombre creixent de literatura empírica que examina el paper de les institucions en els fluxos d'IED **(Ahlquist, 2006; Asiedu, 2006; Asiedu i Lien, 2011; Biglaiser i Staats, 2010; Buchanan, et al., 2012; Busse i Hefeker, 2007; Daude i Stein, 2007; Dumludag, 2009; Gani, 2007; Gastanaga et al., 1998; Globerman i Shapiro, 2002; Hoan i Goujon, 2019; Janda i Nuangjamnong, 2021; Kahai, 2004; Li i Resnick, 2003; Nathan, 2003; Naudé i Krugell, 2007; Treviño et al., 2008; Wei, 2000)**. Un bon exemple d'això és l'estudi de **Dumludag (2009)** que pretén donar suport empíric al fet que els elements institucionals (com els mecanismes d'aplicació, l'estabilitat política i econòmica, un sistema legal estable i fiable, un sistema de regulació obert i transparent i la corrupció) tenen un paper crucial per explicar com es comporten els fluxos d'IED a Turquia. A través dels resultats d'un qüestionari aplicat als directius de 52 corporacions multinacionals amb activitat a Turquia durant el 2006 conclou que els factors institucionals com els baixos nivells de corrupció, els governs estables, l'aplicació del dret contractual, l'eficiència del sistema judicial, un entorn legal i reglamentari transparent, l'estabilitat política i econòmica, la protecció dels drets de propietat intel·lectual i la prudència, tenen un impacte significatiu en la IED a Turquia. També es pot mencionar l'estudi de **Hoang i Goujon (2019)** que examina els tipus més comuns d'IED a les nacions de l'ASEAN i determina que la ubicació de la IED intra-ASEAN està influenciada per l'estabilitat política, juntament amb la mida del mercat i el potencial del mercat dels mercats propers. Així mateix, **Nathan (2003)** determina que els sistemes polítics democràtics atreuen nivells més alts d'entrada d'IED tant entre països com dins dels països en la seva anàlisi l'objectiu del qual és saber si els sistemes polítics democràtics atrauen nivells més baixos d'inversió internacional que els autoritaris. Finalment, **Naudé i Krugell (2007)** identifiquen una sèrie de determinants sòlids de la IED: governança (estabilitat política, responsabilitat, regulació, estat de dret), alfabetització inicial, consum públic, taxa d'inflació, i inversió.

Per tant, la teoria dels determinants de la IED posa l'accent en el paper que juga la qualitat de les institucions del país d'acollida de la IED, ja que s'espera que un context favorable redueixi els costos i els riscos de la inversió i pugui contribuir al rendiment de l'empresa **(Dunning, 1993)**.

No obstant això, existeixen treballs que ofereixen una altra perspectiva amb relació a la qualitat institucional del país receptor quan aquesta es relaciona amb la IED. A tall d'exemple, **Jurcic et al. (2020)** investiguen la relació entre els factors no econòmics i l'entrada d'IED a Croàcia des del 1996 fins al 2017 i la investigació conclou que els factors de qualitat institucional inclosos en el model (eficàcia normativa, estabilitat política, eficàcia del govern, estat de dret i control de la corrupció) no identifiquen com a motors significatius de l'afluència d'IED a Croàcia. D'altra banda, el PIB per càpita i el salari brut mitjà (factors econòmics) sí que resulten ser importants per predir l'entrada d'IED a Croàcia.

Per una banda, els autors se centren principalment a identificar els efectes d'una dimensió institucional específica com ara la corrupció i el règim polític sobre la IED en els seus estudis (**Ahlquist, 2006; Asiedu, 2006; Gastanaga et al., 1998; Dumludag, 2009; Kahai, 2004; Li i Resnick, 2003; Nathan, 2003; Wei, 2000**). Per posar un exemple, **Kahai (2004)** en el seu estudi en què analitza els factors que influeixen en la quantitat d'IED que flueix als països en desenvolupament, utilitzant dades de cinquanta-cinc països en desenvolupament entre 1998 i 2000, conclou que la IED es veu significativament afectada pel nivell de llibertat econòmica, el nivell de corrupció i el nivell de regulacions comercials internacionals adoptades al país d'acollida. En aquesta mateixa línia, l'estudi de **Nathan (2003)** indica que els sistemes polítics democràtics atreuen nivells més alts d'entrada d'IED tant entre països com dins dels països. Cal remarcar també la investigació d'**Asiedu (2006)** que mitjançant dades de panells de 22 països durant el període 1984-2000 conclou que l'atracció de la IED també es produeix per la disminució de la inflació, una bona infraestructura, una població educada, l'obertura a la IED, la reducció de la corrupció, l'estabilitat política i un sistema legal sòlid. Les troballes de **Wei (2000)** també indiquen que un augment de la taxa impositiva de les EMN o del nivell de corrupció en un país d'acollida redueix la IED entre catorze països d'origen a quaranta-cinc països d'acollida durant el període 1990-91.

D'altra banda, una altra part de la literatura empírica se centra en el paper de les institucions i en concret en l'anàlisi de la importància de l'impacte sobre la IED de les diferents dimensions de la qualitat institucional (**Ahlquist, 2006; Asiedu, 2006; Asiedu i Lien, 2011; Biglaiser i Staats, 2010; Buchanan, et al., 2012; Busse i Hefeker, 2007; Daude i Stein, 2007; Dumludag, 2009; Gani, 2007; Globerman i Shapiro, 2002; Hoang i Goujon, 2019; Janda i Nuangjamnong, 2021; Treviño et al., 2008**). Amb relació a les institucions i la qualitat d'aquestes, **Buchanan, et al. (2012)** i **Daude i Stein (2007)** donen suport en els seus estudis sobre 164 països del 1996 al 2006 i de 34 països d'origen (la majoria desenvolupats) a 152 països d'acollida entre 1982 i 2002, respectivament, a la hipòtesi que una bona qualitat institucional té un efecte positiu sobre la IED. En aquesta mateixa línia, **Ahlquist (2006)** examina els efectes dels resultats de la política econòmica sobre les entrades de capital en països en desenvolupament i els resultats del seu estudi indiquen que els països amb institucions polítiques més estables i democràtiques atrauen més IED. Convé recalcar, l'estudi de **Busse i Hefeker (2007)** que explora els vincles entre el risc polític, les institucions i les entrades d'IED, per a una mostra

de dades de 83 països en desenvolupament que cobreixen el període 1984-2003. Els resultats mostren que l'estabilitat governamental, interna i conflictes externs, corrupció i tensions ètniques, llei i ordre, responsabilitat democràtica del govern, i la qualitat de la burocràcia són determinants en les entrades d'inversió estrangera. Finalment, l'estudi de **Gani (2007)** on examina la relació entre indicadors de governança i IED arriba a conclusions similars pel que fa a aquesta dimensió indicant que l'estat de dret, el control de la corrupció, la qualitat normativa, l'eficàcia del govern i l'estabilitat política estan positivament correlacionades amb la IED. De forma contrària, **Janda i Nuangjamnong (2021)** en l'estudi quantitatiu basat en un qüestionari sobre les decisions d'ubicació de la IED per tal d'oferir recomanacions més informades als responsables polítics i als professionals de les empreses tailandeses, determinen que les variables institucionals i les motivacions per a la recerca de recursos no tenen cap impacte en les decisions d'ubicació de la IED.

També existeixen estudis que se centren en la protecció dels inversors (**Biglaiser i Staats, 2010; Kamel, 2017; Li i Resnick, 2003**), entesa com les garanties legals i institucionals que s'estableixen per protegir els drets de propietat de les empreses i els inversors estrangers en un país receptor de la IED. Els drets de propietat inclouen el dret a utilitzar, controlar, transferir i obtenir beneficis d'actius, com ara terrenys, edificis, patents, marques comercials i altres propietats intangibles. Aquests drets són fonamentals per a la seguretat i la confiança dels inversors, ja que els permeten exercir el control sobre els seus actius i assegurar-se que podran gaudir dels beneficis generats per les seves inversions. En aquest sentit, **Li i Resnick (2003)** examinen els efectes de les institucions democràtiques en la IED en una anàlisi empírica de cinquanta-tres països en desenvolupament entre 1982 i 1995 i indiquen que la protecció dels drets de propietat i protecció dels drets de propietat relacionada amb la democràcia, fomenten les entrades d'IED. Finalment, **Biglaiser i Staats (2010)** en una enquesta a directors generals d'empreses dels EUA amb inversions a Amèrica Llatina novembre entre 2006 fins a maig 2007, determinen en el seu estudi que el risc d'inversió relacionat amb la protecció dels drets de propietat, l'adhesió a l'estat de dret i un sistema judicial eficaç van influir més en les preferències de les empreses nord-americanes en les seves inversions a Amèrica Llatina.

ii) Les condicions reguladores

Una de les funcions centrals de qualsevol govern democràtic és promoure el benestar econòmic i social dels seus ciutadans. Els governs intenten assolir aquest objectiu de diverses maneres, incloent-hi les polítiques dirigides a l'estabilitat macroeconòmica, l'augment de l'ocupació, la millora de l'educació i la formació, la igualtat d'oportunitats, la promoció de la innovació i l'emprenedoria i els alts estàndards de qualitat, salut i seguretat mediambientals. La regulació és una eina important que ha ajudat els governs a obtenir grans avantatges en la consecució d'aquests i d'altres objectius desitjables de polítiques públiques **OCDE (1997)**.

Un nombre creixent de països han iniciat els darrers anys programes ambiciosos per reduir les càrregues reguladores i millorar la qualitat i la rendibilitat de les regulacions que encara existeixen² **OCDE (1997)**, en particular les que es refereixen a procediments administratius per al desenvolupament de negocis, la contractació de personal i el moviment de persones.

Aquestes reformes reguladores tenen l'objectiu de millorar la credibilitat i l'eficàcia del govern per assolir objectius destacats de polítiques públiques. Un nombre creixent d'experiències del país demostra que la reforma de les regulacions econòmiques, socials i administratives pot produir beneficis substancials i duradors, ja que aquestes permeten l'augment de la productivitat, abaixen els preus i eliminen l'escassetat alhora que estimulen la innovació i l'elecció dels consumidors i, finalment, augmenten el PIB. Aquests beneficis s'incrementen generant noves oportunitats per al comerç i la inversió.

Existeixen molts estudis, que d'enter altres variables analitzen l'impacte de les condicions reguladores en la IED (**Bitzenis et al., 2009; Canton i Solera, 2016; Dumludag, 2009; Fernandez et al., 2020; Sulaiman et al., 2020; Ta et al., 2020**). Les condicions reguladores fan referència a les polítiques, normes i regulacions que s'estableixen per regular i gestionar la IED en un país receptor. Aquestes condicions reguladores poden variar segons el país i tenen com a objectiu proporcionar un marc legal i institucional clar i previsible per als inversors estrangers.

En aquest sentit, **Canton i Solera (2016)** a través d'un estudi economètric a països de la UE entre 2003 i 2014 conclouen que el clima empresarial i les regulacions del mercat de productes juguen un paper fonamental en la captació d'inversions a la UE. Així mateix, altres estudis com el de **Dumludag (2009), Fernandez et al. (2020), Sulaiman et al. (2020) o Ta et al. (2020)** confirmen que les condicions reguladores tenen un impacte rellevant en les decisions d'inversió a Turquia, Indonèsia, Oman i Corea respectivament. **Bitzenis et al. (2009)** en el seu estudi basat en un qüestionari a càrrecs directius que havien invertit a Grècia entre 1995 i 2003 també determinen que una de principals barreres per als inversors estrangers són burocràcia, que és un dels factors de les condicions reguladores. En el seu estudi també determinen que la fiscalitat juntament amb la corrupció i l'estructura del mercat laboral són impediments per a la IED a Grècies.

iii) El grau de càrrega tributària i estabilitat tributària

L'interès pels efectes dels impostos sobre la IED ha estat considerable per part d'economistes internacionals i públics. Una hipòtesi òbvia és que els impostos més alts desincentiven la IED

² La reforma reguladora s'utilitza en el treball de l'OCDE per referir-se a canvis que milloren la qualitat reguladora, és a dir, que milloren el rendiment, la rendibilitat o la qualitat legal de les regulacions i els tràmits governamentals relacionats.

(Antonakakis i Tondl, 2012; Blonigen i Davies, 2004; Bitzenis et al., 2009; Blonigen, 2005; Cró i Martins, 2020; Eicher et al., 2012; Fernandez et al., 2020; Revilla i Laarni, 2016). Així ho consideren també Garcia i Ons (2016) argumentat que la càrrega tributària afecta la rendibilitat dels negocis, com també ho pot fer l'administració tributària si és complexa i exigent, ja que això pot afectar a la rendibilitat i la seguretat de la inversió.

En particular, Antonakakis i Tondl (2012) examinen els factors determinants de la IED de quatre grans inversors de l'OCDE (EUA, Alemanya, França i els Països Baixos) envers països en desenvolupament situats en diferents regions del món i conclouen que una part important de la IED encara està impulsada per condicions d'inversió sòlides que inclou un grau de càrrega fiscal atractiva, la disponibilitat de recursos i un cost baix de la mà d'obra. Revilla i Laarni (2016) també dediquen un estudi a examinar l'impacte de la fiscalitat sobre la IED en un estudi de dades de panell del 1996 al 2012 per a 5 països de l'ASEAN, que estableix que la taxa impositiva està negativament relacionada amb la IED.

També, Bitzenis et al. (2009) en un qüestionari a representants que ocupen càrrecs directius i que intervenen directament en planificació estratègica de 150 multinacionals que havien invertit a Grècia durant el període 1995-2003 amb una ràtio de resposta del 36,60% determinen que les principals barreres per als inversors estrangers són la fiscalitat juntament amb la burocràcia, la corrupció i l'estructura del mercat laboral.

iv) El nivell d'obertura comercial

Tenint en compte que entre els recercadors existeix un ampli consens en el fet que l'obertura al comerç pot estimular l'atracció d'inversions estrangeres, es considera que el comerç en els seus diferents aspectes és un factor determinant de la inversió estrangera. Així els gravàmens a les operacions d'exportació i importació, les barreres no aranzelàries i els procediments i controls duaners, administratius i normatius, es tradueixen en costos indirectes a la circulació de béns entre països i afecten la IED (Gracia i Ons, 2016).

En aquest sentit, els resultats de molts estudis indiquen que l'obertura comercial és un factor determinant important de les entrades d'IED (Ali, 2018; Boğa, 2019; Demirhan i Masca, 2008; Rafidi i Verikios, 2022; Ta et al., 2020), ja que una menor obertura condueix a una menor integració i uns costos de transacció més alts (Asiedu, 2002; Goh et al., 2013; Musila i Yiheyis, 2015). Així, les evidències d'Asiedu (2002) sobre països de l'Àfrica subsahariana, l'estudi de Goh et al. (2013) a Malàisia, Musila i Yiheyis (2015) a Kenya, recolzen la relació positiva significativa de l'obertura comercial en els fluxos d'IDE. També, en una anàlisi dels aspectes atractius de la IED al Vietnam de Ta et al. (2020), els autors indiquen que hi ha tres factors favorables que expliquen els fluxos d'IED a llarg termini al Vietnam: l'obertura comercial, els salaris baixos i la política del govern. Seguidament, entre altres factors, Ali (2018) que analitza els factors que influeixen en l'entrada d'IED als països membres de la SADC, indica que les

entrades d'IED als països de la SADC estan influenciades de manera positiva i significativa per l'obertura comercial (juntament amb la infraestructura i la mida del mercat). Finalment, **Demirhan i Masca (2008)**, arriben a conclusions similars en explorar els factors determinants de les entrades d'IED als països en desenvolupament durant el període 2000-2004. Segons els resultats econòmics de l'estudi, la taxa de creixement per càpita, les línies telefòniques principals i el grau d'obertura són estadísticament i de forma positiva significatius.

v) L'existència d'acords bilaterals o regionals amb tercers països

Aquests acords bilaterals o regionals inclouen tractats bilaterals d'inversió (TBI), acords de lliure comerç, acords d'intercanvi d'informació fiscal (TIEA, de l'anglès *Tax Information Exchange Agreements*) i CDI.

Segons l'**OCDE (1997)** una millora en la implementació dels acords internacionals i l'enfortiment dels principis internacionals permeten l'eliminació de barreres reguladores innecessàries al comerç i la inversió. L'organisme internacional apunta que l'eliminació d'aquestes barreres s'aconsegueix implementant i treballant amb altres països per enfortir les normes i els principis internacionals per liberalitzar el comerç i la inversió mitjançant la transparència, la no discriminació, evitar restriccions comercials innecessàries i prestant atenció als principis de competència.

Particularment, els tractats tributaris són mecanismes clau derivats de l'homologació internacional. Els tractats tributaris, com els CDI i TIEA, compleixen quatre funcions principals. La primera és estandarditzar les definicions fiscals i consolidar les jurisdiccions fiscals dels socis del tractat, ja que si els països difereixen en les seves definicions d'establiments permanents, això pot conduir a una doble imposició i fluxos de capital ineficients (**Hamada, 1966**). La segona finalitat és promoure l'intercanvi d'informació fiscal, millorant la capacitat d'ambdós socis de fer complir la seva regulació fiscal. El tercer objectiu d'aquests tractats, especialment dels tractats més recents, és evitar la recerca del tractat més favorable, el que comunament es coneix com a "*treaty shopping*". Finalment, els tractats fiscals afecten la fiscalitat real de les multinacionals, a través de normes que afecten la reducció de la doble imposició i les retencions fiscals imposades a les repatriacions per la IED.

Però el més rellevant és que els tractats fiscals o d'inversió, independentment dels seus termes específics, poden promoure la inversió reduint la incertesa sobre l'entorn fiscal a l'estranger. Això s'aconsegueix amb el fet que un tractat marca la voluntat dels governs de resoldre les diferències fiscals entre diferents legislacions, fet que produeix un augment de la confiança dels inversors que condueix a una major voluntat d'exportació de capital (**OCDE, 1997**). Així i tot, existeixen estudis que l'estudi estimen els efectes dels tractats fiscals bilaterals sobre l'activitat d'IED (**Blonigen i Davies, 2004**) i contràriament als objectius

establerts per l'OCDE per a aquests tractats, els resultats troben poques evidències de que els tractats fiscals bilaterals augmentin l'activitat d'IED.

De manera paral·lela, pel que fa a la doble imposició, aquesta es defineix generalment com la imposició d'impostos comparables en almenys dos països al mateix contribuent respecte al mateix fet impositiu i per períodes idèntics (**OCDE, 2014**). El model de tractat fiscal de l'OCDE estableix que l'objectiu principal d'un tractat fiscal és "eliminar els obstacles que presenta la doble imposició", reduint així els seus "efectes nocius sobre l'intercanvi de béns i serveis i els moviments de capitals, tecnologia i persones" (**OCDE, 1997**).

Juntament amb el fi d'evitar la doble imposició a un mateix contribuent, un dels principals propòsits de la signatura de CDI és fomentar la IED. Tanmateix, existeixen altres objectius com ara l'intercanvi d'informació fiscal per tal de combatre l'evasió fiscal; l'harmonització de mètodes i definicions gràcies al tractat fiscal que mitiguen la incertesa amb què s'enfronta un inversor quan tracta amb sistemes fiscals estrangers; ajudar a mitigar el problema de la perjudicial competència fiscal internacional dels paradisos fiscals (**Barthel et al., 2010**); i més enllà d'això permet als països adquirir un reconeixement econòmic internacional (**Dagan, 2000**).

Malgrat això, els costos als quals els països s'enfronten amb la firma d'aquests convenis són: els recursos administratius que la negociació i la ratificació del contracte impliquen; la reducció de la sobirania fiscal nacional (ja que davant de conflictes amb les lleis domèstiques, cal fer-hi adaptacions) i; la pèrdua potencial d'ingressos tributaris.

En última instància, els acords comercials preferencials (ACP) també tenen un paper important en la determinació dels fluxos d'IED per dues raons: d'una banda, perquè incrementen la mida de mercat i facilita les inversions dels països membres i, d'altra, perquè s'estableixen normes clares sobre el tractament dels actius (**Jiménez i Rendón, 2012**). Així, existeixen estudis que conclouen que aquests acords afecten positivament la IED (**Büthe i Milner, 2014; Jaumotte, 2004; Rafidi i Verikios, 2022**). Alhora cal apuntar que els acords comercials han implicat compromisos en matèria d'inversió, creant-se sinergies entre les polítiques comercials i les d'inversió. Tot i que inicialment el contingut dels acords comercials s'ocupaven de regular el comerç, cada vegada més aquests inclouen clàusules relacionades amb la inversió, tenint un impacte en la IED. Com a exemple, es pot citar la investigació de **Jaumotte (2004)** que pretén investigar si la mida del mercat d'un acord comercial regional (ACR) és un determinant de la IED envers els països que participen en l'ACR mitjançant regressions en una mostra de 71 països en desenvolupament entre 1980 i 1999. L'estudi conclou que la mida del mercat en què hi ha un ACR té un impacte positiu en la IED rebuda per països membres (en especial als anys noranta quan aquests acords es van revifar i estendre). Així mateix, també determina que la mida de la població domèstica també sembla ser un factor determinant. D'altra banda, l'estudi de **Büthe i Milner (2014)** que analitza si les

característiques institucionals dels ACP donen lloc a una major IED conclou que els acords comercials que inclouen mecanismes més forts per a un compromís creïble indueixen més IED. En aquest sentit, també indiquen que la diversitat institucional en els acords internacionals és important.

3.2.3. Instruments per a l'atracció d'inversions

En tercer lloc, els governs tenen un rol actiu en la potencialitat d'atractiu que poden tenir per als inversors els territoris que governen. La forma de fer-ho és a través dels instruments per a la promoció i atracció de les inversions, que tenen com a objectiu principal incidir en les decisions d'inversió.

Segons **Garcia i Ons (2016)** s'entén per instruments “les regulacions i programes que posen en pràctica els tractaments, suports i orientacions per a la inversió, i que incideixen en les decisions d'inversió o promouen la inversió i assisteixen als inversors actuals o potencials. Els instruments poden tenir naturalesa reguladora o promocional” (p. 4).

L'objectiu de les polítiques d'atracció d'IED ha de ser necessàriament proporcionar als inversors un entorn en què puguin desenvolupar el seu negoci de manera rendible i sense incórrer en riscos innecessaris.

i) Regulació general de les inversions

Els governs poden fer ús de diverses disposicions amb l'objectiu d'atorgar garanties i/o protegir les inversions. Això es pot aconseguir mitjançant la creació de lleis nacionals sobre protecció d'inversions, la firma d'acords internacionals sobre promoció i protecció d'inversions, el desenvolupament de contractes d'inversió que assegurin una estabilitat jurídica i la ratificació d'acords internacionals sobre tributació, entre d'altres (**Rafidi i Verikios, 2022**).

ii) Incentius a les inversions

Tal com assenyalava la **UNCTAD (2003)**, hi ha hagut en les últimes dècades una forta expansió en la freqüència i el valor d'incentius que ofereixen els països en el marc de la competència per a la captació d'inversió estrangera. Els experts en inversions consideren els incentius com a eina política important per atraure la IED per al desenvolupament i el creixement econòmic.

Segons la **UNCTAD (2000b)**, és habitual que els països ofereixin als inversors estrangers considerables incentius fiscals per fomentar la IED per estimular el creixement econòmic local, com ara la reducció o exoneració de taxes, deduccions i crèdits tributaris, la possibilitat

d'acollir-se a una depreciació accelerada o subsidis directes. Així mateix, destaca que en comparació amb altres factors econòmics, és relativament més fàcil per als governs controlar i canviar l'abast dels incentius fiscals per influir en la decisió de localització dels inversors. A tall d'exemple, **Wren i Jones (2011)** a través d'un estudi economètric determinen que les subvencions tenen un efecte significatiu en les decisions de localització d'empreses estrangeres. L'estudi de **Cleeve (2008)** també examina l'eficàcia dels incentius fiscals (l'eina més utilitzada per atraure capital estranger) a l'Àfrica subsahariana i demostra la importància dels factors convencionals i les estratègies governamentals per atraure la inversió estrangera a Àfrica. En la seva investigació determina que les exempcions fiscals semblen ser els incentius fiscals més importants. D'altra banda, l'estabilitat política i econòmica a escala nacional i regional, la protecció dels drets de propietat i altres lleis que fomenten la inversió, així com els avenços en les infraestructures i els sistemes de prestació de serveis, podrien ser factors crítics. Finalment, **Kamel (2017)** en una enquesta a EMN actives a Egipte el 2013 determina que hi ha tres categories de factors que van ser majoritàriament significatius en les decisions d'inversió per part d'EMN en el país: els incentius concedits als inversors, els drets de propietat dels inversors i, finalment, l'estabilitat macroeconòmica que influeix en el clima d'inversió.

D'altra banda, els països fan ús d'incentius tributaris entesos com a disposicions especials que estableixen exclusions, crèdits, taxes preferents o ajornaments d'obligacions tributàries com per exemple exoneracions temporals d'impostos, deduccions aplicables a determinats tipus de despeses o reduccions dels aranzels d'importació o els drets de duana (**Trepelkov i Verdi, 2018**). Així, els incentius tributaris es poden definir com a incentius que redueixen la càrrega tributària de les empreses per induir a invertir en projectes particulars o sectorials (**UNCTAD, 2000a**). Es considera que aquests incentius atreuen capital estranger, ja que una meta rellevant de les corporacions multinacionals és la minimització del pagament d'impostos (**Jiménez i Rendón, 2012**), per tant, una fiscalitat baixa suposa un atractiu per a les empreses a l'hora de determinar la ubicació de les seves inversions (**Economou, et al., 2017; Egger i Merlo, 2011; Jun, 2017; Ta et al., 2020**). **Egger i Merlo (2011)** analitzen la influència de l'impost de societats i dels tractats de doble imposició en l'activitat de les EMN, utilitzant dades de panell sobre l'activitat exterior de les EMN alemanyes durant la dècada 1996-2005 i conclouen que els tipus impositius afecten negativament l'activitat de les EMN, mentre que els CDI tenen un efecte positiu. **Boğa (2019)** en el seu estudi d'anàlisi factors que afecten les entrades d'IED a les nacions de l'Àfrica subsahariana també determina que un dels factors a llarg termini que afecten les entrades d'IED als països subsaharians és la disponibilitat de crèdits interns (juntament amb el creixement del PIB, l'obertura comercial, els recursos naturals i la infraestructura de telecomunicacions). Tanmateix, a curt termini, indica que les entrades d'IED es veuen afectades únicament pel creixement del PIB i l'obertura comercial. En el marc dels incentius tributaris, **Buettner i Ruf (2007)** investiguen l'impacte de la fiscalitat en la decisió de les multinacionals alemanyes per efectuar inversions directes a altres països europeus o a l'estranger i els resultats confirmen que existeixen efectes significatius en les

decisiones de localització amb relació als incentius fiscals i també la mida del mercat i el cost laboral. Contràriament, **Hsu et al. (2019)** indiquen que, tot i que les polítiques d'incentius fiscals no van ser un determinant suficient de l'entrada d'IED a la Xina en l'àmbit provincial de 1998-2008 abans de la reforma de 2008 de les polítiques fiscals preferencials per a la IED, la mida del mercat i la ubicació geogràfica hi van tenir impactes significatius.

En aquesta relació d'incentius a les inversions és important destacar les funcions bàsiques de les API que haurien d'incloure la creació i la promoció de la imatge de país, l'orientació, l'assistència i la facilitació a l'inversor en qualsevol moment de la inversió i la recomanació de polítiques (**UNCTAD, 2012**). En aquest sentit, es converteixen en facilitadors de la IED en els països d'acollida.

Finalment, també s'estan desenvolupant en els últims anys per part d'alguns països altres tipus de suports especialitzats com ara la creació de zones franques i zones especials, el desenvolupament de parcs industrials i científicotecnològics, la participació publicoprivada o la promoció de formació de capital humà, innovació, infraestructura, per a fer més atractius països o regions per a l'atracció d'IED.

En definitiva, tots aquests factors proporcionen una visió integral de com les economies atrauen i fomenten les inversions estrangeres mitjançant una combinació de factors econòmics, polítics i institucionals, així com instruments de suport específics. Aquesta visió comprensiva dels diversos aspectes que tenen un paper crucial en l'atracció d'inversions estrangeres, es divideix en tres categories fonamentals: condicions econòmiques, condicions polítiques i institucionals, i instruments per a l'atracció d'inversions, i són determinants en l'elecció de la ubicació de les EMN quan desenvolupen IED.

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

Capítol 4. Hipòtesis de la recerca

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

En el capítol quart d'aquesta tesi, es presenten les **hipòtesis de la investigació**, que funcionen com a premisses o afirmacions a acceptar o refutar mitjançant l'anàlisi de les dades recopilades.

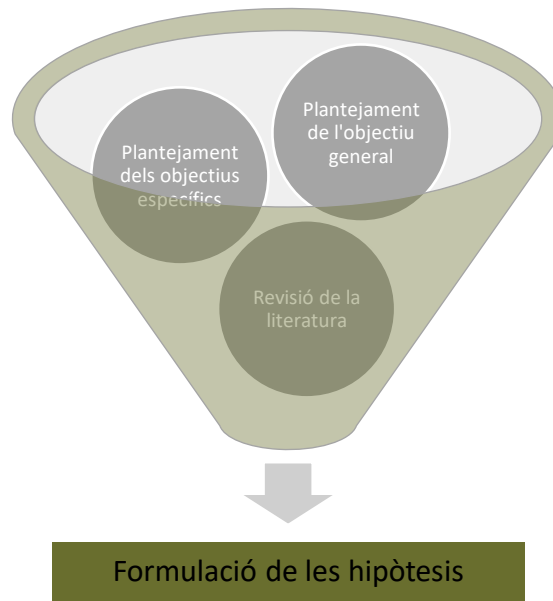
El capítol proporciona una orientació clara i precisa, assegurant una comprensió completa de la direcció i les finalitats de la investigació, i establint les bases per a l'anàlisi i la discussió dels resultats obtinguts. Les hipòtesis serveixen com a guia per a l'exploració del fenomen d'estudi i ofereixen una estructura fonamentada per a la investigació empírica.

Les hipòtesis s'han desenvolupat meticulosament, prenent com a fonament l'objectiu principal de la investigació juntament amb els objectius específics que es pretenen assolir. Aquesta formulació hipotètica ha estat concebuda amb una atenció especial a l'alineació i la coherència amb els objectius fixats, amb l'objectiu de proporcionar una estructura lògica i fonamentada que orienti la recerca cap a una anàlisi precisa i aprofundida. Es pretén, mitjançant aquest enfocament hipotètic, no només establir una connexió clara entre la qüestió principal de la investigació i les indagacions específiques, sinó també facilitar la validació o la refutació de les suposicions inicials mitjançant el procediment metodològic establert. Així, les hipòtesis s'erigeixen en pilars fonamentals que guiaran el desenvolupament i l'execució de la investigació, proporcionant una estructura conceptual i predictiva sobre la qual es fonamentaran les conclusions i les implicacions del treball.

4.1. Formulació de les hipòtesis d'investigació

Mitjançant una revisió exhaustiva de la literatura i la definició precisa de l'objectiu principal i els objectius específics de la recerca, s'han plantejat les diverses hipòtesis que es detallen a continuació (Il·lustració 22). Aquestes hipòtesis serveixen com a fonament de la investigació, sent el punt de partida per a l'avaluació i l'anàlisi de les dades recopilades. Cada hipòtesi busca explorar i establir connexions significatives entre les variables estudiades, amb l'objectiu de proporcionar noves perspectives i aprofundir en la comprensió de la temàtica abordada.

Il·lustració 22: Formulació de les hipòtesis

Font: elaboració pròpia

Donat que mitjançant la revisió bibliogràfica que s'exposa en el capítol relatiu al marc teòric s'ha pogut determinar que les EMN quan inverteixen a l'estranger pretenen obtenir avantatges de propietat, d'internalització i d'ubicació i que la determinació de la localització de la inversió pren en consideració les condicions econòmiques, polítiques i institucionals i l'existència d'instruments per a l'atracció d'inversions del país on dirigeixen les seves inversions, les hipòtesis següents s'han formulat d'acord amb aquest marc teòric i conceptual.

4.1.1. Hipòtesis sobre les reformes iniciades per Andorra

La primera hipòtesi s'ha establert amb relació a l'objectiu específic 1 d'aquesta investigació. Aquest objectiu busca analitzar les polítiques i reformes que Andorra ha posat en marxa per afavorir l'atracció de IED al país, incloent-hi aquelles relacionades amb aspectes econòmics, polítics i institucionals. Mitjançant aquest enfocament, es pretén explorar si les polítiques reguladores i les reformes en matèria econòmica, política i institucional han creat un entorn més atractiu per als inversors estrangers. En aquest context, la hipòtesi plantejada ofereix una base per a l'anàlisi de com la regulació pot ser un factor que influeixi en l'èxit i en el posicionament d'Andorra com a destinació d'IED.

Objectiu específic 1: analitzar les reformes, que tenen a veure amb el procés d'institucionalització i obertura de l'economia andorrana

L'objectiu específic 1 s'ha centrat exclusivament en una anàlisi exhaustiva de les reformes desenvolupades pel Principat. Aquest enfocament ha permès una exploració detallada i

imparcial de les iniciatives implementades directament i indirectament en el país per atraure IED. Mitjançant aquesta anàlisi, s'han examinat les estratègies, les mesures i els resultats de les accions empreses pel Principat en aquest àmbit, amb l'objectiu de proporcionar una visió completa i informada de la seva política d'IED. Tot i que no s'ha determinat cap hipòtesi totalment relacionada amb l'objectiu, sí que s'ha pretès estudiar si aquestes reformes efectivament han tingut l'impacte cercat d'augmentar el volum d'IED a Andorra.

i) Hipòtesi 1

D'aquesta manera, la hipòtesi plantejada estableix que les polítiques i reformes econòmiques, polítiques i institucionals podrien haver estimulat els fluxos d'IED a Andorra. Aquesta afirmació suggereix que les decisions polítiques, econòmiques i institucionals preses pel país podrien haver tingut un impacte significatiu en l'atracció d'IED.

H1: Les reformes relacionades amb el procés d'institucionalització i d'obertura d'Andorra han estimulat els fluxos d'IED

Aquesta suposició és coherent amb les perspectives presentades per altres autors. **Bitzenis (2003)** en el context del Marroc a través d'un qüestionari a directors d'empreses que havien invertit a Bulgària fins a mitjan juny de 1998, sosté que, a més dels determinants convencionals de l'IED, les reformes econòmiques i institucionals, especialment durant el procés de transició del Marroc, podrien haver tingut un paper crucial en l'augment dels fluxos d'IED cap al país. Aquesta noció es vincula amb la hipòtesi presentada, ja que explora les potencials influències de les polítiques i les reformes en l'atractiu de l'IED.

D'altra banda, una altra hipòtesi contrastada per **Biglaiser i Staats (2010)** amplia aquest enfocament inicial. Els autors argumenten que existeix una relació positiva entre les reformes econòmiques i la IED. Específicament, suggereixen que factors com l'obertura comercial, la reforma fiscal, la regulació governamental mínima i la preferència per la inversió privada poden influir en l'atractiu per als inversors estrangers. Aquesta perspectiva amplia l'horitzó més enllà de les polítiques i les reformes, centrant-se en els possibles impactes d'aquestes mesures sobre els inversors estrangers, en sintonia amb la hipòtesi sobre els fluxos d'IED.

La hipòtesi plantejada en aquesta recerca encaixa en un context d'investigacions que exploren la interacció entre reformes econòmiques, polítiques i institucionals i fluxos d'IED, que aporten perspectives essencials per entendre les relacions entre els factors politicoeconòmics i institucionals i els fluxos d'IED.

4.1.2. Hipòtesis sobre els motius d'internacionalització de les empreses inversores a Andorra

Donat que mitjançant la revisió bibliogràfica s'ha pogut determinar que les EMN, en primer lloc, inverteixen a l'estranger per poder obtenir avantatges de propietat, seguidament per obtenir avantatges d'ubicació i finalment per obtenir avantatges d'internacionalització, les tres hipòtesis següents han estat formulades en estreta relació amb l'objectiu específic 2 d'aquesta investigació, que té com a finalitat investigar i explicar les raons i motivacions que impulsen les EMN a invertir en l'economia d'Andorra. S'estableixen tres hipòtesis generals, basades en la teoria eclèctica de **Dunning (1974, 1981, 1988, 1991)** tenint en compte el segon objectiu específic:

Objectiu específic 2: avaluar com les empreses perceben i valoren els factors de localització empresarial relacionats amb les reformes i les característiques de l'economia andorrana.

ii) Hipòtesi 2

La hipòtesi 2, que planteja que les empreses estrangeres que han invertit a Andorra han buscat assolir avantatges de propietat, es relaciona directament amb el paradigma eclèctic de Dunning, una teoria que suggereix que les EMN inverteixen a l'estranger amb l'objectiu d'aprofitar aquests avantatges específics de l'empresa en mercats estrangers i aconseguir rendiments més elevats. En el context de la inversió estrangera a Andorra, la hipòtesi proposa que les empreses estrangeres que han optat per invertir en aquest país han buscat aprofitar els seus avantatges de propietat per assolir beneficis significatius.

H2: Les empreses estrangeres que han invertit a Andorra han buscat obtenir avantatges de propietat

Aquesta hipòtesi es refereix a la idea que aquestes empreses han buscat específicament aconseguir beneficis exclusius o únics enfront de la competència. Aquests avantatges de propietat poden prendre diverses formes, siguin actius físics tangibles o recursos intangibles, com el coneixement, la tecnologia o les marques registrades. La hipòtesi indica que les empreses estrangeres que trien invertir a Andorra estan impulsades per la cerca d'aquests avantatges específics que els permetin competir i prosperar en un entorn de negocis particular o enfront d'altres empreses que ja operen en el mateix mercat.

iii) Hipòtesi 3

La tercera hipòtesi, que sosté que les empreses estrangeres que han invertit a Andorra han buscat assolir avantatges d'ubicació, es relaciona amb el concepte d'avantatges de

localització, els quals estan vinculats als beneficis que es deriven de l'explotació de la superioritat d'una empresa en un context estranger, relacionats amb el marc teòric establert per la teoria eclèctica de Dunning.

H3: Les empreses estrangeres que han invertit a Andorra han buscat obtenir avantatges d'ubicació

Aquesta hipòtesi fa referència al fet que aquestes empreses han escollit la ubicació específica d'Andorra per aconseguir beneficis derivats de l'explotació d'alguna forma de superioritat sobre altres empreses en un context estranger. Aquests avantatges d'ubicació estan relacionats amb la situació geogràfica, els recursos o les característiques específiques de l'entorn empresarial d'Andorra que ofereixen oportunitats úniques o avantatges competitiu. Aquesta hipòtesi implica que les empreses estrangeres no trien ubicacions a l'atzar, sinó que duen a terme una elecció estratègica basada en l'aprofitament d'avantatges de localització concrets.

Tenint en compte l'objectiu específic 2 (avaluar com les empreses perceben i valoren els factors de localització empresarial relacionats amb les reformes i les característiques de l'economia andorrana), és important destacar que la tesi se centra a examinar els avantatges d'ubicació que Andorra ofereix per atreure EMN i no explora en profunditat els avantatges de propietat i internalització (relacionats amb la hipòtesi 2 i 4), ja que aquests aspectes han estat objecte d'estudis molt limitats, tot i que són importants per explicar l'elecció de la IED davant d'altres formes d'internacionalització.

No obstant això, hi ha una basta literatura disponible sobre els factors d'ubicació en la recerca IED. Això significa que existeix una base sòlida per explorar els diferents components d'aquesta àrea i comprendre com influeixen en les decisions d'inversió d'EMN quan opten per una ubicació específica. En aquest context, la recerca pretén aprofundir i analitzar més a fons els factors d'ubicació específics que fan d'Andorra una destinació atractiva per a les EMN. La disponibilitat de literatura preexistent sobre la localització de la IED reforça encara més la importància de l'objectiu 2 de la tesi, ja que ofereix una base rica per explorar com Andorra se situa en aquest context i què ofereix com a ubicació per atreure inversors estrangers.

Per aquest motiu, la hipòtesi 3 es descompon en subhipòtesis que expliquen diferents components de la ubicació i que mitjançant l'estudi d'aquests components específics d'avantatges d'ubicació, permetran una comprensió més detallada de com la localització impacta en les decisions d'inversió de les EMN, tal com s'ha fet en altres estudis que s'exposen a continuació en cadascuna de les subhipòtesis.

Subhipòtesi 3.1.: El mercat intern representa un a avantatge d'ubicació de la IED a Andorra

La subhipòtesi 3.1. formulada sosté que l'entrada d'IED a Andorra es veu positivament influïda per les característiques del seu mercat intern. Aquesta proposició implica que aspectes com les dimensions del mercat, el potencial de creixement del mercat intern d'Andorra, la seva ubicació estratègica o el poder adquisitiu dels consumidors i empreses andorranes, podrien estar associats amb els nivells d'IED que ingressen al país.

Aquesta subhipòtesi manté connexions amb diferents investigacions que han explorat els factors que influeixen en les decisions d'IED en diverses circumstàncies. Per exemple, **Kahai (2004)** va dur a terme un estudi que investigava els determinants de la IED en nacions en desenvolupament, considerant factors tradicionals i no tradicionals. En la seva investigació va contrastar la hipòtesi següent: els inversors estrangers miren més enllà de la mida actual del mercat i tenen en compte el potencial de creixement futur del mercat. En aquest sentit, els resultats de la recerca van recolzar la hipòtesi de la grandària del mercat com a determinant de l'IED. De manera similar, l'estudi de **Kishor et al. (2020)** a l'Índia també revela que la recerca de mercat és un element motivador important per a les corporacions multinacionals quan prenen decisions d'inversió en un país. Aquest resultat té paral·lelismes amb la subhipòtesi presentada, ja que implica que la percepció de les oportunitats del mercat pot tenir un pes rellevant en l'atracció de l'IED. Una altra recerca realitzada per **Janda i Nuangjamnong (2021)** a Tailàndia reforça aquesta noció. Aquest estudi subratlla que les variables macroeconòmiques i els objectius de recerca de mercat tenen una influència significativa en les decisions sobre la ubicació de l'IED a Tailàndia.

Així doncs, la subhipòtesi plantejada argumenta que el mercat intern exerceix una influència positiva en l'entrada d'IED a Andorra com a part de l'avantatge d'ubicació que ofereix el país. Aquesta subhipòtesi està connectada amb les investigacions prèvies que recalquen la importància de factors relacionats amb el mercat en les decisions relatives a l'IED, suggerint que els aspectes del mercat, juntament amb altres factors, poden tenir un paper crític en l'atracció d'IED.

Subhipòtesi 3.2.: La infraestructura de transport i comunicacions representa un avantatge d'ubicació

La segona subhipòtesi relacionada amb la ubicació que es vol contrastar a través d'aquesta recerca, sosté que la infraestructura de transport i comunicacions exerceix una influència positiva sobre l'entrada d'IED a Andorra.

Aquesta idea s'alinea amb l'enfocament presentat per altres autors, com **Hogenbirk (2002)** en el context de la indústria electrònica holandesa. L'autor sosté que, en aquesta indústria,

els establiments estrangers consideren la infraestructura de transport i comunicacions com un dels factors competitius més importants, juntament amb les habilitats de màrqueting. D'altra banda, una altra hipòtesi presentada per **Li i Park (2006)** també amplia aquest enfocament indicant que el nivell de desenvolupament de la infraestructura està relacionat de manera positiva amb la ubicació de la IED. Aquesta hipòtesi busca analitzar els factors que afecten la decisió de la ubicació de la IED a la Xina. Els resultats d'aquesta investigació revelen tres grups de factors que poden influir en la selecció de la ubicació per part d'empreses estrangeres: les economies d'aglomeració, la infraestructura i els canvis institucionals derivats de la reforma econòmica. També **Shahbaz et al. (2020)** van examinar el paper de les infraestructures de transport en l'atracció de la IED a França. Considerant factors com el creixement econòmic i el desenvolupament financer, l'estudi va avaluar com aquests elements es relacionen amb la fiscalitat per influir en la IED.

Aquests estudis convergeixen en la importància de la infraestructura com un factor clau en l'atractiu i la decisió de la ubicació de la IED, posant de manifest la influència significativa que té el nivell de desenvolupament de la infraestructura en l'elecció de les empreses estrangeres a l'hora de determinar les destinacions d'inversió. Això ressalta la importància de considerar els aspectes infraestructurals en el marc de l'atractiu dels factors de la ubicació la IED.

Subhipòtesi 3.3.: La disponibilitat de factors de producció representa un avantatge d'ubicació

Una altra de les subhipòtesis que es pretén contrastar en aquesta recerca indica que la disponibilitat de factors de producció té una influència positiva en l'entrada d'IED a Andorra. Aquesta afirmació està en línia amb les observacions de diverses investigacions que també examinen com la disponibilitat de recursos pot afectar els fluxos d'IED a diferents països.

En aquesta línia, **Hogenbirk (2002)** avalua la hipòtesi que la disponibilitat de recursos influeix positivament en la decisió de les empreses estrangeres de començar activitats a una economia amfitriona. El seu estudi centrat en la indústria electrònica holandesa, va posar de manifest que la disponibilitat de recursos és un dels factors competitius del país més rellevants. D'altra banda, **Janda i Nuangjamnong (2021)** van realitzar un estudi a Tailàndia amb l'objectiu d'entendre els factors que influeixen en l'elecció de la ubicació de l'IED. En concret, van voler verificar que les motivacions de recerca de recursos influeixen positivament en els fluxos d'IED cap a Tailàndia. No obstant això, van concloure, que les variables institucionals i les motivacions de recerca de recursos no tenen un impacte significatiu en la decisió d'optar per Tailàndia com a destinació d'inversió. **Kishor et al. (2020)** també van investigar les motivacions de les corporacions multinacionals per invertir a l'Índia mitjançant la IED. Específicament, la seva hipòtesi estableix que existeix un impacte positiu significatiu del factor de recerca de recursos de la inversió d'IED per part de les EMN estrangeres a l'Índia en els beneficis percebuts pels gestors. Els seus resultats indiquen que la

recerca de mercat és el principal motor de les decisions d'inversió per part d'EMN. Aquest estudi mostra que la disponibilitat de recursos juga un paper important en la decisió d'invertir a l'Índia.

Així doncs, aquest conjunt d'estudis, de la mateixa forma que la present investigació, busquen evidències substancials que ressalten la relació entre la disponibilitat de factors de producció i els fluxos d'IED, amb l'objectiu d'obtenir una comprensió més profunda de com la disponibilitat de recursos pot influir en la decisió de les empreses estrangeres d'invertir en diferents ubicacions.

Subhipòtesi 3.4.: L'estabilitat macroeconòmica representa un avantatge d'ubicació

La subhipòtesi que segueixi sosté que l'estabilitat macroeconòmica té una influència positiva en l'entrada d'IED a Andorra. Aquesta declaració es troba en consonància amb les hipòtesis i troballes de diverses investigacions que examinen la manera com les condicions macroeconòmiques poden impactar els fluxos d'IED a diferents regions.

Biglaiser i Staats (2010) suggereixen que les condicions macroeconòmiques positives atrauen les MNE als seus mercats objectiu. A més, **Amal et al. (2010)** presenten la hipòtesi que indica que quan un país presenta condicions favorables per a l'estabilitat i el creixement econòmic, augmenta la probabilitat que aquest país rebi IED. Així mateix, **Hogenbirk (2002)** destaca que un clima econòmic estable exerceix una influència positiva en la decisió d'empreses estrangeres d'iniciar activitats en l'economia amfitriona. D'altra banda, **Janda i Nuangjamnong (2021)** en el seu estudi a Tailàndia plantegen la hipòtesi que les variables macroeconòmiques, la recerca de mercats i les raons d'eficiència tenen una influència significativa i beneficiosa en l'elecció d'un país com a destí d'inversió estrangera. Finalment, en l'estudi de **Jurcic et al. (2020)**, els autors proposen una hipòtesi en què afirmen que tant els factors institucionals com els factors econòmics tenen un impacte estadísticament significatiu en l'entrada d'IED per càpita a Croàcia.

Aquest conjunt d'estudis proporciona un context més ampli per comprendre la influència de l'estabilitat macroeconòmica en els fluxos d'IED. A partir de les observacions dels estudis, es desprèn que les condicions econòmiques poden ser un factor important en les decisions de les empreses estrangeres d'invertir en diferents països.

Subhipòtesi 3.5.: Les condicions generals polítiques i institucionals representen un avantatge d'ubicació

Aquesta subhipòtesi planteja la relació d'influència entre les condicions polítiques i institucionals i l'entrada d'IED.

En relació amb altres investigacions, **Asiedu (2006)** suggereix que la inestabilitat política té un efecte dissuasiu sobre l'IED. **Janda i Nuangjamnong (2021)**, en un a EMN a Tailàndia, indiquen que els factors institucionals tenen una influència positiva en les entrades d'IED al país. De forma similar, la investigació de **Jurcic et al. (2020)** sosté que tant els factors institucionals com els econòmics tenen un impacte estadísticament significatiu en l'arribada d'IED per càpita a Croàcia. A tall d'exemple, **Dumludag (2009)** va centrar-se en EMN que operaven a Turquia i va trobar que diversos indicadors macroeconòmics i variables institucionals, com el baix nivell de corrupció, l'estabilitat del govern, l'aplicació del dret contractual i altres, tenien un impacte significatiu en la IED a Turquia. També, **Amal et al. (2010)** en un estudi sobre els determinants de la IED a Amèrica Llatina, van trobar una correlació positiva entre l'estabilitat econòmica, l'obertura comercial i la millora de l'entorn institucional i polític i la IED.

Així, aquestes investigacions posen de manifest la complexitat intrínseca de la relació entre les condicions polítiques i institucionals d'un país i els fluxos d'IED, que es pretén avaluar en aquest estudi.

Subhipòtesi 3.6.: Les condicions reguladores representen un avantatge d'ubicació

La sisena subhipòtesi sobre la ubicació que es pretén contrastar és el fet que les condicions reguladores influeixen positivament l'entrada d'IED a Andorra. Diversos estudis han examinat la relació entre les condicions reguladores d'un país i la IED, arribant a conclusions significatives sobre aquest vincle i ressaltat diverses tendències en aquest àmbit.

Brewer (1993) va destacar com les regulacions influencien els patrons d'IED als països en desenvolupament. Va observar que les regulacions que afavoreixen les activitats empresarials i tenen en compte els interessos de les empreses estrangeres tendeixen a impulsar l'entrada d'IED. En la investigació de **Mahbub i Jongwanich (2019)** en què van examinar empreses del sector elèctric a Bangladesh, van indicar que els aspectes reguladors eren els més influents per a les empreses en la IED, seguits d'aspectes econòmics, financers, polítics i socials. També, **Brouthers i Brouthers (2001)** van concloure que les empreses mostren preferència per invertir en països amb regulacions que faciliten l'operació sense obstacles excessius. Igualment, **Aguilera i Cuervo-Cazurra (2004)** van subratllar que les condicions reguladores i les pràctiques de supervisió poden determinar les decisions de localització de la IED per part de les multinacionals, indicant que les empreses tendeixen a triar països amb regulacions transparents i previsibles. Per la seva part, **Hui i Liu (2019)** van descobrir una connexió entre regulacions més flexibles i l'augment de la IED indicant que les empreses mostren preferència per invertir en països amb regulacions eficients i un entorn obert als negocis internacionals. Un altre exemple d'això, és la recerca de **Crespo i Fontoura (2007)** on van concloure que les condicions legals i institucionals tenen un impacte significatiu en l'atractiu de la IED. Regulacions clares i favorables tendeixen a generar major confiança entre els inversors. **Globerman i Shapiro (2002)** també van observar que les condicions de govern favorables,

incloent-hi les regulacions, impacten positivament en l'atractiu de la IED. Les empreses opten per països amb regulacions que no només donen suport als negocis, sinó que també ofereixen protecció als inversors.

La majoria d'aquests estudis convergeixen en la idea que les condicions reguladores d'un país tenen una influència directa en les decisions empresarials relacionades amb la IED. Condicions reguladores favorables i estables solen ser determinants a l'hora d'atraure IED.

Subhipòtesi 3.7.: El règim fiscal representa un avantatge d'ubicació

La setena subhipòtesi que es pretén contrastar és el fet que el règim fiscal influeix positivament en l'entrada d'IED a Andorra. Un gran nombre d'estudis exploren la relació entre IED i la fiscalitat. Un enfocament d'investigació centrat en com els incentius fiscals i les taxes impositives poden influir en les decisions de les empreses estrangeres sobre la localització de les seves inversions.

L'estudi dut a terme per **Buettner i Ruf (2007)** va examinar com la fiscalitat afecta les decisions d'inversió directa de les empreses alemanyes a altres països europeus i a l'estranger. Utilitzant dades a escala d'empresa, van analitzar com les taxes impositives i altres factors influeixen en les eleccions d'inversió. **Cleeve (2008)** va investigar l'efectivitat dels incentius fiscals com a eina per atreure IED a la regió de l'Àfrica subsahariana. Aquest estudi va emprar dades de 16 països de la regió per analitzar com els incentius fiscals interactuen amb altres variables polítiques i econòmiques en l'atracció de la IED. Una altra anàlisi, realitzada per **Revilla i Laarni (2016)**, es va centrar en els incentius fiscals i el seu impacte en la IED als països de l'ASEAN. Els investigadors van explorar la relació entre les taxes impositives, la qualitat de la infraestructura i altres indicadors de governança amb els fluxos de IED. **Bitzenis et al. (2009)** van examinar multinacionals que havien invertit a Grècia i van identificar les principals barreres a les inversions incloent la fiscalitat com a barrera que afecta l'entrada d'inversors estrangers al país. En el context vietnamita, **Ta et al. (2020)** van analitzar els aspectes atractius per a la IED i com les polítiques fiscals i altres factors incideixen en l'atracció de la IED, particularment des de Corea del Sud.

Aquest conjunt d'estudis ofereix una perspectiva matisada sobre la relació entre el règim fiscal i l'entrada d'IED, amb enfocaments que consideren diferents contextos i variables fiscals que influeixen en les decisions d'inversió de les empreses estrangeres.

Subhipòtesi 3.8.: La regulació general sobre inversions representen un avantatge d'ubicació

La subhipòtesi plantejada indica que la regulació general sobre inversions exerceix un efecte positiu en l'entrada d'IED a Andorra. Aquesta afirmació suggereix que les polítiques

reguladores relacionades amb la inversió d'un país poden jugar un paper rellevant en l'atractiu que aquest ofereix als inversors estrangers.

És interessant destacar que diversos estudis han abordat la relació entre la regulació general sobre inversions i la IED. L'estudi de **Ta et al. (2020)** va centrar-se en l'anàlisi dels factors que fan de Vietnam un destí atractiu per a la IED, amb una atenció especial a les polítiques fiscals. Tot i que l'èmfasi principal es va col·locar en les polítiques fiscals, aquestes formen part de la regulació general sobre inversions. D'altra banda, l'estudi realitzat per **Kamel (2017)** va examinar EMN actives a Egipte i com diversos factors, com els drets de propietat dels inversors, els incentius atorgats i l'estabilitat macroeconòmica, influeixen en el clima d'inversió. Aquesta recerca ressalta com les regulacions i els incentius poden interrelacionar-se per afectar l'atractiu de les regions per a la IED. **Globerman i Shapiro (2002)** també van concloure en la seva investigació que les empreses opten per països amb regulacions que no només donen suport als negocis, sinó que també ofereixen protecció als inversors.

Així doncs, la subhipòtesi que la regulació general sobre inversions influeix positivament en l'entrada d'IED a Andorra es basa en la consideració de la manera en què les polítiques reguladores poden impactar en l'atractiu del país per als inversors estrangers.

Subhipòtesi 3.9.: Els suports públics a les inversions representen un avantatge d'ubicació

La darrera subhipòtesi plantejada sosté que l'aplicació de suports públics a les inversions exerceix un efecte positiu en l'entrada d'IED a Andorra. Aquesta afirmació és d'interès en l'àmbit investigat, ja que es refereix a la influència que les polítiques d'incentius o les API poden tenir en l'atractiu d'un país com a destí per a la inversió estrangera.

Diverses investigacions han examinat els efectes dels incentius fiscals i altres suports públics en l'entrada d'IED en diferents regions i contextos. Entre els estudis que han explorat aquesta línia d'investigació es troben els treballs fets per **Revilla i Laarni (2016)**, **Cleeve (2008)** i **Hsu et al. (2019)**. **Revilla i Laarni (2016)** van centrar-se en els països de l'ASEAN per analitzar els efectes dels incentius fiscals en els fluxos de IED conclouent que la taxa impositiva està negativament relacionada amb la IED. **Cleeve (2008)** va analitzar l'eficàcia dels incentius fiscals com a mitjà per atraure IED a l'Àfrica subsahariana, la seva recerca va concloure la importància dels factors convencionals i les estratègies governamentals per atraure la inversió estrangera a Àfrica, indicant que les exempcions fiscals semblen ser els incentius fiscals més importants. D'altra banda, **Hsu et al. (2019)** van investigar el paper dels incentius fiscals en les decisions d'inversió estrangera a la Xina. A través de les seves conclusions, l'estudi suggereix que els incentius fiscals no van ser el determinant principal de l'entrada d'IED a la Xina.

Sobre la base d'això, la darrera subhipòtesi plantejada sosté que l'aplicació de suports públics a les inversions exerceix un efecte positiu en l'entrada d'IED a Andorra.

iv) Hipòtesi 4

La quarta i darrera hipòtesi es relaciona amb el darrer condicionat de la teoria eclèctica de Dunning. La hipòtesi es basa en la idea que aquestes empreses han pres la decisió de produir o dur a terme activitats dins de la seva pròpia organització i fer-ho a Andorra en lloc de subcontractar a altres empreses o realitzar altres tipus d'acords externs. Aquesta decisió es basa en motivacions específiques de l'empresa que fan que sigui més beneficiós gestionar determinades funcions o processos a l'estranger dins de la mateixa estructura de l'empresa, és a dir, es basa a obtenir avantatges d'internacionalització.

H4: les empreses estrangeres que han invertit a Andorra han buscat obtenir avantatges d'internacionalització

Per contextualitzar aquesta hipòtesi, es pot fer referència a l'estudi portat a cap per **Galán i González-Benito (2001)**, que va identificar els principals factors relacionats amb la propietat, la internacionalització i la localització que afecten els processos d'internacionalització. Aquest estudi es basa en el model eclèctic, que és una perspectiva amplament utilitzada per analitzar les decisions d'internacionalització de les empreses. La recerca es va basar en una enquesta duta a terme a 103 empreses espanyoles que havien dut a terme IED.

La següent taula (Taula 8) estableix de forma visual i resumida una clara relació entre els objectius fonamentals de la tesi i les hipòtesis associades a aquests objectius, mostrant la coherència entre ambdós i demostrant com cadascun d'aquests elements es nodreixen mútuament per abordar de manera exhaustiva la temàtica de la investigació de la IED a Andorra.

Taula 8: Concreció dels objectius en hipòtesis

Objectiu	Hipòtesis	Subhipòtesis
Objectiu específic 1: Analitzar les reformes, que tenen a veure amb el procés d'institucionalització i obertura de l'economia andorrana	Hipòtesi 1: Les reformes relacionades amb el procés d'institucionalització i d'obertura d'Andorra han estimulat els fluxos d'IED	
Objectiu específic 2: Avaluar com les empreses perceben i valoren els factors de localització empresarial relacionats amb les reformes i les característiques de l'economia andorrana	Hipòtesi 2: Les empreses estrangeres que han invertit a Andorra han buscat obtenir avantatges de propietat	
	Hipòtesi 3: Les empreses estrangeres que han invertit a Andorra han buscat obtenir avantatges d'ubicació	<p>3.1. El mercat intern andorrà representa un avantatge d'ubicació</p> <p>3.2. La infraestructura de transport i comunicacions representa un avantatge d'ubicació</p> <p>3.3. La disponibilitat de factors de producció representa un avantatge d'ubicació</p> <p>3.4. L'estabilitat macroeconòmica representa un avantatge d'ubicació</p> <p>3.5. Les condicions generals polítiques i institucionals representen un avantatge d'ubicació</p> <p>3.6. Les condicions reguladores representen un avantatge d'ubicació</p> <p>3.7. El règim fiscal representa un avantatge d'ubicació</p> <p>3.8. La regulació general sobre inversions representa un avantatge d'ubicació</p> <p>3.9. Els suports públics a les inversions representen un avantatge d'ubicació</p>
	Hipòtesi 4: Les empreses estrangeres que han invertit a Andorra han buscat obtenir avantatges d'internalització	

Font: elaboració pròpia

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

Capítol 5. Anàlisi de les reformes en l'estratègia d'internacionalització d'Andorra

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

El capítol cinc de la tesi té com a objectiu principal abordar la primera fita específica de la recerca, que es basa en l'anàlisi de les reformes relacionades amb el procés d'institucionalització i obertura de l'economia andorrana. Aquesta secció de la tesi es planteja com un profund estudi de les polítiques i canvis implementats a Andorra amb l'objectiu d'afavorir i regular de forma directa o indirecta la IED i, en conseqüència, d'obrir l'economia del país a la inversió internacional. A través d'aquesta anàlisi, es pretén proporcionar una comprensió detallada de totes aquestes reformes i com aquestes han influït en l'evolució de l'entorn empresarial andorrà i en l'atracció de la IED i en. La finalitat d'aquesta anàlisi aprofundida és avaluar si aquestes polítiques han estat efectives i si han contribuït a l'objectiu més ampli d'impulsar la recepció de la IED i en conseqüència fomentar la diversificació de l'economia d'Andorra i el creixement econòmic d'aquesta. D'aquesta manera, el cinquè capítol de la tesi és una peça clau en l'abordatge del tema de la IED i ofereix una base sòlida per a la consecució del primer objectiu específic de la investigació.

“Andorra ha experimentat una gran transformació al llarg de la darrera dècada. Es pot dir que aquesta transformació comença amb la croada contra els paradisos fiscals empresa per l'OCDE el 2008, immediatament iniciada la gran recessió” (Pou, 2020, p.63). En els deu anys següents a la campanya de l'OCDE contra els paradisos fiscals que va començar el 2008, Andorra ha experimentat canvis significatius i ràpids en la seva economia. Aquests canvis s'han produït com una resposta a les demandes internacionals de transparència i cooperació fiscal, així com a l'objectiu d'acostar-se més a la UE i altres organitzacions internacionals.

Un dels canvis més destacats ha estat l'evolució de la seva indústria bancària. Andorra, que havia estat coneguda tradicionalment pel seu secret bancari, va haver d'adaptar-se a les noves normes internacionals. Va començar gradualment a aixecar el vel del secret bancari, implementant mecanismes d'intercanvi d'informació fiscal a petició de països estrangers, i posteriorment, va adoptar l'intercanvi automàtic d'informació fiscal. Aquest canvi ha suposat una transformació fonamental per a les seves institucions financeres i ha marcat un abans i un després en el panorama bancari andorrà.

Andorra també va emprendre una revisió completa del seu sistema fiscal. Abandonant un sistema tributari basat principalment en els impostos indirectes, va introduir una imposició directa amb un tipus màxim del 10%. Aquesta reforma fiscal va ser significativa i va tenir l'objectiu de fer que el sistema fiscal fos més competitiu i atractiu per a les empreses i inversors estrangers.

Un altre pas important va ser la signatura de CDI amb altres països. Aquests acords permeten evitar la doble imposició per a les empreses i els individus que operen tant a Andorra com als seus països d'origen o residència. Això va ser fonamental per afavorir les relacions econòmiques internacionals d'Andorra i la seva integració amb la comunitat internacional.

Finalment, Andorra va optar per obrir-se a la inversió estrangera. Mitjançant la relaxació de les restriccions i la promoció activa de la inversió estrangera, el país va atraure capital i empreses estrangeres que van contribuir al creixement econòmic.

Aquests canvis han tingut un impacte profund en l'economia d'Andorra, i han marcat el seu compromís amb la cooperació internacional i la seva voluntat d'acostar-se a la UE i altres organitzacions internacionals. La nació dels Pirineus ha demostrat ser capaç de transformar-se i adaptar-se a les noves realitats econòmiques i fiscals, amb l'esperança de garantir un futur més sostenible i integrat a escala global.

Les seccions posteriors d'aquest capítol se centren en una anàlisi minuciosament detallat de dues àrees clau: **l'estratègia interna d'institucionalització** i **l'estratègia externa d'obertura de l'economia andorrana**. Aquesta aproximació implica l'examinació de tots els esdeveniments, canvis i factors que han contribuït a l'elaboració i execució d'aquestes estratègies. Dit d'una altra manera, es realitza un desglossament profund per entendre com s'han desenvolupat i aplicat aquestes estratègies i com han evolucionat al llarg del temps. Aquest enfocament permetrà una comprensió més completa de les forces impulsores darrere de les polítiques d'institucionalització i obertura econòmica a Andorra, per posteriorment poder establir com han influït en l'atracció de la IED i en l'entorn empresarial del país.

5.1. Estratègia interna d'institucionalització

Les pressions internacionals, la maduresa del sistema econòmic d'Andorra i la globalització, han obligat el Principat a dur a terme un procés d'institucionalització, a obrir i diversificar la seva economia i potenciar l'atractiu del país envers els inversos estrangers per poder assolir un creixement sòlid davant del procés de globalització.

El procés d'institucionalització s'ha basat en la internacionalització; la transparència i homologació (sobretot en l'àmbit financer); i un nou marc fiscal, que ha permès la firma de convenis tributaris amb països veïns.

Andorra ha buscat integrar-se més completament en la comunitat internacional mitjançant la signatura d'acords i la participació en organismes internacionals. Aquesta internacionalització ha estat essencial per a la seva transició de paradís fiscal a actor responsable en la cooperació internacional en diverses matèries.

El següent punt aborda un àmbit de crucial importància en el desenvolupament d'Andorra, la seva estratègia interna d'institucionalització. Aquest apartat se centra en l'evolució de diverses facetes de la política d'Andorra relacionades amb la internacionalització, la seva

constitució i textos internacionals, la transparència i homologació, així com la lluita per deixar de ser considerat un paradís fiscal.

La internacionalització ha estat un objectiu clau per a Andorra, i aquest capítol analitza com s'ha avançat en aquest àmbit. A més, s'explora la participació d'Andorra en acords i texts internacionals, que han contribuït a la seva integració a la comunitat internacional.

La transparència i l'homologació són aspectes cabdals en l'agenda andorrana, i aquesta secció desglossa les polítiques i mesures implementades per assolir aquests objectius. Dins d'aquest àmbit, es discuteixen les avaluacions de la transparència fiscal realitzades per organismes com l'OCDE i la UE.

A més a més, es tracta l'evolució del sistema fiscal d'Andorra, que ha experimentat canvis significatius per adaptar-se als estàndards internacionals. Així, s'analitza l'adopció d'un nou marc fiscal i la negociació d'acords tributaris amb altres països.

El marc financer d'Andorra també ha experimentat una transformació important, amb l'aprovació de diverses lleis i reglaments que afecten els sectors bancari i financer. Aquestes mesures van des de la Llei de mesures urgents per implantar mecanismes de reestructuració i resolució d'entitats bancàries, passant per la Llei d'assegurances, la Llei de mitjans de pagament (PSDII), entre d'altres, fins a la implementació de la Directiva de Mercats Financers (MiFID) i l'establiment d'un marc de PBC/FT.

Aquesta primera secció del capítol, doncs, proporciona una visió completa de com Andorra ha avançat en diverses àrees d'importància estratègica, establint les bases per a una comprensió més profunda de la seva evolució com a país i el seu compromís amb les normatives i els estàndards internacionals, i que de forma resumida es recullen en la Taula 9.

Taula 9: Resum dels avenços realitzats en l'estratègia interna d'institucionalització

Estratègia interna institucionalització	Internacionalització	Constitució i textos internacionals	
	Transparència i homologació	La lluita contra els paradisos fiscals	
		Transparència fiscal	<ul style="list-style-type: none"> i) Intercanvi d'informació en matèria fiscal d'acord amb els estàndards OCDE ii) Avaluació de la transparència fiscal per part de l'OCDE iii) Avaluació de la transparència fiscal per part de la Unió Europea
		Sistema fiscal	<ul style="list-style-type: none"> i) Nou marc fiscal ii) Acords tributaris
		Marc financer	<ul style="list-style-type: none"> i) Llei de mesures urgents per implantar mecanismes de reestructuració i resolució d'entitats bancàries ii) Nou marc comptable (NIF-UE) iii) Llei d'assegurances iv) Llei de mitjans de pagament (PSDII) v) Llei de sistema de garantia de dipòsits vi) Llei de conglomerats vii) Llei de solvència (CRD IV) viii) SEPA ix) Implementació Directiva mercats financers (MiFID) x) Llei de recuperació i resolució d'entitats bancàries xi) Marc de prevenció i lluita contra el blanqueig de diners i el finançament del terrorisme

Font: elaboració pròpia

5.1.1. Internacionalització

Des de finals del segle passat, Andorra ha buscat una integració progressiva en l'escenari internacional, tant en l'àmbit econòmic com polític. Aquesta evolució va començar amb la seva adhesió a convenis rellevants i va culminar amb l'aprovació de la Constitució andorrana el 1993, que va obrir portes a l'adhesió a organitzacions i tractats internacionals clau. Aquest apartat examinarà a fons aquest procés d'internacionalització.

5.1.1.1. Constitució i textos internacionals

Des de finals del segle passat el país ha sigut conscient que l'èxit de la seva evolució futura requeria necessàriament una internacionalització progressiva i intensa tant de l'economia com de la situació política (**Pou, 1986**).

El primer acte internacional del Principat d'Andorra com a subjecte de dret internacional va ser l'adhesió a dos textos internacionals: la Convenció universal sobre drets d'autor (1952) i la Convenció de la Haia sobre la protecció de béns culturals, en cas de conflicte armat (1954).

Això no obstant, l'evolució de les relacions internacionals d'Andorra està marcada, sobretot, per l'aprovació de la Constitució, l'any 1993. Aquesta va ser un catalitzador de la reforma i la modernització de les estructures institucionals, jurídiques i polítiques d'Andorra a conseqüència de la necessitat d'adequar l'estructura institucional d'Andorra a les noves circumstàncies que comportava l'evolució de l'entorn geogràfic, històric i sociocultural, així com la necessitat de regular les relacions de les seves institucions. Així, el 1993, mitjançant referèndum, el poble andorrà va votar la seva primera Constitució, convertint el Principat en un coprincipat parlamentari, en un estat independent, de dret, democràtic i social, oferint als seus ciutadans seguretat jurídica en l'exercici d'uns drets fonamentals i preservant en la promoció de valors com la llibertat, la justícia, la democràcia i el progrés social.

La Constitució va obligar el Principat a emprendre un gran nombre d'accions per tal de respectar els codis i les regles inherents al reconeixement internacional de l'estat andorrà, permetent altres actes d'internacionalització. També l'any 1993 Andorra es va incorporar a l'ONU, a la Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura (UNESCO) i a l'Organització Mundial de la Propietat Intel·lectual (OMPI) i va firmar el Tractat de bon veïnatge, amistat i cooperació amb la República Francesa i el Regne d'Espanya. Més tard va arribar l'adhesió al Consell d'Europa (1994), a l'OMT (Organització Mundial del Turisme, 1996), a l'OSCE (Organització per a la Seguretat i la Cooperació a Europa, 1996), a l'OMS (Organització Mundial de la Salut, 1997) i a l'OMD (Organització Mundial de Duanes, 1998).

5.1.2. Transparència i homologació

Un altre pilar fonamental en l'evolució d'Andorra cap a una nació més internacionalment reconeguda ha estat l'assoliment de la transparència i l'homologació en diversos àmbits. La transparència és una característica crítica en les relacions internacionals i en la cooperació amb altres països. Garanteix la confiança i la credibilitat d'un estat en la comunitat global. Andorra ha pres mesures significatives per establir la transparència en les seves polítiques i pràctiques, i això ha estat fonamental per a la seva integració a organismes i convenis internacionals. Aquest apartat explora en profunditat com Andorra ha abordat aquesta qüestió crucial i com ha buscat l'homologació amb les normatives internacionals.

La Taula 10 recull de forma resumida els avenços més destacats en matèria de transparència i homologació per part d'Andorra relacionats amb l'adaptació de la normativa financera, la PBC/FT i en l'àmbit fiscal, que es desenvolupen de forma més extensa en els següents apartats.

Taula 10: Cronologia d'esdeveniments rellevants en matèria de transparència i homologació d'Andorra

	Acord monetari entre la Unió Europea i Andorra (UE)	Prevençió del blanqueig de capitals i finançament del Terrorisme (Moenyval)	Transparència i acords internacionals (OCDE)
2022		Implementació de la 5a Directiva . Reglament d'aplicació de la Llei 14/2017.	Andorra té signats 24 TIEA i 13 CDI .
2021	Llei de recuperació i resolució d'entitats Bancàries (BRRDI).		
2019	Reglament CRR . Implementació Directiva mercats financers (MiFID). SEPA .	Llei 21/2019 de prevenció i lluita contra el blanqueig de diners o valors i el finançament del terrorisme . Informe de progrés de la 5a ronda d'avaluacions - Moneyval.	2a ronda de la fase de l'avaluació del Global Fòrum.
2018	Llei de solvència (CRD IV). Llei de conglomerats Llei de Sistema de garantia de dipòsits i inversions . Llei de mitjans de pagament (PSD II).	Reglament de beneficiaris efectius (UBO).	
2017	Nou marc comptable (NIIF-UE). Llei d' assegurances .	Tipificació del delictes fiscal. Moneyval aprova l'informe de la 5a avaluació d'Andorra.	IAI-CRS . Andorra supera l'examen de la UE i no forma part de la llista de països no-cooperants. Andorra firma el Conveni multilateral de l'OCDE (BEPS).
2016			Andorra firma amb la UE l'acord d' IAI .
2015	Llei de mesures urgents per implantar mecanismes de reestructuració i resolució d'entitats bancàries.		Andorra signa amb l'OCDE l' MCAA .

Font: elaboració pròpia a partir de ABA (2022)

5.1.2.1. La lluita contra els paradisos fiscals

Les exigents reformes desenvolupades en l'àmbit internacional amb l'objectiu d'assolir la consecució d'una major transparència fiscal i cooperació, així com la lluita constant contra el blanqueig de capitals i finançament del terrorisme, han posat en el punt de mira el fenomen dels paradisos fiscals.

Aquestes reformes busquen afrontar els desafiaments que planteja el fenomen dels paradisos fiscals, on les empreses i els individus poden eludir les obligacions fiscals i amagar els seus actius. Aquestes pràctiques han estat un obstacle per als governs i les institucions financeres que intenten assegurar una recaptació adequada de taxes i prevenir activitats il·legals.

És crucial entendre que aquestes iniciatives no només tenen un impacte econòmic, sinó que també tenen ramificacions socials i polítiques. La manca de transparència fiscal pot minvar la confiança del públic en les institucions governamentals i en el sistema financer global. A més, la cooperació internacional en la lluita contra el blanqueig de capitals i el finançament del terrorisme és essencial per garantir la seguretat i l'estabilitat a escala global.

L'OCDE ha tingut en les darreres dècades l'objectiu prioritari d'erradicar la competència lesiva i l'abús en l'ús de paradisos fiscals en la planificació fiscal internacional.

L'organització entén que els paradisos fiscals són instruments de competència fiscal perjudicial, en detreure bases imposables d'altres països mitjançant l'oferta d'un marc d'acció acomodaticí i d'una legislació idònia per fer activitats fictícies, alhora que ofereix al capital estranger l'opció d'una tributació baixa o inexistent. Segons els criteris de l'organisme internacional, la noció de paradís fiscal inclou característiques com l'opacitat o absència de transparència a l'administració, la nul·la o escassa tributació sobre les rendes de capital, l'escassa normativa de control de moviment de capitals, la negativa a proporcionar informació a les autoritats estrangeres i àmplia infraestructura de suport, entre d'altres (**Lampreave, 2011**).

Davant de l'existència de paradisos fiscals i els perjudicis que aquests suposaven per a altres estats, ministres d'estats membres de l'organització van demanar en un comunicat l'any 1996 una sèrie d'accions amb relació a la competència fiscal lesiva. Aquest comunicat va desembocar en una sèrie d'informes que identificaven les mesures fiscals perniciosos en el mercat internacional i estableixen un seguiment del progrés de la seva erradicació (**OCDE, 1998**).

Fruit d'aquests informes, destaca la publicació el juny del 2000 per part de l'OCDE de l'Informe sobre els progressos realitzats en la identificació i eliminació de les pràctiques fiscals perjudicials, (**OCDE, 2001**) que estableix un llistat de països considerats com a paradisos fiscals, dividits al seu torn entre jurisdiccions cooperatives i no cooperatives. Es tracta d'un llistat dinàmic i en constant evolució entre els Estats i l'OCDE.

Dels 47 paradisos fiscals identificats per l'OCDE a finals de 1999, el llistat de l'Informe del 2000 va veure's reduït a 35 estats, pel fet que certes jurisdiccions (entre elles, Xipre, Malta, Sant Marino, Maurici, Bermudes i Caiman) van comunicar a l'OCDE el seu compromís de modificar

les seves normatives, a fi d'eliminar el caràcter perjudicial associat a les seves jurisdiccions. En aquest informe l'OCDE advertia als territoris no cooperatius que el fet de figurar en aquest llistat no només significava un perjudici per la seva imatge respecte a la resta de països, sinó que també podia donar lloc a mesures defensives adoptades pels estats membres de l'OCDE per contrarestar possibles pràctiques fiscals perjudicials. Entre els territoris no cooperatius hi figuraven països com Andorra, Mònaco o Gibraltar.

En aquesta mateixa línia, un nou instrument clau en l'erradicació de paradisos fiscals, va resultar ser l'adopció del Model d'acord sobre intercanvi d'informació efectiva en matèria tributària i transparència als sistemes fiscals. El Model va ser un compromís adquirit per jurisdiccions membres de l'OCDE i per estats tercers, en què els estats havien d'establir conjuntament un marc adequat que contribuís a crear unes condicions d'igualtat (en anglès *level playing field*) en què cap estat havia de patir desavantatges injustificats.

Entre d'altres, el Model pretenia garantir l'accés a informació disponible pels bancs o entitats financeres dels Estats i establir requisits d'informació específics, on els interessos del contribuent estiguessin en tot moment assegurats, i no es permetia que l'estat que rebia la petició d'intercanvi d'informació pogués al·legar el principi d'interès domèstic o de secret bancari per no subministrar la informació requerida. Aquest Model ha sigut la base posterior als més de 500 acords específics d'assistència mutual subscrits per Estats, denominats TIEA.

L'actualització del mateix Informe publicat per l'OCDE el 2002 donava llum a un nou llistat de jurisdiccions no cooperatives. La major part dels paradisos fiscals identificats en l'Informe de l'any 2000 incloent Aruba, Bermuda, Bahrain, Illes Caiman, Xipre, Illa de Man, Malta, Illes Maurici, Antilles holandeses, Seychelles o San Marino, s'havien compromès a cooperar en la data de l'Informe a través de comunicats públics enviats a l'OCDE. Això no obstant, continuaven figurant en aquest nou informe com a paradisos fiscals Andorra, Liechtenstein o Mònaco i altres països com Nauru, Vanuatu i Illes Marshall o Libèria.

Fruit de les diverses actualitzacions del llistat de països no cooperatius elaborat periòdicament per l'OCDE, l'any 2009, l'organització va establir un nou llistat dividint cromàticament les jurisdiccions segons el grau de compromís adquirit, establint-se:

- a) Una "llista blanca" amb territoris on s'havien implementat els estàndards impositius acordats internacionalment. Això havia de significar que l'estat hagués signat un mínim de 12 TIEA o hagués subscrit almenys 12 CDI, en què queda ratificat l'article 26 del Model de Conveni de l'OCDE (MC OCDE) **(OCDE, 2008)**.
- b) Una "llista grisa fosca" amb països que, després d'haver-se compromès a aplicar els estàndards esmentats, no els havien implementat del tot.
- c) Una llista "gris clar" que incloïa les jurisdiccions que sense ser paradisos fiscals s'havien negat a acceptar l'article 26.5 de l'MC OCDE **(OCDE, 2008)**.

d) Una "llista negra" amb jurisdiccions que no s'havien compromès a assolir els estàndards internacionals.

A la llista negra hi figuraven, entre d'altres, Uruguai, Costa Rica, Malàisia, Filipines, mentre que, a la llista grisa fosc, es van incloure països com Andorra, Liechtenstein, Antilles Holandeses, Gibraltar, Sant Marí o Mònaco. A la llista grisa clar, hi havia territoris com Suïssa, Luxemburg, Bèlgica o Suïssa.

Tot l'exposat anteriorment, mostra com el context internacional normatiu turbulent que ha tingut lloc en els darrers anys ha afectat especialment els països que es trobaven al límit terminològic de la consideració de paradís fiscal. Així, Andorra ha hagut de fer front a aquesta nova realitat i adaptar-se a les noves exigències internacionals per poder competir en un mercat globalitzat en igualtat de condicions que la resta d'estats.

En aquest sentit, Andorra ha adoptat mesures per abordar els canvis en la percepció internacional i per treballar cap a la seva eliminació de la llista de paradisos fiscals segons les consideracions d'estats i organismes internacionals. El país ha realitzat esforços significatius per millorar la seva transparència fiscal, cooperar en l'intercanvi d'informació fiscal amb altres jurisdiccions i implementar polítiques que minimitzin les pràctiques fiscals nocives.

Aquests esforços han sigut i continuen sent fonamentals per assegurar que Andorra pugui participar plenament en el comerç i les relacions internacionals sense les barreres que puguin sorgir de la seva anterior consideració com a paradís fiscal. La seva adaptació a les noves normes internacionals no només ha millorat la seva reputació a escala global, sinó que també ha contribuït a l'objectiu més ampli de crear un entorn fiscal més just i transparent a escala global.

En els següents apartats, s'aborden els canvis i els esforços d'Andorra en resposta a les pressions internacionals i a la globalització. S'exploren amb més detall els esforços concrets que Andorra ha dut a terme per aconseguir la seva eliminació de la consideració de paradís fiscal per part d'estats i organismes internacionals. A més, es destaca la seva voluntat de formar part activa d'organismes internacionals, col·laborant estretament en els esforços globals per millorar la transparència i homologar-se als estàndards internacionals en diverses matèries. També s'analitza l'estratègia que Andorra ha impulsat per diversificar la seva economia i convertir-se en un nou pol d'atracció econòmic a escala internacional, com a part d'aquest procés d'obertura envers l'exterior.

5.1.2.2. Transparència fiscal

La transparència fiscal és un aspecte crític en les relacions internacionals i en els acords entre països. Com s'ha destacat en la secció anterior, la lluita contra els paradisos fiscals ha estat

una lluita promoguda per organismes internacionals amb l'objectiu de posar fi a pràctiques que manquen de transparència fiscal per part de països d'arreu del món. Andorra ha pres mesures significatives per abordar la transparència fiscal, incloent-hi l'intercanvi d'informació en matèria fiscal d'acord amb els estàndards establerts per l'OCDE amb l'objectiu de deixar de figurar en llistes de països no cooperatius d'organismes internacionals. En aquest apartat, s'aprofundeix en com Andorra ha posat en pràctica aquesta transparència fiscal, així com han estat avaluats aquests desenvolupaments per part de l'OCDE i la UE.

Els següents paràgrafs posen de manifest els desenvolupaments més notoris en aquest àmbit, mentre que l'Annex 2 recull de forma específica la cronologia d'esdeveniments rellevants en relació amb el procés de transparència en matèria fiscal d'Andorra entre 2009 i 2022.

i) Intercanvi d'informació en matèria fiscal d'acord amb els estàndards OCDE

Les pressions internacionals que Andorra rebia i el fet de figurar a les diverses llistes grises o negres de l'OCDE van portar el Principat a iniciar el procés d'adoptar els estàndards internacionals de l'OCDE incloent la signatura de diversos acords per a l'intercanvi d'informació fiscal, que va sorgir arran de la Declaració de París del 10 de març de 2009. Aquesta declaració exposava la voluntat d'Andorra d'emprendre un procés de reforma legislativa del secret bancari pel que fa a l'intercanvi d'informació fiscal amb sol·licitud prèvia (Llei 3/2009 d'intercanvi d'informació en matèria fiscal amb sol·licitud prèvia, modificada per la Llei 12/2014), en virtut de l'article 26 del Conveni de l'OCDE (**OCDE, 2008**).

Tenint en compte l'experiència d'Andorra en l'aplicació de la Llei 3/2009, es va considerar necessari elaborar una nova llei que inclogués tots els canvis normatius necessaris que s'havien de dur a terme, que actualitzés totes les regulacions relatives a l'intercanvi d'informació amb sol·licitud prèvia en matèria fiscal, i que introduís per primer cop l'intercanvi d'informació espontani. Aquests canvis es van reflectir en la Llei 10/2017, del 25 de maig, d'intercanvi d'informació mitjançant sol·licitud prèvia i d'intercanvi d'informació espontani en matèria fiscal, que revoca la Llei 3/2009.

Cal destacar també que Andorra es va unir al grup de treball de l'OCDE sobre intercanvi automàtic d'informació en el moment de la seva creació. Així mateix, el 5 de novembre del 2013, el Govern d'Andorra va signar el Conveni d'Assistència Administrativa Mútua en Matèria fiscal amb l'OCDE (MCA). Això implica l'aplicació de mecanismes i instruments per tal de definir les bases i posar en marxa procediments per a l'assistència mútua en qüestions fiscals comunes. Aquest acord actualitza i modifica l'acord previ signat el 2004 entre la UE i Andorra, que ja contenia mesures similars a les establertes en la Directiva 2003/48/EC del Consell referent a la tributació dels rendiments d'estalvi en forma d'interessos. Així mateix, l'acord recull també l'intercanvi d'informació automàtic i espontani. Amb la ratificació unànime del Conveni d'Assistència Administrativa Mútua en Matèria fiscal amb l'OCDE i el

Consell d'Europa, el 28 de juliol del 2016, Andorra reitera el seu compromís internacional en la lluita contra el frau fiscal, i fa un pas endavant en relació amb l'aplicació de la regulació relativa a l'intercanvi d'informació financera desenvolupada pels països membres de l'OCDE. El conveni va entrar en vigor a Andorra l'1 de desembre del 2016.

A tot això cal afegir que el desembre del 2015 Andorra va signar el Conveni Multilateral entre Autoritats Competents (MCAA), que estableix el principi de l'Estàndard Comú de Comunicació d'Informació de l'OCDE (CRS). Aquesta regulació determina el mètode de compilació i la transferència d'informació.

Per altra banda, el 12 de febrer del 2016, la UE i Andorra van signar l'Acord entre la Unió Europea i el Principat d'Andorra relatiu a l'intercanvi automàtic d'informació sobre comptes financers per tal de millorar el compliment fiscal internacional. Aquest acord renova i esmena l'acord signat l'any 2004 entre la UE i Andorra, que presentava mesures equivalents a les estipulades a la Directiva 2003/48/EC del Consell en matèria de fiscalitat dels rendiments de l'estalvi en forma de pagament d'interessos per tal d'adaptar aquesta fiscalitat a la nova legislació de la UE que regula la fiscalitat dels estalvis en forma de pagament d'interessos. El nou acord té en compte els progressos realitzats en el marc de la UE i l'OCDE en relació amb l'assistència administrativa mútua relativa a la fiscalitat. Aquest acord va ser aprovat el 20 de setembre del 2016 pel Consell de la UE i el 20 d'octubre del 2016 pel Consell General d'Andorra i va entrar en vigor l'1 de gener de 2017.

En aquest sentit, Andorra s'ha compromès amb l'OCDE i la UE a iniciar l'intercanvi automàtic d'informació fiscal durant el mes de setembre del 2018 en relació amb dades del 2017. La Llei d'Intercanvi Automàtic d'Informació, que va ser aprovada el 30 de novembre del 2016 i va entrar en vigor l'1 de gener del 2017, té com a objectiu regular l'intercanvi automàtic d'informació en matèria fiscal entre el Principat d'Andorra i d'altres estats dins del marc dels següents acords i convenis internacionals:

- a) L'Acord entre la Unió Europea i el Principat d'Andorra relatiu a l'Intercanvi Automàtic d'Informació sobre Comptes Financers per a millorar el Compliment Fiscal Internacional, signat el 12 de febrer del 2016; i
- b) D'altres acords i convenis internacionals que preveuen un intercanvi automàtic d'informació sobre comptes financers entres altres estats i el Principat d'Andorra, en aplicació de l'Estàndard per a l'Intercanvi Automàtic d'Informació sobre Comptes Financers en Matèria Fiscal de la OCDE.

L'objectiu de la legislació andorrana sobre l'intercanvi automàtic d'informació amb relació a comptes financers en matèria fiscal consisteix a posar en marxa a Andorra l'Estàndard Comú de Comunicació d'Informació i Diligència Deguda de l'OCDE, sobretot en relació amb la informació sobre comptes financers, amb l'objectiu de millorar el compliment fiscal internacional basat en l'intercanvi recíproc subjecte a la confidencialitat i d'altres proteccions

previstes, incloses les disposicions que limiten l'ús de la informació intercanviada i aplicant lleis i pràctiques nacionals sobre la protecció de les dades intercanviades.

Andorra, ja sigui per l'Acord Multilateral entre Autoritats Competents (MCAA), que ja s'ha ratificat, o mitjançant una xarxa d'acords bilaterals que permetran l'intercanvi automàtic, es compromet a intercanviar informació de manera automàtica amb tots els estats membres de la UE i amb altres jurisdiccions. La Llei d'Intercanvi Automàtic d'Informació a Andorra preveu que la inclusió d'una jurisdicció a la llista de jurisdiccions amb les quals Andorra intercanviarà informació de manera automàtica, sota l'empara del MCAA o l'adopció d'acords bilaterals, exigirà en tots els casos l'aprovació del Parlament andorrà.

El 2017 la modificació de la Llei 19/2016, de 30 de novembre, d'Intercanvi Automàtic d'Informació en Matèria Fiscal incorpora el conegut *wider approach* respecte de les obligacions de documentació relatives a la residència fiscal dels titulars dels comptes financers, fins ara limitades als comptes de titulars residents en estats amb els quals existeix obligació d'intercanvi automàtic d'informació, de manera que tots els comptes de residents en altres estats han de ser identificats i documentats amb les mateixes condicions. Aquesta modificació es va aprovar el 30 de novembre del 2017.

D'aquesta manera, la incorporació de nous estats amb els quals Andorra intercanvia informació de manera automàtica, un cop aprovats pel Consell General, no requereix noves obligacions de documentació per a les entitats financeres, que ja hauran cobert totes els comptes titularitat de no residents. Andorra adopta així la posició majoritària dels estats membres del Fòrum Global de l'OCDE.

Una segona modificació d'aquesta llei va tenir lloc el 26 de juliol del 2018, quan el Parlament andorrà va aprovar una nova modificació de la Llei 19/2016, amb l'objectiu d'incorporar les jurisdiccions amb les quals cal intercanviar informació automàticament l'any 2020, respecte d'informació del 2019.

Tots aquests avanços en qüestions de transparència fiscal van resultar en una avaluació més positiva per part de l'OCDE. Durant la segona ronda de la fase 2 de l'avaluació realitzada pel Global Fòrum, Andorra va ser reconeguda per les millores en la seva transparència i en la facilitat d'intercanvi d'informació fiscal. Aquest reconeixement va portar a un increment significatiu en la valoració del país, situant-lo com a *largely compliant* (en gran part complidor) en aquest àmbit.

ii) Avaluació de la transparència fiscal per part de l'OCDE

L'any 2013, els països de l'OCDE i del G20 van iniciar un projecte per a la reforma completa, coherent i coordinada de la normativa fiscal internacional, tenint en compte que la legislació

existent presentava alguns punts dèbils que generaven oportunitats per a l'erosió de les bases imposables i el trasllat dels beneficis, que són aprofitats principalment per EMN.

Des de llavors, aquests països han treballat en el projecte del Pla d'Acció BEPS sobre l'erosió de bases i trasllat de beneficis (de l'anglès *Base Erosion and Profit Shifting*), per tal d'actualitzar la legislació fiscal, per garantir que els beneficis empresarials tributen efectivament al lloc on es produeix l'activitat econòmica i on es crea valor.

Per tal d'aconseguir una posada en marxa efectiva i coherent del paquet BEPS, els estats membres de l'OCDE i del G20 van acordar el 2015 crear un grup de treball per establir un marc inclusiu que reunís a més de 100 països i jurisdiccions per a participar en el mateix nivell i per a comprometre's a posar en funcionament el paquet BEPS completament.

El 23 de febrer del 2016, l'OCDE va acordar un marc inclusiu per a la implementació de BEPS, així com l'actualització de la legislació fiscal internacional que estableix l'estatus d'"associat BEPS" a l'OCDE de tots els països i jurisdiccions interessats i compromesos. El 14 d'octubre del 2016, Andorra es va adherir al marc inclusiu de BEPS, comproment-se així amb el conjunt de mesures BEPS. Els països que s'uneixen al marc inclusiu també participen en la definició d'altres estàndards del paquet BEPS i en l'examen i vigilància de la seva correcta implementació (*peer reviews*).

Entre els compromisos assumits en el moment de convertir-se en membre del marc inclusiu de BEPS, existeix l'obligació d'adoptar un grup de mesures de BEPS. La revisió de la posada en funcionament d'aquestes mesures gira al voltant de quatre estàndards mínims:

- Pràctiques fiscals perjudicials (acció 5);
- Previsió de l'abús de convenis internacionals per a evitar la doble imposició (acció 6);
- Sol·licituds d'intercanvi automàtic d'informació per a preus de transferència país per país (acció 13); i
- Millora de la resolució de controvèrsies fiscals transfrontereres (MAP – Procediment de mutu acord) (acció 14).

El mateix Pla d'Acció BEPS contemplava el desenvolupament d'un instrument multilateral (MLI, segons les seves sigles en anglès) per tal de posar en marxa ràpidament les mesures d'aquest pla d'acció, que van afectar els convenis fiscals. Aquest instrument permet que els països signants adoptin les mesures incloses en el projecte BEPS als seus convenis fiscals, sense haver de negociar ni renegociar individualment cada un dels seus convenis bilaterals. El 5 de novembre del 2015 va tenir lloc la reunió del grup inaugural ad hoc³ per a tractar la qüestió de l'instrument multilateral BEPS, on Andorra va participar com a membre del grup

³ D'acord amb la sol·licitud de l'OCDE i el G20, es va crear un grup especial, en què 90 països es van unir a aquest grup ad hoc, establert amb l'objectiu específic de negociar un acord multilateral per posar en pràctica les mesures BEPS.

ad hoc. Durant l'any 2016, el grup ad hoc va dur a terme diverses reunions amb la participació d'Andorra. El 24 de novembre del 2016, els membres d'aquest grup van adoptar i validar el text del Conveni Multilateral d'Aplicació de les Mesures relatives als Convenis fiscals per a prevenir l'erosió de la base imposable i el trasllat dels beneficis. En conseqüència, el 7 de juny del 2017 va tenir lloc la cerimònia de firma de l'instrument bilateral BEPS, amb la participació i la firma de 67 jurisdiccions de tot el món, entre les quals s'hi trobava Andorra. Actualment, l'instrument multilateral de BEPS compta amb 92 jurisdiccions signatàries.

Pel que fa a l'acció 5 de BEPS, aquesta es centra principalment a establir mesures per a lluitar contra les pràctiques fiscals perjudicials tenint en compte la transparència i la substància econòmica. L'informe de l'acció 5 encarregava al Fòrum sobre Pràctiques Fiscals Perjudicials de l'OCDE (FHTP) la supervisió i revisió de l'aplicació de l'estàndard mínim de l'acció 5 per part de tots els membres del marc inclusiu de BEPS.

Aquest fòrum revisa, des de l'any 1998, els règims fiscals especials dels països de l'OCDE. Tenint en compte que els nous membres del marc inclusiu de BEPS també passen a formar part del FHTP, els seus règims fiscals cal analitzar-los sobre la base dels criteris inclosos dins l'informe de l'acció 5 i dels criteris del FHTP des de 1998, amb l'objectiu d'eliminar qualsevol característica que es pugui considerar perjudicial. Des del mes de març del 2017, Andorra participa en les reunions del FHTP.

Des de la seva adhesió al marc inclusiu de BEPS, Andorra ha realitzat un exercici d'anàlisi dels seus propis règims fiscals especials per tal d'adaptar-se als criteris del FHTP i l'acció 5, que va concloure amb l'aprovació, el 19 d'abril del 2018, de la Llei de modificació de la Llei 95/2010, de 29 de desembre, de l'Impost de Societats. El 16 de maig del 2018 es va publicar al BOPA la Llei 6/2018, de 19 d'abril, de modificació de la Llei 95/2010, de 29 de desembre, de l'Impost de Societats, i va entrar en vigor el 17 de maig del 2018, amb la finalitat d'adaptar aquesta norma a les disposicions previstes pels plans d'acció del BEPS, entre els quals s'inclou la revisió dels règims fiscals especials per tal que no es consideri que constitueixen competència fiscal deslleial i que permeten l'erosió de bases imposables i el trasllat artificial de beneficis.

Més enllà de les modificacions dels règims especials, aquesta llei també incorpora a la legislació l'intercanvi d'informe país per país (*country-by-country* o CbC). Així doncs, el 19 d'octubre Andorra s'adhereix a l'acord multilateral de l'OCDE que permet intercanviar informació país per país. Amb aquestes modificacions, l'obligació i les condicions per a la presentació d'aquesta informació país per país es defineixen en relació amb les empreses que poden considerar-se residents fiscals a Andorra, que formin part d'un grup multinacional que obtingui una facturació de com a mínim 750 milions d'euros.

L'OCDE va avaluar els canvis implementats pel Principat d'Andorra en els seus règims fiscals el 15 de novembre de 2018. Aquesta avaluació es va centrar en la conformitat d'Andorra amb

els estàndards i criteris internacionals en matèria fiscal, com a part de la seva adhesió al marc inclusiu de BEPS i va avalar els canvis duts a terme pel Principat. Aquesta avaluació va representar un pas important en la integració d'Andorra a la comunitat internacional i en la seva conformitat amb les pràctiques fiscals globals.

iii) Avaluació de la transparència fiscal per part de la Unió Europea

En el context d'aquests avenços i la seva conformitat amb les normatives i criteris internacionals en matèria fiscal, la UE va prendre una decisió significativa el 5 de desembre de 2018. En aquesta data, l'organisme va excloure Andorra de la seva llista de països no-cooperants en matèria fiscal. Aquesta exclusió va ser un reconeixement de les accions i esforços realitzats pel Principat d'Andorra per adaptar-se a les pràctiques fiscals internacionals i demostrar la seva voluntat de col·laborar en la lluita contra l'erosió de bases imposables i el trasllat artificial de beneficis a escala global. Aquesta decisió va tenir un impacte positiu en la reputació d'Andorra en l'àmbit internacional i va consolidar el seu compromís amb les normatives fiscals internacionals.

A tall de recapitulació, els esforços fets per Andorra en el marc fiscal, especialment en matèria d'intercanvi d'informació i lluita contra l'erosió de bases imposables i el trasllat de beneficis (BEPS), han estat extraordinaris. A través de l'adopció de mesures legislatives i reglamentàries per alinear-se amb les directrius de l'OCDE i de la UE, Andorra ha demostrat un compromís ferm amb la transparència i la cooperació internacional en l'àmbit fiscal. Aquesta dedicació i conformitat amb les normatives internacionals han permès a Andorra sortir de llistes de països no cooperants, consolidant la seva reputació com una jurisdicció fiscal fiable i responsable, i afavorint la seva integració en la comunitat internacional.

5.1.2.3. Sistema fiscal

Andorra ha experimentat transformacions substancials en el seu sistema fiscal amb l'objectiu d'ajustar-se als estàndards internacionals. Aquesta secció es centra en com Andorra ha implementat un nou marc fiscal que juntament amb els avenços en matèria de transparència fiscal ha possibilitat la negociació d'acords tributaris amb altres països. Aquests canvis han sigut fonamentals per a la internacionalització d'Andorra i per establir relacions més estretes amb altres estats.

i) Nou marc fiscal

A més, els canvis a escala global en matèria de transparència fiscal i de lluita contra el blanqueig de diners procedents del crim organitzat i del finançament del terrorisme, els nous

estàndards reguladors i la normativa europea derivada de l'acord monetari de 2011, han exigint també una adaptació del sistema fiscal andorrà.

En aquest sentit, el sistema fiscal andorrà, basat històricament en la tributació indirecta, ha evolucionat durant els últims anys i s'ha convertit en un sistema tributari més equitatiu i equilibrat i comparable al de la UE i als països de l'OCDE.

A banda de tenir com a objectiu el de respondre al mandat constitucional segons el qual totes les persones han de contribuir a les despeses públiques segons la seva capacitat econòmica, també ha tingut la finalitat econòmica d'obrir cap a l'exterior al principat i posicionar-lo competitivament com a centre de serveis internacionals (**Colell, Jordi i Vilallonga, 2019**).

El model fiscal andorrà es considera complet actualment, amb els següents canvis que completen la seva configuració:

- Llei 5/2014, de 24 d'abril, de **l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques** (tipus general 10%) conegut per les seves sigles com a IRPF
- La Llei 11/2012, de 21 de juny, de **l'Impost General Indirecte** (tipus general 4,5%) conegut per les seves sigles com a IGI
- La Llei 94/2010, de 29 de desembre, de **l'Impost sobre la Renda dels No Residents Fiscals** (tipus general 10%) conegut per les seves sigles com a IRNR
- La Llei 95/2010, de 29 de desembre, de **l'Impost sobre Societats** (tipus general 10%) conegut per les seves sigles com a IS
- La Llei 21/2014, de 16 d'octubre, de **Bases de l'Ordenament Tributari**

El nou marc fiscal ha permès que el model econòmic andorrà sigui comparable i que Andorra es pugui situar en igualtat de condicions (en anglès *on the level playing field*) per competir. Aquest ha permès al Principat a estar en condició de signar acords de doble imposició i atraure inversions estrangeres productives i favorables, donades les condicions favorables que proporcionen els tipus impositius moderats.

Com a resultat d'aquest procés de reforma i homologació fiscal, Andorra es troba posicionada estratègicament com un dels països més competitius del món per a persones que busquen gestionar el seu patrimoni empresarial i personal. Avui en dia, un bon exemple de l'èxit d'aquesta reforma financera, és que Andorra gaudeix d'una bona posició en el context internacional pel que fa a la situació tributària que han de suportar les empreses, segons l'índex de referència "*paying taxes*" del BM, que situa el Principat en el 20è lloc entre 191 països analitzats⁴. Així, El nou model ofereix als inversors internacionals oportunitats estratègiques fruit d'un marc fiscal competitiu i unes condicions de vida atractives.

⁴ Piera, E. (10 de novembre de 2020). Andorra és el 20è país del món amb millors condicions tributàries. Diari d'Andorra. https://www.diariandorra.ad/noticies/nacional/2020/11/10/andorra_20e_pais_del_mon_amb_millors_condicions_tributaries_169761_1125.html

ii) Acords tributaris

El fet que Andorra el 7 de setembre de 2009, aprovés la Llei d'intercanvi d'informació en matèria fiscal sota demanda prèvia, va permetre al Principat començar a signar una llarga llista de TIEA amb nombrosos països i va començar a preparar la signatura de CDI, al mateix temps que completava la creació del nou marc fiscal.

L'estàndard, sobre la base del qual el Principat va signar els acords posteriors sobre l'intercanvi d'informació, compleix amb tots els requisits exigits per l'OCDE en relació amb l'intercanvi d'informació fiscal, en particular els criteris estipulats en l'article 26 del Model de Conveni fiscal de l'OCDE (**OCDE, 2008**). Aquest article estableix que l'intercanvi d'informació és necessari per a la correcta aplicació del conveni fiscal i per a l'administració i l'aplicació de les lleis tributàries dels països que participen en el conveni.

Així, aquests canvis en l'àmbit fiscal s'han materialitzat amb la ratificació de TIEA, i el nou marc fiscal homologable i la signatura prèvia d'aquests acords, han servit com a base per a la signatura de convenis per a evitar la doble imposició internacional.

Andorra ha ratificat 24 TIEA que tenen com a objectiu l'assistència administrativa conforme a les normes internacionals, oferint un nou marc de seguretat jurídica en les relacions del Principat amb els estats signataris.

Andorra ha firmat TIEA⁵ amb la República Àustria (10/12/2010), Principat de Liechtenstein (10/01/2011), Principat de Mònaco (16/12/2010), República de San Marino (7/12/2010), República Francesa (22/12/2010), Regne de Bèlgica (13/01/2015), República d'Argentina (15/06/2012), Regne dels Països Baixos (01/01/2011), República Portuguesa (31/03/2011), Regne d'Espanya (10/02/2011), Islàndia (14/02/2011), República de Finlàndia (12/02/2011), Illes Fèroe (18/06/2011), Regne de Dinamarca (13/02/2011), Regne de Noruega (18/06/2011), Regne de Suècia (11/02/2011), Groenlàndia (06/04/2013), República Federal d'Alemanya (20/01/2012), Austràlia (03/12/2012), Polònia (18/12/2013), República Txeca (05/06/2014), Confederació Suïssa (27/07/2015), República de Corea (21/12/2016) i República Italiana (08/06/2017).

La doble imposició es defineix generalment com la imposició d'impostos comparables en almenys dos països al mateix contribuent respecte al mateix fet impositiu i per períodes

⁵ Andorra Banking. (s.f.). TIEA – Acords d'intercanvi d'informació. Recuperat 30 de juliol de 2023, de https://www.andorranbanking.ad/aba_topics/aii-acords-intercanvi-informacio/.

Nota: Totes les dates són d'entrada en vigor, no de firma. Per veure detalls sobre la signatura, vegeu Annex 3.

idèntics (OCDE, 2014). Pel que fa als CDI Andorra ha signat 10 convenis des de 2013 i té 3 convenis addicionals ratificats pendents de signatura.

És per aquest motiu que l'existència d'impostos directes homologables ha sigut decisiu en la possibilitat de poder subscriure CDI amb la majoria d'estats, i especialment amb els països veïns França, Espanya i Portugal.

Convé ressaltar que l'objectiu del Principat és continuar avançant en aquesta línia, negociant nous CDI per tal de continuar avançant en una major transparència internacional mitjançant la firma d'acords de doble imposició amb l'objectiu de continuar garantint un compromís d'obertura i accés a nous mercats i l'enfocament al mercat intern europeu. Cal destacar que la ratificació d'aquests convenis faciliten la promoció de les inversions estrangeres i afavoreixen la competitivitat de les empreses nacionals a l'exterior.

Andorra té en vigor CDI⁶ amb la República Francesa (01/07/2015), Espanya (26/02/2016), Luxemburg, (07/03/2016), Liechtenstein (21/11/2016), República de Portugal (23/04/2017), Emirats Àrabs Units (01/08/2017), Malta (27/09/2017), Xipre (11/01/2019) i República de San Marino (31/12/2021) i convenis signats i ratificats amb Hongria, República de Croàcia, República Txeca i Principat de Mònaco. Així mateix, ha firmat CDI amb Islàndia, República de Corea i Països Baixos i rubricat CDI amb Bèlgica, Regne Unit de Gran Bretanya, Irlanda del Nord, Lituània i Montenegro.

En síntesi, amb les transformacions substancials en el sistema fiscal d'Andorra, s'ha aconseguit una adaptació als estàndards internacionals i una transició cap a un marc fiscal més equitatiu i transparent. Aquests canvis han estat crucials per a la internacionalització d'Andorra, permetent-li establir relacions més estretes amb altres països i competir en igualtat de condicions en l'àmbit internacional. El nou marc fiscal, que ha evolucionat des de la tributació indirecta cap a un sistema més equilibrat, ha consolidat el model econòmic andorrà, situant el principat com un dels països més competitius del món en termes fiscals. Finalment, la ratificació d'acords tributaris, com els TIEA i els CDI, ha proporcionat una base sòlida per a la prevenció de la doble imposició internacional i ha contribuït a la seguretat jurídica en les relacions amb altres països.

5.1.2.4. Marc financer

L'àmbit financer ha significat ser un altre aspecte crucial per a la internacionalització del Principat. Aquest apartat se centrarà en les mesures adoptades en aquesta àrea. L'objectiu

⁶ Govern d'Andorra. (s.f.). Convenis per evitar la doble imposició. Recuperat 25 d'agost de 2023, de <https://www.impostos.ad/convenis-per-evitar-la-doble-imposicio>.

Nota: Totes les dates són d'entrada en vigor, no de firma. Per veure detalls sobre la signatura, ratificació, número de BOPA, entrada en vigor i data d'aplicació, vegeu Annex 4.

del procés d'homologació i transparència, en concret en l'àmbit financer, ha sigut poder facilitar les relacions polítiques i econòmiques del Principat amb els països del seu entorn. Davant dels desafiaments als quals s'enfrontava Andorra, l'organització i la supervisió del sistema financer es van convertir en prioritats donada la centralització del mateix en l'activitat bancària.

El punt d'inflexió en la recerca de transparència i homologació en l'àmbit financer va ser la firma de l'acord monetari amb la UE. Andorra va signar un acord monetari amb la UE el 30 de juny del 2011, que garantia al Principat el dret a tenir l'euro com a moneda oficial i poder emetre monedes d'euro andorranes. Des de la firma d'aquest acord Andorra ha estat i continua treballant en l'elaboració i la incorporació progressiva del cabal normatiu europeu en matèria bancària, financera i monetària i en concret amb les següents àrees:

- a) bitllets i monedes d'euro;
- b) legislació bancària i financera, especialment pel que fa a l'activitat i la supervisió de les institucions involucrades;
- c) la prevenció del blanqueig de diners, el frau i la falsificació dels mètodes de pagament en efectiu i en espècie, i
- d) les mesures necessàries per a l'ús de l'euro com a moneda única, de conformitat amb el calendari fixat i l'annex de l'acord.

Aquest acord ha donat lloc a l'adaptació del sistema financer andorrà a la normativa internacional, en especial, en termes de regulació bancària. També ha contribuït a una constant adaptació a la transparència fiscal, a l'aplicació de mesures per a la cooperació penal internacional i de lluita contra el blanqueig de capitals i el finançament del terrorisme. Aquest acord ha suposat una oportunitat per la banca en la internacionalització del seu model bancari, per la transformació digital i per la capacitat de fer front a competidors internacionals.

L'[Annex 5](#) recull de forma concreta la cronologia d'esdeveniments rellevants en relació amb el procés de transformació del marc financer d'Andorra resultant de l'Acord Monetari entre 2009 i 2022, mentre que en les següents línies es destaquen i expliquen aquells progressos més destacats, incloent-hi la promulgació de la Llei de mesures urgents per implantar mecanismes de reestructuració i resolució d'entitats bancàries, la Llei d'assegurances, l'establiment d'un nou marc comptable conforme a les Normes Internacionals d'Informació Financera (NIIF-UE), la Llei de mitjans de pagament (PSDII), la Llei de sistema de garantia de dipòsits, la Llei de conglomerats, la Llei de solvència (CRD IV), SEPA (Àrea de Pagaments Únic Europeus), la implementació de la Directiva mercats financers (MiFID), el Reglament CRR, i la Llei de recuperació i resolució d'entitats bancàries. Aquestes mesures han estat adoptades per Andorra amb l'objectiu d'alinejar-se amb les pràctiques i estàndards financers internacionals i promoure la seva transparència i eficàcia en el mercat econòmic europeu.

i) Llei de mesures urgents per implantar mecanismes de reestructuració i resolució d'entitats bancàries

La Llei 8/2015, del 2 d'abril, de mesures urgents per implantar mecanismes de reestructuració i resolució d'entitats bancàries és una llei que estableix un marc legal per a la reestructuració i resolució d'entitats bancàries en situacions de crisi financera o de manca de solvència. Aquesta llei té com a objectiu proporcionar les eines necessàries per abordar de manera efectiva els problemes financers que puguin sorgir en les entitats bancàries, amb l'objectiu de garantir la seva estabilitat i protegir els interessos dels depositants i el sistema financer en general.

ii) Nou marc comptable (NIIF-UE)

El nou marc comptable a Andorra aprovat el 2016 i modificat al 2022 es refereix a l'adopció de les NIIF-UE com a estàndards comptables a ser utilitzats pel sector empresarial andorrà. Aquesta adopció té l'objectiu d'harmonitzar les pràctiques comptables del país amb les normatives internacionals acceptades a escala global. Això implica que les empreses d'Andorra han de seguir aquests nous estàndards en la preparació dels seus estats financers i informes comptables, el que facilita la comparació i l'enteniment de la informació financera per part d'inversors i altres parts interessades. Aquest canvi en el marc comptable busca millorar la transparència i la credibilitat de la informació financera a Andorra i promoure una major integració del país en els mercats internacionals.

iii) Llei d'assegurances

La Llei de regulació de la supervisió d'assegurances i reassegurances del Principat d'Andorra, aprovada el 22 de juny de 2017, representa un pas significatiu en l'actualització de la regulació i supervisió del sector d'assegurances i reassegurances, amb l'objectiu de complir amb els estàndards internacionals vigents. Aquesta llei, publicada al Butlletí Oficial del Principat d'Andorra número 48 el 19 de juliol de 2017, suposa una reforma completa de la regulació del sector i es basa en les recomanacions de l'FMI i del Comitè Especial d'Experts sobre Avaluació de Mesures contra el Blanqueig de Capitals i el Finançament del Terrorisme (Moneyval). Per a aconseguir una supervisió més efectiva i eficient, es va decidir delegar les responsabilitats de regulació i supervisió a l'Autoritat Financera d'Andorra (AFA), aprofitant la seva experiència prèvia en supervisió sense imposar càrregues excessives sobre els recursos del país. Aquesta legislació ha estat aplicada progressivament i ha implicat canvis normatius significatius per a la indústria asseguradora d'Andorra, garantint la seva conformitat amb els estàndards internacionals.

iv) Llei de mitjans de pagament (PSDII)

En virtut de l'Acord Monetari, Andorra es va comprometre a incorporar al seu marc legal la Directiva 2007/64/CE del Parlament Europeu i del Consell, que tracta sobre els serveis de pagament en el mercat interior. Així mateix, l'Acord Monetari inclou la Directiva 2009/110/CE del Parlament Europeu i del Consell, relacionada amb l'accés a l'activitat de les entitats de diner electrònic i el seu exercici, així com la supervisió prudencial d'aquestes entitats.

Aquestes directives es van incorporar a l'ordenament jurídic mitjançant l'aprovació de la Llei 8/2018, del 17 de maig, dels serveis de pagament i diner electrònic, amb l'objectiu d'incloure les entitats de pagament i les entitats de diner electrònic com a noves entitats operatives en el sistema financer andorrà, amb el seu propi marc legal, i regular els drets i les obligacions de proveïdors i usuaris en relació amb la prestació i utilització de serveis de pagament i l'emissió de diner electrònic.

No obstant això, els avenços tecnològics dels últims anys i la necessitat de crear un entorn més segur i fiable per al desenvolupament dels serveis de pagament van donar suport a un nou marc legal europeu. La nova Directiva 2015/2366 del Parlament Europeu i del Consell, del 25 de desembre de 2015, sobre serveis de pagament en el mercat interior, va derogar la Directiva anterior 2007/64/CE i, entre altres coses, va modificar la Directiva 2009/110/CE.

Els canvis introduïts per la nova directiva tenen com a objectius principals facilitar i millorar la seguretat en l'ús de sistemes de pagament per Internet, reforçar la protecció de l'usuari contra frau i abusos potencials, així com promoure la innovació en els serveis de pagament i establir un règim més protector dels drets dels usuaris en matèria de seguretat i transparència. La directiva també cobreix la prestació de dos nous serveis de pagament que no estaven previstos anteriorment, com són els serveis d'iniciació de pagaments i els serveis d'informació sobre comptes.

Tots aquests canvis s'han implementat en l'ordenament jurídic andorrà mitjançant una modificació de la Llei 8/2018, del 17 de maig. El 13 de febrer de 2019 es va publicar el Text refós de la Llei dels serveis de pagament i diner electrònic (Llei PSD2). El Reglament relatiu al règim jurídic dels serveis de pagament i diner electrònic i de les entitats de pagament i entitats de diner electrònic va ser aprovat el 21 de novembre de 2018.

v) Llei de sistema de garantia de dipòsits

El Principat d'Andorra va adoptar mesures equivalents a la Directiva 2014/49/EU i la Directiva 97/9/EC mitjançant l'aprovació el 13 de setembre de 2018 de la Llei 20/2018. Aquesta llei regula el Fons de Garantia de Dipòsits d'Andorra i el Pla de Compensació d'Inversors a

Andorra. Aquesta llei té com a principal objectiu establir un marc legal per garantir la protecció dels dipòsits bancaris i la compensació d'inversors en cas d'insolvència d'entitats financeres a Andorra. La llei estableix les condicions i els procediments per aquestes garanties, amb l'objectiu de protegir els interessos dels inversors i dels titulars de comptes bancaris en situacions de crisi financera o fallida d'entitats bancàries.

vi) Llei de conglomerats

La Directiva 2002/87/EU del Parlament Europeu i del Consell, se centra en la supervisió addicional de les entitats de crèdit, empreses d'assegurances i empreses d'inversió que formin part d'un conglomerat financer. Juntament amb les seves revisions i el Reglament delegat de la Comissió (UE) 2015/2303, que proporciona orientació tècnica sobre aquesta directiva, han estat incorporades a la legislació d'Andorra a través d'un projecte de llei sobre la supervisió de conglomerats financers i un reglament complementari.

Aquesta legislació té com a objectiu garantir que les entitats financeres que formen part d'un conglomerat financer estiguin sotmeses a una supervisió addicional per part de les autoritats competents d'Andorra, amb l'objectiu de garantir la seva solidesa financera i la gestió adequada dels riscos associats. El projecte de llei va ser aprovat pel Consell General d'Andorra el 20 de desembre de 2018, i la Llei 36/2018, que regula els conglomerats financers, va ser publicada al Butlletí Oficial del Principat d'Andorra el 23 de gener de 2019, entrant en vigor el 24 de gener del mateix any. El reglament de desenvolupament d'aquesta llei, que proporciona detalls i instruccions més específiques per a la seva aplicació, va ser publicat al Butlletí Oficial del Principat d'Andorra el 13 de març de 2019.

vii) Llei de solvència (CRD IV)

La Directiva 2013/36/UE del Parlament Europeu i del Consell, del 26 de juny del 2013, relativa a l'accés a l'activitat de les entitats de crèdit i a la supervisió prudencial de les entitats de crèdit i les empreses d'inversió, per la que es modifica la Directiva 2002/87/CE i es deroguen les Directives 2006/48/CE i 2006/49/CE (d'ara endavant CRD IV), i el Reglament (UE) núm. 575/2013 del Parlament Europeu i del Consell, del 26 de juny del 2013, sobre els requisits prudencials de les entitats de crèdit i les empreses d'inversió, i pel que es modifica el Reglament (UE) nº 648/2012 (d'ara endavant CRR) i d'altres reglaments que implementen normes tècniques delegades, són legislacions europees que se centren en l'accés i la supervisió prudencial de les entitats de crèdit i empreses d'inversió, amb l'objectiu de garantir la seva solidesa i gestió prudent. Aquestes legislacions europees han estat incorporades al sistema legal d'Andorra a través de diferents normatives:

- Llei 35/2018, que aborda qüestions relacionades amb la solvència, liquiditat i supervisió prudencial de les entitats bancàries i empreses d'inversió.

- Reglament de desenvolupament de la Llei 35/2018, que proporciona instruccions més detallades sobre com aplicar les normatives relacionades amb la solvència, liquiditat i supervisió prudencial d'aquestes entitats.
- Reglament d'adopció de reglaments tècnics de la UE que es poden aplicar a la solvència, liquiditat i supervisió prudencial de bancs i societats d'inversió.
- Comunicat tècnic de l'AFA núm. 247/17, que estableix que les entitats han de comunicar mensualment a l'AFA els càlculs dels requisits de capital de forma individual i consolidada.

Aquest conjunt normatiu europeu (CRD IV i CRR) és d'aplicació des del primer semestre de 2019 a totes les institucions financeres d'Andorra, incloent-hi les entitats bancàries i empreses d'inversió. Aquesta incorporació té com a objectiu assegurar que les institucions financeres operin amb una supervisió prudencial i una gestió financera adients als estàndards europeus.

viii) SEPA

El Parlament d'Andorra va aprovar la Llei de serveis de pagament i diner electrònic el 17 de maig del 2018, que va ser publicada al Butlletí Oficial del Principat d'Andorra el 13 de juny del 2018 com la Llei 8/2018. Aquesta legislació té com a objectiu principal implementar les directrius de la Directiva 2007/64/CE del Parlament Europeu i del Consell sobre serveis de pagament al mercat interior i la Directiva 2009/110/CE sobre institucions de diner electrònic. Això permet que els proveïdors de serveis de pagament d'Andorra puguin operar amb les mateixes condicions que els de la UE/EEA i reforçar la transparència en aquest àmbit.

La Llei 8/2018 també incorpora la Directiva 2015/2366/UE, coneguda com a PSD2, la qual modifica i amplia les regulacions existents sobre serveis de pagament. Això inclou les normatives relatives a la transparència i els drets i obligacions tant dels proveïdors com dels usuaris de serveis de pagament.

Per complementar aquestes lleis, es va aprovar una sèrie de reglaments, com el Reglament d'implementació de PSD, que va ser publicat el 27 de juny del 2018. Aquest reglament desenvolupa aspectes concrets de les lleis, com les normes de transparència i els requisits d'informació dels serveis de pagament.

Posteriorment, es va modificar la Llei 8/2018 amb la Llei 27/2018, la qual va ser aprovada pel Consell General el 25 d'octubre del 2018 i publicada al Butlletí Oficial del Principat d'Andorra el 23 de novembre del 2018. Aquesta modificació no només afecta la Llei 8/2018, sinó també altres lleis andorranes que regulen les entitats bancàries i financeres, incloent-hi els proveïdors de serveis de pagament.

Finalment, es va publicar un nou reglament, el Reglament d'implementació de PSD2, el 13 de novembre del 2018, que substitueix el Reglament d'implementació de PSD. Aquest nou reglament conté disposicions específiques sobre transparència i els drets i obligacions vinculats als serveis de pagament en conformitat amb les directrius de la PSD2. A més a més, PSD2 estableix que Andorra formi part de SEPA, harmonitzant els mètodes de pagament en euros i afegint els bancs andorrans a aquest sistema a partir del 5 de març del 2019. Això significa que Andorra ara comparteix un àmbit geogràfic comú amb altres països europeus per a les seves operacions de pagament en euros.

ix) Implementació Directiva mercats financers (MiFID)

D'acord amb l'article 2 de l'Acord monetari, l'AFA es va unir a l'Organització Internacional de Comissions de Valors (IOSCO) l'any 2013 i va signar un Memoràndum d'Entesa Multilateral (MoU) per formalitzar la cooperació i l'intercanvi d'informació sobre la supervisió dels mercats de valors. Més tard, l'AFA es va convertir en un membre ordinari de la IOSCO i va seguir les seves directrius.

Per complir amb les normatives de la UE, Andorra va transposar i implementar les regulacions destinades a protegir els inversors i a supervisar els mercats financers. Això es va fer mitjançant l'aprovació de la Llei 8/2013, relativa als requisits organitzatius i les condicions de funcionament de les entitats operatives del sistema financer, així com la protecció de l'inversor i altres qüestions relacionades amb els mercats financers. A més a més, es van emetre comunicats tècnics per aclarir els detalls de les obligacions de les empreses d'inversió i altres entitats financeres.

Posteriorment, es va fer una modificació a aquesta llei amb la Llei 17/2019 per incorporar altres directrius de la UE relacionades amb els serveis de pagament i altres aspectes financers. Aquesta modificació va requerir canvis en altres lleis, com el Codi Penal d'Andorra. Per culminar aquesta adaptació normativa, es va aprovar un reglament de desenvolupament que va consolidar les disposicions relatives a les obligacions de registre, i aquest reglament va entrar en vigor l'11 d'abril del 2019. En aquest procés, també es va fer un canvi en la regulació dels acords de garantia financera, que anteriorment estaven incorporats a la Llei 14/2010 i després es van integrar a la Llei 8/2013. Això es va fer seguint les directrius de la UE i va implicar petites modificacions per adaptar-se a aquestes normatives actualitzades.

x) Llei de recuperació i resolució d'entitats bancàries

La Llei 7/2021, del 29 d'abril, de recuperació i de resolució d'entitats bancàries i d'empreses d'inversió és una llei que té com a objectiu establir un marc legal per a la recuperació i resolució d'entitats bancàries i empreses d'inversió en situacions de crisi financera o manca

de solvència. Aquesta llei proporciona les eines necessàries per abordar de manera efectiva els problemes financers que puguin sorgir en aquestes entitats, amb l'objectiu de protegir els interessos dels inversors i del sistema financer en general.

En cas de crisi financera, la llei estableix les condicions i els procediments per a la resolució i la recuperació d'aquestes entitats, amb l'objectiu de minimitzar l'impacte sobre el sistema financer i garantir la continuïtat de les seves operacions essencials. Aquestes mesures poden incloure la reestructuració, la liquidació ordenada o altres accions necessàries per evitar el col·lapse d'aquestes entitats.

Aquesta llei és fonamental per assegurar la solidesa i l'estabilitat del sistema financer andorrà i per protegir els interessos dels inversors i del públic en general. També permet alinear Andorra amb els estàndards internacionals en aquest àmbit i assegurar que el sistema financer estigui ben preparat per fer front a situacions de crisi financera.

xi) Marc de prevenció i lluita contra el blanqueig de diners i el finançament del terrorisme

Els canvis en el marc regulador i fiscal d'Andorra en els darrers anys ha portat també a la necessitat d'implementar els estàndards en l'àmbit de PBC/FT, la cooperació internacional i la fiscalitat.

Particularment, els estàndards rellevants de bon govern en matèria fiscal també inclouen els estàndards internacionals del Grup d'Acció Financera Internacional o GAFI (en anglès *Financial Action Task Force* o FATF), per a la lluita contra el blanqueig de capitals i el finançament del terrorisme. El GAFI ha desenvolupat 40 recomanacions que representen els estàndards internacionals més coneguts per combatre la lluita contra el blanqueig de capitals i el finançament i són seguides per la Unitat d'Intel·ligència Financera d'Andorra (UIFAND).

La PBC/FT són una prioritat nacional que comporta l'adopció periòdica d'iniciatives legislatives considerant els estàndards adoptats per organismes internacionals com el GAFI i el Moneyval. També s'inclouen aquells compromisos de transposició normativa de la UE que deriven de l'Acord monetari entre Andorra i la UE.

En aquest sentit, la implementació adequada i efectiva dels estàndards internacionals per part d'Andorra materialitzats en les recomanacions del GAFI, són avaluats periòdicament pel Consell d'Europa, en concret, pels experts del Moneyval. L'[Annex 6](#) recull de forma detallada la cronologia d'esdeveniments rellevants entre 2009 i 2022 en relació amb el procés de transformació del marc de PBC/FT d'Andorra i en les següents línies es destaquen i expliquen els aspectes i avenços més destacats.

La implementació de les recomanacions del GAFI, així com la transposició de les disposicions de la UE, van requerir una revisió legislativa general en l'àrea del blanqueig de capitals i el finançament del terrorisme. Tots aquests requisits es van tenir en compte i es van incloure dins del marc legal actual d'Andorra, definit principalment per la Llei 14/2017, del 22 de juny, de prevenció i lluita contra el blanqueig de capitals o valors i el finançament del terrorisme.

En concordança amb l'objectiu d'Andorra d'ajustar-se als estàndards i les directrius internacionals, un pas crucial es va prendre el 2016, quan es va dur a terme una modificació del Codi Penal mitjançant un projecte de llei qualificada. Aquest projecte de llei va abordar la inclusió d'una disposició que regula la tipificació del delictes fiscal dins la Llei 9/2005, del 21 de febrer, qualificada de Codi Penal.

La primera fita important va ser l'aprovació de l'informe d'avaluació mútua de la 5a avaluació d'Andorra que va ser adoptat pel Comitè Moneyval durant la seva 54a sessió plenària, el 28 de setembre del 2017, destacant i valorant molt positivament els profunds canvis legislatius desenvolupats per Andorra en la PBC/FT, així com la tipificació del delictes fiscal.

Així mateix, l'any 2018 va marcar un avenç substancial amb l'aprovació del Reglament de Beneficiaris Efectius (UBO), que va establir requisits per a la identificació de les persones que controlen empreses i fons. Aquesta normativa estableix les pautes per aportar les dades dels beneficiaris efectius als Registres de Societats Mercantils, Associacions i Fundacions, i garanteix que aquestes dades es mantinguin actualitzades als respectius registres. A més, regula com els subjectes obligats i altres parts amb interès legítim poden accedir a aquesta informació.

Tal com s'ha explicat anteriorment, la Llei 14/2017, és una llei que té com a objectiu prevenir i combatre les activitats de blanqueig de diners o valors i el finançament del terrorisme a Andorra. No obstant això, al llarg del temps, ha experimentat diverses modificacions per mitjà de la Llei 21/2019 i la Llei 37/2021. Aquestes modificacions han introduït canvis i ajustaments en la llei original per fer-la més eficaç i actualitzada a les necessitats i estàndards internacionals en matèria de prevenció d'aquestes activitats il·lícites. En resum, les esmenes realitzades han buscat reforçar les mesures de prevenció i sanció en aquest àmbit.

El març del 2022 es va aprovar el Reglament d'Aplicació de la Llei 14/2017 que és un conjunt de normes que estableixen com les entitats financeres i altres subjectes obligats han de complir amb la Llei 14/2017 de prevenció i lluita contra el blanqueig de diners i el finançament del terrorisme a Andorra. Aquest reglament proporciona detalls sobre les obligacions, els procediments i els deures de col·laboració dels subjectes obligats per prevenir aquestes activitats il·lícites. També estableix les sancions per a la falta de compliment i les regles sobre la identificació i el registre dels beneficiaris efectius. En definitiva, ajuda a garantir que la llei es posi en pràctica de manera efectiva.

Com a darrer avenç en la matèria la Llei 14/2017, ha estat modificada per la Llei 37/2021 com a part dels esforços d'Andorra per a la implementació de la 5a Directiva del Moneyval. Aquesta modificació legislativa té com a objectiu garantir que Andorra compleixi amb els estàndards i les recomanacions internacionals en la PBC/FT, com establert pel Moneyval, i contribueixi a mantenir la seva bona reputació financera internacionalment. Així, a través d'aquestes modificacions legals, Andorra s'alinea amb les pràctiques i les normatives internacionals per abordar de manera eficaç aquestes qüestions.

En resum, el camí que Andorra ha recorregut des de la signatura de l'Acord Monetari el 2011 fins a l'actualitat en el marc financer per homologar-se i buscar la transparència ha estat absolutament excepcional. A través de la implementació de les diverses lleis i reglaments, exposades més amunt, Andorra ha demostrat un ferm compromís amb els estàndards internacionals, la transparència i la integritat del seu sistema financer. Aquesta extraordinària tasca assegura un futur més robust i fiable per al sistema financer d'Andorra, en línia amb les expectatives i les normatives internacionals. A més, el país ha dut a terme importants esforços per ajustar-se als estàndards internacionals en relació amb la PBC/FT. A través de canvis legislatius significatius, com la Llei 14/2017, i altres modificacions posteriors com les Lleis 21/2019 i 37/2021, el país ha adaptat el seu marc regulador per complir amb les recomanacions del GAFI i Moneyval. Aquests esforços han estat avaluats positivament pel Moneyval, destacant el compromís de les autoritats i els subjectes obligats en la prevenció d'aquestes activitats il·lícites. La implementació efectiva d'aquests estàndards internacionals és un testimoni del compromís d'Andorra amb la comunitat internacional per combatre el blanqueig de capitals i el finançament del terrorisme i assegurar una pràctica financera responsable a escala global.

5.2. Estratègia externa d'obertura

Durant els darrers anys Andorra està immersa en un procés d'obertura econòmica internacional que ha comportat la necessitat d'adaptació del seu marc jurídic i fiscal a l'entorn europeu i de l'OCDE, tal com i s'ha analitzat en l'apartat anterior. En tot aquest procés d'obertura, Andorra ha emprès importants reformes, necessàries per transmetre confiança i transparència internacional, alhora que ha lluitat per conservar les seves especificitats.

En aquest sentit, en el pla extern, l'obertura exterior ha tingut com a eina bàsica la liberalització de la inversió estrangera; i la voluntat de participació en el mercat interior europeu, a través de la negociació de l'acord d'associació. Aquest procés ha anat acompanyat de la necessitat de reforçament de la posició internacional del país a través de diferents mecanismes i la diversificació de la seva economia. La Taula 11 mostra de forma més visual els principals desenvolupaments en l'estratègia externa d'obertura que s'exposen de forma detallada en la segona part d'aquest capítol.

Taula 11: Resum dels avenços realitzats en l'estratègia externa d'obertura

Estratègia externa obertura	Obertura exterior	i) Modificació de la Llei d'inversions estrangeres ii) Modificació de la Llei d'immigració
	Diversificació econòmica	
	Reforçament de la posició internacional	i) Reconeixement per part d'organismes internacionals i agències de qualificació creditícia ii) Adhesió al Fons Monetari Internacional iii) Negociació de l'Acord d'associació

Font: elaboració pròpia

5.2.1. Obertura exterior

L'obertura exterior d'Andorra ha experimentat una transformació significativa, principalment impulsada per la modificació de la Llei d'Inversions Estrangeres, que ha permès una liberalització del 100% en la inversió estrangera. Aquest canvi ha estat acompanyat coherentment per modificacions en la Llei d'Immigració, que han creat un entorn més favorable per a l'arribada de talent internacional i professionals qualificats, afavorint així la creació de nous negocis i la diversificació de l'economia andorrana. Aquestes mesures reflecteixen l'estratègia d'Andorra per fomentar la inversió i la innovació com a factors clau per al seu creixement econòmic i la seva integració més completa en l'escenari econòmic i comercial internacional.

i) Modificació de la Llei d'inversions estrangeres

La modificació de la Llei d'Inversions Estrangeres d'Andorra va ser un pas important dins del procés d'obertura econòmica i adaptació a les normatives internacionals que va experimentar Andorra en els darrers anys. Aquesta llei, coneguda com la **Llei 10/2012, del 21 de juny, d'inversió estrangera al Principat d'Andorra**, va ser promulgada el 21 de juny de 2012 i va entrar en vigor l'1 de gener de 2013.

Abans del 2008, no hi havia una legislació específica sobre inversió estrangera a Andorra. Andorra havia mantingut una política econòmica i financera força aïllada i controlada, amb un alt grau de regulació estatal en molts aspectes de la vida econòmica del país. La inversió estrangera estava subjecta a unes normatives i restriccions específiques establertes per les autoritats andorranes, però no hi havia una llei d'inversió estrangera com tal.

Aquesta falta d'una llei específica sobre inversió estrangera va contribuir a la manca de claredat i transparència en les regulacions i procediments relacionats amb les inversions estrangeres a Andorra. Les autoritats andorranes podien utilitzar la seva discreció per aprovar

o denegar inversions estrangeres en funció dels interessos nacionals i les polítiques econòmiques vigents.

No obstant això, va aparèixer la primera llei que regulava la inversió estrangera, tot i que amb altes restriccions, la Llei 2/2008 va ser un primer pas significatiu en la creació d'un marc legal específic per a la inversió estrangera a Andorra, i va establir les bases per a regulacions més clares i procediments més estructurats en aquest àmbit. La Llei 10/2012, que va arribar més endavant, va continuar en aquesta línia d'obertura a la inversió estrangera i va simplificar molts procediments relacionats amb la creació d'empreses i les inversions estrangeres a Andorra.

Aquesta reforma legal en 2012 va ser una resposta directa a la necessitat d'Andorra de flexibilitzar el marc regulador del país per atreure IED i adaptar-se al mercat i les expectatives internacionals en aquest àmbit.

Segons s'indica en l'exposició de motius de la llei, aquesta s'inspira en el reconeixement de la inversió estrangera privada com una eina estratègica per estimular el creixement econòmic i atraure l'emprenedoria, el talent, la innovació i el coneixement. Aquesta perspectiva està en consonància amb les directrius de l'OCDE, que posa de manifest com la inversió estrangera, especialment la IED, pot impulsar el creixement, augmentar la productivitat i millorar l'eficiència en l'ús dels recursos del país receptor. A més a més, l'obertura a la inversió estrangera pot portar a la diversificació de l'economia, la millora de la competitivitat en sectors existents i la difusió de bones pràctiques en gestió d'empreses, així com la transferència de tecnologia i la formació de programes.

El Principat d'Andorra s'ha unit a aquesta tendència i ha impulsat una sèrie de mesures per atraure inversors i empreses estrangeres, com la liberalització d'algunes activitats i la signatura de CDI. No obstant això, s'ha reconegut la necessitat de reformes estructurals per assolir els objectius previstos, especialment en un context econòmic desafiador. La liberalització de les inversions estrangeres busca posicionar l'economia andorrana en un marc competitiu i atractiu per a nous sectors i empreses, contribuint a un creixement econòmic més dinàmic i a una major prosperitat.

Així, la liberalització al 100% de la inversió estrangera en tots els sectors de l'economia, s'ha utilitzat com a eina clau per a reactivar i diversificar l'economia del país. En aquest sentit, la Llei 10/2012 es desenvolupa en un context de crisi econòmica amb la intenció de cercar un espai més ampli per al progrés i la competitivitat atraient inversions i potenciar a les empreses com a motor del desenvolupament econòmic gràcies a l'alt valor afegit que aporten.

Tal com s'expressa en l'exposició de motius de la llei "la inversió estrangera privada a Andorra s'ha convertit en una eina estratègica en la política per formenter el creixement econòmic

impulsada pels estats, que busquen la captació d'aquests recursos per atreure l'emprenedoria, el talent, la innovació i el coneixement" (exposició de motius, Llei 10/2012, del 21 de juny, d'inversió estrangera al Principat d'Andorra).

En aquest mateix sentit, l'OCDE destaca la influència de la IED manifestant que aquesta influeix en el creixement i augmenta la productivitat i l'eficàcia en l'ús dels recursos del país receptor permetent "la diversificació de l'economia, la creació de nous sectors econòmics i l'augment de la competitivitat dels ja existents". Alhora ajuda a la difusió de les bones pràctiques empresarials, difusió i transferència de la tecnologia, implantació de programes d'informació i increment d'ingressos fiscals.

La Llei 10/2012 té un impacte en diversos àmbits rellevants, que s'exposen tots ells a continuació.

Primer, en la liberalització de les inversions estrangeres. En primer lloc, es liberalitzen les inversions estrangeres a tots els sectors de l'economia andorrana. Això significa que les empreses andorranes poden tenir fins a un 100% de capital estranger, eliminant les restriccions que limitaven la participació estrangera. La limitació de la propietat estrangera a dos pisos o apartaments per persona física estrangera i l'exigència de vincular aquesta inversió amb una activitat empresarial específica en cas d'inversions en béns immobles realitzades per societats andorranes amb majoria de capital estranger també s'han eliminat.

Segon, en els drets econòmics de les persones físiques. En segon lloc, la Llei aborda els drets econòmics de les persones físiques que resideixen a Andorra. Estableix que aquests drets s'adquireixen mitjançant l'obtenció de la seva residència legal al Principat. Això significa que ja no es requereix residir durant vint anys per a l'exercici de determinades activitats professionals per part de no nacionals. Tanmateix, es requereix que aquesta residència sigui efectiva i permanent, i s'estableix el criteri de reciprocitat. Això vol dir que es permet l'exercici d'una professió liberal a Andorra per part de no nacionals sempre que el país d'origen del sol·licitant permeti als nacionals andorrans exercir la mateixa professió en el seu territori.

Aquesta llei a banda de liberalitzar la inversió estrangera al 100% en tots els sectors, va acompanyada de la simplificació del procés de creació d'empreses, permetent l'agilització del mercat obrint la porta al talent i al capital estranger, amb la finalitat de "revifar i consolidar l'economia d'Andorra per la via de la diversificació, la competitivitat, el foment de la iniciativa, la innovació i l'ús racional del diferencial fiscal" (Pou, 2020).

ii) Modificació de la Llei d'immigració

En consonància amb el procés d'obertura econòmica d'Andorra, el 2012 es va aprovar la Llei d'Immigració atenent les noves i variades realitats dels estrangers que desitgen establir-se a

Andorra en qualitat de residents (Decret legislatiu del 26-03-2014 de publicació del text refós de la Llei 9/2012, del 31 de maig, de modificació de la Llei qualificada d'immigració.

L'atracció d'inversió i talent ha donat fruit a la necessària modificarem els criteris d'atorgament de residència tant per a professionals amb projecció internacional com per a persones sense activitat econòmica amb rendes elevades.

La llei d'immigració preveu dos tipus de residència: les residències actives i passives. Dins de cada tipus de residència, es desenvolupen diferents opcions en funció de la seva relació amb el marc econòmic i laboral andorrà.

Per una banda, el permís de **residència activa** permet l'estada juntament amb la realització d'una activitat laboral, sigui per compte propi o d'altri. En el cas de la residència per compte d'altri s'ha de treballar en una empresa andorrana, establint la residència al Principat de forma efectiva almenys durant cent vuitanta-tres dies. En el cas de la residència per compte propi, els requisits són establir la residència principal a Andorra, que ha de ser efectiva a l'almenys cent vuitanta-tres dies a l'any, exercint una activitat per compte propi, formant part del consell d'administració de la societat i posseint almenys un 10% del capital social. En els dos casos, cal demostrar documentalment que és propietari o llogater d'un habitatge. Aquest permís per viure a Andorra té una vigència d'un any, que pot ser renovat tres vegades per períodes de dos anys. Després d'aquests set anys, el permís de residència passa a renovar-se cada deu anys. Aquestes condicions són aplicables també en els permisos obtinguts per treballar per compte d'altri.

D'altra banda, pel que fa al permís de **residència passiva**, és per aquells que només volen viure a Andorra, sense tenir l'opció de treballar-hi. A banda dels requisits habituals cal també certificar que es disposa d'ingressos o patrimoni suficients per subsistir sense treballar en sòl andorrà. En aquest cas s'ha d'establir la residència principal a Andorra de forma efectiva almenys cent vuitanta-tres dies a l'any. Existeixen diferents tipus:

- **La residència sense activitat lucrativa** per a empresaris que desitgin gestionar les seves inversions i el seu negoci internacional des d'Andorra, sense intervenir en cap activitat al territori andorrà.
- **La residència per a professionals amb projecció internacional**, que implica que la seu principal de l'empresa ha d'estar a Andorra i aquesta ha de comptar amb un màxim d'una persona contractada en règim laboral i com a mínim el 85% dels seus serveis prestats s'han de prestar fora del territori andorrà.
- **La residència per raons d'interès científic, cultural o esportiu**, que s'atorga a investigadors, artistes o esportistes que volen dur a terme la seva activitat sense ànim de lucre a Andorra i que puguin acreditar aquest coneixement.
- **La residència per ingrés en centres geriàtrics privats o per ingrés en centres de cures mèdiques o terapèutiques privats**, que autoritza a residir al país durant la vigència de

l'autorització en un centre geriàtric privat o en un centre de cures mèdiques o terapèutiques privat durant almenys noranta dies per any natural, sense exercir-hi cap activitat laboral o professional.

En definitiva, la transformació significativa que ha experimentat l'obertura exterior d'Andorra, impulsada principalment per la modificació de la Llei d'Inversions Estrangeres, ha marcat un punt d'inflexió crucial en el desenvolupament econòmic i la integració internacional del país. Aquest canvi ha estat acompanyat de manera coherent per modificacions paral·leles en la Llei d'Immigració, creant un entorn més propici per a l'arribada de talent internacional i professionals qualificats. La integració coherent d'aquestes dues lleis ha creat un entorn sinèrgic que no només afavoreix la inversió estrangera i la diversificació econòmica, sinó que també contribueix a la creació d'un teixit social i empresarial més ric i dinàmic. Ambdues s'han convertit en pilars fonamentals de l'estratègia d'Andorra per posicionar-se com un jugador actiu en l'escenari global, fomentant la innovació, la competitivitat i el creixement sostenible. Aquestes reformes no només han estat un impuls per al present, sinó que estableixen les bases per a un futur econòmic més robust i integrat en la comunitat internacional.

5.2.2. Diversificació econòmica

Des del 2009, Andorra ha estat immersa en un programa de reformes destinat a diversificar la seva economia. Aquesta iniciativa ha estat impulsada pels successius governs del país, i té com a objectiu principal modernitzar i adaptar l'ordenament jurídic andorrà als estàndards europeus i internacionals. Aquesta adaptació és essencial perquè Andorra pugui participar de manera més activa i efectiva en el mercat interior de la UE i altres mercats globals i reduir la dependència del turisme, diversificant el model econòmic per aconseguir una major resiliència davant les turbulències econòmiques.

La diversificació econòmica d'Andorra ha estat un objectiu central en els darrers anys i ha consistit a expandir i desenvolupar els sectors econòmics més enllà de la seva dependència històrica en els sectors tradicionals del turisme i els serveis bancaris. Aquesta diversificació es va fer necessària per assegurar la sostenibilitat econòmica i reduir la vulnerabilitat del país davant de canvis econòmics i crisis internacionals. En aquest context, Andorra ha establert una clara aposta per la diversificació econòmica a través d'onze sectors prioritaris. Aquests sectors inclouen àmbits com la tecnologia *blockchain*, *fintech*, comerç electrònic i ports electrònics, salut i benestar, biotecnologia, esport, educació, producció audiovisual, tecnologies verdes (*GreenTech*) i l'agricultura. Andorra està treballant en el desenvolupament de marcs legals sòlids per a aquests sectors, amb l'objectiu de convertir-se en una destinació atractiva per a inversors i empreses innovadores. Cada sector està dissenyat amb l'objectiu de promoure la innovació, la sostenibilitat i la resiliència, creant un teixit econòmic més robust i competitiu.

En el món de la tecnologia emergent, Andorra està treballant activament en l'adopció de la tecnologia *blockchain*. Mitjançant projectes de llei específics, el país busca regular aquesta tecnologia i establir-se com un referent en innovació, amb la possibilitat de convertir-se en un "*sandbox* regulador" per a empreses d'aquest sector. Aquesta aposta per la *blockchain* no només demostra el compromís d'Andorra amb la modernització, sinó també la seva voluntat d'atraure empreses innovadores.

Paral·lelament, la tecnologia *fintech* juga un paper destacat en la diversificació econòmica. Projectes de llei específics tenen com a objectiu establir un marc legal robust que afavoreixi la innovació en el sector financer, amb l'esperança d'atraure empreses *fintech* i crear un entorn propici per al desenvolupament d'iniciatives novadores.

En el terreny del comerç electrònic i els ports electrònics, el país està impulsant una modernització destinada a crear un entorn favorable per a les empreses digitals. Aquesta iniciativa inclou millores en la infraestructura per suportar el comerç electrònic i l'establiment de ports electrònics per facilitar transaccions comercials.

La salut i el benestar també són sectors clau on la digitalització dels serveis de salut pren protagonisme. Mitjançant l'ús de noves tecnologies, Andorra aspira a millorar l'eficiència del sistema sanitari i augmentar la qualitat de vida de la població. Una iniciativa destacada en aquest camí és l'associació Andorra Health Destination. Aquesta iniciativa, impulsada i recolzada per Andorra Business, té com a objectiu principal posicionar el país com a destí de salut i benestar en l'àmbit mundial. Una peça clau d'aquesta iniciativa és el desenvolupament d'un parc tecnològic especialitzat en recerca mèdica i biotecnologia. Aquest parc, concebut com un focus d'innovació, busca fomentar la col·laboració internacional i establir Andorra com a centre de referència en tecnologies mèdiques avançades. L'atractiu turístic també forma part integral d'aquesta estratègia, amb l'objectiu de convertir el Principat en un destí de salut i benestar. A més, la digitalització dels serveis de salut és una altra dimensió essencial de la iniciativa que a través de projectes innovadors, busca millorar l'accessibilitat i l'eficiència dels serveis de salut mitjançant l'adopció de tecnologies com la telemedicina i la gestió electrònica de registres. Finalment, la col·laboració internacional en recerca mèdica també és un pilar fonamental, amb l'objectiu de connectar Andorra amb centres d'investigació d'alt nivell. En aquesta línia, per garantir la preparació dels professionals de la salut davant els reptes de la salut digital, s'han posat en marxa programes de formació específics. Això assegura que Andorra no només adopti les darreres tecnologies, sinó que també posi en pràctica les millors pràctiques en l'atenció sanitària.

Així mateix, la biotecnologia, considerada una àrea estratègica, és suportada per projectes com la creació d'un parc tecnològic que fomenti la recerca mèdica i altres aplicacions

biomèdiques. Això reflecteix la voluntat d'Andorra de destacar en el camp de la biotecnologia i la investigació mèdica.

En el sector esportiu, Andorra busca consolidar-se com un centre per a esports. La creació d'ecosistemes innovadors té com a objectiu atraure talents esportius i convertir-se en un destí destacat per a esdeveniments esportius internacionals. L'entitat Andorra Esports Clúster és una de les iniciatives més rellevants que té com a objectiu principal impactar positivament Andorra posicionant-lo com a referent en esports a la muntanya. A través de diferents iniciatives i col·laboracions, aquest clúster busca augmentar la competitivitat de les empreses vinculades als esports a la muntanya, alhora que manté un compromís essencial amb les persones i el medi ambient.

L'educació és un altre àmbit clau, amb un enfocament en el desenvolupament d'ecosistemes educatius innovadors per atraure estudiants internacionals i fomentar la investigació. Amb un enfocament en l'educació superior, s'han establert col·laboracions amb institucions acadèmiques prestigioses per enfortir la reputació acadèmica del país. Especialitzant-se en àrees com la tecnologia i la innovació, les institucions educatives preparen professionals per afrontar les demandes dels sectors emergents. La promoció de l'esperit emprenedor des de les etapes primerenques i les col·laboracions amb el sector privat garanteixen que els estudiants estiguin ben preparats per contribuir a la diversificació econòmica. A més, les institucions educatives adapten els plans d'estudi per oferir formació especialitzada en sectors emergents com la tecnologia *blockchain*, *fintech* i biotecnologia. Aquests esforços es complementen amb el desenvolupament de centres d'innovació i recerca, facilitant la col·laboració entre estudiants, investigadors i empreses per generar solucions novadores i contribuir al creixement econòmic.

La producció audiovisual juga un paper important, amb projectes legislatius orientats a obrir portes a sectors emergents com el *fintech*. Això reforça la visió d'Andorra com a hub de producció i distribució de contingut audiovisual.

Les tecnologies verdes (*GreenTech*) ocupen un lloc destacat en la visió d'Andorra, amb plans per crear una Zona Franca que promogui el comerç en línia i serveixi com a districte tecnològic. Aquest compromís amb la sostenibilitat és fonamental per a la construcció d'una economia més ecològica. Les accions concretes en aquest àmbit inclouen el desenvolupament de projectes d'investigació i innovació centrats en solucions tecnològiques que promoguin la sostenibilitat. Andorra està apostant per la creació de parcs tecnològics que se centrin en àrees com l'energia renovable, la gestió eficient dels recursos naturals i altres sectors relacionats amb la tecnologia verda. La col·laboració amb institucions internacionals i empreses especialitzades en *GreenTech* és una part essencial d'aquesta estratègia, permetent la transferència de coneixements i tecnologies avançades cap a Andorra. A més, es fomenta la participació en xarxes internacionals que faciliten la connectivitat amb experts en

sostenibilitat i *GreenTech* a escala global. Amb un enfocament proactiu, Andorra està creant un entorn propici per a la innovació en el camp de les tecnologies verdes. Això inclou el suport actiu a empreses emergents dedicades a solucions sostenibles i la implementació de polítiques que incentivin la transició cap a pràctiques més ecològiques en diversos sectors econòmics.

Finalment, l'agricultura es presenta com un sector crucial, amb projectes destinats a la seva modernització i sostenibilitat. Aquests esforços tenen com a objectiu augmentar l'eficiència i fomentar pràctiques agrícoles més respectuoses amb el medi ambient. La diversificació econòmica d'Andorra també contempla el sector agrícola com a element crucial per a la seva estratègia de creixement. Amb una orientació cap a la sostenibilitat i la producció local, Andorra està fomentant la modernització i la innovació en l'agricultura per millorar la seva productivitat i diversificar les fonts de renda. Andorra està implementant pràctiques agrícoles més eficients i sostenibles, incloent-hi l'ús de tecnologies avançades per a la gestió de cultius, el control de la qualitat dels aliments i la millora de les tècniques de conreu. Aquest enfocament busca no només garantir la seguretat alimentària sinó també crear noves oportunitats de negoci en el sector agrícola. La promoció de l'agricultura ecològica i la producció de productes de qualitat superior és una part integral d'aquesta estratègia. Andorra està fomentant la col·laboració entre els agricultors locals, les institucions de recerca i altres actors del sector per millorar la competitivitat i la sostenibilitat de la producció agrícola. Amb l'objectiu de diversificar encara més el sector agrícola, Andorra està explorant l'ús de tecnologies verdes i pràctiques agrícoles innovadores. Aquesta iniciativa busca no només millorar la productivitat sinó també crear nous mercats i àmbits d'aplicació per als productes agrícoles andorrans.

Aquests onze sectors s'entrellacen per teixir una estratègia completa de diversificació econòmica. A través d'aquesta iniciativa, Andorra busca construir una economia versàtil, adaptada als reptes i oportunitats emergents del segle XXI.

Diversos organismes treballen de manera coordinada per implementar polítiques, programes i projectes que impulsin la diversificació econòmica, fomentant la innovació i creant un entorn favorable per al desenvolupament sostenible de diversos sectors a Andorra. El Ministeri de Presidència, Economia i Empresa té un paper clau en el disseny i la implementació de polítiques econòmiques destinades a la diversificació. Coordina els esforços per promoure sectors estratègics i millorar la competitivitat de l'economia andorrana. Cal destacar Andorra Business, que com entitat privada té com a objectiu promoure Andorra com a destinació d'inversió i negoci. Col·labora amb altres institucions per facilitar la internacionalització d'empreses, connectar amb inversors i promoure oportunitats de negoci. També Andorra Recerca i Innovació (AR+I) com a entitat privada d'interès públic que es dedica a crear coneixement i trobar solucions innovadores per abordar els desafiaments actuals i futurs, tant en l'àmbit local com global. Aquesta fundació segueix un model que es fonamenta en la

sinergia de quatre àrees clau: muntanya, sostenibilitat, societat i tecnologia. A més, posa un fort èmfasi en la transferència d'aquests coneixements i solucions cap al món pràctic, contribuint a la millora i el progrés en aquestes àrees d'influència. Finalment, Andorra Digital, és una iniciativa que introdueix la digitalització com a palanca de transformació en els àmbits públic i privat, amb un focus especial en el creixement i la innovació. A través del programa de digitalització d'empreses d'Andorra, basat en tres pilars fonamentals (digitalització, sostenibilitat i innovació), té com a objectiu fomentar les inversions i impulsar el desenvolupament empresarial.

En definitiva, la diversificació econòmica d'Andorra ha estat fonamental per al seu procés d'adaptació als canvis globals i per a la creació d'una economia més sòlida i resistent. El país va reconèixer la necessitat de no dependre exclusivament del turisme i els serveis bancaris, ja que aquests sectors podrien ser volàtils i vulnerables a les turbulències econòmiques mundials. Per aconseguir aquesta diversificació, Andorra va posar en marxa una sèrie de polítiques i estratègies destinades a atraure inversors estrangers i empreses internacionals. Això ha implicat la creació d'un marc regulador més obert i atractiu per a la inversió estrangera, incloent-hi la liberalització de les restriccions a la propietat estrangera i l'eliminació de barreres a la inversió en sectors diversos. També ha estat necessària la modernització de la infraestructura i les regulacions per acomodar les noves empreses i sectors. A més, s'ha apostat per àmbits emergents i estratègics. Aquest enfocament cap a la diversificació ha estat crucial per garantir la resiliència econòmica d'Andorra davant dels reptes del món actual i assegurar un futur econòmic més estable i sostenible pel país.

5.2.3. Reforçament de la posició internacional

La prioritat d'Andorra ha estat situar-se en una posició la més competitiva possible dins del marc d'una economia globalitzada, plenament compromesa amb la transparència i homologada amb els estàndards internacionals, al mateix temps que continua millorant el marc legal i garanteix la igualtat d'oportunitats.

Andorra està vivint una transformació del seu model econòmic amb l'objectiu d'orientar al país cap a un centre de prestació de serveis internacional dotat de tots els mitjans (jurídics i fiscals) per competir lleialment en un món globalitzat gràcies al reforçament de la seva posició internacional **(Colell, Jordi i Vilallonga, 2019)**.

La feina feta per Andorra ha estat destacada i, en alguns casos avaluada, per diversos organismes internacionals i entitats. Així, aquests reconeixements i avaluacions han estat fonamentals per a la consolidació de la imatge d'Andorra com a destí atractiu per a la inversió estrangera i com a actor rellevant en el context econòmic internacional.

- i) Reconeixement per part d'organismes internacionals i agències de qualificació creditícia

Tal com s'ha analitzat anteriorment un moment clau va ser el juny del 2017 quan l'OCDE va premiar els esforços d'Andorra i el va incloure en la llista dels països més transparents del rànquing del Global Fòrum sobre Transparència i Intercanvi d'Informació fiscal.

En aquesta mateixa línia, la UE també va tenir en compte les conclusions del FHTP en la seva actualització de la llista de països considerats com no cooperants en matèria fiscal. En conseqüència, el 5 de desembre de 2018 la UE va publicar l'exclusió d'Andorra de la llista grisa de països no cooperants en matèria fiscal (ABA, 2019).

En **matèria financera i fiscal** a continuació es destaquen alguns dels aspectes més rellevants en el seu reforçament i les dates clau (Taula 12).

Taula 12: Avenços en matèria financera i fiscal

Data	Esdeveniment
28 de juny de 2017	L'OCDE premia els esforços d'Andorra i l'inclou en la llista dels països més transparents del rànquing del Global Fòrum sobre Transparència i Intercanvi d'Informació Fiscal.
5 de desembre de 2017	Andorra supera l'examen de la UE i no forma part de la llista de països no-cooperants
15 de novembre de 2018	L'OCDE avala els canvis fets per Andorra i reconeix que no té règims fiscals potencialment perjudicials (Projecte BEPS Acció 5)
5 de desembre de 2018	La UE considera Andorra un país plenament cooperador en matèria fiscal i l'exclou de la llista grisa
1 de març de 2019	Andorra passa a formar part de la zona SEPA
12 de novembre de 2019	2a ronda de la fase 2 de l'avaluació del Global Fòrum: l'OCDE reconeix les millores en transparència i intercanvi d'informació fiscal i augmenta la nota del país a <i>largely compliant</i> .

Font: elaboració pròpia

En matèria **prevenció i lluita contra el blanqueig de diners i el finançament del terrorisme** a continuació es destaquen alguns dels aspectes més rellevants en el seu reforçament i les dates clau (Taula 13).

Taula 13: Avenços en matèria PBC/FT

Data	Esdeveniment
14 de setembre de 2015	Andorra aprova la 4a avaluació del Moneyval i passa a la 5a avaluació
28 de setembre de 2017	El plenari del Moneyval aprova l'informe de la 5a avaluació d'Andorra. El 14 de novembre del 2017 el Moneyval va publicar l'informe de la 5a Avaluació d'Andorra. L'informe destacava i valorava molt positivament els canvis legislatius profunds duts a terme al Principat en la PBC/FT, així com en la tipificació del delictes fiscal.
6 de desembre de 2018	El plenari del Moneyval aprova el 1r informe de progrés de la 5a avaluació d'Andorra.
5 de desembre de 2019	El plenari del Moneyval aprova el 2n informe de progrés de la 5a avaluació d'Andorra.

Font: elaboració pròpia

En aquest sentit, la confiança en el sector bancari andorrà es veu enfortida pels darrers informes de Moneyval que destaquen la feina feta per Andorra en matèria de prevenció del blanqueig, i la consideració com a país cooperant segons l'ECOFIN (**ABA, 2019**).

Les **agències de qualificació creditícia** privada també han destacat els avanços fets per Andorra al llarg dels últims anys a través de les seves avaluacions periòdiques, que es poden trobar de forma detallada en l'Annex 7. Aquests desenvolupaments i progressos s'han destacat en les avaluacions periòdiques realitzades per aquestes tal com es pot remarcar en la Taula 14 on es destaquen algunes de les observacions i valoracions efectuades per les agències de qualificació.

Taula 14: Trets destacats dels informes de les agències de qualificació entre 2017 i 2022

Agència de qualificació	Data de publicació de l'informe	Aspectes a destacar de l'informe
Standard and Poor's	12.05.2023	Standard&Poor's millora el ràting d'Andorra, situant-lo a BBB+/A-2 amb una perspectiva que passa d'estable a positiva. Aquesta millora es basa en superàvits fiscals, reducció del deute, creixement econòmic resilient i polítiques d'estabilitat. Així mateix, es té en compte que el Govern està compromès amb reformes estructurals, com els mecanismes d'emergència financera i la reforma del sistema pensions i considera que l'Acord d'Associació reforçarà la supervisió financera. També indica que la millora en la producció de dades millora la confiança en la posició exterior d'Andorra.
	15.01.2021	En aquesta avaluació l'agència internacional ressalta especialment l'entrada del Principat a l'FMI el mes d'octubre de 2020 com un "punt d'ancoratge econòmic i pressupostari que permet, a més, contribuir a la resiliència econòmica del país" i recull positivament la voluntat del Principat d'assolir un acord d'associació amb la UE, així com els esforços

		fets els darrers anys per tal d'adaptar-se als estàndards internacionals de supervisió financera.
	19.01.2019	En la nota feta pública per S&P els avaluadors destaquen el creixement econòmic del Principat, l'evolució positiva del PIB real i l'aplicació de polítiques fiscals prudentes. Igualment, el convenciment de què futurs executius continuaran amb l'agenda de reformes d'Andorra i el procés de negociació amb institucions internacionals.
	27.01.2017	L'anàlisi de l'economia nacional i de les perspectives de futur feta per Standard & Poor's és positiva "pel compromís del Govern amb l'agenda de reformes, l'expectativa d'una recuperació econòmica gradual i l'estabilització del sistema financer un cop s'ha culminat amb èxit la resolució del cas Banca Privada d'Andorra". L'agència destaca que l'entrada en vigor de l'intercanvi d'informació "és un pas positiu endavant en la convergència de la legislació andorrana amb les pràctiques internacionals i ajuda en les negociacions que el Principat manté amb la Unió Europea per a un acord d'associació".
Fitch	08.07.2022	Fitch situa Andorra amb la qualificació A- amb perspectiva estable, oferint la millor nota d'ençà que l'agència va començar a avaluar el Principat l'any 2015, basant aquesta qualificació en la millora de les finances públiques, així com la reducció del percentatge del deute respecte al PIB en relació amb les previsions a principi d'any
	01.08.2020	En aquesta avaluació l'agència destaca el procés d'adhesió a l'FMI que afavorirà el fet de disposar d'una xarxa de seguretat financera i alhora millorar la transparència i homologació de les dades estadístiques del país.
	09.02.2019	Fitch destaca "un elevat PIB per càpita, l'estabilitat política i una política fiscal prudent" alhora que té en compte l'acceleració que s'està duent des del Principat en l'alineació amb els estàndards internacionals de regulació financera i de transparència fiscal i posa èmfasi en la retirada/sortida d'Andorra de la llista de la UE de jurisdiccions fiscals no cooperatives.
	24.02.2017	L'agència de qualificació reconeix els avenços fets pel sistema financer en el seu camí cap a la transparència, particularment en la seva alineació amb l'acord d'intercanvi automàtic d'informació en matèria fiscal signat entre el Principat d'Andorra i la UE i l'adopció de la normativa comptable europea NIIF-UE.

Font: elaboració pròpia a partir dels informes de les agències de qualificació Fitch i Standard and Poor's

ii) Adhesió al Fons Monetari Internacional

Seguint la senda de transformacions i progressos que el Principat d'Andorra ha experimentat en els darrers anys, amb un fort enfocament en la transparència, l'homologació i una creixent integració a l'escenari internacional, l'octubre del 2020, Andorra va adquirir la seva condició de membre número 190 d'un organisme internacional de gran rellevància (**ABA, 2022**). Aquest pas va reflectir la voluntat del país de no només adaptar-se als estàndards globals, sinó també de contribuir activament a la comunitat internacional i col·laborar en els reptes econòmics i socials que es plantegen mundialment. Aquesta integració va marcar una fita

significativa en el camí d'Andorra cap a una major cooperació i influència a l'arena internacional.

L'adhesió d'Andorra a l'FMI ha suposat, per una banda, una millora del reconeixement internacional i homologació internacional, per una altra, l'accés a assistència tècnica i formació per part de l'organisme en àrees com l'estadística macroeconòmica, la supervisió financera, la lluita contra el blanqueig de diners i la política pressupostària, i finalment, tenir accés a finançament d'emergència en cas de necessitat. Cal també destacar que l'accés ha suposat un esdeveniment destacat i reconegut per part de les agències de ràting, tal com havien expressat en nombroses ocasions les agències de qualificació en les seves avaluacions prèvies a aquesta adhesió que es considerava necessària per part d'aquestes.

iii) Negociació de l'Acord d'associació

Xavier Espot, en el seu discurs d'investidura com a Cap de Govern d'Andorra el 14 de maig de 2019 davant del Consell General d'Andorra, va destacar la importància cabdal de l'acord d'associació per al futur del Principat, i el va considerar la clau de volta del nou model de desenvolupament econòmic i social andorrà, com a mostra, destacava que "una participació en el mercat interior que, al meu entendre, és la clau de volta del nou model de desenvolupament econòmic i social, és la porta d'entrada de nous sectors productius, basats en la innovació i el valor afegit, i també representa un marc estable per a totes les persones i empreses que vulguin treballar des d'Andorra cap al món."

"Andorra considera que l'estratègia d'acostament cap a la UE forma part d'una estratègia global de reformes internes, d'obertura econòmica i d'adaptació a les pràctiques internacionals" (Pou, 2014, p.28). És per això que l'estratègia global d'obertura econòmica i homologació internacional, està en consonància amb la intensificació de les relacions entre Andorra i la UE durant els últims anys i la voluntat de participació del Principat al mercat interior europeu, amb l'objectiu de trobar noves oportunitats i crear nous sectors d'activitat.

Andorra ha seguit una estratègia d'acostament a la UE gradual i progressiva, sempre intentant mantenir les seves especificitats econòmiques i la identitat política del país. Aquest procés d'acostament ha estat estructurat en tres fases diferenciades, tal com explica **Victor Pou (2014)**.

La primera fase, basada en la firma de l'Acord d'unió duanera de 1990, en vigor des de 1991. La segona fase, l'Acord de cooperació (signat el 2004 i en vigor des del 2005) juntament amb l'Acord sobre fiscalitat de l'estalvi (2004) i uns arranjaments complementaris (declaració comuna d'intencions, passatge de fronteres i un nou article en el projecte del tractat constitucional de la UE, recollit més tard en el vigent Tractat de Lisboa), sobre els estats de petita dimensió territorial en què s'estableixen tres criteris aplicables a Andorra: relacions i

acords específics, petit territori i proximitat, a més de l'Acord monetari (2011). La última base que s'ha basat en l'accés progressiu d'Andorra al Mercat Interior Europeu –per iniciativa andorrana– i a la revisió de l'acord sobre fiscalitat de l'estalvi del 2004 –per iniciativa de la UE–.

En el marc d'aquesta tercera fase, el desembre del 2014, el Consell de la UE va adoptar un mandat per a negociar un o més acords d'associació amb Andorra, Mònaco i San Marino, per tal d'afavorir la participació dels països petits al mercat únic de la UE, respectant les seves especificitats, d'acord amb la declaració 3 de l'article 8 del Tractat de la UE (Tractat de Lisboa), que diu així: "la Unió desenvoluparà amb els països veïns relacions preferents, amb l'objectiu d'establir un espai de prosperitat i de bon veïnatge basat en els valors de la Unió i caracteritzat per unes relacions estretes i pacífiques basades en la cooperació. A efectes de l'apartat anterior, la Unió podrà celebrar acords específics amb els esmentats països. La Unió tindrà en compte la situació particular dels països de petita dimensió territorial que mantinguin amb ella relacions específiques de proximitat". El seu nivell d'accés al mercat hauria de poder-se comparar, quan correspongui, amb el que gaudeixen els estats membres de l'Espai Econòmic Europeu.

En la pretensió d'aconseguir una relació més pròxima amb Europa, s'han succeït des dels anys 90 una sèrie de pactes entre Andorra i la UE (Taula 15). El procés d'obertura demanda l'accés a un mercat més ampli, i l'aprofitament de les llibertats comunitàries resulta atractiu per aquest propòsit. La voluntat de pertinença al mercat interior europeu implica no només l'acostament dels sistemes fiscals i la competitivitat de l'economia andorrana, sinó que també ofereix la possibilitat d'assolir majors nivells de diversificació.

Taula 15: Marc jurídic de les relacions del Principat d'Andorra amb la UE

1990	Acord Comercial amb la Comunitat Europea sobre Unió Duanera deixant fora els productes agrícoles i els seus desenvolupaments.
1997	Protocol veterinari
2004	Acord de Cooperació
2004	Acord sobre fiscalitat de l'estalvi
2011	Protocol de mesures de seguretat
2012	Acord monetari (negociacions començades el 2004)

Font: elaboració pròpia

Per tant, l'objectiu fonamental d'aquest acord és obrir i diversificar l'economia mitjançant l'aproximació a Europa basada en la participació en el mercat interior europeu, que ha d'obrir noves oportunitats a empresaris, professionals i estudiants (**Pou, 2020**).

El turbulent context normatiu resultant de les mesures adoptades per combatre l'evasió fiscal ha afectat països com Andorra que, a tal efecte, després d'un intens procés de reformes (nou marc legal i regulació del sistema financer) i la firma d'acords fiscals (CDI i TIEA), Andorra ha aconseguit adaptar-se als estàndards internacionals fruit de recomanacions de diversos organismes internacionals, aconseguint l'eliminació de la seva consideració com paradís fiscal.

A tall de conclusió, l'evolució d'Andorra constitueix un cas paradigmàtic de l'evolució d'aquest tipus de territoris. Actualment, es troba en la culminació d'un procés d'obertura econòmica, i homologació a Europa, que li ha permès superar el seu proteccionisme, obtenir consolidar l'acolliment de l'IED i millorar la seva imatge en l'exterior evitant la seva consideració com a paradís fiscal, i evitant les repercussions negatives derivades d'aquesta consideració i les mesures en contra dels paradisos establertes per organismes internacionals en el seu objectiu de disminuir l'atractiu d'aquests territoris. Tanmateix, Andorra es troba davant d'un procés permanent en què cal dirigir els esforços envers l'assoliment d'un model econòmic sostenible, basat en la diversificació econòmica i fonamentat en la sostenibilitat, sense oblidar la importància de consolidar unes bones relacions amb l'entorn i amb la societat internacional.

Capítol 6. La investigació empírica

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

En el sisè capítol de la tesi, amb l'objectiu de donar dels objectius que s'han plantejat en aquesta recerca i de poder avaluar de manera exhaustiva les hipòtesis que s'han formulat, s'ha dissenyat i implementat la part empírica de la investigació.

Aquesta etapa de la recerca constitueix un element indispensable per a la consecució dels objectius i la validació de les hipòtesis, ja que la investigació empírica permetrà recopilar dades reals i, mitjançant la posterior anàlisi i interpretació, obtenir conclusions significatives en relació amb el tema objecte d'estudi.

És important destacar que aquest capítol divideix en dues parts essencials la investigació empírica. Primer, el disseny d'una **investigació empírica quantitativa**, que constitueix la part principal de l'estudi i que es basa en l'elaboració d'un qüestionari i, segon, una **investigació empírica qualitativa**, que es fonamenta en la realització d'entrevistes en profunditat i que compleix un paper complementari en l'abordatge de la temàtica de la investigació de la IED a Andorra. L'Annex 8 mostra de forma més detallada com es complementen aquestes dues modalitats d'investigació empírica.

Així doncs, en les següents pàgines d'aquest capítol es detalla com s'ha dissenyat la investigació empírica, com s'ha desenvolupat la selecció de mostres i quins han estat els procediments emprats per a la recopilació de dades.

6.1. Investigació quantitativa: el qüestionari

Aquesta primera part del capítol sobre la investigació empírica es dedica al disseny i la metodologia de la investigació quantitativa, sobre la qual es fonamenta la investigació, mentre que la recerca qualitativa que es presenta en la segona part del capítol compleix un paper complementari.

L'ús del qüestionari com a eina principal de recopilació de dades permet recollir informació objectiva i mesurable relativa a la IED a Andorra. En aquesta part del capítol, es detalla com s'ha dissenyat del qüestionari, incloent-hi els ítems i preguntes formulades, la selecció de la mostra i la recopilació de dades. També s'explora la raó per la qual la recerca quantitativa és l'element central de l'estudi i com contribuirà a la consecució dels objectius de la recerca.

6.1.1. Elaboració de l'instrument de mesura

En aquest apartat, es presenten les diferents etapes que s'han seguit per a l'elaboració de l'instrument de mesura, com a part fonamental del disseny de la investigació empírica de la tesi doctoral. Es tracta de l'instrument que s'ha utilitzat com a eina bàsica per recopilar les dades necessàries per respondre a les preguntes de recerca i assolir els objectius de l'estudi.

Cal destacar que, tot i que la base de la investigació ha estat una recopilació de dades quantitatives mitjançant qüestionaris, s'ha reforçat aquest enfocament amb una investigació empírica qualitativa a través d'entrevistes en profunditat. Si bé el qüestionari ha estat l'eina principal de mesura en aquest estudi, s'ha incorporat aquesta investigació qualitativa complementària amb l'objectiu d'enriquir i aportar valor als resultats de la recerca.

En la realització d'aquesta part de l'estudi empíric s'ha realitzat un estudi de caràcter quantitatiu, basat en dades primàries sobre l'activitat de les EMN a Andorra recollides a través d'un qüestionari en línia, tal com s'ha fet en part dels treballs analitzats.

La metodologia d'investigació empírica adoptada en aquest estudi, basada en l'ús d'un qüestionari, s'ha elaborat a través de l'anàlisi d'un conjunt diversificat de referències bibliogràfiques que han utilitzat aquest enfocament per determinar els factors clau que influeixen en IED en contextos variats i en països diversos. L'Annex 9 recull les referències bibliogràfiques amb l'ús del qüestionari com a metodologia de recerca incloent referència, any, país/regió en què es desenvolupa l'estudi, perfil dels enquestats, període d'enviament del qüestionari, població, mostra, rati de resposta, metodologia i resultats. Un ventall d'investigacions com els de **Biglaiser i Staats (2010)**, **Bitzenis (2003)**, **Bitzenis et al. (2009)**, **Dumludag (2009)**, **Galán i González-Benito (2001)**, **Hogenbirck (2002)**, **Janda i Nuangjamnong (2021)**, **Kamel (2017)**, **Mahbuba i Jongwanich (2019)**, **Sánchez (2001)**, **Sulaiman et al. (2020)** i **Vlachos et al. (2019)** han abordat la complexitat de la IED a través de l'ús d'un qüestionari i l'ús de tècniques estadístiques.

Aquests estudis han explorat la IED des de perspectives diverses i han fet ús de mostres específiques d'empreses inversores estrangeres que van respondre qüestionaris per proporcionar informació sobre com factors específics afecten les decisions d'inversió de les EMN quan decideixen invertir a l'estranger.

A tall d'exemple, **Bitzenis et al. (2009)** es van centrar en multinacionals que havien invertit a Grècia entre 1995 i 2003, amb una mostra de 52 representants que ocupaven càrrecs directius i que intervenien directament en la planificació estratègica, els quals van respondre un qüestionari. També **Dumludag (2009)** va fer arribar qüestionaris a EMN operatives a Turquia, amb un grup de 52 respostes d'executius d'empreses d'una mostra de 300 participants. **Kamel (2017)** va dirigir-se a EMN actives a Egipte, amb una mostra de 92 de les 120 empreses investigades que van respondre al qüestionari. En aquesta mateixa línia, **Sulaiman i et al. (2020)**, en el seu estudi a Oman, van analitzar el fenomen de la IED a través de l'anàlisi de 30 respostes a un qüestionari a empreses estrangeres de la regió de Dhofar. Finalment, **Vlachos et al. (2019)** van examinar EMN i les seves filials a Grècia, amb una mostra de 62 participants d'alta direcció d'empreses que operen en aquesta regió que van ser sol·licitats a respondre el qüestionari de l'estudi.

Aquesta diversitat d'estudis reforça la solidesa i la idoneïtat de la metodologia de qüestionari seleccionada per analitzar les qüestions essencials relacionades amb l'atractiu de la IED en el marc de l'estudi actual.

L'elaboració d'aquest qüestionari ha tingut per objectiu poder extreure informació valuosa sobre la determinació de la IED a Andorra durant el període comprés entre 2017 i 2022.

Per a desenvolupar aquest qüestionari, s'han tingut en compte diversos aspectes rellevants. En primer lloc, s'ha revisat la literatura existent, incloent-hi les perspectives i els antecedents teòrics d'estudis anteriors que han analitzat els determinants i les barreres per a l'atractiu de la IED en contextos similars (**Bitzenis, 2007; Bitzenis et al., 2009**). Aquesta revisió ha proporcionat una base teòrica i conceptual per a identificar les variables clau que s'han de mesurar en el qüestionari.

En segon lloc, s'han tingut en compte les consideracions teòriques del model universal d'activitat d'IED (**Bitzenis i Papadimitriou, 2011**), també conegut com a paradigma eclèctic, desenvolupat per John Dunning. Aquest model teòric proporciona un marc de treball ampli per a comprendre els factors que influeixen en les decisions d'inversió estrangera. Les dimensions clau d'aquest model, com ara els avantatges de propietat, els avantatges de localització i els avantatges d'internacionalització, han servit com a guia per a l'elaboració de les preguntes del qüestionari.

Finalment, s'han tingut en compte estudis empírics anteriors que han avaluat els factors determinants de les decisions d'inversió de les EMN en diferents països. Aquests estudis han proporcionat una comprensió més detallada dels factors que poden influir en les decisions d'inversió estrangera, com ara el clima empresarial, els incentius governamentals, la infraestructura, la disponibilitat de recursos humans qualificats i altres factors econòmics, polítics i legals rellevants.

Així doncs, el disseny d'aquest qüestionari s'ha basat en la revisió de la literatura existent, l'anàlisi del model universal d'activitat d'IED i la consideració d'estudis empírics anteriors. Aquest enfocament ha permès desenvolupar un qüestionari robust i complet per a recopilar informació sobre els factors determinants de la IED a Andorra durant el període establert.

i) Etapes de l'elaboració del qüestionari

L'elaboració d'aquest qüestionari s'ha basat en diferents etapes diferenciades per tal d'assegurar la seva confiança, validesa i objectivitat (**Hernández-Sampieri i Mendoza, 2018; Mariño, 2015**).

Etapa 1 – elaboració del qüestionari

En ciències socials, potser l'instrument més utilitzat per la recollida de dades és el qüestionari, consistent en un conjunt de preguntes sobre una o més variables a mesurar (**Bourke et al., 2016**) que ha de ser congruent amb el plantejament de l'objecte d'estudi i hipòtesis (**Brace, 2011; Hernández-Sampieri i Mendoza, 2018**).

Tenint en compte els diferents aspectes bibliogràfics citats més amunt, s'ha elaborat una primera versió del qüestionari.

En el marc d'aquesta investigació s'ha optat per basar l'elaboració de l'instrument en altres qüestionaris ja elaborats i usats en les recerques analitzades i validats per altres autors. S'ha tingut en compte que aquests instruments siguin compatibles amb el plantejament i el propòsit de la recerca i que els instruments hagin passat per un procés de validació. Prenent com a base aquests qüestionaris, tots ells estructurats de forma molt similar, s'ha pretès utilitzar l'experiència d'aquestes investigacions i donar continuïtat, contribuint al creixement del coneixement científic i a la creació de xarxes entre investigadors. El qüestionari elaborat consta d'una introducció general sobre la investigació i de dos tipus de preguntes: preguntes tancades (categories o opcions de resposta que han estat prèviament delimitades) i obertes (no delimiten per endavant les alternatives de resposta) tal com **Bitzenis (2003)** ha realitzat en el seu estudi.

Es tracta d'un qüestionari autoadministrat (es proporciona directament als participants, és a dir, als qui el contesten) per enviament de correu electrònic amb un enllaç a una pàgina web on es respon en línia el qüestionari (**Hernández-Sampieri i Mendoza, 2018**).

Pel que fa a la introducció del qüestionari, s'han tingut en compte els elements que **Hernández-Sampieri i Mendoza (2018)** consideren com a essencials en la redacció d'aquest. Així, el text introductori inclou el propòsit general de l'estudi, les motivacions per al subjecte enquestat (importància de la participació), agraïment, temps aproximat de resposta, identificació de l'investigador, explicació sobre el processament dels resultats i una clàusula de confidencialitat del maneig de la informació individual (vegeu [Annex 10](#)).

El qüestionari utilitzat en l'estudi de recerca consta de tres parts (**Bizentis, 2003**). Aquestes tres parts es distribueixen de la següent manera:

- A la primera part, les preguntes pretenen proporcionar informació bàsica necessària sobre determinades qüestions que s'han considerat rellevants per caracteritzar la població mostra (**Bitzenis, 2007**). En aquest apartat es recullen algunes característiques generals de l'empresa, com ara el sector al qual pertany l'empresa, el país d'origen de l'empresa multinacional, l'any de la inversió per part de l'empresa a Andorra, l'import de la inversió o la forma d'entrada a Andorra.

- A la segona part, s'ha dividit en dos blocs. En el primer bloc s'inclouen un grup de preguntes seleccionades en funció de la teoria de Dunning (**Dunning 1974, 1981, 1988, 1991**). En aquest sentit, s'han determinat aquestes preguntes en funció de la teoria eclèctica de Dunning (OLI - paradigma eclèctic de la producció), segons la qual les EMN inverteixen internacionalment per raons de propietat, ubicació i/o internalització. En la segona part, s'ha tingut en consideració la revisió bibliogràfica realitzada en la fase de contextualització que ha permès determinar de forma general, els factors determinants de les decisions d'inversió que es poden agrupar en tres grans grups (**Garcia i Ons, 2016**): les condicions econòmiques generals; les condicions politicoinstitucionals generals i; els instruments que tenen com a objectiu principal incidir en les decisions d'inversió.
- A tercera i darrera part, s'inclou només una pregunta oberta per tal de determinar l'opinió dels enquestats sobre les qüestions de preocupació sobre la inversió estrangera al Principat. S'ha utilitzat aquest tipus de pregunta per aprofundir en l'opinió o en els motius del comportament futur dels inversors per tal de poder obtenir informació més àmplia i no condicionar les possibles respostes dels enquestats (**Phillips et al., 2013**).

Totes les preguntes del qüestionari s'han seleccionat tenint en compte les dades necessàries a recopilar i assegurant la claredat i comprensibilitat per als enquestats. S'ha evitat l'ús de tecnicismes i terminologia complexa perquè siguin concises i fàcil de comprendre.

D'altra banda, l'elecció de l'estructura seleccionada ha tingut en compte un ordre lògic i estructurat, començant amb preguntes introductòries, seguit de les preguntes principals, seguint una seqüència lògica i una progressió natural.

El qüestionari, en la primera i segona part, empra un escalament tipus Likert amb una escala de l'1 al 10), on 1 = "sense importància", "10 = de gran importància" (**Kishor et al., 2020**). L'ús d'una escala Likert en una enquesta és una manera eficaç de mesurar actituds, opinions o graus d'acord o desacord dels participants. S'ha seleccionat aquest tipus d'escala per a poder determinar el grau d'acord o desacord per part dels enquestats amb les afirmacions establertes. Es tracta d'una opció comuna i efectiva per mesurar actituds, opinions i percepcions dels participants. Les escales Likert proporcionen una estructura clara i consistent per a mesurar respostes en una escala de valors, són flexibles i poden adaptar-se a una àmplia gamma de temes o preguntes. A més a més, aquest tipus d'escala proporciona dades numèriques que permet fer una anàlisi estadística posterior. Això permet identificar tendències, calcular mitjanes, desviacions estàndard, dur a terme proves d'inferència o explorar relacions entre variables. Aquesta informació quantitativa facilita l'anàlisi i la presentació dels resultats. Aquest tipus d'escala, ha estat també utilitzada en altres dels treballs analitzats i de referència per elaborar el qüestionari de l'estudi (**Biglaiser i Staats, 2009; De Matias, 2014; Dumludag, 2009; Hogenbirk, 2002; Mahbub i Jongwanich, 2019; Vlachos et al., 2019**).

En aquest sentit, en la segona i tercera part, sobre la base del mètode Likert, als enquestats se'ls va preguntar "Quant d'importants són els avantatges següents per a l'empresa per decidir invertir a Andorra?" sobre diferents variables i "Quant d'importants són els factors següents per a l'empresa per triar Andorra com a ubicació on invertir?" sobre diferents variables.

Inicialment, amb l'elecció de l'escala tipus Likert, es va plantejar l'opció de poder utilitzar una escala de l'1 al 5 o de l'1 al 10. Tenint en compte diversos factors i consideracions, com ara la sensibilitat necessària de les respostes, la complexitat de les preguntes, l'experiència dels participants o la comparabilitat i estandardització, ambdues opcions presentaves avantatges i inconvenients. Per aquest motiu, es va consultar sobre aquesta selecció als experts encarregats de la validació de l'instrument de mesura. Els experts que van intervenir en la validació de l'instrument van proposar l'ús de l'escala Likert de l'1 al 10, donat que existeix una major capacitat de matisació i calibratge de la resposta donada l'existència de més opcions intermèdies. Pel que fa a aquest aspecte, els experts van indicar que l'escala de l'1 al 10 permetria en l'anàlisi posterior dels resultats treballar sobre els resultats més favorables (8, 9 i 10) i menys favorables (1, 2 i 3) per contrastar les hipòtesis. Així mateix, l'ús de l'escala de l'1 al 10 permetria evitar la indiferència que es pot produir l'escala de l'1 al 5, tenint en compte que en aquest estudi en concret la indiferència sobre els ítems avaluats eliminaria valor a les respostes.

Etapa 2 – validació per experts

Per tal de poder garantir l'adequació dels diferents ítems que es volen mesurar a través del qüestionari, **Prat i Doval (2003)** recomanen conèixer opinions externes a les de les persones que han elaborat el qüestionari per tal de poder disposar d'una visió més objectiva.

En aquest sentit, la segona etapa de l'elaboració de l'instrument de mesura, ha consistit en la validació del mateix per part de diferents experts. Així, el qüestionari ha estat revisat conceptualment per una mostra de quatre experts acadèmics en l'àmbit de la investigació:

- Dos professors d'estadística de *la Universidad Autónoma de Madrid*
- Un sociòleg de la *Universitat Autònoma de Madrid*
- Un professor d'organització d'empreses de la *Universitat d'Andorra*

L'objectiu d'aquesta etapa ha estat aconseguir una avaluació crítica i constructiva del qüestionari per part de persones amb coneixements i experiència en l'àmbit d'estudi. La retroalimentació per part dels experts ha permès recollir aportacions de millora del qüestionari i realitzar les modificacions oportunes que han estat recollides en una nova versió d'aquest. Aquesta etapa ha permès dur a terme una anàlisi de la validesa i la fiabilitat de l'instrument de mesura i aportar rigor i credibilitat a l'estudi.

En aquest sentit, la validació per part dels experts ha ajudat a assegurar que les preguntes del qüestionari siguin adequades, pertinents i mesurin adequadament el que s'intenta avaluar, valorant si les preguntes aborden els aspectes clau del fenomen estudiat i si són comprensibles per als participants. Seguidament, aquesta validació ha permès identificar problemes de claredat, ambigüitat o manca de coherència en les preguntes i els seus comentaris han ajudat a millorar la redacció i l'estructura del qüestionari per a evitar confusions i assegurar una comprensió precisa per part dels participants. A més, aquesta etapa ha garantit que el qüestionari és apropiat i sensible a la cultura i al context específic dels participants i ha suposat la revisió de la seqüència de les preguntes, l'ús adequat de les escales de resposta, la redundància o la manca d'equilibri en les afirmacions amb la finalitat d'assegurar una mesura confiable i precisa.

Etapa 3 – prova pilot

Per comprovar la fiabilitat de l'instrument elaborat, en una tercera etapa s'ha realitzat un pretest o una prova pilot. La finalitat d'aquesta etapa ha estat revisar l'estructura, la coherència i la claredat del qüestionari, mitjançant una prova pilot amb una petita mostra de participants per detectar possibles problemes, errors o confusions. Donades les característiques de la investigació i la forma en la qual s'ha distribuït el qüestionari no coneixiem la població (tal com s'explicarà més endavant), per tant, no hem pogut seleccionar elements de la mateixa per a la prova pilot. Així doncs, s'ha contactat a tres empreses estrangeres que han invertit a Andorra, per tal de dur a terme la prova pilot.

Tal com s'ha dit anteriorment, l'objectiu d'aquesta etapa ha estat garantir la idoneïtat dels ítems proposats, identificar possibles problemes de comprensió o d'elaboració, que les preguntes s'hagin formulat de forma clara i no siguin ambigües i poder determinar el temps de resposta aproximat del qüestionari.

A partir de la introducció de les modificacions suggerides en l'etapa 2 i 3, s'ha elaborat una darrera versió del qüestionari que ha estat revisada per la direcció d'Andorra Business (agència de promoció i desenvolupament econòmic d'Andorra), juntament amb el seu equip, que és l'organisme que ha participat en l'enviament del qüestionari.

Una vegada revisat per l'entitat, s'ha mantingut una reunió amb la direcció d'AB i el seu equip per tal de recollir els seus comentaris i les seves aportacions, que van ser incloses en la darrera versió del qüestionari. Finalment, s'ha consensuat amb l'equip d'Andorra Business la versió definitiva del qüestionari juntament amb una carta de presentació de l'estudi. Amb aquesta informació es va acabar de concretar el procediment d'enviament, temporització i recollida d'informació. Així, en l'etapa de pretest s'han introduït les modificacions oportunes i s'ha redactat la versió definitiva del qüestionari que posteriorment s'ha distribuït a la població seleccionada.

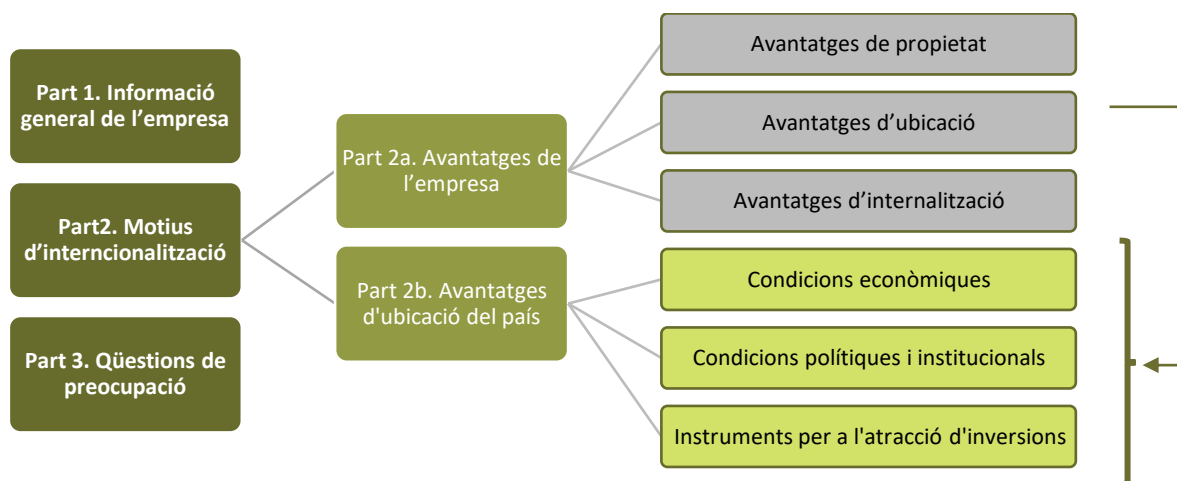
ii) Disseny i estructura del qüestionari

En la revisió de la bibliografia s'han detectat instruments o formes per mesurar o avaluar les variables plantejades. Tal com ja s'ha avançat amb anterioritat, a la revisió de la literatura s'han trobat diferents estudis en els quals mitjançant un qüestionari s'ha donat resposta a objectius de recerca que coincideixen amb els objectius de la present investigació.

Als treballs que s'han trobat es proposen diferents elements, atributs, variables, indicadors i ítems sobre els avantatges de l'empresa enfront del procés d'internacionalització i els factors del país d'inversió que poden ser determinants de les decisions d'inversió de les empreses a l'exterior.

Així, com s'ha exposat anteriorment a partir de la revisió bibliogràfica, el qüestionari s'ha dividit en 3 parts (Il·lustració 23). La primera part inclou qüestions sobre informació bàsica de les empreses per caracteritzar la població mostra. La segona part es divideix en dos blocs: el primer bloc en el qual s'han introduït preguntes relacionades amb la teoria eclèctica de Dunning per determinar si els motius d'internacionalització de les empreses han estat per raons de propietat, ubicació i/o internacionalització, i el segon bloc, en què s'han inclòs preguntes sobre els factors determinants d'ubicació de les decisions d'inversió en el país de destí de les inversions (condicions econòmiques, politicoinstitucionals i els instruments de decisió d'inversió). A la tercera part hi figura una pregunta oberta per tal de determinar l'opinió dels enquestats sobre les qüestions de preocupació sobre la inversió estrangera al Principat.

Il·lustració 23: Estructura del qüestionari

Font: elaboració pròpia

A l'Annex 11 es detallen els estudis en els quals s'han identificat els diferents elements del qüestionari. Per a cada factor de l'enquesta, s'indiquen els estudis que han utilitzat el mateix factor en els qüestionaris emprats en la seva recerca."

6.1.2. Selecció de la població i de la mostra objecte d'estudi

Tenint en compte la definició de la investigació empírica, basada en l'enviament d'un qüestionari, inicialment des d'un punt de vista teòric l'univers a enquestar hauria d'estar format per tots els inversors estrangers que han invertit a Andorra des de l'obertura econòmica que va tenir lloc el 2012. Per tal de poder fer arribar el qüestionari a aquests inversors, calia una relació d'inversors estrangers juntament amb les dades d'identificació que incloguessin com a mínim el correu electrònic. Les dificultats trobades per poder accedir a aquest llistat ha suposat un dels grans desafiaments en aquesta recerca. La decisió sobre la manera de contactar amb les EMN que han invertit a Andorra per tal de fer-los-hi arribar el qüestionari i finalment determinar la mostra ha estat condicionada per diversos aspectes. A continuació es presenten les diferents vies que s'han plantejat per tal de poder fer arribar el qüestionari als inversors estrangers.

Obtenció de dades per part del Ministeri de Presidència, Economia i Empresa del Govern d'Andorra

El Ministeri de Presidència, Economia i Empresa⁷ és el departament del Govern d'Andorra encarregat de diverses àrees de responsabilitat relacionades amb la governança, l'economia i l'empresa del país. Aquest ministeri té com a objectiu principal promoure el desenvolupament econòmic sostenible d'Andorra, fomentar la competitivitat empresarial i garantir una gestió eficient dels recursos.

Respecte al procediment d'autorització d'inversions estrangeres a Andorra, és necessària l'autorització prèvia del ministeri competent en matèria d'inversió estrangera en totes les inversions directes que superin el 10% de participació en societats, i també en les inversions en immobles. Atès que les sol·licituds d'autorització d'inversions estrangeres han de ser gestionades pel servei competent en matèria d'inversió estrangera, que ha d'emetre un informe motivat en el qual es proposi la seva resolució, al ministeri de Presidència, Economia i Empresa existeix una relació dels inversors estrangers que han presentat una sol·licitud d'autorització d'inversió estrangera a Andorra des de 2012 i la seva posterior aprovació o rebuig. El registre d'inversió estrangera és una secció del Departament de Registres Jurídics i Econòmics de la Secretaria d'Estat d'Economia i Empresa del ministeri de Presidència, Economia i Empresa.

Donat el procediment d'autorització exposat, s'ha intentat obtenir un llistat d'inversors estrangers a través del Ministeri de Presidència, Economia i Empresa, i en concret, a través

⁷ Nom del Ministeri durant la novena legislatura del Govern d'Andorra entre maig de 2019 al maig de 2023

de les dues secretaries d'estat, la Secretaria d'Estat de Diversificació Econòmica i Innovació i la Secretaria d'Estat d'Economia i Empresa⁸.

L'obtenció de la identificació d'empreses estrangeres inversores a Andorra mitjançant el Ministeri de Presidència, Economia i Empresa no ha estat possible donades les diverses limitacions que s'exposen a continuació.

En primer lloc, al Ministeri no existeix un registre actualitzat i real sobre EMN que han invertit a Andorra. Per una banda, cal tenir en compte que una formalització d'inversió estrangera en un moment donat per una persona o empresa, pot ser que actualment ja no sigui considerada inversió estrangera. Podria ser que la part del capital estranger (sigui part o el total) s'hagi venut a una persona física o jurídica i, per tant, s'hagi liquidat la inversió estrangera. Així mateix, existeix la possibilitat que l'empresa (amb participació estrangera o no) no mantingui activitat real al Principat o inclús que ho faci amb una altra denominació.

En segon lloc, el registre de liquidació d'inversió estrangera no està sistematitzat i això afegeix dificultats a l'hora de poder trobar EMN que hagin invertit a Andorra. En aquest sentit, les inversions estrangeres per sota d'un 10% del capital social no requereixen autorització i, per tant, no figuren al registre, fet que fa difícil seguir-ne la pista, malgrat que també poden aportar informació interessant sobre els motius de la decisió d'invertir.

En tercer lloc, en matèria de protecció de dades, com que la informació necessària per fer arribar el qüestionari no és pública, sinó que es tracta de dades de caràcter personal (dades personals dels propietaris de les empreses) legalment des del Ministeri no poden divulgar les dades i, per tant, no s'han pogut obtenir les dades sol·licitades per dur a terme aquesta recerca.

Tenint en compte tot l'exposat anteriorment, no es tenen dades exactes sobre la població real sobre inversors estrangers a Andorra. Per aquest motiu, i donades les limitacions estadístiques (impossible de conèixer la població) i les limitacions legals (dificultat en l'obtenció de dades personals de socis, gerents o administradors d'empreses estrangeres que han invertit a Andorra), des del Ministeri es proposen dues alternatives per poder fer arribar el qüestionari a les empreses inversores estrangeres. La primera opció és aconseguir les dades que es necessiten a través de la Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra (CCIS), entitat que representa i defensa els interessos generals de les empreses andorranes i té com a objectiu impulsar la promoció econòmica. La segona opció, a través d'Andorra Business, l'agència de desenvolupament econòmic d'Andorra que capta i acompanya la inversió estrangera en sectors clau.

⁸ Nom de les secretaries d'estat durant la novena legislatura del Govern d'Andorra entre maig de 2019 al maig de 2023

Obtenció de dades per part de la Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra

La CCIS és una institució que representa els interessos del sector empresarial d'Andorra. La seva missió és fomentar el desenvolupament econòmic, promoure la competitivitat empresarial i defensar els drets i interessos de les empreses andorranes.

La petició formal efectuada a l'entitat va ser poder obtenir un llistat de comerços donats d'alta a la CCIS des de l'obertura econòmica d'Andorra, el 2012, la titularitat dels quals recaigués en una persona jurídica. Malgrat que aquesta opció no discernia entre comerços amb titularitat estrangera, permetia obtenir un llistat d'empreses a les quals fer arribar el qüestionari i sol·licitar la resposta únicament d'aquells amb titularitat estrangera. Aquesta opció permetia fer arribar el qüestionari a empreses estrangeres efectivament erradicades a Andorra i amb activitat real. No obstant això, tampoc permetia distingir entre persones físiques i jurídiques.

En aquesta línia, des de la CCIS informen que el cens de l'entitat no pot discriminar entre els titulars persona física o jurídica, de manera que no es poden obtenir llistats de titulars persona jurídica i que tampoc no disposen de dades concretes d'inversió estrangera. Per tant, es descarta aquesta via d'obtenció de dades per a l'enviament del qüestionari.

Obtenció de dades per part d'Andorra Business

Andorra Business és l'agència de promoció i desenvolupament econòmic d'Andorra. Impulsar sectors clau per a la diversificació de l'economia, captar i acompanyar la inversió estrangera i local, donar suport a les empreses andorranes per ser més competitives, i facilitar l'aterratge de noves empreses, són algunes de les seves prioritats.

La petició formal realitzada a Andorra Business, i donades les limitacions relacionades amb qüestions de protecció de dades trobades amb anterioritat, ha consistit a demanar que la mateixa entitat fes arribar als seus clients (inversors estrangers que hagin utilitzat els seus serveis) el qüestionari, signat per la investigadora.

Per part d'Andorra Business confirmen la seva col·laboració en el projecte d'investigació. Tanmateix, supediten aquesta col·laboració a la consulta prèvia de la participació en el projecte, amb els seus serveis jurídics. Una vegada duta a terme la consulta jurídica pertinent, des d'AB ens informen que serà AB qui des del seu correu electrònic faran arribar a les empreses estrangeres que han usat els seus serveis, el qüestionari, incloent-hi una introducció d'AB informant sobre la col·laboració en la investigació, un text d'exposició per part de la doctoranda de l'estudi i l'enllaç a l'enquesta.

AB ens informa que al seu sistema de gestió de relacions amb els clients (CRM) tenen informació sistematitzada dels seus clients dels darrers sis anys. Per tant, s'estableix que la

població del present estudi empíric seran tots els inversors estrangers que han invertit a Andorra en els darrers 6 anys (entre 2017 i 2022) i que han fet ús dels serveis d'acompanyament d'AB en el seu procés d'instal·lació al país.

En aquesta línia, finalment, la recollida de la informació s'ha fet a través de la distribució en línia del qüestionari mitjançant un correu electrònic. Aquest ha estat enviat a la població de l'estudi, és a dir, els inversors estrangers que han utilitzat els serveis d'AB en els darrers 6 anys. El qüestionari s'ha adreçat a través d'un missatge de correu electrònic a les empreses estrangeres inversores a Andorra per part d'AB, juntament amb una explicació prèvia per part de la direcció d'AB sobre la col·laboració en el projecte d'investigació i també s'ha inclòs un text de presentació de l'estudi redactat per part de la doctoranda.

6.1.3. Recollida de la informació

La recollida de dades consisteix a aplicar un o diversos instruments de mesura per demanar la informació pertinent de les variables de l'estudi a la mostra **(Hernández-Sampieri i Mendoza, 2018)**. Les dades obtingudes en aquest procés de recollida de dades són la base de l'anàlisi que es presenta en el capítol següent.

La part empírica principal de la investigació, tal com s'ha explicat anteriorment, ha consistit en la realització d'un estudi de caràcter quantitatiu, en el qual la recollida de la informació s'ha dut a terme a través d'un qüestionari. L'elaboració del qüestionari es va iniciar el febrer de 2022. El qüestionari es va elaborar en 5 mesos. El procés d'elaboració de l'instrument de mesura ha seguit les diferents fases exposades en l'apartat 6.1.1 titulat elaboració de l'instrument de mesura.

Un cop creat el qüestionari, aquest s'ha configurat a través d'una plataforma per a ajustar-la a les necessitats de l'estudi. L'ús de la plataforma ha permès personalitzar l'aparença visual del qüestionari, afegir les instruccions i explicacions sobre l'objectiu de la recerca i establir opcions de navegació. Finalment, s'ha generat l'enllaç a través del qual els participants accedeixen al qüestionari en línia.

Donat que el qüestionari s'ha dirigit a inversors estrangers, aquest s'ha elaborat en tres idiomes: català (vegeu [Annex 10](#)), castellà, anglès i francès i l'enquesta s'ha enviat en les diferents llengües mitjançant els diferents enllaços.

S'han realitzat un total de tres enviaments. Un enviament inicial i dos recordatoris amb l'objectiu d'augmentar els índexs de resposta.

- **Primer enviament:** dilluns 29 d'agost de 2022

L'enviament inicial del qüestionari és la primera fase de la recollida de dades. En aquesta fase s'ha distribuït el qüestionari als participants perquè el completin, mitjançant l'enllaç que s'ha divulgat a través del mitjà de comunicació seleccionat, és a dir, el correu electrònic. L'enviament inicial ha sigut el primer contacte amb els participants per a sol·licitar la seva participació i recollir les seves respostes.

- **Segon enviament (recordatori):** dijous 15 de setembre de 2022

El segon enviament és una etapa posterior en la recollida de dades, que s'ha dut a terme donat que hi ha participants que encara no havien completat el qüestionari després de l'enviament inicial. Aquesta fase ha suposat l'enviament d'un recordatori als participants que no han respost o que no han completat el qüestionari, per animar-los a participar i recordar-los la importància de les seves respostes per a la investigació.

- **Tercer enviament (recordatori):** dimarts 27 de setembre de 2022

El tercer enviament és una etapa addicional en la recollida de dades que s'ha fet donat que s'ha considerat que hi havia una baixa taxa de resposta després del segon enviament. En aquesta fase, s'ha fet un nou intent per a recopilar les respostes dels participants que encara no havien participat, intensificant el recordatori per a augmentar la taxa de resposta.

Finalment, la data de tancament del qüestionari ha tingut lloc el diumenge 2 d'octubre de 2022. El tancament del qüestionari ha suposat d'interrupció de la recollida de dades i ja no s'ha permès que nous participants completin el qüestionari. És una decisió presa per l'investigador basada en l'arribada de la data límit establerta. Aquesta etapa ha marcat el final de la recollida de dades i ha permès procedir a l'anàlisi i interpretació dels resultats obtinguts.

6.2. Investigació qualitativa: entrevistes en profunditat

La segona part del capítol, se centra en el disseny i la metodologia de la investigació qualitativa, que compleix un paper complementari a la investigació quantitativa. L'instrument que s'utilitza en aquesta part de la investigació és l'entrevista en profunditat, i que té com a finalitat aprofundir en les percepcions, opinions i experiències dels participants relacionades amb la IED a Andorra.

En aquesta secció, es discuteix l'estructura i el contingut de les entrevistes, la selecció dels participants, les tècniques d'entrevista i el tractament en l'anàlisi de les dades qualitatives. A més, es posarà de manifest la importància de la investigació qualitativa com a complement a la recerca quantitativa, que ha de permetre proporcionar una comprensió més rica i profunda del fenomen en estudi.

6.2.1. Elaboració de l'instrument de mesura

La present investigació, tal com s'ha presentat i analitzat en l'apartat anterior, es basa principalment en una metodologia quantitativa. És a dir, es basa en la recopilació i l'anàlisi de dades numèriques recollides a través d'un qüestionari en línia, que es tracta d'una opció popular per a recopilar dades numèriques en estudis de recerca. L'objectiu de la utilització d'aquesta metodologia és poder realitzar inferències i generalitzacions sobre la mostra, a través de mètodes estadístics per a analitzar els resultats i arribar a conclusions.

No obstant això, la metodologia quantitativa es complementa amb la qualitativa, basada en la recopilació i l'anàlisi de dades no numèriques per a comprendre i interpretar el fenomen de la IED a Andorra. Amb el propòsit d'examinar la manera com professionals involucrats en el fenomen de la IED a Andorra el perceben i experimenten. Es complementa l'enfocament quantitatiu amb l'enfocament qualitatiu amb l'objectiu d'aprofundir en els seus punts de vista, interpretacions i significats (**Lindlof i Taylor, 2018; Punch, 2014; Lichtman, 2023; Morse, 2012**). Es recopilen dades a través de l'entrevista en profunditat per a obtenir una comprensió rica i contextualitzada del fenomen estudiat. Aquesta metodologia pot utilitzar diferents tècniques de recollida de dades i en aquesta investigació s'ha optat per realitzar entrevistes semiestructurades amb participants seleccionats per a aconseguir informació en profunditat sobre les seves experiències, opinions i perspectives.

En concret, s'ha optat per dur a terme entrevistes semiestructurades a representants qualificats del món empresarial i de l'administració pública, basades en una guia d'assumpes o preguntes inicials, en què l'entrevistador té la llibertat d'introduir preguntes addicionals per precisar conceptes o extreure més informació (**Hernández-Sampieri i Mendoza, 2018**).

La investigació ha seguit una aproximació metodològica que és coherent amb altres estudis rellevants en aquest àmbit, combinant les metodologies quantitativa i qualitativa iniciant la investigació amb un enfocament quantitatiu i afegint una dimensió qualitativa (**Mahbub i Jongwanich, 2019; Kamel, 2017**).

Els estudis de **Kamel (2017)** i **Mahbub i Jongwanich (2019)** exemplifiquen l'ús de la combinació de les metodologies quantitativa i qualitativa per aconseguir una comprensió més profunda dels fenòmens en estudi. **Kamel (2017)** va centrar-se en EMN actives a Egipte, amb una mostra de 92 participants que van respondre qüestionaris, i posteriorment es van realitzar 12 entrevistes en profunditat.

D'altra banda, **Mahbub i Jongwanich (2019)** van explorar empreses del sector elèctric a Bangladesh. Aquest estudi va combinar l'anàlisi estadística de 25 qüestionaris duts a terme a EMN, juntament amb 30 entrevistes en profunditat.

Aquests dos estudis il·lustren com la utilització de metodologies quantitatives i qualitatives pot enriquir la comprensió i l'anàlisi de la IED, captant tant les dades numèriques com les perspectives individuals i contextualitzades.

i) Etapes de l'elaboració de l'entrevista

Pel que fa al disseny de la investigació empírica qualitativa, aquesta s'ha basat en diferents etapes, que són les que es descriuen a continuació.

Etapa 1 – elaboració de l'entrevista

Pel que fa a l'elaboració de l'entrevista, aquesta etapa ha consistit en el disseny d'un conjunt de preguntes obertes i semiestructurades amb l'objectiu de poder explorar el fenomen de la IED a partir de representants qualificats de l'administració pública que han participat en el procés d'obertura d'Andorra i a representants qualificats del món empresarial que participen en l'acollida d'IED i que estan presents en algun dels moments del procés d'inversió per part d'EMN inversores estrangeres. En aquest sentit, s'han identificat els temes clau a abordar i s'han desenvolupat preguntes que animin els participants a reflexionar i explicar les seves experiències amb relació a la IED en profunditat. També s'han inclòs preguntes de seguiment per a aclarir o ampliar certes qüestions. En aquest sentit, la successió de les preguntes conté inicialment preguntes generals i fàcils que contextualitzen la temàtica investigada, seguidament preguntes més complexes, en tercer lloc, preguntes més sensibles i delicades i finalment preguntes de tancament (Il·lustració 24).

Il·lustració 24: Ordre de formulació suggerit de les preguntes en una entrevista qualificada

Font: elaboració pròpia a partir de Hernández (2018)

És important posar de manifest que l'estructura i la selecció de les preguntes de l'entrevista està estretament vinculada a l'estructura del qüestionari, amb l'objectiu de poder complementar les respostes dels inversors estrangers obtingudes a partir dels qüestionaris amb les opinions dels representants qualificats del món empresarial i de l'administració pública en relació amb la IED, per poder complementar l'anàlisi quantitativa principal amb les dades qualitatives obtingudes en les entrevistes. Aquest lligam entre ambdós instruments ha de permetre combinar i enriquir l'anàlisi quantitativa principal amb les dades qualitatives.

Etapa 2 – validació per experts i prova pilot

La validació de l'estructura i les preguntes de l'entrevista en profunditat semiestructurada per part d'experts és un procediment rellevant en la investigació per assegurar que l'entrevista ha estat ben dissenyada i enfocada en l'objectiu de la recerca.

Aquesta validació ha implicat la revisió de l'estructura de l'entrevista i les preguntes per part d'experts rellevants en el camp de l'estudi, en concret ha estat revisada per dos acadèmics i per professionals amb experiència en el tema i amb coneixements especialitzats.

En concret la validació per part de professionals, ha estat desenvolupada per part d'Andorra Business que també va participar en la validació del qüestionari. Aquesta validació va incloure uns canvis mínims en la millora en la redacció d'algunes preguntes i l'eliminació d'algunes redundàncies.

ii) Disseny de l'entrevista

Per al disseny de l'entrevista s'ha determinat clarament l'objectiu de l'entrevista i el que es vol aconseguir amb les respostes dels participants.

L'objectiu de l'entrevista és obtenir informació rellevant i perspectives sobre la IED a Andorra per part de representants qualificats del món empresarial i de l'administració pública. Així, es pretén contrastar els resultats del qüestionari amb EMN amb les percepcions que tenen persones amb experiència i coneixements destacats en el món empresarial i en l'administració pública andorrana i que d'alguna forma estan o han estat involucrats en el procés d'obertura i de captació d'IED.

En aquest sentit, s'ha decidit quina informació específica i quins temes o aspectes es volen explorar durant l'entrevista.

Per aquest motiu, s'ha decidit dividir l'entrevista en diferents temàtiques per explorar diversos aspectes de la IED i les seves implicacions per al desenvolupament econòmic del país. Algunes de les qüestions clau que s'han volgut abordar en l'entrevista són les percepcions generals sobre la IED a Andorra, la concepció que els entrevistats tenen sobre les motivacions que tenen les EMN quan inverteixen a Andorra, l'opinió sobre eines per a l'atracció d'inversió i la diversificació econòmica.

En aquest sentit, s'ha decidit quina informació específica es busca i quins temes o aspectes es volen explorar durant l'entrevista. A través de l'entrevista es busca comprendre la tendència de la IED a Andorra i les perspectives de futur, incloent-hi les percepcions sobre els països d'origen que més inverteixen i els sectors d'activitat més rellevants. També, l'entrevista

indaga sobre els factors econòmics, politicoinstitucionals i els instruments per a l'atracció d'inversions que consideren els enquestats que poden influir en la decisió de les EMN d'invertir a Andorra. Addicionalment, es vol interpel·lar sobre l'opinió de l'impacte de l'estratègia interna d'institucionalització i conèixer la percepció de l'entrevistat sobre el paper dels convenis fiscals signats per Andorra i les eines per a l'atracció d'inversió i diversificació econòmica. Finalment, es pretén conèixer la percepció de l'impacte i el futur de la IED per part dels enquestats i s'interroga sobre les mesures que el govern andorrà hauria de prendre per promoure l'atracció d'inversions estrangeres i millorar l'entorn empresarial.

Tenint en compte tot l'exposat anteriorment, s'ha desenvolupat el següent guió per a l'entrevista semiestructurada:

Informació general sobre IED

- Quina tendència mostra la inversió estrangera a Andorra i quines són les perspectives?
- Quins són els països d'origen que més inverteixen al Principat i sobre quins sectors? Quina pensa que és l'explicació?

Motivacions de les EMN en la inversió a Andorra

- Segons la seva opinió, quins factors principals (econòmics, politicoinstitucionals i/o instruments per a l'atracció d'inversions) probablement provoquen el moviment d'EMN a Andorra?
- Quin impacte ha tingut l'estratègia interna d'institucionalització (internacionalització, transparència i homologació i nou marc fiscal) sobre la inversió estrangera?
- Quin paper considera que tenen els convenis fiscals firmats per Andorra en els últims anys (TIEA en matèria fiscal i els CDI) en la promoció de la inversió estrangera?
- Quines eines per a l'atracció d'inversió estrangera i la diversificació econòmica considera que han tingut un major impacte en la captació d'inversions estrangeres?
- En quin grau el reforçament de la posició internacional del país ha incidit en la captació d'inversió estrangera?

L'impacte i el futur de la IED a Andorra

- Com valora el rendiment de les inversions estrangeres a Andorra i la importància que tenen en el desenvolupament econòmic del país?
- Quin ha estat el paper de l'augment de la IED al nostre país?
- Quins escenaris de canvi en relació amb la IED prediu que poden passar en un futur pròxim?
- Quines considera que són les principals qüestions de preocupació de les EMN que han invertit a Andorra?
- Què hauria de fer el govern andorrà per promoure que les EMN inverteixin a Andorra?

El resultat final del guió de l'entrevista s'ha revisat per assegurar que les preguntes siguin clares, comprensibles i adequades per obtenir la informació desitjada, aquesta ha estat revisada per part d'experts d'Andorra Business, és a dir, mitjançant persones amb coneixement en el tema que han aportat millores i suggeriments. Finalment, també s'ha dut a terme una prova amb l'objectiu de detectar possibles problemes, com preguntes confuses o mancances en el guió d'entrevista, i s'han realitzat les correccions pertinents, per a la seva redacció final.

6.2.2. Selecció de la mostra objecte d'estudi

En el cas de la present entrevista, es busquen representants qualificats del món empresarial i de l'administració pública que tinguin experiència i coneixements rellevants en relació amb la temàtica de la IED a Andorra. La selecció dels participants en l'entrevista es basa en criteris de qualificació i experiència rellevants per al tema d'estudi, amb l'objectiu d'aconseguir informació significativa i profunda sobre la IED a Andorra des de la perspectiva dels representants qualificats del món empresarial i de l'administració pública.

S'ha portat a cap un mostreig intencional, seleccionant deliberadament persones que es consideren experts o tenen un coneixement ampli sobre la IED a Andorra. Aquesta selecció es basa en la seva experiència, trajectòria professional, càrrecs ocupats i implicació en temes relacionats amb la IED i l'administració pública.

S'acorda contactar a les següents entitats per sol·licitar enquestar als seus responsables o aquelles persones que hagin estat més relacionats amb el procés d'obertura i de captació d'IED:

- Direcció d'Andorra Business
- Direcció de la Confederació Empresarial Andorrana (CEA)
- Direcció de la Cambra de Comerç, Indústria i Serveis
- Direcció del Departament de Tributs i Fronteres
- Presidència d'Andorra Banking
- Deganat del Col·legi d'economistes d'Andorra
- Deganat del Col·legi d'advocats d'Andorra
- Ministeri de Presidència, Economia i Empresa

La selecció dels enquestats s'ha dut a terme mitjançant un procés basat en la relació i el coneixement profund de la IED a Andorra i en col·laboració estreta amb l'equip d'AB, amb l'objectiu de garantir que els participants en l'estudi aportin una visió experta i àmplia sobre la temàtica de la IED a Andorra. Aquest enfocament assegura que les opinions i els coneixements dels enquestats siguin fonamentats i que l'estudi compti amb una base d'experts que puguin proporcionar una perspectiva informada i de qualitat.

6.2.3. Recollida de la informació

En tots els casos, s'ha establert en contacte amb les entitats, i en concret, amb els càrrecs responsables de cadascuna i s'ha coordinat l'hora, la data i el lloc de l'entrevista amb els participants. El contacte s'ha realitzat per correu electrònic i s'ha utilitzat el següent text de missatge:

Senyor/a XXX

El meu nom és Lorena Jordana i em trobo actualment desenvolupant la meua Tesi doctoral a la Universitat d'Andorra, sota la direcció de la Doctora Rosa M. Mariño (Universitat d'Andorra) i el Doctor José Manuel García (Universidad Autónoma de Madrid).

El meu projecte de recerca s'articula al voltant dels factors que incideixen en l'atracció de la inversió estrangera directa al Principat d'Andorra.

L'objectiu general de la Tesi doctoral és explicar el comportament de les empreses multinacionals a Andorra, incloent-hi les motivacions d'entrada en l'economia andorrana i la seva actuació, una vegada instal·lades al Principat.

Metodològicament, he basat la part empírica de la investigació en un qüestionari que he fet arribar a una mostra de les empreses estrangeres que han invertit a Andorra des de 2012 amb la finalitat d'ampliar i aprofundir el coneixement sobre els determinants d'atracció d'IED al Principat d'Andorra

Per tal d'afegir valor a la investigació, m'agradaria poder complimentar els resultats de les enquestes amb entrevistes en profunditat a representants qualificats del món empresarial i de l'administració pública per tal d'aprofundir en les experiències i perspectives dels entrevistats en relació amb la IED.

En aquest sentit, i en la seva qualitat de XXX, m'agradaria poder sol·licitar-li la possibilitat de realitzar-li una entrevista d'uns trenta minuts de durada, en què puguem conversar sobre la seva opinió amb relació a aspectes sobre la inversió estrangera a Andorra.

Quedo a l'espera de conèixer la seva disponibilitat i voluntat de participació en aquesta entrevista i profito per saludar-lo ben atentament.

Salutacions

Lorena

Realització de les entrevistes

És important assenyalar que aquestes entrevistes s'han dut a terme en el període comprés entre novembre de 2022 i gener de 2023. Totes les entrevistes han seguit el mateix patró. Primer, en l'inici de l'entrevista, se saluda als participants i s'explica l'objectiu de la investigació. Es crea un ambient càlid i propici per afavorir una comunicació oberta i honesta. Segon, es desenvolupa l'entrevista. L'entrevistador segueix el guió predefinit i formula les preguntes als participants. En aquells casos en què es considera oportú, es formulen preguntes de seguiment per aprofundir en els temes rellevants. En alguns casos s'han donat canvis en l'ordre de les preguntes, s'han afegit preguntes suplementàries per obtenir una comprensió més completa del tema o s'han suprimit perquè ja s'havien respost anteriorment i de forma espontània per part dels entrevistats.

La captació de la informació ha sigut a través de la presa de notes detallades durant l'entrevista per capturar informació rellevant, sempre respectant la confidencialitat i tenint el consentiment dels participants per prendre notes l'entrevista.

Totes les entrevistes han finalitzat amb l'agraïment als participants per la seva participació i la confirmació de si hi ha alguna informació addicional que puguin voler aportar i es recorda la confidencialitat de les seves respostes.

Transcripció i anàlisi de les dades

La darrera etapa ha consistit en la revisió i la correcció de l'entrevista en un format escrit, per a la seva anàlisi i interpretació de manera més eficient.

Per a l'anàlisi de les dades s'ha utilitzat el programari ATLAS.ti. Es tracta d'un programari qualitatiu àmpliament emprat en la recerca social i en l'anàlisi de dades qualitatives, com ara les entrevistes en profunditat. L'ATLAS.ti ofereix eines i funcionalitats per organitzar, explorar i analitzar les dades recollides durant les entrevistes. L'ús de l'ATLAS.ti en l'anàlisi d'entrevistes en profunditat permet una organització, exploració i anàlisi més eficient i estructurat de les dades qualitatives. Això facilita la identificació de patrons, temes i relacions significatives, i ajuda a obtenir una comprensió més profunda dels resultats de les entrevistes.

A continuació, s'exposen de forma resumida les diferents fases que s'han seguit en l'ús de l'ATLAS.ti en l'anàlisi d'entrevistes en profunditat, i que de forma detallada s'analitzen en [l'Annex 12](#).

Primerament, mitjançant L'ATLAS.ti s'han organitzat les entrevistes. Aquesta fase ha permès importar i organitzar els arxius de les entrevistes en format de text, cosa que ha permès

utilitzar la interfície del programari per gestionar i etiquetar les entrevistes de manera eficient, facilitant la seva localització i recuperació posterior.

Seguidament, s'ha desenvolupat un procés de codificació de les dades, com una de les funcionalitats més importants de l'ATLAS.ti. La codificació implica assignar etiquetes o categories a segments específics de les entrevistes, identificant temes, patrons o conceptes rellevants, donant lloc a una organització més estructurada de les dades i facilitant l'anàlisi posterior d'aquestes.

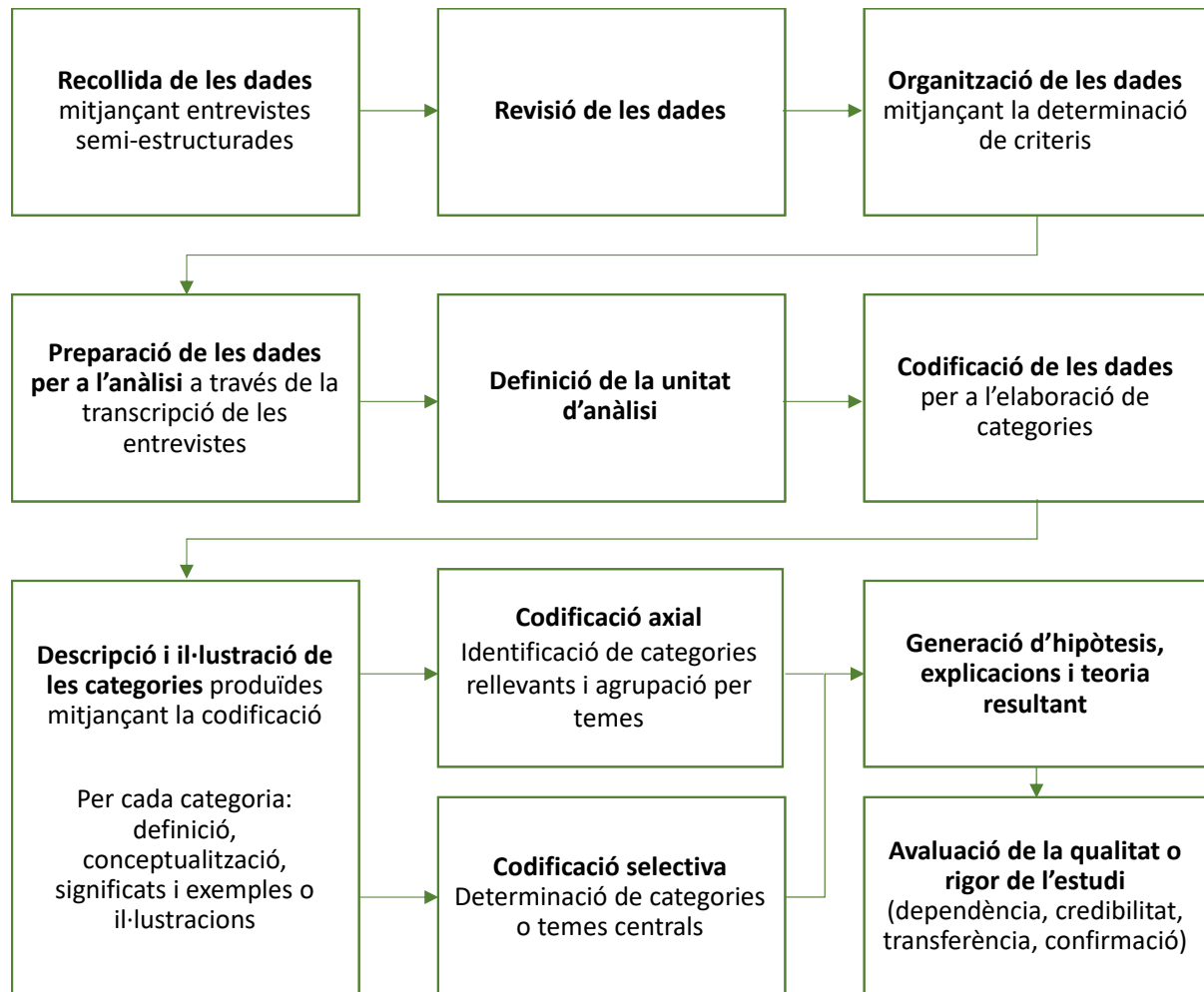
Després s'ha procedit amb l'exploració i navegació de les dades. El programari ofereix eines per explorar les dades de les entrevistes, permetent la visualització de transcripcions i la cerca de paraules clau o fragments específics. Això ha facilitat la revisió i la familiarització amb el contingut de les entrevistes i ha ajudat a identificar temes i idees clau.

Més endavant, l'ATLAS.ti, ha permès la realització d'una anàlisi temàtica de les dades codificades, agrupant i relacionant les codificacions relacionades en categories més àmplies i identificant les relacions i interconnexions entre elles. En aquesta etapa, mitjançant el programari també s'han utilitzat eines visuals per a la realització de mapes de xarxes per representar les connexions temàtiques.

En última instància, s'han generat informes i s'ha realitzat la visualització gràfica de l'anàlisi elaborada, incloent-hi taules de codificació, resums de temes identificats, estadístiques sobre la freqüència de codificacions, i altres representacions visuals per comunicar els resultats de manera efectiva.

La següent il·lustració (Il·lustració 25) representa visualment tot el procés prèviament exposat sobre l'anàlisi de dades qualitatives mitjançant la categorització i la identificació de temes rellevants.

Il·lustració 25: Procés general de l'anàlisi de dades qualitatives a partir de categories i temes

Font: elaboració pròpia a partir d' Hernández-Sampieri i Mendoza (2018)

Capítol 7. Resultats de la investigació empírica

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

En capítol setè de la tesi, es presenta una anàlisi detallada dels resultats obtinguts a partir de la investigació empírica realitzada en aquesta investigació. Després de recopilar i processar les dades, s'han dut a terme una sèrie d'anàlisis per aprofundir en les dinàmiques d'IED i poder donar resposta als objectius de la recerca. El capítol es compon de diferents parts amb la finalitat última de contrastar les hipòtesis plantejades, estretament relacionades amb els objectius específics i l'objectiu general.

Comencem amb l'**anàlisi d'estadístics descriptius**, on es presenten les característiques i les freqüències rellevants relacionades amb l'estudi. Aquesta anàlisi ofereix una visió panoràmica de les dades recopilades, identificant tendències i comportaments generals observats en la mostra estudiada.

En primer lloc, es desenvolupa l'anàlisi d'estadístics descriptius, que ofereix una visió general de les dades i identifica tendències. També es du a terme una anàlisi de **validació de la mostra** per assegurar-ne la representativitat i **s'analitzen segments específics de la mostra** per aprofundir en les característiques de les empreses inversors estrangers a Andorra. A més a més, es desenvolupa una **anàlisi factorial exploratòria (AFE)** que ajuda a identificar factors subjacents que influeixen en les decisions d'inversió estrangera, i finalment, **es contrasten les hipòtesis** que confirmen o refuten les suposicions inicials mitjançant l'anàlisi de dades quantitatives i qualitatives.

En conjunt, aquest capítol i l'anàlisi que s'efectua serveix com a pont entre l'analítica i les conclusions finals de la investigació, oferint una comprensió completa i aprofundida de les tendències i resultats obtinguts en el marc de la recerca.

7.1. Estadístics descriptius

En aquest apartat, s'analitzen els resultats de l'estadística descriptiva, aquells relacionats amb els descriptius de l'estudi i les freqüències. En aquest estudi, s'ha optat inicialment per fer una anàlisi descriptiva per assolir una visió completa de les dades recopilades, examinar i resumir les característiques principals de la mostra i identificar els patrons o tendències observades i obtenir una interpretació inicial de les dades.

En diversos estudis, desenvolupats en diferents països i regions, s'ha aplicat l'anàlisi descriptiva com a metodologia clau i principal, i en alguns casos única, per abordar les seves respectives àrees d'investigació. Les investigacions han estat portades a terme per diferents autors, com ara **Biglaiser i Staats (2010)** en el context d'empreses nord-americanes amb inversions a Amèrica Llatina, **Bitzenis (2003)** en l'estudi d'empreses amb inversions a Bulgària, o **Kamel (2017)** en EMN actives a Egipte. D'altres exemples inclouen els treballs de **Galán i**

González-Benito (2001) a Espanya, **Sulaiman et al. (2020)** a la regió de Dhofar a Oman i **Vlachos et al. (2019)** a Grècia.

L'elecció d'utilitzar l'estadística descriptiva en aquests estudis es justifica per la seva capacitat per aprofundir en la comprensió dels fenòmens analitzats. Aquesta metodologia permet explorar i descriure de manera detallada les característiques, tendències i patrons observats en les dades recopilades.

L'anàlisi descriptiva dels resultats de l'enquesta ha significat la presentació i el resum de les dades recopilades d'una manera organitzada i comprensible que es presenta en els propers apartats. Aquesta anàlisi se centra a descriure les característiques principals de les respostes obtingudes sense realitzar interpretacions profundes o inferències estadístiques complexes. L'objectiu és aconseguir una comprensió inicial i rigorosa del fenomen de la inversió estrangera a Andorra, sent una pràctica comuna en altres investigacions similars que han emprat el qüestionari com a metodologia de recerca.

Tal com ja s'ha explicat en capítols anteriors, la recerca ha consistit en l'enviament d'un qüestionari a una mostra representativa de 120 empreses que havien pres la decisió estratègica d'invertir a Andorra mitjançant el que es coneix com a IED. D'aquest conjunt, un total de 41 empreses van respondre de manera completa i vàlida, oferint una taxa de resposta del 34,16%.

És pertinent destacar que aquesta taxa de resposta, tot i que moderada, es situa en una línia similar amb altres estudis que han fet servir el qüestionari com a eina principal de recollida de dades en contextos d'inversió estrangera. Diversos treballs previs, com la investigació duta a terme per **Biglaiser i Staats (2010)**, van observar una taxa de resposta del 9,30%; **Bitzenis et al. (2009)** van obtenir un resultat del 36,30%; **Dumludag (2009)** va registrar un 17,30%; **Galán i González-Benito (2001)** van aconseguir un 17,60%; **Hogenbirck (2002)** va reportar una taxa del 18,30%; **Janda i Nuangjamnong (2021)** es van enfrontar a només un 5,75% de taxa de resposta; **Sánchez (2001)** va aconseguir un 14,64%; i **Vlachos et al. (2019)** van obtenir un significatiu 44,30%.

L'estudi realitzat per **Biglaiser i Staats (2010)** se centra en les empreses d'EUA amb inversions a Amèrica Llatina. L'objectiu de l'estudi és analitzar les preferències i els factors de risc d'inversió d'aquestes empreses. El perfil dels enquestats consisteix en directors generals de les empreses. El qüestionari es va enviar durant el període de novembre de 2006 a maig de 2007. La població objectiu d'aquest estudi va ser de 753 empreses, i es va utilitzar una mostra de 66 empreses per a l'anàlisi. La ràtio de resposta va ser del 9,30%, indicant la participació d'una proporció significativa de les empreses contactades. Quant a la metodologia emprada, es va aplicar una anàlisi estadística descriptiva, així com una anàlisi factorial. Els resultats de l'estudi van demostrar que el risc d'inversió relacionat amb la protecció dels drets de

propietat, l'adhesió a l'estat de dret i un sistema judicial eficaç van tenir una major influència en les preferències de les empreses nord-americanes en les seves inversions a Amèrica Llatina.

D'altra banda, **Bitzenis et al. (2009)** van realitzar un estudi sobre multinacionals que havien invertit a Grècia durant el període de 1995 a 2003. Els enquestats van ser representants que ocupaven càrrecs directius i que intervenien directament en la planificació estratègica. Es va enviar el qüestionari el 2004 a una població de 150 empreses, obtenint una mostra de 52 empreses i una ràtio de resposta del 36,60%. L'anàlisi estadística descriptiva va revelar que les principals barreres per als inversors estrangers a Grècia eren la burocràcia, la fiscalitat, la corrupció i l'estructura del mercat laboral.

Dumludag (2009) va dur a terme un estudi sobre EMN que operaven a Turquia. Els enquestats van ser executius de les empreses i es va enviar el qüestionari el 2006 a una població de 300 empreses, aconseguint una mostra de 52 empreses i una ràtio de resposta del 17,30%. L'anàlisi estadística descriptiva va demostrar que indicadors macroeconòmics com la mida del mercat, la taxa de creixement i el PIB per càpita tenien un impacte positiu en les entrades d'IED a Turquia. A més, es va observar que les variables institucionals, com el baix nivell de corrupció, l'estabilitat del govern, el funcionament del sistema judicial i altres factors normatius, també influeixen de manera significativa en les entrades d'IED a Turquia.

Respecte a **Galán i González-Benito (2001)** van estudiar les principals societats anònimes espanyoles que havien fet IED. Els detalls sobre el perfil dels enquestats i el període d'enviament del qüestionari no s'especifiquen. La població de l'estudi va ser de 585 empreses, amb una mostra de 103 empreses i una ràtio de resposta del 17,60%. L'anàlisi estadística descriptiva va revelar que factors com l'existència d'actius concrets de naturalesa intangible i els costos de transacció eren determinants en la decisió de realitzar IED per part d'empreses espanyoles. A més, els mercats actuals i futurs i el seu creixement previst eren factors clau en la selecció de destinació per a les inversions.

Hogenbirck (2002) va dur a terme una enquesta a tots els establiments estrangers de la indústria electrònica holandesa. Els enquestats van ser CEO i es va enviar el qüestionari el 1999 a una població de 469 empreses, obtenint una mostra de 86 empreses i una ràtio de resposta del 18,30%. L'anàlisi estadística descriptiva i l'anàlisi de components principals van demostrar que les habilitats de màrqueting, la proximitat als clients i als mercats claus, el potencial de creixement del mercat, la població multilingüe, la mida del mercat holandès i el poder adquisitiu dels consumidors holandesos eren factors clau per als establiments estrangers en la indústria electrònica holandesa.

Pel que fa a **Janda i Nuangjamnong (2021)** van realitzar un estudi a Tailàndia. La mostra va consistir en 450 empreses, amb una ràtio de resposta del 5,75%, tot i que no hi ha detalls

sobre el perfil dels enquestats, el període d'enviament del qüestionari i la població. Mitjançant tècniques quantitatives com l'estadística descriptiva i l'anàlisi de regressió lineal múltiple, es va concloure que els indicadors macroeconòmics i els motius de recerca de mercat tenien una influència significativa i positiva en l'elecció de la ubicació de la IED a Tailàndia. No es va observar una influència significativa dels motius de recerca d'eficiència i els factors institucionals.

Altrament, **Sánchez (2001)** va fer un estudi sobre empreses espanyoles inversores a Amèrica Llatina. No es van proporcionar detalls sobre el perfil dels enquestats, però el període d'enviament del qüestionari va ser el 2000. La població inicial va ser de 198 empreses, amb una mostra de 29 empreses i una ràtio de resposta del 14,64%. Es van utilitzar anàlisis d'estadística descriptiva, establiment de factors determinants i segmentació de la mostra. Es va concloure que els avantatges derivats de la propietat, com la tecnologia, l'experiència, la capacitat de gestió i els nivells de competitivitat, explicaven la internacionalització de les empreses espanyoles. A més, en sectors com les telecomunicacions, l'energia i els serveis, la internacionalització es basava en la importància de la dimensió per aconseguir un posicionament estratègic.

Finalment, en l'estudi desenvolupat per **Vlachos et al. (2019)** sobre EMN o les seves sucursals a Grècia. Els enquestats van ser personal d'alta direcció de multinacionals o les seves filials que operaven a Grècia. El període d'enviament del qüestionari va ser el 2018, amb una població inicial de 140 i una mostra de 62 empreses, amb una ràtio de resposta del 44,30%. Es van utilitzar anàlisi d'estadística descriptiva, tests de Friedman i Wilcoxon. Els resultats van mostrar que cap avantatge era percebut com a important, i només el creixement econòmic esperat i la proximitat geogràfica amb la UE s'acostaven a ser considerats importants.

La comparació amb aquests altres estudis proporciona un context útil per interpretar els resultats de la present enquesta. Tot i que la taxa de resposta podria semblar moderada en primera instància, realment es manté en consonància amb els estàndards observats en la literatura, incloent-hi projectes amb taxes de resposta encara més baixes. Aquesta perspectiva contribueix a una comprensió més completa i rellevant dels resultats obtinguts, i ajuda a contextualitzar la contribució d'aquest estudi en el camp de la IED a Andorra.

A continuació, es comenten les dades corresponents a les característiques de la mostra (tant de les persones que han respost en nom de l'empresa el qüestionari com les característiques de les EMN). En segon lloc, es detallen els resultats dels estadístics descriptius més importants amb relació a les motivacions d'inversió per part de les empreses inversores estrangers a Andorra. Finalment, tot i que es tracta de dades qualitatives, es recullen les qüestions de preocupació dels inversors enquestats relació amb la IED a Andorra, que s'han recollit a través d'una darrera pregunta oberta en què es demanava opinió als enquestats obre les qüestions de preocupació sobre la inversió estrangera al Principat.

a) Característiques de la mostra i dades sobre la inversió estrangera

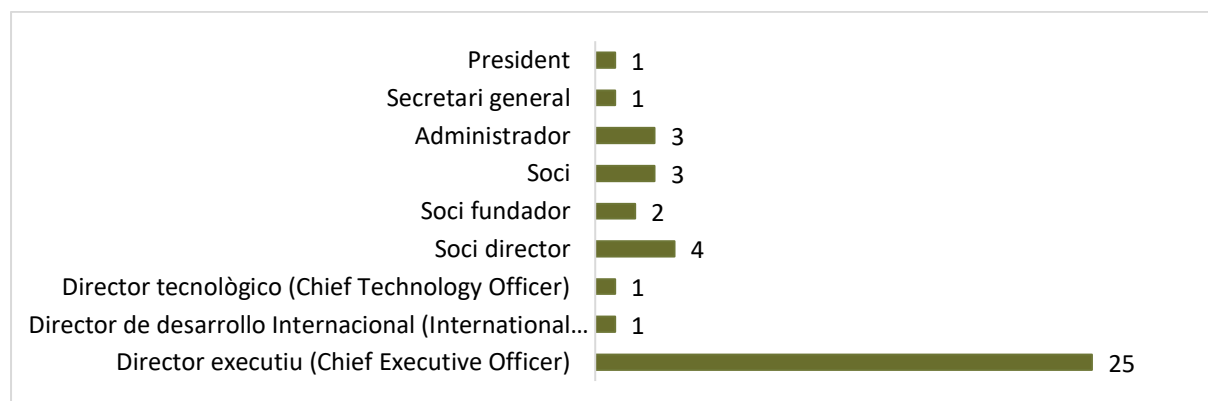
En aquest primer apartat s'analitzen les característiques de la població i de la mostra que proporcionen informació bàsica necessària sobre determinades qüestions que s'han considerat rellevants per caracteritzar la població mostra. Juntament amb aquesta informació bàsica es recullen algunes característiques generals de la inversió efectuada per les EMN enquestades.

Tal com ja s'ha comentat anteriorment, el qüestionari es va enviar a 120 empreses estrangeres inversores a Andorra, de les quals 41 van respondre de forma vàlida, representant una taxa del 34,16%.

Els resultats de l'enquesta reflecteixen una variada distribució de càrrecs entre les persones enquestades a les empreses andorranes participants. A través d'aquesta mostra, s'observa una gamma diversificada de posicions executives i de lideratge. De les respostes dels 41 qüestionaris vàlids, aquests van ser contestats majoritàriament per directors (25 directors executius, 1 director de desenvolupament internacional, 1 director tecnològic); per 9 socis (4 socis directors; 2 socis fundadors, 3 socis); 1 administrador; 1 secretari general i; 1 president, tal com es mostra a la Il·lustració 26.

En conjunt, l'anàlisi dels càrrecs de les persones enquestades aporta una visió més clara del panorama de lideratge i direcció a les empreses andorranes participants en l'estudi. En aquest sentit, les persones enquestades, amb els càrrecs identificats, estan de manera directa i activa involucrades en l'estratègia i el procés d'inversió estrangera a Andorra. Les seves responsabilitats i funcions s'alienen intrínsecament amb els objectius i les dinàmiques relacionades amb aquesta inversió i, per tant, les seves perspectives i opinions són representatives de les decisions i les accions relacionades amb la inversió realitzada al Principat.

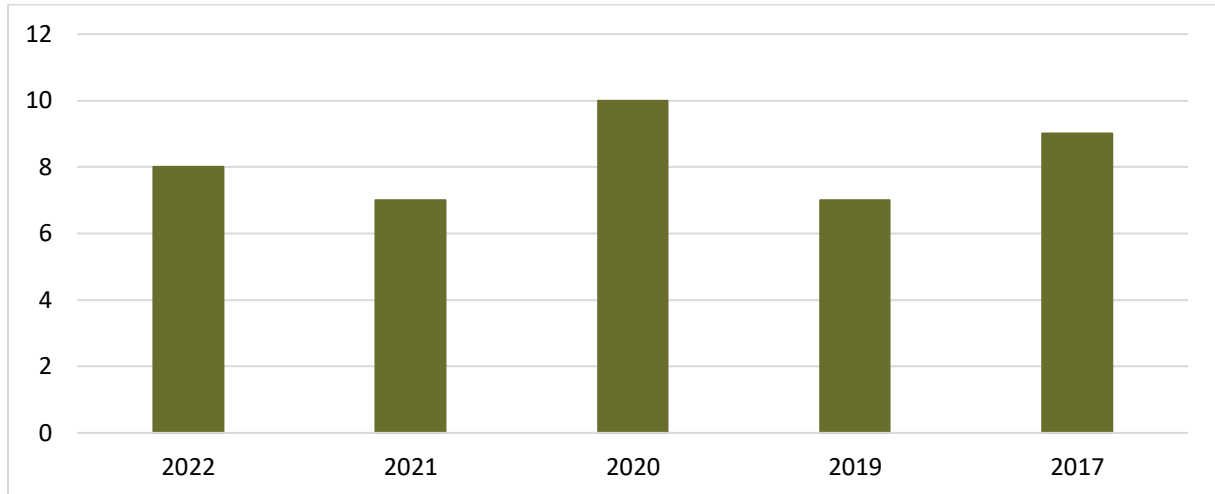
Il·lustració 26: Càrrec de la persona enquestada

Font: elaboració pròpia

Pel que fa a les característiques de les empreses (persones jurídiques) a les quals representaven els enquestats, l'any d'inici de les operacions a Andorra per part de les empreses estrangeres van ser 19,51% el 2022; 17,07% el 2021; 24,39% el 2020; 17,07% el 2019; 21,95% el 2017 (Il·lustració 27).

Il·lustració 27: Any d'inici de les operacions a Andorra (havent obtingut tots els permisos)

Font: elaboració pròpia

Les dades relatives al nombre total de treballadors de les empreses a Andorra ofereixen una perspectiva sobre la dimensió de la plantilla d'empleats dins del context de la inversió estrangera a Andorra (Il·lustració 28).

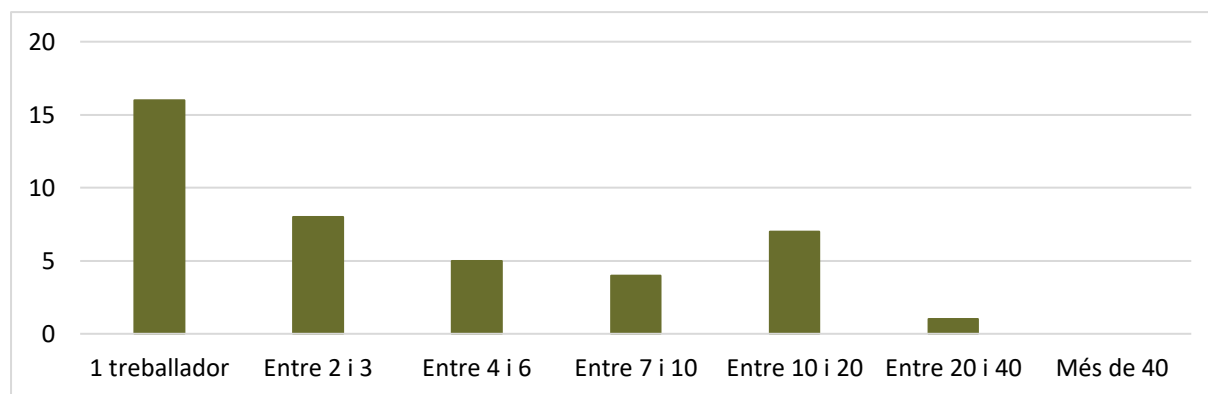
A partir de l'anàlisi de les dades presentades, es pot arribar a la conclusió que la majoria de les empreses implantades a Andorra participants en l'enquesta es classifiquen com a micro o petites empreses. Aquesta observació es fonamenta en la distribució del nombre total de treballadors dins d'aquestes empreses. El 80,5% de les empreses participants tenen menys de 10 treballadors a la seva plantilla. Això indica que una gran majoria d'empreses operen amb un nombre relativament petit de treballadors, suggerint una dimensió reduïda i una estructura compacta. Aquest fenomen és coherent amb les peculiaritats de l'entorn empresarial d'Andorra, que es caracteritza per un teixit empresarial on predominen les microempreses, que són la peça clau de la seva economia. Segons dades del 2021, aproximadament el 90% de les prop de 16.000 empreses registrades a Andorra tenien entre 1 i 5 empleats, mentre que al voltant d'un 6% comptaven amb entre 5 i 25 treballadors. Les entitats amb més de 100 empleats representaven tan sols un 0,3% del total, ressaltant així la singularitat d'un mercat empresarial amb tendència cap a la petita escala. Aquests patrons són conseqüència de diversos factors, incloent-hi la dimensió reduïda i anteriorment la situació més tancada del mercat andorrà, així com la predominança d'un model econòmic enfocat als serveis, sense una base industrial tradicional amb tendència a promoure la consolidació empresarial i la creació d'economies d'escala.

Aproximadament un 17% de les empreses tenen una plantilla que oscil·la entre 10 i 20 treballadors. Aquest segment representa una proporció més moderada de les empreses participants i pot indicar empreses que han experimentat un cert creixement i necessiten una mica més de personal per abordar les seves operacions a Andorra o des d'Andorra.

Només un 2,5% de les empreses enquestades compten amb una plantilla de 20 a 40 treballadors. Aquesta xifra és la més petita entre les categories i tot i representar empreses que tenen una mida lleugerament superior, encara s'inclouen dins del segment de petites empreses.

A partir d'aquesta distribució, es pot afirmar que el perfil empresarial dominant a la mostra enquestada és el de microempreses i alguna petita empresa, amb la majoria d'organitzacions que operen amb plantilles relativament petites.

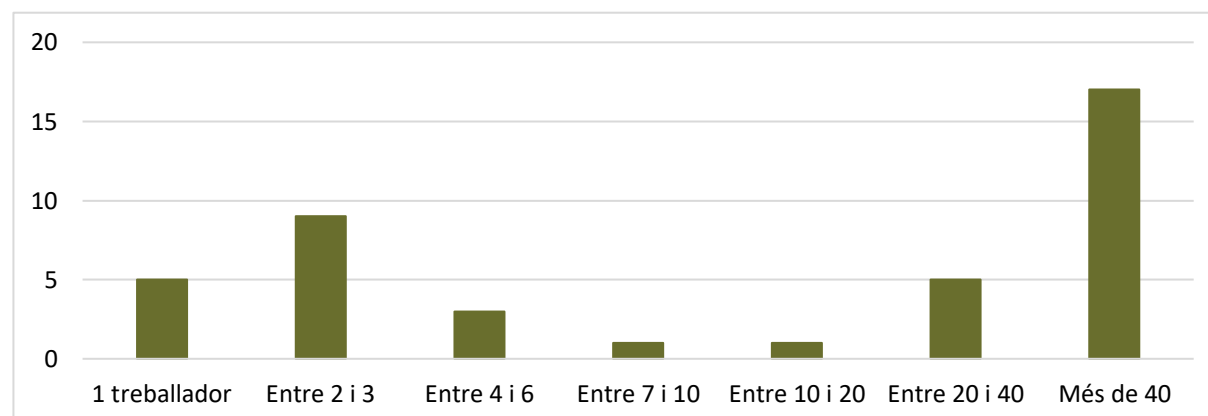
Il·lustració 28: Nombre total de treballadors de l'empresa a Andorra

Font: elaboració pròpia

A escala mundial aquestes empreses tenen un 43,9% entre 1 i 10 treballadors, el 2,5% entre 10 i 20 treballadors, el 12,2% entre 20 i 40 treballadors i el 41,4% més de 40 treballadors (Il·lustració 29).

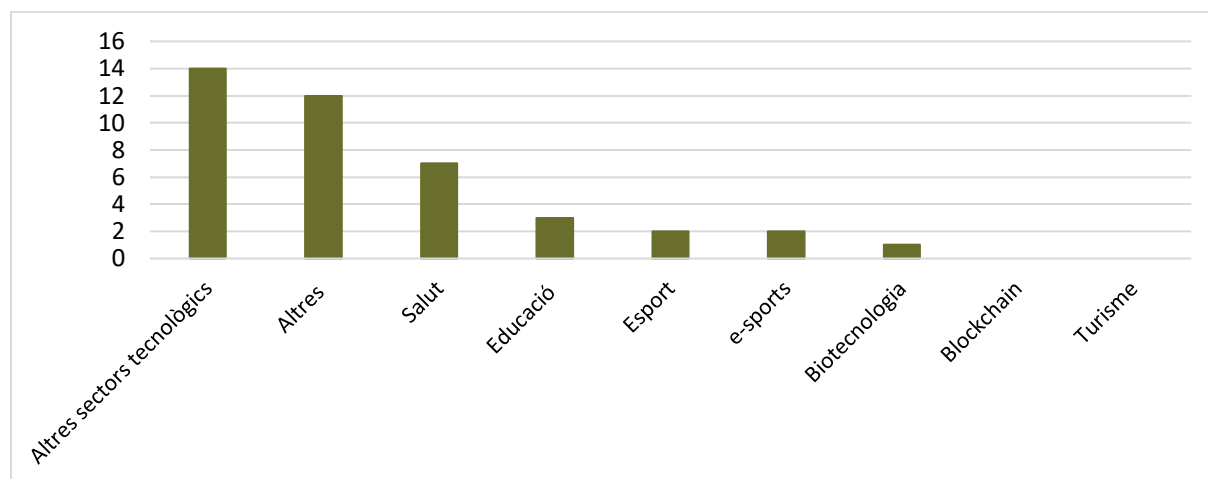
Il·lustració 29: Nombre total de treballadors de l'empresa al món

Font: elaboració pròpia

Amb relació al sector d'activitat en què es classifiquen les empreses enquestades, tal com es pot observar en la Il·lustració 30, destaquen aquelles d'altres sectors tecnològics amb un 35,15%, seguides per altres amb un 29,27% (en concret, gestor de la producció sostenible (1), venda de gelats artesanals (1), consultoria en Gestió del Coneixement (2), màrqueting i comunicació (1), enginyeria (1), gestió patrimonial (1), transició agrícola i energètica (1), consultoria de negoci (2), alimentació (1) i serveis professionals d'auditoria, consultoria, fiscalitat (1)), i per salut amb un 17,07%. Finalment, amb menys importància, els enquestats són del sector de l'educació (7,32%), de l'esport (4,88%), dels *e-sports* (4,88%) i de la biotecnologia (2,44%). No hi ha presència d'empreses enquestades del sector del *blockchain* ni tampoc d'empreses del sector turístic. L'anàlisi de la classificació del principal sector d'activitat de les empreses participants en l'enquesta destaca la diversitat i l'ampli ventall d'operacions dins d'aquestes empreses andorranes. Aquesta diversitat reflecteix la naturalesa dinàmica de l'escena empresarial al país i les diferents àrees d'oportunitat i creixement que les empreses busquen explorar.

Il·lustració 30: Principal sector d'activitat en què es classifica l'empresa

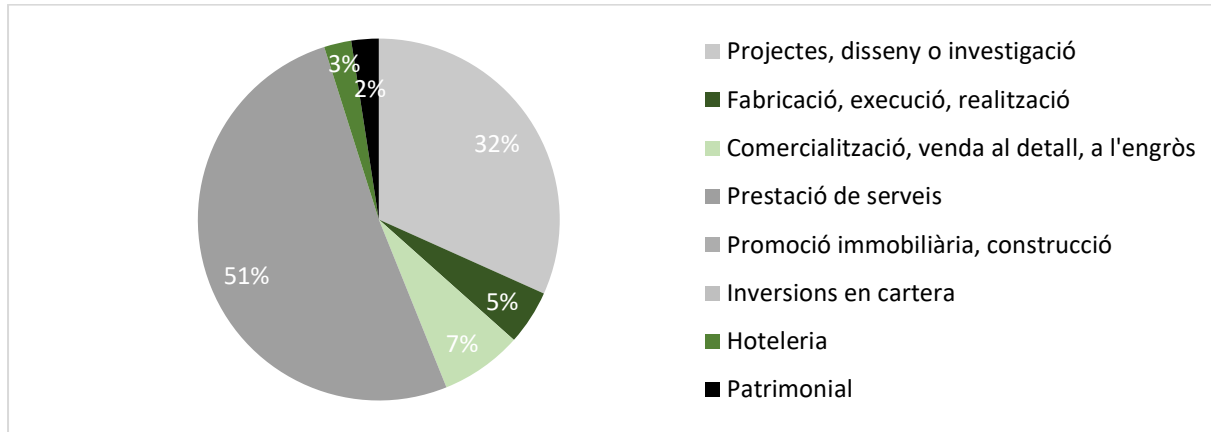

Font: elaboració pròpia

Seguidament, pel que fa a la classificació de l'activitat empresarial de les EMN, tal com es mostra en la Il·lustració 31, l'activitat principal d'un total de 21 empreses és la prestació de serveis (51,22%); de 13 empreses, els projectes, disseny o investigació (31,71%); 3 empreses es dediquen a la comercialització, venda al detall, i venda a l'engròs (7,32%); 2 empreses a la fabricació, execució, realització (4,88%); 1 de les empreses es dedica a l'hoteleria (2,44%); i també 1 de les empreses es dedica als serveis patrimonials (2,44%). Cap de les empreses enquestades té com a activitat principal la promoció immobiliària, construcció o les inversions en cartera. La distribució de les activitats empresarials de les EMN que han respost al qüestionari reflecteix l'aposta del país per la diversificació del seu teixit empresarial a través de la IED. Com es pot observar, es demostra una tendència cap a la inversió en àrees de valor

afegit alt en els serveis, que és un indicatiu a l'aposta per la contribució d'aquests sectors en l'enriquiment de l'oferta econòmica d'Andorra més enllà dels seus sectors tradicionals.

Il·lustració 31: Principal activitat en què es classifica l'empresa

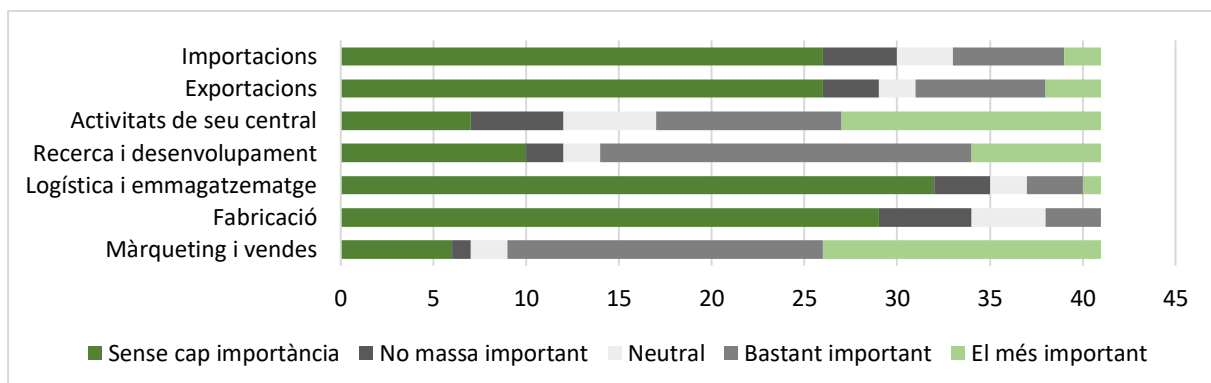
Font: elaboració pròpia

Cal destacar que el 78% dels enquestats assenyalen que la seva empresa no exportava a Andorra abans d'invertir-hi, mentre que un 22% sí que ho feien.

Així mateix, pel que fa a la forma d'entrada de l'establiment a Andorra per part dels enquestats va ser majoritàriament a través d'una nova filial de propietat total (41%), seguit per la participació de capital (29%), altres formes (16%) i un 14% a través d'empresa conjunta (*joint venture*).

Una vegada establertes a Andorra, sobre la importància de les activitats que es realitzen des de la filial andorrana, destaquen aquelles activitats de màrqueting i vendes, recerca i desenvolupament i activitats de seu central, enfront d'activitats d'importació, exportació, logística i emmagatzematge i fabricació, les quals tenen molt poca importància en l'empresa andorrana (Il·lustració 32).

Il·lustració 32: Importància de les activitats que es realitzen per l'empresa en la filial a Andorra

Font: elaboració pròpia

Amb relació al volum d'inversió inicial en euros a Andorra per les empreses enquestades, la inversió mitjana ha estat de 229.841,46 €, amb una inversió mínima de 1.000,00 € i una inversió màxima de 350.000,00 €.

Pel que fa al capital total invertit en euros des de l'inici de la inversió a Andorra fins al moment actual, la inversió mitjana efectuada per part de les empreses de la mostra ha estat de 557.987,80 €, amb un valor mínim d'inversió de 3.000,00 € i un valor màxim d'inversió total d'1.500.000,00 €.

b) Estadístics descriptius més importants amb relació a les motivacions d'inversió per part dels inversors estrangers a Andorra

En el segon apartat es presenten els estadístics descriptius més importants pel que fa a les motivacions d'inversió per part dels inversors estrangers a Andorra.

D'una banda, es recullen les raons específiques en relació amb els avantatges de propietat, ubicació i internalització de la decisió d'inversió internacional de les EMN a Andorra. D'altra banda, es reuneixen els factors determinants de les decisions d'ubicació d'inversió en el país, pel que fa a aspectes concrets del Principat sobre les condicions econòmiques generals; les condicions politicoinstitucionals generals i els instruments que tenen com a objectiu principal incidir en les decisions d'inversió.

La Taula 16 mostra per a cadascun dels avantatges (propietat, ubicació i internalització) les diferents variables analitzades i, a més, per a cadascuna d'elles es mostra la valoració mitjana dels enquestats, la desviació típica i el valor mínim i màxim de les respostes.

Taula 16: Estadístics dels avantatges de l'empresa (propietat, ubicació i internalització) en la IED

		Ítem	Mitjana	Desviació típica	Mínim	Màxim
Part 2a: Avantatges de l'empresa	Avantatges de propietat	Capacitat directiva	6,63	2,76	1,00	10,00
		Capacitat competitiva	7,80	2,04	1,00	10,00
		Capacitat financera	7,12	2,07	1,00	10,00
		Capacitat tecnològica	6,17	2,39	1,00	10,00
		Marca	6,68	2,48	1,00	10,00
		Nivells de competitivitat (eficiència productiva,	6,66	2,45	1,00	10,00

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

		competitivitat en preus i costos de producció)				
		Posició en el mercat (quota de mercat, qualitat dels productes i imatge)	6,44	2,63	1,00	10,00
		Resposta competitiva (projecció internacional, diversificació del producte, nous productes, coneixement previ del mercat)	6,37	2,51	1,00	10,00
	Avantatges d'ubicació	Posicionament estratègic	7,10	2,17	1,00	10,00
		Condicions de producció (reducció de costos, tecnologia, diferenciació del producte, preus)	5,71	2,85	1,00	10,00
		Rendibilitat i beneficis	7,00	2,51	1,00	10,00
		Capacitat financera	6,73	2,58	1,00	10,00
		Accés als mercats de la Unió Europea	3,80	2,70	1,00	9,00
	Avantatges d'internalització	Distància geogràfica propera	7,44	2,33	1,00	10,00
		Accés al mercat local	6,41	2,87	1,00	10,00
		Accés al mercat de la Unió Europea	6,41	2,80	1,00	10,00
		Accés al mercat internacional	4,63	2,71	1,00	10,00
		Relacions prèvies amb el Principat (comerç exterior amb Andorra)	5,00	2,89	1,00	10,00
		Millora de la competitivitat	5,34	2,60	1,00	10,00
Costos competitius		6,68	2,27	1,00	10,00	
Qualitat institucional		6,56	2,25	1,00	10,00	
Qualitat de la mà d'obra		5,71	2,40	1,00	10,00	
Qualitat de la infraestructura		6,51	2,11	1,00	10,00	

	Qualitat de les connexions digitals	6,78	2,25	1,00	10,00
	Qualitat de vida	8,24	1,69	3,00	10,00
	Qualitat i sostenibilitat mediambiental	7,32	2,22	1,00	10,00
	Flexibilitat de l'entorn (legal i administratiu)	6,71	2,66	1,00	10,00
	Proximitats als actors del mercat (players)	5,95	2,75	1,00	10,00
	Fiscalitat favorable	8,85	1,32	5,00	10,00
	Política d'atracció d'inversió estrangera	7,27	2,67	1,00	10,00

Font: elaboració pròpia

Per un costat, prenent en compte la taula sobre avantatges de l'empresa en el seu procés d'internacionalització, a grans trets no hi ha cap avantatge que destaquï per sobre dels altres. Tanmateix, si s'observen els aspectes concrets de cada avantatge, es poden destacar alguns resultats.

Els avantatges de propietat resulten ser tots rellevants en les motivacions d'internacionalització de les empreses enquestades, i en especial, destaca la capacitat competitiva, seguida de la capacitat financera. En concret, la capacitat competitiva amb una mitjana de 7,80, i una desviació típica relativament baixa (2,04) indica que hi ha un consens en la percepció de la seva importància.

Amb referència als avantatges d'ubicació es pot ressaltar que l'accés als mercats de la UE no resulta ser un factor determinant en els avantatges d'ubicació en el procés d'internacionalització, mentre que la resta (condicions de producció, capacitat financera, rendibilitat i beneficis i posicionament estratègic) sí que tenen rellevància en aquesta decisió d'inversió.

Pel que fa als avantatges d'internacionalització, tots els elements resulten ser rellevants pels enquestats, però alguns tenen una importància molt destacable en la decisió d'internacionalització de les empreses. En concret, cal destacar la fiscalitat favorable (amb una mitjana de 8,85, una desviació típica d'1,32 i una nota mínima de 5 i màxima de 10) i la qualitat de vida (amb una mitjana de 8,24, una desviació típica d'1,69 i una nota mínima de 3 i màxima de 10).

Per un altre costat, en el marc dels avantatges específics del país d'Andorra percebuts per les empreses per decidir invertir en la ubicació específica d'Andorra, a continuació s'analitzen la

rellevància de les condicions econòmiques generals; les condicions politicoinstitucionals generals i els instruments que tenen com a objectiu principal incidir en les decisions d'inversió.

La següent taula (Taula 17) mostra per a les condicions econòmiques del país, les diferents variables analitzades i per a cadascuna d'elles es mostra la valoració mitjana dels enquestats, la desviació típica i el valor mínim i màxim.

Taula 17: Estadístics dels avantatges del país amb relació a les condicions econòmiques

		Ítem	Mitjana	Desviació típica	Mínim	Màxim
Part 2b: Avantatges del país	Condicions econòmiques	Mercat Intern [Potencial de creixement del mercat andorrà]	6,73	2,44	1,00	10,00
		Mercat Intern [Ubicació estratègica del mercat andorrà]	6,63	2,01	1,00	10,00
		Mercat Intern [Dimensió del mercat andorrà]	5,15	2,15	1,00	10,00
		Mercat Intern [Poder adquisitiu dels consumidors andorrans]	6,07	2,40	1,00	10,00
		Mercat Intern [Poder adquisitiu de les empreses andorranes]	5,61	2,32	1,00	10,00
		Mercat Intern [Mercat domèstic d'origen saturat]	4,56	2,41	1,00	10,00
		Mercat Intern [Diversificació d'activitats en el mercat andorrà]	5,51	2,47	1,00	10,00
		Mercat Intern [Estar a prop dels clients]	5,80	2,40	1,00	10,00
		Mercat Intern [Estar a prop dels proveïdors]	3,93	2,32	1,00	10,00
		Mercat Intern [Estar a prop dels mercats clau del sector]	4,54	2,37	1,00	10,00
		Mercat Intern [Seguir la competència]	3,80	2,44	1,00	10,00
		La infraestructura de transport i	4,61	2,17	1,00	9,00

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

		comunicacions [Xarxa de carreteres]				
		La infraestructura de transport i comunicacions [Accés a xarxes de carreteres]	4,39	2,17	1,00	9,00
		La infraestructura de transport i comunicacions [Disponibilitat de transport amb camió]	4,02	2,24	1,00	8,00
		La infraestructura de transport i comunicacions [Preu del transport per carretera]	3,78	2,20	1,00	9,00
		La infraestructura de transport i comunicacions [Disponibilitat d'instal·lacions d'emmagatzematge]	3,59	2,19	1,00	8,00
		La infraestructura de transport i comunicacions [Preu de les instal·lacions d'emmagatzematge]	3,61	2,12	1,00	8,00
		La infraestructura de transport i comunicacions [Disponibilitat de recursos de tecnologia de la informació i comunicació]	5,73	2,48	1,00	10,00
		La infraestructura de transport i comunicacions [Disponibilitat de polígons industrials]	3,41	2,05	1,00	7,00
		La infraestructura de transport i comunicacions [Disponibilitat d'oficines]	4,95	2,48	1,00	9,00
		La infraestructura de transport i comunicacions [Preu de l'espai d'oficina]	4,22	2,18	1,00	8,00

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

		La infraestructura de transport i comunicacions [Aeroport de la Seu d'Urgell]	3,37	2,33	1,00	9,00
		Disponibilitat de factors de producció [Costos laborals competitiu]	5,71	1,88	1,00	9,00
		Disponibilitat de factors de producció [Alta productivitat laboral]	5,15	1,77	1,00	8,00
		Disponibilitat de factors de producció [Població multilingüe]	6,44	1,94	1,00	10,00
		Disponibilitat de factors de producció [Disponibilitat d'habilitats de gestió]	5,27	1,92	1,00	10,00
		Disponibilitat de factors de producció [Personal tècnic qualificat i experimentat]	4,83	2,02	1,00	10,00
		Disponibilitat de factors de producció [Fàcil accés a matèries primeres]	3,83	2,12	1,00	9,00
		Disponibilitat de factors de producció [Facilitats financeres]	5,59	2,21	1,00	9,00
		Disponibilitat de factors de producció [Facilitat d'accés a tecnologies i assessorament tecnològic]	5,32	2,21	1,00	9,00
		Estabilitat macroeconòmica [Tipus de canvi estables]	6,12	2,17	1,00	9,00
		Estabilitat macroeconòmica [Clima d'inversió obert]	6,71	2,40	1,00	10,00
		Estabilitat macroeconòmica	5,71	2,50	1,00	10,00

		[Accés als recursos financers locals]				
		Estabilitat macroeconòmica [Creixement econòmic regional]	5,90	2,32	1,00	10,00
		Estabilitat macroeconòmica [Estabilitat dels indicadors econòmics]	6,12	2,33	1,00	9,00
		Estabilitat macroeconòmica [Acord comercial amb la Unió Europea]	5,61	2,69	1,00	10,00

Font: elaboració pròpia

En el cas concret de les condicions econòmiques, a grans trets, l'estabilitat econòmica representa ser un factor important (tots els atributs amb valors mitjans superiors a 5), mentre que pràcticament tots els ítems d'infraestructura de transport i comunicacions no resulten ser un factor determinant per triar Andorra com a país on invertir (tots els ítems, excepte un, s'avaluen de forma mitjana per sota de 5). Els dos altres grans blocs, mercat intern i disponibilitat de factors de producció, mostra resultats variats en funció de l'element concret plantejat.

En el mercat intern destaquen com a positives les variables de potencial de creixement del mercat andorrà, la ubicació estratègica del mercat andorrà i el poder adquisitiu dels consumidors andorrans.

Si ens centrem en les dades sobre la infraestructura de transport i comunicacions, de forma general s'avalua de forma negativa l'aeroport de la Seu d'Urgell, la disponibilitat de polígons industrials, la disponibilitat d'instal·lacions d'emmagatzematge, el preu de les instal·lacions d'emmagatzematge i el preu de transport per carretera. En aquest bloc, només té una mitjana superior a cinc, és a dir, un impacte relativament positiu en la decisió d'inversió al Principat, la disponibilitat de recursos TIC.

Per a la disponibilitat de factors de producció, l'ítem més ben valorat (amb una mitjana del 6,44) és la població multilingüe i el pitjor valorat (amb una mitjana de 3,83) el fàcil accés a les matèries primeres.

En última instància, l'estabilitat macroeconòmica és en general un factor ben avaluat, tot i que no destaquen, ni de forma individual, ni de forma general, cap dels elements específics d'aquesta.

Seguidament, s'avaluen els resultats sobre les condicions polítiques i institucionals d'Andorra. La següent taula (Taula 18) mostra per aquestes condicions, les diferents variables analitzades, i per a cadascuna d'elles es mostra la valoració mitjana dels enquestats, la desviació típica i el valor mínim i màxim.

Taula 18: Estadístics dels avantatges del país amb relació a les condicions polítiques i institucionals

		Ítem	Mitjana	Desviació típica	Mínim	Màxim
Part 2b: Avantatges del país	Condicions polítiques i institucionals	Condicions generals [Qualitat institucional]	7,44	1,53	3,00	10,00
		Condicions generals [Estabilitat governamental]	7,83	1,45	3,00	10,00
		Condicions generals [Seguretat jurídica dels inversors]	7,22	1,91	2,00	10,00
		Condicions generals [Costos baixos per fer complir els contractes]	6,24	2,43	1,00	10,00
		Condicions generals [Burocràcia eficient i facilitat en els tràmits administratius]	4,71	2,37	1,00	10,00
		Condicions generals [Política duanera favorable]	5,10	2,59	1,00	10,00
		Condicions generals [Accés a infraestructures públiques]	5,32	2,38	1,00	10,00
		Condicions reguladores [Procediments administratius per al desenvolupament de negocis]	5,07	2,37	1,00	10,00
		Condicions reguladores [Contractació de personal]	5,41	2,00	1,00	10,00
		Condicions reguladores [Moviment de persones]	4,29	1,98	1,00	10,00
		Règim fiscal [Grau de càrrega tributària]	8,90	1,08	5,00	10,00
		Règim fiscal [Estabilitat tributària]	8,61	1,27	5,00	10,00

Font: elaboració pròpia

Si s'analitzen de forma concreta les condicions polítiques i institucionals, es pot observar que de forma general, la valoració és positiva per a tots els factors i elements concrets, a excepció dels dos elements següents: el moviment de persones i la burocràcia eficient i facilitat en els tràmits administratius. En les condicions generals destaquen l'estabilitat governamental i la qualitat institucional (amb una mitjana de 7,83 i 7,44 respectivament) i el règim fiscal. En el

cas concret del règim fiscal, per estabilitat tributària la mitjana de les respostes qualifiquen aquest ítem amb un 8,61, mentre que el grau de càrrega tributària de mitjana obté una puntuació de 8,90. En cap dels dos casos, cap dels enquestats avalua aquests factors amb una puntuació inferior a 5. En aquest sentit, de la totalitat d'elements específics avaluats mitjançant l'enquesta, l'estabilitat tributària i el grau de càrrega tributària, resulten ser els factors que més incideixen a les empreses enquestades a invertir a Andorra.

En darrer terme, s'analitzen els resultats sobre instruments per a l'atracció d'inversions al Principat. La següent taula (Taula 19) mostra diferents variables sobre instruments analitzats i per a cadascuna d'elles es mostra la valoració mitjana dels enquestats, la desviació típica i el valor mínim i màxim.

Taula 19: Estadístics dels avantatges del país amb relació als instruments per a l'atracció d'inversions en la decisió d'inversió a Andorra

		Ítem	Mitjana	Desviació típica	Mínim	Màxim
Part 2b: Avantatges del país	Instruments per a l'atracció d'inversions	Regulació general sobre inversions [Lleis nacionals sobre protecció d'inversions]	6,90	1,86	1,00	10,00
		Regulació general sobre inversions [Acords internacionals sobre promoció i protecció d'inversions]	6,54	2,06	1,00	10,00
		Regulació general sobre inversions [Contractes d'inversió (estabilitat jurídica)]	6,73	2,02	1,00	10,00
		Regulació general sobre inversions [Acords internacionals sobre tributació]	6,90	2,05	1,00	10,00
		Suports públics a les inversions [Incentius fiscals]	7,46	2,48	1,00	10,00
		Suports públics a les inversions [Incentius financers]	6,76	2,59	1,00	10,00
		Suports públics a les inversions [Agències de promoció d'inversions]	6,80	2,45	1,00	10,00
		Suports públics a les inversions [Campanya mediàtica sobre el país]	6,34	2,45	1,00	10,00
		Suports públics a les inversions [Altres suports focalitzats]	5,76	2,94	1,00	10,00

Font: elaboració pròpia

Finalment, si s'observen les motivacions relacionades amb els instruments per a l'atracció d'inversions que Andorra ofereix als inversors, de forma general, aquests són valorats de forma positiva per part de les empreses enquestades. La regulació general sobre les inversions resulta ser un factor motivant en la decisió d'inversió, de la mateixa forma que ho són els suports públics a la inversió. En aquest últim cas, destaquen, més concretament, els incentius fiscals.

c) Anàlisi sobre les qüestions de preocupació sobre la IED a Andorra dels enquestats

En aquest darrer anàlisi, es pren com a base dades qualitatives que capturen les inquietuds dels inversors entrevistats en relació amb la IED a Andorra. Aquesta informació s'ha recopilat mitjançant una darrera pregunta oberta, on es va demanar als participants que expressessin les seves opinions i preocupacions envers la inversió estrangera al Principat. Aquest enfocament permet explorar a fons les percepcions i motivacions dels inversors, sense influir en les seves respostes. L'objectiu principal és obtenir una comprensió més completa de les preocupacions subjacents que podrien afectar el comportament futur dels inversors, proporcionant així una perspectiva més ampla i contextual per a futures decisions i polítiques relacionades amb la IED a Andorra.

La Taula 20 i la Taula 21 recullen aquestes preocupacions. No obstant això, es diferencia en la Taula 20 qüestions de preocupació manifestades pels enquestats relacionades amb les condicions econòmiques, polítiques i institucionals i amb els instruments per a l'atracció de la IED mentre que la Taula 21 recull altres qüestions de preocupació manifestades pels enquestats que no tenen a veure directament amb els anteriors.

Taula 20: Qüestions de preocupació manifestades pels enquestats relacionades amb les condicions econòmiques, polítiques i institucionals i amb els instruments per a l'atracció de la IED

Condicions econòmiques	Mercat intern	<ol style="list-style-type: none"> 1. Baixa demanda en el mercat local 2. Baixa demanda en el mercat local
	Infraestructura de transports i comunicacions	<ol style="list-style-type: none"> 1. Infraestructura ineficient 2. Trànsit dens al país 3. Connexions de transport amb Andorra
	Disponibilitat de factors de producció	<ol style="list-style-type: none"> 1. Personal qualificat 2. Dificultat en la contractació de personal 3. Obtenció de residència personal qualificat estranger 4. Falta de personal qualificat 5. Falta de personal qualificat 6. Falta de personal 7. Falta de matèries primeres 8. Altes comissions bancàries internacionals 9. Agilitat bancària amb l'estranger

	Estabilitat macroeconòmica	<ol style="list-style-type: none"> 1. Creixement econòmic sostingut 2. Situació econòmica feble 3. Crisi econòmica
Condicions polítiques i institucionals	Condicions generals	<ol style="list-style-type: none"> 1. Burocràcia (lenta i costosa) 2. Burocràcia (lenta i complexa) 3. Burocràcia (difícil i absurda) 4. Pèrdua d'estabilitat fiscal i social 5. Burocràcia lenta i administracions públiques desconnectades 6. Burocràcia 7. Burocràcia (ineficient) 8. Burocràcia (poc àgil) 9. Burocràcia (millora tràmits) 10. Burocràcia (digitalització) 11. Burocràcia lenta 12. Burocràcia lenta 13. Facilitat burocràtica 14. Burocràcia (digitalització) 15. Burocràcia lenta (millora tràmits)
	Condicions reguladores	<ol style="list-style-type: none"> 1. Canvis legals, fiscals i migratoris que restin atractius al país 2. Canvis fiscals
	Règim fiscal	<ol style="list-style-type: none"> 3. Canvis legals i fiscals 4. Condicions polítiques desfavorables
Instrumentes per a l'atracció d'inversions	Regulació general sobre inversions	<ol style="list-style-type: none"> 1. Firma de més CDI
	Suports públics a les inversions	<ol style="list-style-type: none"> 1. Acompanyament en la radicació de la inversió 2. Manca de suports públics (no fiscals) 3. Falta de suport a la inversió (administratiu, polític i financer) 4. Acompanyament a la inversió 5. Continuar amb el suport i eines per a la IED 6. Canvis en el tractament i suport a la inversió estrangera 7. Assistència financera 8. Falta de facilitats financeres 9. Falta de facilitats financeres

Font: elaboració pròpia

Quan ens centrem en els aspectes que han estat objecte d'enquesta als participants, emergeixen clarament certes qüestions desafiantes en l'àmbit econòmic, polític i institucional, així com en relació amb els instruments disponibles per a la IED. És evident que els enquestats han expressat les seves preocupacions sobre el futur de les seves inversions en aquestes àrees específiques.

En primer lloc, s'observa una inquietud relativa a les condicions econòmiques, amb una preocupació dual sobre la baixa demanda en el mercat local, possiblement indicativa d'una economia amb reptes de creixement, i la necessitat d'una infraestructura de transports i comunicacions més eficient per facilitar les operacions empresarials. A més, la disponibilitat

de factors de producció, com el personal qualificat i la capacitat per a la contractació, també es presenta com una qüestió preocupant, amb la dificultat d'obtenir residència per a personal qualificat estranger destacant-se com un obstacle addicional. La manca d'altres recursos, com les matèries primeres, i les comissions bancàries internacionals elevades també s'apunten com a preocupacions econòmiques.

De forma concreta, cal destacar les preocupacions rellevants amb relació a la disponibilitat de factors de producció al país, amb nou respostes que posen de manifest diversos aspectes d'aquesta temàtica. Això inclou qüestions com la disponibilitat de personal qualificat, els obstacles en la contractació de personal, la complexitat de l'obtenció de residència per al personal qualificat estranger, la manca de personal qualificat local, la disponibilitat de matèries primeres, les elevades comissions bancàries internacionals i la necessitat d'agilitat en les transaccions bancàries internacionals. Aquesta preocupació envers la disponibilitat de factors de producció pot significar un impacte futur preocupant en les decisions d'inversió i en el futur de les operacions empresarials al país.

Les condicions polítiques i institucionals també juguen un paper rellevant pel que fa a preocupacions específiques. La burocràcia lenta i costosa, juntament amb canvis legals, fiscals i migratoris que podrien minvar l'atractiu del país per als inversors, preocupa els enquestats. A més, la inestabilitat fiscal i social, així com la falta de coordinació entre les administracions públiques, es destaquen com a factors que podrien impactar negativament la IED. La percepció de condicions polítiques desfavorables també sorgeix com una inquietud.

En aquest context, és important destacar que en l'apartat específic de les condicions generals han revelat una notable preocupació, amb dotze dels enquestats expressant la seva inquietud pel que fa a la burocràcia lenta, ineficient o poc àgil. Aquesta clara tendència reflecteix la importància crítica d'aquesta qüestió i posa de manifest una preocupació significativa en aquest àmbit.

Finalment, en relació amb els instruments per a l'atracció d'inversions, les preocupacions se centren en la manca d'un règim fiscal clar i en la necessitat de millorar la regulació general sobre inversions. L'obtenció de més CDI es considera essencial per atraure inversors. A més, la manca de suport públic, sigui en forma de suports fiscals o no fiscals, és una qüestió considerable que cal abordar per millorar l'atractiu de la IED.

Específicament, és igualment evident una preocupació destacada i clarament manifesta en relació amb els suports públics a la inversió (com a categoria dintre dels instruments per a l'atracció d'inversions), amb vuit de les respostes centrant-se específicament en aquesta qüestió, que inclou aspectes de preocupació per part dels enquestats en relació amb l'acompanyament en la radicació de la inversió, que hi hagi una manca de suports públics (tants fiscals com no fiscals), la necessitat de suport en termes administratiu, polític i

financers, així com la preocupació sobre continuïtat dels suports i eines destinats a la IED. A més, es mencionen altres aspectes com canvis en el tractament i suport a la inversió estrangera, assistència financera i la falta de facilitats financeres com a preocupacions rellevants.

A banda de tot això, els enquestats també han expressat altres preocupacions que no estan directament vinculades a qüestions econòmiques, polítiques i institucionals o als instruments utilitzats per atreure la IED, sobre els quals se'ls ha demanat valoració explícitament al llarg del qüestionari.

Taula 21: Altres qüestions de preocupació manifestades pels enquestats

Altres qüestions de preocupació	Acord d'Associació amb la UE	<ol style="list-style-type: none"> 1. Participació programes recerca UE 2. Accedir al mercat europeu (Acord d'associació amb la UE) 3. Falta d'independència per l'acord amb la UE 4. Falta d'accés a recursos europeus 5. Implicacions acord d'associació amb la UE 6. Implicacions acord d'associació amb la UE 7. Implicacions acord d'associació amb la UE
	Preu de l'habitatge	<ol style="list-style-type: none"> 1. Preu habitatge 2. Preu habitatge 3. Boom sector de la construcció 4. Preu de locals 5. Preu habitatge 6. Preu habitatge
	Altres	<ol style="list-style-type: none"> 1. Falta d'homologació i reconeixement de titulacions universitàries estrangeres 2. Limitacions pels estrangers enfront dels nacionals 3. Llengua anglesa com a llengua oficial 4. Focalització en la inversió espanyola, cal major diversificació de la nacionalitat de les inversions 5. Protecció de la qualitat de vida i la seguretat

Font: elaboració pròpia

Els enquestats han compartit altres preocupacions que no estan directament relacionades amb qüestions econòmiques, polítiques i institucionals o amb els mecanismes utilitzats per atraure la IED.

Aquestes preocupacions aborden diversos temes que han sorgit de forma espontània i repetida en les respostes a aquesta darrera pregunta oberta. S'han detectat dues temàtiques clau de forma reiterada: l'acord d'associació amb la UE i el preu l'habitatge. En relació amb l'Acord d'Associació amb la UE, els enquestats han destacat inquietuds com la participació en programes de recerca de la UE, l'accés al mercat europeu a través d'aquest acord, les preocupacions sobre la falta d'independència que podria derivar-se de l'acord amb la UE, així

com les possibles implicacions que aquest acord podria tenir en diversos aspectes. En un total de 7 respostes s'ha abordat la relació amb la UE com una qüestió de preocupació futura de les inversions al país.

Pel que fa al preu de l'habitatge, també s'ha manifestat de forma repetida aquest desafiament. Les preocupacions se centren en el cost de l'habitatge, que pot tenir un impacte en la mobilitat dels treballadors i en la capacitat d'atracció de professionals qualificats. Les referències al *boom* del sector de la construcció i els preus dels locals també indiquen una preocupació per les dinàmiques immobiliàries locals.

Finalment, s'han expressat altres preocupacions diverses i concretes, com la manca d'homologació i reconeixement de titulacions universitàries estrangeres, que es creïn limitacions específiques en les inversions per als estrangers enfront dels nacionals, la qüestió de la llengua anglesa com a llengua oficial, la necessitat de diversificar les nacionalitats d'inversions enfront de la focalització en la inversió espanyola i la importància de protegir la qualitat de vida i la seguretat de cara el futur per continuar atraient inversors. Aquestes preocupacions il·lustren la complexitat i la diversitat de factors futurs que els enquestats consideren que poden influir en les decisions d'inversió i les estratègies sobre IED a Andorra.

Aquesta anàlisi de les preocupacions proporciona una visió detallada dels factors, que poder en l'actualitat no influeixen a les seves inversions, però que segons els enquestats poden arribar a incidir en les decisions d'inversió d'IED a Andorra i destaca la importància d'abordar aquestes qüestions per fomentar un clima d'inversió més favorable i sostenible al Principat a llarg termini.

7.2. Validació de la mostra

Dins del context de l'estudi, s'ha considerat oportú realitzar un procés de validació de la mostra. La validació de la mostra a escala descriptiva és un procés mitjançant el qual es comparen les característiques i les propietats clau d'una mostra amb les de la població per avaluar la seva similitud. Aquesta validació se centra a descriure de les característiques de la població i de la mostra i verificar si les propietats i característiques clau mostren un grau acceptable de semblança entre la mostra i la població.

Aquest procés implica comparar detingudament les característiques de la mostra, que en aquest cas són les 41 empreses que han respost de forma vàlida el qüestionari i que representen la mostra d'estudi, amb les característiques de la població. Donades les limitacions i disponibilitat de dades estadístiques disponibles, la població abasta les empreses que han formalitzat una inversió a Andorra entre 2017 i 2022. Les dades que provenen dels estadístics descriptius de totes les empreses inversores (inversions formalitzades entre 2017 i 2022 a Andorra), obtingudes del Departament d'Estadística del Govern d'Andorra, són

utilitzades com a referència per avaluar si les característiques de les empreses enquestades reflecteixen adequadament les tendències i atributs més amplis de la població inversora a Andorra. A través d'aquesta validació, l'objectiu és identificar si les característiques observades en les empreses enquestades són similars i representatives de les de la població total, permetent així determinar si és adequat estendre les conclusions i les tendències a l'activitat inversora en conjunt.

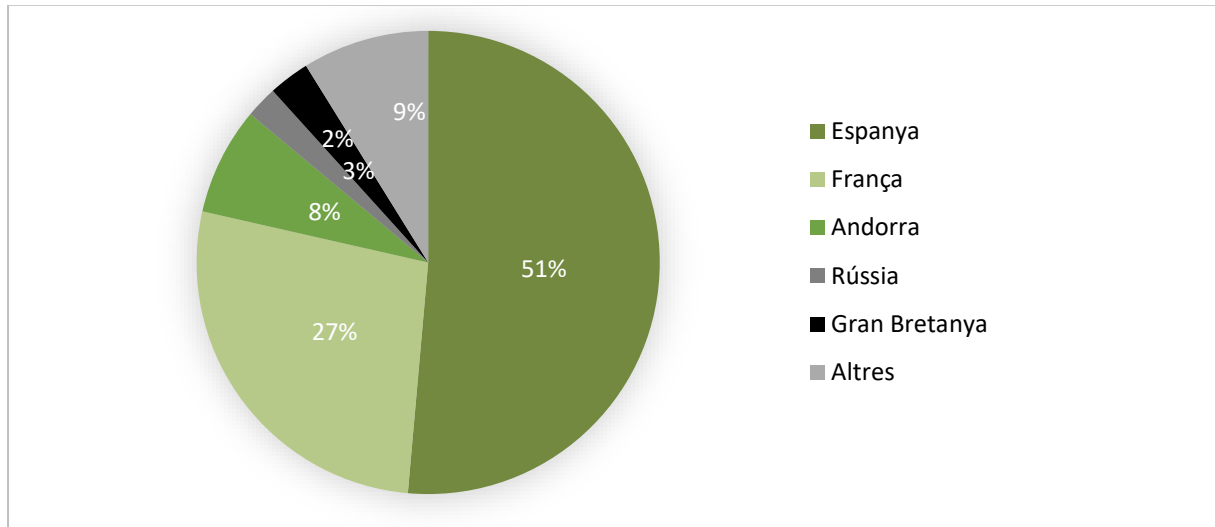
Així doncs, la validació de la mostra es realitza mitjançant la comparació de característiques rellevants entre la mostra i la població, en concret s'analitzen els indicadors clau de la procedència de les inversions estrangeres (origen geogràfic de les inversions) i l'àmbit econòmic de les inversions, que són les úniques dades estadístiques descriptives disponibles al Departament d'Estadística sobre les empreses inversores estrangeres a Andorra. Si les característiques importants coincideixen de manera significativa entre la mostra i la població, es pot inferir que la mostra és representativa.

a) Origen geogràfic de les inversions

En primer lloc, es considera l'origen geogràfic de les inversions. A través d'aquest enfocament, s'avalua si les característiques de les empreses enquestades, que conformen la mostra, s'ajusten adequadament als països que han estat participants en l'activitat inversora a Andorra durant el període establert. Això proporciona una perspectiva per determinar si els països representats a la mostra reflecteixen la distribució geogràfica de la població total d'inversions.

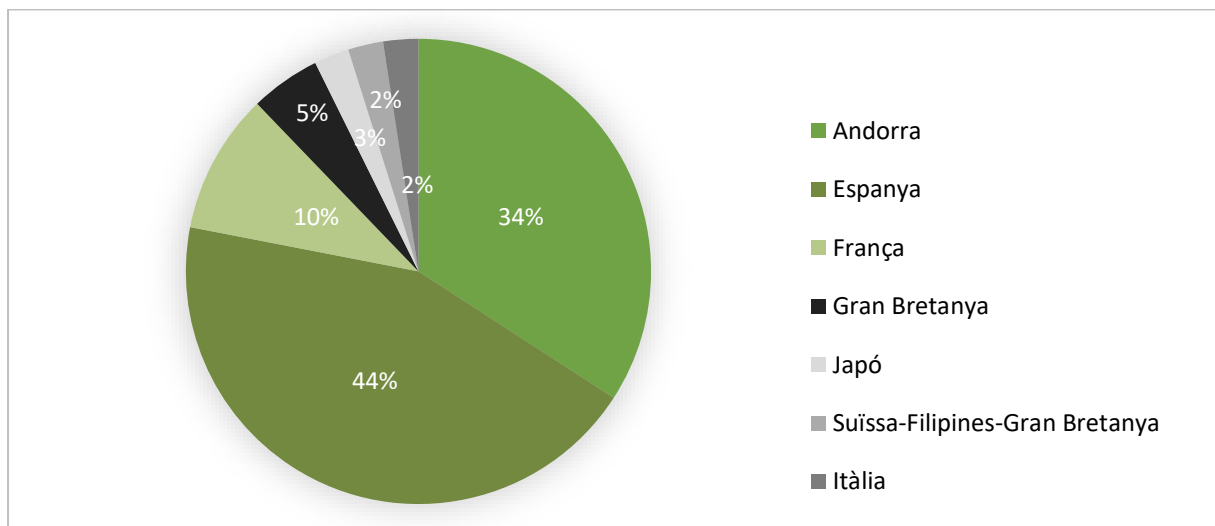
Els percentatges de la població d'inversors estrangers a Andorra per país d'origen entre 2017 i 2022 i els percentatges de la mostra d'empreses enquestades presenten algunes similituds notables, tal com es pot observar en comparar la informació de la Il·lustració 33 (sol·licituds formalitzades a Andorra per país) i la Il·lustració 34 (empreses estrangeres enquestades per país).

Il·lustració 33: Sol·licituds formalitzades a Andorra per país

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Estadística del Govern d'Andorra

Il·lustració 34: Empreses estrangeres enquestades per país

Font: elaboració pròpia

Per les dades estadístiques disponibles d'inversors estrangers, Espanya representa el 52,14% de totes les inversions formalitzades entre 2017 i 2022, mentre que a la mostra d'empreses enquestades representa el 43,90%. Això indica que hi ha una presència molt significativa d'empreses espanyoles a Andorra, essent en ambdós casos (dades estadístiques disponibles i mostra) la IED espanyola el primer país d'origen de les inversions efectuades a Andorra.

Seguidament, França representa el 27,54% i Andorra un 7,6% de les inversions formalitzades al país entre 2017 i 2022 respectivament. En aquesta línia, Andorra i França també encapçalen les nacionalitats de procedència de les empreses estrangeres enquestades, ocupant la segona i tercera posició.

D'altra banda, de les empreses enquestades també hi ha representació d'inversors provinents de Regne Unit, Japó, Suïssa, Filipines, Regne Unit i Itàlia. Cal destacar que si observem el nombre de sol·licituds formalitzades a Andorra per país d'origen, aquests països figuren entre els 20 països inversors principals a Andorra entre els anys 2017 i 2022, exceptuant el Japó.

Es pot veure que el nombre d'inversions per país d'origen en les inversions formalitzades a Andorra coincideix amb el que es troba en la mostra enquestada. Aquesta coincidència reforça la importància d'Espanya, França i Andorra com a països d'origen destacats en l'activitat inversora andorrana.

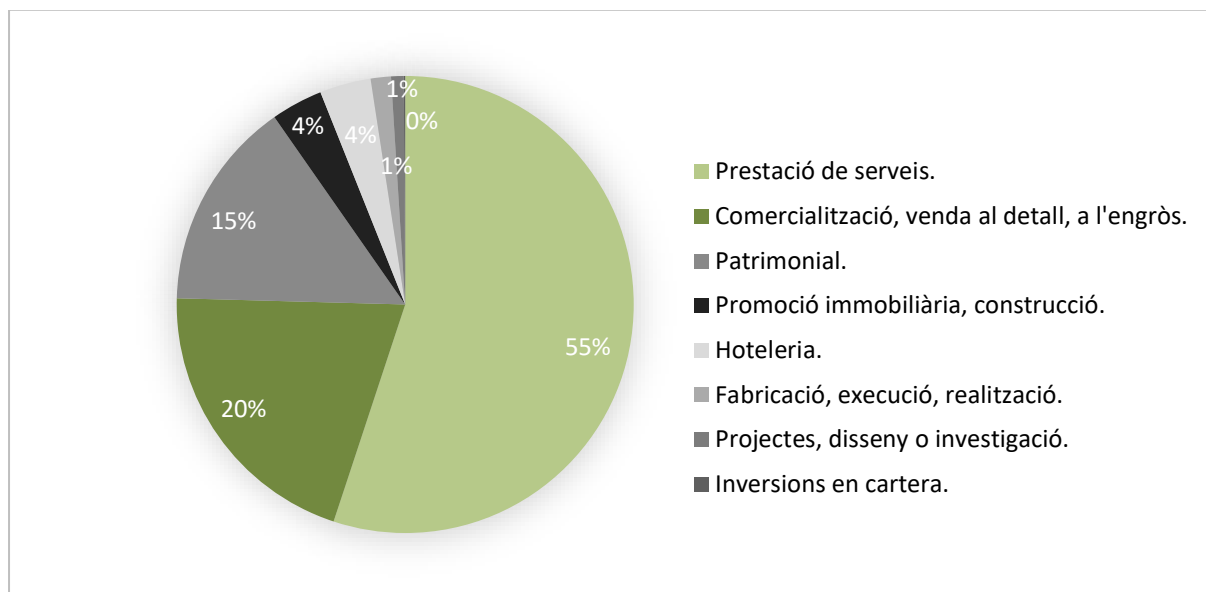
En les inversions formalitzades a Andorra, aquests tres països són els que han contribuït amb un major nombre d'inversions. Aquesta coincidència suggereix que la mostra que ha participat en l'enquesta és representativa i captura adequadament les tendències que existeixen en l'activitat inversora global al Principat pel que fa a l'origen d'aquestes. Això proporciona una primera mostra per a una base sòlida per a l'anàlisi més detallada de les preferències, actituds i percepcions d'aquests inversors enquestats respecte a Andorra.

b) Àmbit econòmic de la inversió

Per altra banda, es realitza una comparació en relació amb l'àmbit econòmic. Aquesta avaluació examina si les característiques de les empreses enquestades concorden amb els diversos sectors econòmics que han estat objecte d'inversió a Andorra entre els anys 2017 i 2022.

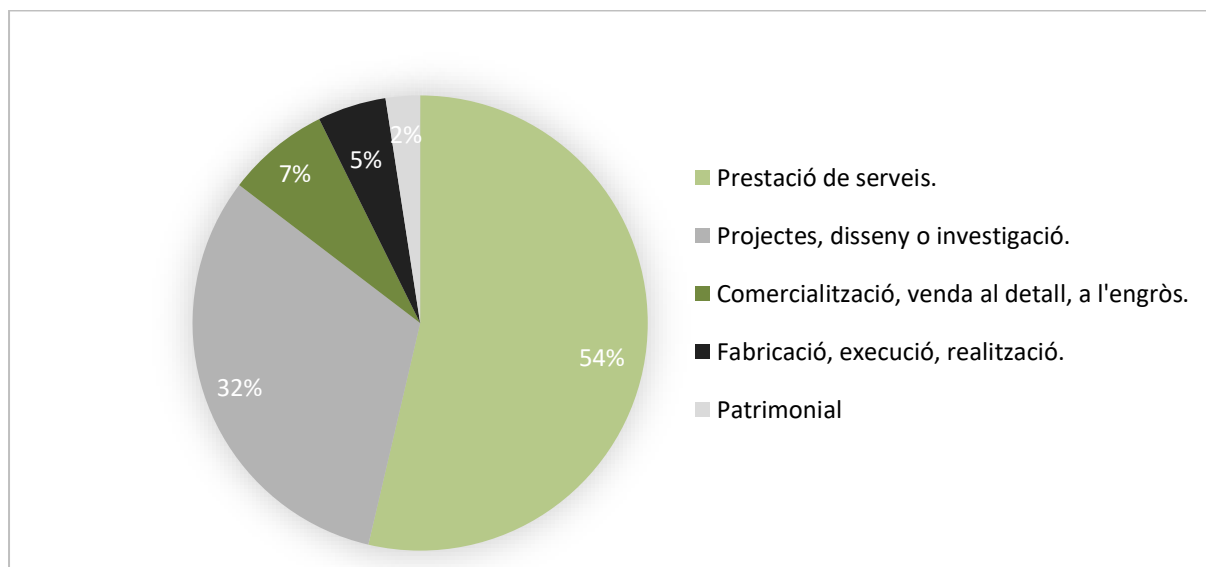
Comparant les dades sobre el nombre de sol·licituds formalitzades a Andorra per àmbit econòmic entre 2017 i 2022 (Il·lustració 35) amb les dades sobre el nombre d'empreses estrangeres enquestades per àmbit econòmic (Il·lustració 36), també es poden visualitzar diferents tendències que coincideixen entre la mostra i la població en relació amb aquesta variable.

Il·lustració 35: Sol·licituds formalitzades a Andorra per àmbit econòmic

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Estadística del Govern d'Andorra

Il·lustració 36: Empreses estrangeres enquestades per àmbit econòmic

Font: elaboració pròpia

Tant en les sol·licituds formalitzades com en el nombre d'empreses estrangeres enquestades, la prestació de serveis és l'àmbit econòmic dominant en les inversions rebudes a Andorra en el període analitzat. Representa aproximadament el 55,07% de les sol·licituds formalitzades i el 53,66% del nombre d'empreses enquestades, indicant que hi ha una demanda i participació molt significativa d'empreses estrangeres en aquest sector a Andorra.

Pel que fa a la comercialització, venda al detall i a l'engròs, tant en les sol·licituds formalitzades com en el nombre d'empreses enquestades, aquest és un àmbit econòmic rellevant i destacat.

Representa aproximadament el 20,36% de les sol·licituds formalitzades i el 7,32% del nombre d'empreses enquestades.

L'àmbit patrimonial representa l'àmbit econòmic d'aproximadament el 14,86% de les empreses que han formalitzat sol·licituds d'IED i el 2,44% del nombre d'empreses enquestades. Això indica que, encara que hi ha un nombre considerable de sol·licituds en aquest àmbit, la participació d'empreses estrangeres és relativament baixa en comparació amb altres sectors.

L'àmbit de la fabricació, execució i realització, representa ser el sector en què operen les empreses d'aproximadament l'1,43% de les sol·licituds formalitzades i el 4,88% del nombre d'empreses enquestades.

Pel que fa a projectes, disseny o investigació, aquest és l'àmbit que presenta menys coincidències entre les dades estadístiques sobre formalitzacions d'inversió disponibles i les empreses enquestades d'aquest sector. Els projectes, disseny o investigació representen aproximadament el 0,89% de les sol·licituds formalitzades i el 31,71% del nombre d'empreses enquestades. Així i tot, aquesta divergència podria ser atribuïda a què les empreses que es dediquen a l'activitat de projectes, disseny o investigació podrien requerir un assessorament més extens quan opten per invertir a l'estranger. Això es justificaria en com s'ha seleccionat a la mostra, ja que les empreses contactades per respondre el qüestionari han estat aquelles que han utilitzat l'assessorament d'Andorra Business en el seu procés d'implantació al país. Les raons darrere d'aquesta necessitat d'assessorament per part d'aquest tipus d'empreses podrien ser la complexitat dels mercats estrangers, les normatives i requisits locals específics, la protecció de la propietat intel·lectual, el coneixement del mercat local, la mitigació de riscos i la gestió de relacions internacionals. L'expertesa i l'assessorament en aquestes àrees podrien ser crucials per assegurar que les inversions siguin exitoses i ben gestionades en un entorn internacional complex.

Pel que fa a la resta de sectors (promoció immobiliària, construcció; hoteleria; i inversions en cartera) cap de les empreses enquestades forma part d'aquest àmbit acadèmic, per tant no hi ha representació d'aquestes empreses en la mostra. Malgrat això, cal destacar que a nivell dades estadístiques de país, aquests sectors representen pel que fa a nivell de formalització d'inversió estrangera d'Andorra, tots ells, menys d'un 5% del total de les inversions.

L'anàlisi meticulosa de l'àmbit econòmic entre les dades estadístiques de les inversions formalitzades i les respostes de les empreses enquestades revela una coherència substancial. Les tendències semblen alinear-se en diversos aspectes clau, incloent-hi la presència destacada de la prestació de serveis com a sector dominant, la rellevància de la comercialització i la venda al detall i a l'engròs, i les proporcions semblants en àmbits com el patrimonial i la fabricació. Aquestes semblances demostren que la mostra d'empreses

enquestades és representativa del panorama econòmic i reforça la credibilitat de les respostes en comparació amb les dades de la població total d'inversions.

Mitjançant l'anàlisi de les dades descriptives de les empreses enquestades i les sol·licituds formalitzades entre 2017 i 2022, es pot afirmar que la mostra d'aquesta enquesta és molt similar a la població d'empreses estrangeres que han obtingut una autorització d'inversió per part del ministeri competent. Les dades demogràfiques, com el país d'origen del capital, mostren una distribució semblant a la que s'esperaria trobar en la població real d'empreses andorranes. A més, el sector d'activitat també presenta una variabilitat coherent amb les expectatives en relació amb les empreses que decideixen establir-se en aquest territori.

Aquesta similitud entre la mostra i les dades estadístiques disponibles sobre IED a Andorra suggereix que els resultats aconseguits en l'enquesta són un indicador addicional de què aquests poden ser generalitzats amb certa confiança a la població més ampla d'empreses inversores al Principat. Aquestes troballes reforcen la confiança en les conclusions i les generalitzacions que es poden extreure de la mostra i la seva capacitat per oferir una visió precisa de l'activitat inversora a Andorra durant el període establert.

7.3. Anàlisi de segmentació

L'objectiu del següent apartat és poder fer una anàlisi de segmentació o anàlisi de subgrups. Aquesta anàlisi consisteix a examinar les dades dividint-les en grups o segments més petits i analitzant les característiques i els resultats específics dins d'aquests segments. Altres estudis han realitzat aquest tipus d'anàlisi (**Sánchez, 2001**) tenint en compte que aquest pot ajudar a identificar tendències i diferències que podrien no ser evidents en un enfocament d'anàlisi més general.

Aquesta anàlisi es desenvolupa en funció de diversos criteris importants, incloent-hi les inversions segons el país d'origen, les inversions segons els diferents sectors econòmics, les inversions segons les activitats específiques desenvolupades per les empreses, les inversions segons la mida de les EMN i, finalment, les inversions segons la mida de les empreses andorranes. Un cop creades aquestes divisions, l'objectiu és examinar i comparar les percepcions i les prioritats dins de cada segment específic respecte a Andorra.

Per a cada segment, s'estudia com les empreses enquestades valoren les condicions econòmiques, polítiques i institucionals del país, així com els instruments que s'utilitzen per atreure inversions. Aquesta anàlisi permet identificar les diferències i similituds en les preferències i les opinions entre els diferents segments. A més, ajuda a entendre quins aspectes són més rellevants per a cada grup específic d'inversors, oferint una visió més detallada de les seves expectatives i necessitats.

L'objectiu d'aquesta secció és desenvolupar una comprensió més granular i contextualitzada de com les diverses dimensions de les empreses enquestades impacten en les seves decisions d'inversió a Andorra. Aquesta informació pot resultar valuosa per ajustar estratègies i accions específiques per atraure i satisfer les diferents tipologies d'inversors, millorant així les oportunitats d'èxit en el futur.

a) Inversions per origen geogràfic

En l'aproximació centrada en les inversions per país d'origen, s'exploren les preferències i les actituds dels inversors provinents de diverses nacions. Mitjançant aquesta segmentació, es busca comprendre com els factors culturals, econòmics i geopolítics de cada país influeixen en les seves percepcions sobre les oportunitats d'inversió a Andorra. Aquest enfocament aporta una comprensió més profunda de com els diferents orígens geogràfics poden modelar les estratègies d'inversió i les prioritats dins d'aquest mercat (Taula 22 i Taula 23).

Amb un nombre considerable d'inversions, Espanya és un dels principals països inversors a Andorra amb relació al total d'empreses inversores estrangeres enquestades amb un total de 18 empreses.

D'altra banda, de les empreses enquestades un total de 14 empreses inversores són d'origen andorrà. Aquestes corresponen a persones jurídiques andorranes que estan participades en més d'un 50% per part de socis no residents i que inicien una nova inversió. Les inversions provinents d'Andorra representen una part significativa de l'activitat econòmica del país.

Tot i que en menor quantitat que Espanya, França també ha contribuït amb inversions a Andorra, representant un total de les 4 empreses de la totalitat de 41 empreses que han respost de forma vàlida i completa el qüestionari.

Finalment, de la resta d'inversors enquestats, el capital de les empreses inversores correspon a Regne Unit (2 empreses), Itàlia (1 empresa) i una inversió conjunta amb capital japonès, suís i filipí.

Si analitzem els 3 principals grups d'inversors de la mostra analitzada (França, Espanya i Andorra) podem destacar a través de la informació que es proporciona a la Taula 22 de forma desagregada i a la Taula 23 de forma agregada alguns aspectes sobre les seves percepcions sobre aspectes concrets del Principat d'Andorra per les dades agregades de cadascuna de les nacionalitats.

Taula 22: Segmentació de la mostra per països i resultats sobre la percepció dels avantatges desagregats de les diferents condicions del país

		Mitjana general de l'enquesta n=41	Mitjana Espanya n=18	Mitjana Andorra n=14	Mitjana França n=4
Condicions econòmiques	Mercat intern	5,30	5,23	4,90	6,30
	La infraestructura de transport i comunicacions	4,15	3,88	3,92	4,32
	Disponibilitat de factors de producció	5,27	5,02	5,07	5,88
	Estabilitat macroeconòmica	6,03	5,80	5,62	6,96
Condicions polítiques i institucionals	Condicions generals	6,26	5,90	6,21	6,93
	Condicions reguladores	4,93	4,70	4,76	5,33
	Règim fiscal	8,76	8,47	8,96	9,00
Instruments per a l'atracció d'inversions	Regulació general sobre inversions	6,77	6,47	6,73	7,56
	Suports públics a les inversions	6,62	6,18	6,71	8,25

Font: elaboració pròpia

Taula 23: Segmentació de la mostra per països i resultats sobre la percepció dels avantatges agregats de les diferents condicions del país

	Mitjana general de l'enquesta n=41	Mitjana Espanya n=18	Mitjana Andorra n=14	Mitjana França n=4
Condicions econòmiques	5,19	4,98	4,88	5,86
Condicions polítiques i institucionals	6,65	6,36	6,65	7,09
Instruments per a l'atracció d'inversions	6,70	6,33	6,72	7,91

Font: elaboració pròpia

Les empreses franceses tenen la percepció més positiva sobre les condicions econòmiques a Andorra, amb una mitjana superior a la mitjana general. Totes les categories mostren valors relativament propers entre si.

De forma específica, es pot observar que les empreses franceses tenen una percepció més positiva en general en tots els atributs relacionats amb les condicions econòmiques, que inclou el mercat intern, la infraestructura de transports i comunicacions, disponibilitat de factors de producció i l'estabilitat macroeconòmica. Les empreses espanyoles i andorranes mostren valors similars, amb percepcions neutrals o molt lleugerament positives en aquests atributs.

Com a aspectes específics a destacar de les condicions econòmiques, amb relació al mercat intern, els inversors francesos brinden les puntuacions més altes, indicant una percepció molt positiva del mercat intern d'Andorra, en comparació a la resta de nacionalitats. D'altra banda, els inversors andorrans donen la puntuació més baixa, suggerint que poden tenir una visió més crítica del mercat local, que tinguin expectatives més altes i possiblement un coneixement més profund que generi major criticisme sobre les seves limitacions i reptes. Els inversors espanyols se situen en un punt intermedi. En infraestructura de transport i comunicacions, les puntuacions són més baixes globalment, amb els inversors espanyols donant una puntuació especialment baixa (3,88). Això podria indicar que la infraestructura de transport i comunicacions a Andorra podria necessitar millora per atraure més inversors estrangers. Pel que fa a la disponibilitat de factors de producció, les puntuacions també són baixes o neutres globalment. Mentre que l'estabilitat macroeconòmica és ben valorada per tots els segments, les puntuacions destacables positives dels inversors francesos respecte a l'estabilitat macroeconòmica a Andorra podrien ser resultat de comparacions favorables, experiències positives prèvies, coneixement detallat, fonts d'informació positives i oportunitats d'inversió atractives. Aquestes percepcions poden ser un indicatiu de la confiança dels inversors francesos en la salut econòmica i les oportunitats d'Andorra com a destí d'inversió.

Seguidament, la mitjana general indica una percepció positiva sobre les condicions polítiques i institucionals a Andorra. Les empreses espanyoles i andorranes mostren valors iguals i positius en les condicions generals, mentre que les empreses franceses tenen una puntuació lleugerament superior. De forma destacada, l'atribut relacionat amb les condicions reguladores, mostra puntuacions bastant més baixes que en la resta d'atributs de la categoria, assenyalant que totes les nacionalitats d'inversors veuen àrees d'oportunitat per a millorar les regulacions i la facilitat de fer negocis a Andorra. Per acabar, totes les nacionalitats mostren valors alts, indicant una percepció molt positiva sobre el règim fiscal d'Andorra.

Finalment, les puntuacions mostren que les regulacions generals relacionades amb les inversions són considerades relativament favorables, tot i que hi ha oportunitats de millora,

especialment entre els inversors espanyols, que podrien necessitar una major clarificació o revisió per augmentar la seva atractivitat. D'altra banda, els suports públics a les inversions reben percepcions positives i fins i tot puntuacions elevades, amb els inversors francesos destacant la seva importància. Aquestes percepcions positives indiquen que Andorra ha establert un marc favorable per a l'atracció d'inversions, i tots els inversors, siguin andorrans, espanyols o francesos, veuen aquesta categoria com una força per al país com a destí d'inversió. Això pot ser un indicatiu positiu per al futur desenvolupament de l'atracció d'inversions a Andorra.

Tot i que, del total de les empreses enquestades només hi ha una empresa amb capital provinent d'Itàlia, una empresa amb capital provinent del Japó, una empresa amb capital provinent de Suïssa/Filipines/Anglaterra i dues empreses del Regne Unit i això no permet generalitzar a escala de país les conclusions, és important destacar que Itàlia mostra percepcions sobre Andorra similars a les d'Espanya i França, les percepcions pels inversors provinents del Regne Unit, són lleugerament superiors, mentre que la inversió provinent de Suïssa /Filipines/Anglaterra avalua totes les condicions del país amb valors inferiors i menys favorables. També cal destacar que l'empresa enquestada amb capital japonès mostra una percepció sobre els avantatges del país superiors a tota la resta d'inversions i amb valoracions mitjanes superiors a 7 en totes les condicions avaluades.

Tenint en compte les dades analitzades a través de l'anàlisi de la mostra d'empreses enquestades en funció de l'origen del capital, s'observa que les empreses franceses tenen una percepció més positiva en general en comparació amb les empreses espanyoles i andorranes en molts dels atributs analitzats. Això pot estar influït per diversos factors.

D'una banda, es pot explicar per les relacions econòmiques, donada la interacció i coneixement sobre el mercat i les condicions a Andorra de les empreses franceses, ja que França té una proximitat geogràfica i relacions comercials més estretes amb el país. És possible que les empreses franceses tinguin una experiència positiva o hagin tingut més èxit en les seves inversions a Andorra en comparació amb les empreses espanyoles i andorranes, el que influiria en la seva percepció positiva general. Així mateix, les empreses franceses podrien tenir expectatives menys altes o comparar les condicions d'Andorra amb altres països o mercats, el que podria explicar les seves puntuacions més elevades.

D'altra banda, les empreses espanyoles i andorranes inversores a Andorra mostren valors similars en molts dels atributs analitzats, indicant una percepció positiva en general, però menys favorable que les percebudes pels inversors francesos. En aquest sentit, el coneixement local de les empreses espanyoles i andorranes podrien significar un millor coneixement de la situació econòmica, política i institucional a Andorra, donada una major familiarització amb el context del país. Així mateix, aquestes empreses podrien experimentar avantatges i beneficis específics en trobar-se més integrades en el mercat local.

b) Inversions per sector

El següent altre aspecte clau de l'anàlisi se centra en les inversions segons els diferents sectors econòmics en el que desenvolupen les seves activitats les empreses. Pel que fa a aquesta segmentació, s'analitzen com les diferents indústries i àrees d'activitat influeixen en les preferències dels inversors (Taula 24 i Taula 25). Les dades mostren que hi ha una representació significativa de diferents sectors: altres sectors tecnològics amb 14 respostes, altres sectors amb 12 respostes, salut amb 7 respostes, educació amb 3 respostes, e-sports amb 2 respostes, esports amb 2 respostes i biotecnologia amb 1 resposta. Mitjançant aquest enfocament, s'identifiquen les característiques específiques que fan que certes àrees siguin més atractives per a determinades empreses. Aquesta anàlisi permet entendre millor com les tendències i les dinàmiques dels diversos sectors es reflecteixen en les decisions d'inversió.

Aquesta desagregació per sectors permetrà identificar les àrees d'interès i com les inversions s'assignen a sectors específics. A través d'aquesta perspectiva, es pot comprendre millor quins segments de l'economia d'Andorra atrauen més inversió i quina és la seva contribució relativa.

Taula 24: Segmentació de la mostra per sector d'inversió i resultats sobre la percepció dels avantatges desagregats de les diferents condicions del país per

		Mitjana altres sectors tecnològics n=14	Mitjana altres n=12	Mitjana salut n=7	Mitjana educació n=3	Mitjana e-sports n=2	Mitjana esports n=2	Mitjana biotecnologia n=1
Condicions econòmiques	Mercat intern	5,56	5,08	5,68	3,03	5,50	6,45	6,00
	La infraestructura de transport i comunicacions	4,58	4,45	3,47	2,03	3,41	4,82	5,91
	Disponibilitat de factors de producció	5,50	5,41	5,09	3,50	5,19	6,13	6,00
	Estabilitat macroeconòmica	6,52	6,21	4,43	4,83	7,92	6,67	6,67
Condicions polítiques i institucionals	Condicions generals	6,53	6,43	5,65	4,86	7,50	6,29	6,57
	Condicions reguladores	5,24	5,08	3,95	4,44	5,67	4,33	6,67
	Règim fiscal	8,71	8,88	8,21	9,33	10,00	9,00	7,00
Instruments per a l'atracció d'inversions	Regulació general sobre inversions	6,89	6,94	5,75	6,83	6,88	8,13	7,00
	Suports públics a les inversions	6,86	6,03	6,06	6,80	7,90	8,80	7,00

Font: elaboració pròpia

Taula 25: Segmentació de la mostra per sector d'inversió i resultats sobre la percepció dels avantatges agregats de les diferents condicions del país

	Mitjana general de l'enquesta n=41	Mitjana altres sectors tecnològics n=14	Mitjana altres n=12	Mitjana salut n=7	Mitjana educació n=3	Mitjana e-sports n=2	Mitjana esports n=2	Mitjana biotecnologia n=1
Condicions econòmiques	5,19	5,54	5,29	4,67	3,35	5,50	6,02	6,14
Condicions polítiques i institucionals	6,65	6,83	6,80	5,94	6,21	7,72	6,54	6,75
Instruments per a l'atracció d'inversions	6,70	6,88	6,49	5,90	6,82	7,39	8,46	7,00

Font: elaboració pròpia

Si ens fixem en quins són els motius de decidir invertir a Andorra podem extreure diferents conclusions si observem la mostra en funció del sector en el qual desenvolupen la seva activitat empresarial.

En les condicions econòmiques, els sectors tecnològics, d'esports, d'e-sports i biotecnologia ofereixen valoracions relativament altes a aquestes condicions, mentre que els sectors de l'educació i la salut ho puntuen amb valors més baixos, especialment les empreses relacionades amb l'educació (3,35). Això pot explicar-se pel fet que els primers sectors estan més influïts per les oportunitats de negoci i el creixement econòmic, mentre que els sectors de l'educació i la salut poden estar més centrats en altres factors com la qualitat dels serveis i la inversió en infraestructures. De forma específica, en el mercat intern tots els sectors valoren de forma lleugerament positiva el mercat intern, excepte l'educació. La infraestructura es valora de forma negativa per totes les empreses independentment del seu sector, amb una puntuació lleugerament superior per l'empresa del sector de la biotecnologia. La disponibilitat de factors de producció es valora de forma neutral, tot i que, una vegada més les empreses del sector de l'educació ofereixen una valoració especialment baixa en aquests ítems (3,5). Finalment, les valoracions a l'estabilitat econòmica són neutres o positives, amb especial atenció a les empreses d'e-sports que fan una valoració molt per sobre de la resta dels sectors (7,92).

Pel que fa a les condicions polítiques i institucionals, els sectors tecnològics, d'e-sports, esports i biotecnologia presenten valoracions més altes, indicant que valoren més favorablement aquest aspecte, com en la categoria anterior. Això pot ser a causa de la necessitat d'un marc regulador favorable, polítiques de suport a la innovació i estabilitat institucional per al desenvolupament dels seus negocis. Aquests sectors estan generalment més impulsats per inversió i la cerca de finançament per al desenvolupament de nous productes, la investigació i altres activitats relacionades i es troben més influïts pel mercat global i la competitivitat internacional, fet que fa que siguin més sensibles a les condicions econòmiques i polítiques globals, així com a les polítiques de comerç i les regulacions internacionals. Els sectors de l'educació i la salut també mostren una valoració relativament positiva en aquest aspecte, tot i que lleugerament més baixa que els altres sectors.

Finalment, els resultats de l'anàlisi revelen que en línia general, els diferents sectors econòmics d'Andorra tenen una percepció positiva sobre els instruments dissenyats per a atraure inversions, com ara les regulacions generals sobre inversions i els suports públics a aquestes inversions. Això suggereix que, en gran manera, els sectors estan satisfets amb les condicions que Andorra ofereix per a atraure inversors.

És important notar que hi ha diferències significatives en les puntuacions entre els sectors. Per exemple, el sector d'esports brinda les puntuacions més altes en aquesta categoria, amb una puntuació de 8,46, indicant una percepció molt positiva d'aquests instruments d'atracció

d'inversions per part d'aquest sector. D'altra banda, el sector de la salut ofereix les puntuacions més baixes en aquesta categoria, amb una puntuació de 5,9. Això podria indicar que els inversors en el sector de la salut tenen unes expectatives diferents o perceben àrees d'oportunitat per a la millora en termes de regulació i suports a les inversions.

c) Inversions per activitat

En l'abordatge de les inversions per activitat, s'exploren les dades en funció de les activitats específiques de les empreses. A través d'aquesta segmentació, es pot analitzar com les diferents activitats comercials i operacions de les empreses es relacionen amb les seves preferències i percepcions sobre Andorra. Mitjançant aquest enfocament, es descobreixen connexions entre les activitats específiques i les prioritats d'inversió, proporcionant una visió més detallada dels motius subjacents a les decisions (Taula 26 i Taula 27).

Taula 26: Segmentació de la mostra per activitat d'inversió i resultats sobre la percepció dels avantatges desagregats de les diferents condicions del país

		Mitjana general de l'enquesta n=41	Mitjana prestació de serveis n=22	Mitjana projectes, disseny o investigació n=13	Mitjana comercialització, venda al detall, a l'engròs. n=3	Mitjana fabricació, execució, realització. n=2	Mitjana patrimonial n=1
Condicions econòmiques	Mercat intern	5,30	5,38	4,85	6,06	6,23	5,45
	La infraestructura de transport i comunicacions	4,15	3,92	3,85	5,61	6,00	5,18
	Disponibilitat de factors de producció	5,27	5,15	5,20	5,79	6,00	6,25
	Estabilitat macroeconòmica	6,03	5,68	6,28	6,33	7,33	6,83
Condicions polítiques i institucionals	Condicions generals	6,26	6,09	6,19	6,29	8,64	6,29
	Condicions reguladores	4,93	4,55	5,15	5,11	7,33	5,00
	Règim fiscal	8,76	8,80	8,77	8,33	9,00	8,50
Instruments per a l'atracció d'inversions	Regulació general sobre inversions	6,77	6,65	6,69	7,42	8,00	6,00
	Suports públics a les inversions	6,62	6,82	6,26	6,13	7,60	6,60

Font: elaboració pròpia

Taula 27: Segmentació de la mostra per activitat d'inversió i resultats sobre la percepció dels avantatges agregats de les diferents condicions del país

	Mitjana general de l'enquesta n=41	Mitjana prestació de serveis n=22	Mitjana projectes, disseny o investigació. n=13	Mitjana comercialització, venda al detall, a l'engròs. n=3	Mitjana fabricació, execució, realització. n=2	Mitjana patrimonial n=1
Condicions econòmiques	5,19	5,03	5,05	5,95	6,39	5,93
Condicions polítiques i institucionals	6,65	6,48	6,70	6,58	8,33	6,60
Instruments per a l'atracció d'inversions	6,70	6,73	6,48	6,78	7,80	6,30

Font: elaboració pròpia

En analitzar la mostra en funció de les inversions per activitat tenim la següent distribució entre les EMN enquestades: hi ha un total de 22 EMN que es dediquen a la prestació de serveis. Aquest sector és notable per la seva diversitat i pot abastar diversos subsectors, on es poden trobar empreses que ofereixen una ampla gamma de serveis, com ara consultoria, assessorament, serveis financers, tecnologia de la informació, turisme, hostaleria, salut, educació, entre d'altres. La següent activitat més destacable, és projectes, disseny o investigació, on un total de 13 EMN realitzen aquest tipus d'activitats. Un grup més reduït de 3 EMN es dediquen a la comercialització, venda al detall i a l'engròs, ocupant-se de la venda de productes o serveis a consumidors finals (com en el cas de la venda al detall) o a altres empreses (com en el cas de la venda a l'engròs). Només 2 EMN es dediquen a la fabricació, execució i realització d'activitats, i només hi ha una única empresa multinacional que està orientada al patrimoni.

Amb relació a les condicions econòmiques, les empreses que es dediquen a la fabricació, execució i realització mostren la percepció més positiva d'Andorra, donant una puntuació més alta a les condicions econòmiques del país. Les empreses orientades a la comercialització, venda al detall i a l'engròs també donen una valoració positiva, tot i que una mica més moderada. D'altra banda, les empreses centrades en projectes, disseny o investigació, així com les de prestació de serveis, donen puntuacions més neutres en aquest aspecte.

És rellevant notar que les empreses de projectes, disseny o investigació mostren una valoració negativa del mercat intern d'Andorra, indicant una preocupació específica en aquest àmbit. A més, aquestes empreses i les de prestació de serveis també tenen una percepció negativa de la infraestructura del país. No obstant això, totes les empreses, independentment de la seva àrea d'actuació, tenen percepcions positives en termes d'estabilitat macroeconòmica, amb les empreses de fabricació, execució i realització destacant amb una puntuació particularment alta de 7,33 en aquesta categoria.

Les activitats de fabricació, execució i realització, així com les de comercialització, venda al detall i a l'engròs, sembla que podrien estar més influïdes per les condicions econòmiques generals d'Andorra, ja que estan més relacionades amb indicadors econòmics tradicionals com el creixement del PIB, la producció industrial i el consum intern. Això podria explicar les puntuacions més altes que aquestes activitats donen a Andorra en aquest aspecte.

D'altra banda, les activitats de prestació de serveis podrien estar més influïdes per factors com el consum intern, el turisme i la demanda externa, el que podria explicar per què aquest tipus d'activitat ofereix puntuacions més baixes en termes de condicions econòmiques.

També és rellevant destacar la distinció entre les activitats que se centren en la producció de béns tangibles i les que es dediquen a la prestació de serveis, ja que les primeres podrien ser més sensibles a l'entorn econòmic i requerir una inversió més gran en capital i infraestructura.

Si ens centrem en les condicions polítiques i institucionals, la influència d'aquestes condicions a Andorra que han valorat les empreses és sempre positiva per part de totes les activitats que desenvolupen les empreses. En aquest sentit, la fabricació, execució, realització brinda la puntuació més alta en les condicions polítiques i institucionals (8,33). Contràriament, els projectes, disseny o investigació, el patrimoni i la comercialització, venda al detall, a l'engròs brinden puntuacions moderades, però positives, mentre que la prestació de serveis obté la puntuació més baixa (6,48).

Aquestes diferències es poden deure al fet que les activitats relacionades amb la fabricació, execució i realització i el de projectes disseny o investigació, poden requerir autoritzacions, llicències, controls de qualitat, complir amb estàndards i normatives específiques, entre altres requisits. Per tant, les condicions polítiques i institucionals favorables, que ofereixen un entorn estable i previsible amb polítiques i regulacions clares i eficients, poden afavorir aquestes empreses i impulsar la seva valoració positiva, i per això estan més ben valorats per part d'aquestes empreses.

Finalment, les dades mostren que les diferents categories d'activitats empresarials a Andorra perceben positivament els instruments per a l'atracció d'inversions disponibles i existents a Andorra. En particular, les empreses dedicades a la fabricació, execució i realització mostren la percepció més positiva en aquest àmbit.

Les diferències en les puntuacions podrien estar relacionades amb les característiques pròpies de cada sector i de cada activitat concreta i les seves interaccions amb l'entorn econòmic, així com amb les seves pròpies necessitats i expectatives com a inversors a Andorra.

d) Inversions per grandària de l'empresa Andorrana

L'anàlisi de segmentació basada en la grandària de les empreses inversores instal·lades a Andorra proporciona una visió detallada de com aquestes empreses perceben els avantatges associats a diferents condicions del país.

A la Taula 28 i Taula 29, es presenta una segmentació detallada de la mostra d'aquest estudi en funció de la grandària de les EMN a Andorra. La distribució de la mostra es desglossa de la següent manera: 16 empreses amb només 1 treballador, 8 empreses amb entre 2 i 3 treballadors, seguides per altres categories que inclouen empreses amb entre 4 i 6 treballadors, entre 7 i 10 treballadors, entre 10 i 20 treballadors, i finalment, aquelles amb una grandària de 20 a 40 treballadors.

Taula 28: Segmentació de la mostra per grandària de l'empresa multinacional a Andorra i resultats sobre la percepció dels avantatges desagregats de les diferents condicions del país

		Mitjana general de l'enquesta n=41	Mitjana 1 treballador n=16	Mitjana entre 2 i 3 treballadors n=8	Mitjana entre 4 i 6 treballadors n=5	Mitjana entre 7 i 10 treballadors n=4	Mitjana entre 10 i 20 treballadors n=7	Mitjana entre 20 i 40 n=1
Condicions econòmiques	Mercat intern	5,30	5,09	5,51	5,00	6,11	4,96	7,82
	La infraestructura de transport i comunicacions	4,15	4,09	3,36	4,27	5,50	4,09	5,91
	Disponibilitat de factors de producció	5,27	5,33	4,77	5,23	6,19	4,79	8,25
	Estabilitat macroeconòmica	6,03	5,82	5,40	6,47	6,92	6,12	8,00
Condicions polítiques i institucionals	Condicions generals	6,26	6,26	5,66	6,63	6,82	6,00	9,00
	Condicions reguladores	4,93	4,67	4,21	5,73	6,08	4,62	8,33
	Règim fiscal	8,76	8,47	8,56	9,50	9,13	9,00	8,00
Instruments per a l'atracció d'inversions	Regulació general sobre inversions	6,77	6,50	6,28	7,05	7,25	7,21	8,50
	Suports públics a les inversions	6,62	6,48	6,43	5,92	7,85	6,74	8,40

Font: elaboració pròpia

Taula 29: Segmentació de la mostra per grandària de l'empresa multinacional a Andorra i resultats sobre la percepció dels avantatges agregats de les diferents condicions del país

	Mitjana general de l'enquesta n=41	Mitjana 1 treballador n=16	Mitjana entre 2 i 3 treballadors n=8	Mitjana entre 4 i 6 treballadors n=5	Mitjana entre 7 i 10 treballadors n=4	Mitjana entre 10 i 20 treballadors n=7	Mitjana entre 20 i 40 n=1
Condicions econòmiques	5,19	5,08	4,76	5,24	6,18	4,99	7,49
Condicions polítiques i institucionals	6,65	6,46	6,14	7,29	7,34	6,54	8,44
Instruments per a l'atracció d'inversions	6,70	6,49	6,35	6,49	7,55	6,98	8,45

Font: elaboració pròpia

En les condicions econòmiques, de forma general, les empreses més grans, amb més de 40 treballadors, presenten puntuacions mitjanes més elevades en totes les àrees econòmiques, incloent-hi el mercat intern, la infraestructura, la disponibilitat de factors de producció i l'estabilitat macroeconòmica.

Respecte als atributs específics de les condicions econòmiques, les empreses entre 10 i 20 són les més crítiques quant a les puntuacions que ofereixen al mercat intern, la infraestructura i la disponibilitat de factors de producció. No obstant això, no ofereixen les puntuacions més altes en l'estabilitat macroeconòmica. Contràriament, és interessant notar que les empreses més petites, amb 1 i 2-3 treballadors, tenen puntuacions neutres o negatives en tots aquests aspectes, possiblement reflectint les diferents perspectives i recursos d'operar amb equips més petits.

D'altra banda, si observem les condicions polítiques i institucionals, tant les empreses més petites, amb 1 i 2-3 treballadors i aquelles una mica més grans, que tenen entre 10 i 20 treballadors, mostren puntuacions mitjanes més baixes en les àrees de les condicions generals i reguladores. Pel que fa a les empreses més petites, això pot suggerir que les empreses més petites podrien percebre desafiaments més importants en relació amb la regulació i la disponibilitat de suport per a les seves activitats d'inversió. En el règim fiscal, totes les empreses, independentment de la seva grandària, coincideixen en la percepció positiva del règim fiscal d'Andorra, oferint puntuacions molt altes.

Pel que fa a les condicions polítiques i institucionals, les empreses que tenen entre 7 i 10 treballadors i entre 10 i 20 treballadors mostren una percepció positiva de les condicions generals i reguladores, indicant una confiança en l'entorn polític i legal d'Andorra. En termes d'instruments per a l'atracció d'inversions les empreses d'aquesta grandària també ho valoren de forma positiva.

Finalment, en els instruments per a l'atracció d'inversions, globalment les puntuacions ofertes per les empreses són positives i una vegada més, aquelles empreses amb plantilles més reduïdes puntuen una mica més baix aquest aspecte en comparació amb les més grans.

Aquesta anàlisi de segmentació suggereix que les empreses amb més treballadors semblen tenir percepcions més positives en general sobre les condicions econòmiques, polítiques i institucionals, així com en els instruments d'atracció d'inversions.

e) Inversions per grandària de l'empresa multinacional

Finalment, en la segmentació basada en inversions per grandària de l'empresa multinacional, s'explora com la grandària i la complexitat de les EMN poden influir en les seves perspectives sobre les inversions a Andorra. Aquesta anàlisi permet examinar com les EMN de diferents

mides perceben els avantatges i les oportunitats d'inversió, oferint una imatge més completa dels requisits i les expectatives segons la magnitud de l'empresa.

A la Taula 30 i Taula 31, es presenta una segmentació detallada de la mostra d'aquest estudi segons la grandària de les EMN inversores a Andorra. La mostra inclou un total de 41 empreses enquestades, amb una distribució específica de 17 empreses que tenen més de 40 treballadors, 3 empreses amb entre 4 i 6 treballadors, 5 empreses amb una grandària entre 20 i 40 treballadors, 9 empreses amb entre 2 i 3 treballadors, 5 empreses amb només 1 treballador, juntament amb 1 empresa que té entre 7 i 10 treballadors i 1 empresa amb una grandària entre 10 i 20 treballadors.

Taula 30: Segmentació de la mostra per grandària de l'empresa multinacional inversora i resultats sobre la percepció dels avantatges desagregats de les diferents condicions del país

		Mitjana general de l'enquesta n=41	Mitjana 1 treballador n=5	Mitjana entre 2 i 3 treballadors n=9	Mitjana entre 4 i 3 treballadors n=3	Mitjana entre 7 i 10 treballadors n=1	Mitjana entre 10 i 20 treballadors n=1	Mitjana entre 20 i 40 treballadors n=5	Mitjana més de 40 treballadors n=17
Condicions econòmiques	Mercat intern	5,30	5,07	4,86	6,52	4,64	7,64	5,44	5,26
	La infraestructura de transport i comunicacions	4,15	4,20	3,86	5,30	2,36	5,73	3,76	4,22
	Disponibilitat de factors de producció	5,27	5,78	5,04	5,71	1,88	7,13	5,08	5,34
	Estabilitat macroeconòmica	6,03	6,47	5,20	6,78	2,33	9,00	5,47	6,41
Condicions polítiques i institucionals	Condicions generals	6,26	7,57	5,54	6,00	2,57	8,14	6,26	6,42
	Condicions reguladores	4,93	6,13	4,04	3,56	2,00	6,00	5,40	5,25
	Règim fiscal	8,76	9,20	8,00	8,83	6,00	10,00	9,10	9,00
Instrumentes per a l'atracció d'inversions	Regulació general sobre inversions	6,77	8,00	5,56	7,17	3,25	7,50	7,25	7,00
	Suports públics a les inversions	6,62	8,04	5,27	7,87	1,00	7,80	7,64	6,67

Font: elaboració pròpia

Taula 31: Segmentació de la mostra per grandària de l'empresa multinacional inversora i resultats sobre la percepció dels avantatges agregats de les diferents condicions del país

	Mitjana general de l'enquesta n=41	Mitjana 1 treballador n=5	Mitjana entre 2 i 3 treballadors n=9	Mitjana entre 4 i 3 treballadors n=3	Mitjana entre 7 i 10 treballadors n=1	Mitjana entre 10 i 20 treballadors n=1	Mitjana entre 20 i 40 treballadors n=5	Mitjana més de 40 treballadors n=17
Condicions econòmiques	5,19	5,38	4,74	6,08	2,80	7,37	4,94	5,31
Condicions polítiques i institucionals	6,65	7,63	5,86	6,13	3,52	8,05	6,92	6,89
Instruments per a l'atracció d'inversions	6,70	8,02	5,41	7,52	2,13	7,65	7,45	6,84

Font: elaboració pròpia

De manera global, és destacable que les empreses amb una plantilla de 10 a 20 treballadors a escala mundial presenten una percepció més positiva en gairebé totes les categories d'avantatges. Això suggereix que aquest grup específic de petites i mitjanes empreses té una visió particularment favorable de les condicions econòmiques, polítiques i institucionals d'Andorra, així com dels instruments d'atracció d'inversions que el país ofereix. Aquesta percepció positiva podria ser fruit d'una combinació de factors, com una millor adaptació a les condicions locals o un coneixement més profund de les oportunitats disponibles.

D'altra banda, les empreses amb una plantilla de 7 a 10 treballadors al món destaquen pel fet de donar puntuacions especialment baixes en gairebé totes les categories d'avançament. Aquesta tendència podria indicar una percepció més crítica o menys positiva dels avantatges d'Andorra com a destí d'inversió. Aquest grup pot estar experimentant desafiaments o barreres que els altres no experimenten, i això es reflecteix en les seves valoracions més baixes. Així i tot, és important tenir en compte que només hi ha una empresa a la mostra amb una plantilla d'1 treballador. Això significa que les percepcions d'aquesta empresa poden no ser representatives del grup.

En el cas de les empreses més petites, amb només 1 treballador, és interessant notar que, tot i que tenen valoracions neutres en les condicions econòmiques, atorguen puntuacions més altes en les categories de condicions polítiques i institucionals, així com en els instruments per a l'atracció d'inversions. Això podria indicar una apreciació més gran per aspectes relacionats amb la governança i la facilitat per fer negocis a Andorra. Les petites empreses podrien percebre que aquestes condicions s'ajusten més a les seves necessitats i expectatives.

Finalment, les empreses més grans, amb més de 40 treballadors, no destaquen ni per les seves valoracions altes ni baixes en cap de les categories generals. Tot i això, és important notar que totes les seves valoracions són lleugerament positives, la qual cosa suggereix una percepció global favorable dels avantatges d'Andorra com a destí d'inversió.

Així doncs, les percepcions varien en funció de la grandària de l'empresa, amb les empreses amb 10-20 treballadors destacant-se com les més positives i les de 7-10 treballadors com les més crítiques. Les petites empreses amb només 1 treballador mostren apreciació en les dimensions polítiques i d'atracció d'inversions, mentre que les empreses més grans tenen valoracions moderades en general. Aquesta anàlisi subratlla com les dimensions de grandària de l'empresa multinacional poden influir en les percepcions sobre les condicions econòmiques, polítiques i institucionals, així com sobre els instruments d'atracció d'inversions.

7.4. Anàlisi factorial exploratòria

L'AFE és una tècnica estadística creada pel psicòleg anglès Charles Spearman per a comprendre i explorar les relacions subtils entre un conjunt de variables. L'objectiu principal de l'AFE és identificar els factors latents o constructes subjacents que expliquen la variància observada en un conjunt de variables observades. En altres paraules, l'AFE consisteix a simplificar les dades originals de l'estudi, a través de la reducció del nombre de factors. Es tracta de buscar el nombre mínim de dimensions amb el que es pot explicar el màxim d'informació que contenen les dades.

El procés d'AFE implica diversos passos. En primer lloc, es calculen les correlacions entre les variables per a determinar la seva interrelació. A continuació, s'aplica la tècnica estadística seleccionada per a determinar els factors latents i les càrregues factorials de les variables observades en cada factor. Una vegada s'han identificat els factors, es realitza una interpretació dels mateixos per a assignar un significat a cada factor en funció de les variables que el componen. Aquesta interpretació es basa en el coneixement teòric o en la comprensió del context de l'estudi.

L'AFE és una eina valuosa en la recerca social i psicològica, és especialment útil en situacions en què no es coneix amb certesa la relació entre les variables o quan es vol descobrir noves dimensions o factors que poden influir en un fenomen concret. Els supòsits bàsics subjacents en l'anàlisi factorial són més conceptuals que estadístics, per la qual cosa no és necessari el compliment de la normalitat de les dades (**Hair et al., 1999**), com és el cas del present estudi.

Cal tenir en compte que, donat que aquesta mostra només està formada per 41 observacions, caldrà interpretar amb cautela els resultats de l'AFE, per aquest motiu els factors que s'observen tenen un valor purament descriptiu (**Morales, 2013**). A més, és important assenyalar que l'AFE és una anàlisi exploratòria i no conclouent.

En aquest apartat de la investigació es presenta l'AFE que s'ha fet. Per una banda, s'ha desenvolupat per als avantatges de l'empresa, és a dir els motius de recerca d'avantatges en la seva decisió d'internacionalització (avantatges de propietat, d'ubicació i d'internalització). Per als avantatges d'ubicació, donada la importància de la ubicació en aquest estudi i de les variables que expliquen els avantatges que ofereix la ubicació, s'ha dut a terme de forma concreta diversos AFE per a les motivacions específiques de decisió d'ubicació d'inversió en el Principat d'Andorra per part de les EMN.

Per dur a terme aquesta anàlisi factorial s'ha utilitzat el mètode de components principals, que és un dels més coneguts. Aquest mètode d'estimació determina els factors mitjançant la reducció de la dimensionalitat de les variables originals, buscant nous eixos (components principals) que expliquin la variància més gran de les dades observades.

Per tal de facilitar la interpretació dels diferents factors comuns, seguint les recomanacions de **Lévy i Varela (2006)** s'ha usat el mètode de components principals i una rotació ortogonal Varimax seguint el desenvolupament de Kaiser. L'objectiu de l'aplicació d'aquest mètode és aconseguir que la correlació de cada variable la més alta possible (propera a 1) amb algun dels factors i molt baixa (propera a 0) amb tots els altres. En aquest sentit, es pot vincular cada variable amb un sol factor, la qual cosa facilita l'agrupament de les variables i la interpretació dels diferents factors.

Prèviament a la realització de l'AFE, s'ha analitzat l'adequació d'aquesta tècnica a partir de la prova d'esfericitat de Bartlett i el càlcul de la mesura d'adequació de Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) (Taula 32 i Taula 33, respectivament).

D'una banda, la prova d'esfericitat de Bartlett és una prova estadística utilitzada en l'anàlisi factorial per a avaluar si les correlacions observades entre les variables són estadísticament significatives i si és apropiat efectuar una anàlisi factorial amb les dades disponibles. El test d'esfericitat de Bartlett proporciona la probabilitat que la matriu de les correlacions sigui la identitat (**Hair et al., 1999**). La hipòtesi nul·la (H_0) és que el determinant de la matriu de correlacions sigui 1 i l'alternativa (H_1) diferent d'1. Si es rebutja la H_0 ($p < 0,05$) les variables observades estan correlacionades i és apropiat aplicar l'anàlisi factorial (**Hair et al., 1999**). L'objectiu d'aquesta prova és determinar si hi ha suficients evidències per a afirmar que les variables tenen interrelacions significatives, és a dir, si hi ha una estructura subjacent que pot ser explotada a través de l'anàlisi factorial.

D'una altra banda, es realitza la mesura d'adequació de Kaiser-Meyer-Olkin (KMO), que és una estadística utilitzada en l'anàlisi factorial per a avaluar la idoneïtat de les dades per a l'aplicació d'aquesta tècnica. La KMO proporciona una mesura numèrica de la idoneïtat de les dades per a dur a terme una anàlisi factorial i determinar si les correlacions entre les variables són apropiades per a identificar factors latents.

La mesura d'adequació de Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) pren valor entre 0 i 1 i indica la idoneïtat de fer o no una AFE. El valor del KMO oscil·la entre 0 i 1. Per valors del KMO superiors a 0,5 es considera acceptable l'adequació de les dades al model factorial (**Pérez, 2009**).

Concretament:

- Si $KMO < 0,5$; no és acceptable efectuar una AFE
- Si $0,5 < KMO < 0,7$; l'AFE és acceptable
- Si $KMO \geq 0,7$; és molt adequat dur a terme una AFE

Per tot el que s'ha exposat, a continuació, per a cada AFE es justifica la seva conveniència a través del valor de l'índex KMO i de la prova d'esfericitat de Bartlett, per a cadascun dels avantatges de l'empresa o avantatges del país (Taula 32 i Taula 33, respectivament).

Seguidament, es mostren les càrregues factorials, és a dir, els coeficients de correlació, de cada variable amb cadascun dels factors extrets. Així mateix, es mostren les comunitats de cada variable, és a dir, la proporció de la seva variància que es pot explicar a partir del model factorial obtingut. També s'especifica el percentatge de la variància total explicada per cada factor i el percentatge de la variància total explicat pel conjunt dels factors. Cal tenir en consideració que s'ha utilitzat el criteri de percentatge de variància, que és una aproximació que es basa a aconseguir un percentatge acumulat especificat de la variància total extreta. S'ha considerat com a valor llindar el 55%, seguint la norma que s'aplica habitualment en les ciències socials (Hair et al., 1999).

Una vegada obtinguda aquesta informació el procediment ha consistit a eliminar els factors amb càrregues factorials inferiors al 0,4. No obstant això, cal posar de manifest que no s'han trobat càrregues factorials inferiors a 0,4.

Finalment, en el cas que una variable hagi estat associada a diferents factors, aquesta s'ha vinculat amb el factor amb el qual presenta la major càrrega factorial.

A la següent taula (Taula 32) es mostren les dades de la prova d'esfericitat de Bartlett. Pel que fa a la prova d'esfericitat de Bartlett, en tots els casos s'assoleix una significació inferior a 0,050, amb la qual cosa es rebutja la hipòtesi nul·la de la matriu de correlacions igual a la matriu identitat i es conclou que hi ha correlació entre les variables.

Taula 32: Prova d'esfericitat de Bartlett per a cadascun dels factorials realitzats

			Chi-square aproximat	gl	Sig.
Avantatges de propietat			215,563	298	0,000
Avantatges d'ubicació del país	Condicions econòmiques	Mercat intern	251,570	55	0,000
		La infraestructura de transport i comunicacions	500,696	55	0,000
		Disponibilitat de factors de producció	134,767	28	0,000
		Estabilitat macroeconòmica	150,811	15	0,000
	Condicions polítiques i institucionals		317,599	66	0,000
	Instrumentes per a l'atracció d'inversions		318,927	36	0,000
Avantatges d'internalització			416,419	136	0,000

Font: elaboració pròpia

Tot seguit, la Taula 33 recull els resultats de la prova de Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) per a cadascun dels factorials duts a terme en aquest apartat. Quant a la prova de Kaiser-Meyer-Olkin, en els quatre casos el seu valor és molt elevat (al voltant o superior a 0,7). Per tant, és adequat fer una AFE per reduir la dimensionalitat de les dades inicials i posar de manifest les corresponents variables latents (factors).

Taula 33: Prova de Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) per a cadascun dels factorials desenvolupats

			Mesura d'adequació mostral de Kaiser-Meyer-Olkin
Avantatges de l'empresa			0,769
Avantatges d'ubicació del país	Condicions econòmiques	Mercat intern	0,806
		La infraestructura de transport i comunicacions	0,836
		Disponibilitat de factors de producció	0,847
		Estabilitat macroeconòmica	0,740
	Condicions polítiques i institucionals		0,713
	Instruments per a l'atracció d'inversions		0,841
Avantatges d'internalització			0,691

Font: elaboració pròpia

7.4.1. Anàlisi factorial exploratòria dels avantatges de propietat

En l'apartat es presenten els resultats de l'AFE pels avantatges de propietat. Es pot observar mitjançant les dades obtingudes (Taula 34) que hi ha un únic factor identificat a partir de les vuit variables identificades com a avantatges de propietat en el procés d'internacionalització de les empreses: capacitat directiva, capacitat competitiva, capacitat financera, capacitat tecnològica, marca, nivells de competitivitat i posició en el mercat.

Taula 34: AFE dels avantatges de propietat

	Factor 1
Capacitat directiva	0,708
Capacitat competitiva	0,684
Capacitat financera	0,688
Capacitat tecnològica	0,700
Marca	0,844
Nivells de competitivitat (eficiència productiva, competitivitat en preus i costos de producció)	0,892

Posició en el mercat (quota de mercat, qualitat dels productes i imatge)	0,876
Resposta competitiva (projecció internacional, diversificació del producte, nous productes, coneixement previ del mercat)	0,757
% de la variància explicada	59,769%

Font: elaboració pròpia

El 59,769% de la variància total en les variables es pot explicar pel factor identificat. Això suggereix que el factor identificat resumeix efectivament la informació continguda en les variables. Aquest factor es pot interpretar com l'avantatge competitiu (factor 1) i té valors de càrrega relativament alts per a totes les variables, en especial les variables sobre els nivells de competitivitat, la posició en el mercat i la capacitat directiva. Tanmateix, hi ha algunes variables que no destaquen tant en la seva càrrega sobre el factor, incloent-hi la capacitat directiva, competitiva, financera i tecnològica.

7.4.2. Anàlisi factorial exploratòria dels avantatges d'ubicació

En aquest segon apartat es presenten els resultats de l'AFE pels avantatges d'ubicació del país a partir de les agrupacions de variables que s'ha utilitzat en el qüestionari en base al fonaments teòrics i que inclouen condicions econòmiques, polítiques i institucionals i els instruments per a l'atracció d'inversions.

Primerament, s'analitzen els resultats obtinguts en l'AFE realitzat amb les variables relacionades amb les condicions econòmiques.

Tenint en compte la multitud de variables que componen les condicions econòmiques, s'ha optat per efectuar un AFE per a cadascun dels blocs que s'han determinat en el qüestionari i que formen part d'aquestes. És a dir, s'ha dut a terme un AFE pel mercat intern, un per la infraestructura de transport i comunicacions, un per la disponibilitat de factors de producció i un per l'estabilitat macroeconòmica.

i) AFE de Condicions econòmiques

Mercat intern

Tal com es pot observar en la taula anterior (Taula 35), a partir de les 12 variables que integren el mercat intern (relatives a les condicions econòmiques), es poden distingir dos factors que expliquen aproximadament el 62,685% de la variància, tot i que el **factor 1** ja explica el 52,502% de la variància total, per la qual cosa és el més important. És a dir, hi ha un factor que explica de forma rellevant el conjunt de les variables considerades en el mercat intern. El total de les 12 variables estan molt correlacionades amb el **factor 1**. D'altra banda, el **factor 2** explica el 10,183% de la variància total de les variables.

Taula 35: AFE dels avantatges d'ubicació. Condicions econòmiques: mercat intern

	Factor 1	Factor 2
Estar a prop dels mercats clau del sector	0,805	0,294
Seguir la competència	0,780	0,121
Estar a prop dels clients	0,752	0,375
Estar a prop dels proveïdors	0,656	0,129
Poder adquisitiu de les empreses andorranes	0,654	0,434
Dimensió del mercat andorrà	0,614	0,480
Diversificació d'activitats en el mercat andorrà	0,512	0,353
Potencial de creixement del mercat andorrà	0,397	0,787
Ubicació estratègica del mercat andorrà	0,239	0,783
Mercat domèstic d'origen saturat	0,128	0,779
Poder adquisitiu dels consumidors andorrans	0,339	0,767
% de la variància explicada	52,502%	10,183%
% de la variància acumulada	52,502%	62,685%

Font: elaboració pròpia

En el primer factor (**factor 1**), estar a prop dels mercats clau del sector, seguir la competència i estar a prop dels clients són les variables que es troben més correlacionades amb el factor, ja que tenen els valors més elevats, és a dir, 0,805; 0,780 i 0,752 respectivament. Amb càrregues al voltant del 0,6 aquest factor també està integrat per les variables que inclouen estar a prop dels proveïdors, poder adquisitiu de les empreses andorranes, dimensió del mercat andorrà i diversificació d'activitats en el mercat andorrà. Tenint en compte les variables que integren el factor, aquest factor podria interpretar-se com una mesura de l'atractiu general del mercat d'Andorra per a les empreses, així com la possibilitat d'expandir-hi les operacions i accedir als mercats clau de la regió, i per això anomenem al **factor 1 atractiu del mercat andorrà**.

En el cas del **factor 2**, aquest s'explica molt bé per les quatre variables que els componen, potencial de creixement del mercat andorrà (0,787), ubicació estratègica del mercat andorrà (0,783), mercat domèstic d'origen saturat (0,779) i poder adquisitiu dels consumidors andorrans (0,767). Aquest factor, compost per quatre variables, podria interpretar-se com un factor que reflecteix el potencial de creixement específic del mercat d'Andorra i les condicions del mercat local i que anomenem **potencial i condicions del mercat andorrà (factor 2)**.

La infraestructura de transport i comunicacions

Per continuar amb l'AFE, tot seguit es comenten els resultats obtinguts en el factorial realitzat amb les onze variables que s'han considerat com a integrants de la infraestructura (relatives a les condicions econòmiques) (Taula 36).

Taula 36: AFE dels avantatges d'ubicació. Condicions econòmiques: infraestructura de transport i comunicacions

	Factor 1
Preu del transport per carretera	0,917
Disponibilitat d'instal·lacions d'emmagatzematge	0,915
Disponibilitat de polígons industrials	0,913
Preu de les instal·lacions d'emmagatzematge	0,905
Disponibilitat de transport amb camió	0,895
Preu de l'espai d'oficina	0,815
Disponibilitat d'oficines	0,799
Xarxa de carreteres	0,798
Accés a xarxes de carreteres	0,757
Aeroport de la seu	0,621
Disponibilitat de recursos de tecnologia de la informació i comunicació	0,503
% de la variància explicada	66,228%

Font: elaboració pròpia

En aquesta anàlisi factorial s'ha trobat un únic factor significatiu, que anomenem **infraestructura de transport i comunicacions (factor 1)** i que explica el 66,228% de la variància total. A partir de l'AFE duta a terme sobre les variables relacionades amb la infraestructura de transport i comunicacions, s'ha extret un factor important que està relacionat amb diversos aspectes de la infraestructura de transport i comunicacions a Andorra. Així doncs, es pot dir que aquest únic factor representa molt bé el grup d'ítems considerats.

La disponibilitat de factors de producció

Seguidament es presenten els resultats de l'AFE que conté les variables relacionades amb la disponibilitat de factors de producció (relatives a les condicions econòmiques). Tal com es pot observar en la següent Taula 37, les vuit variables es poden agrupar en dos factors diferents.

Taula 37: AFE dels avantatges d'ubicació. Condicions econòmiques: disponibilitat de factors de producció

	Factor 1	Factor 2
Facilitats financeres	0,815	-0,043
Personal tècnic qualificat i experimentat	0,812	0,217
Facilitat d'accés a tecnologies i assessorament tecnològic	0,804	0,276
Fàcil accés a matèries primeres	0,679	0,202
Població multilingüe	0,619	0,391
Disponibilitat d'habilitats de gestió	0,614	0,499

Costos laborals competitius	0,017	0,902
Alta productivitat laboral	0,387	0,791
% de la variància explicada	52,458%	14,386%
% de la variància acumulada	52,458%	66,844%

Font: elaboració pròpia

Si considerem la taula anterior, només el **factor 1** ja explica el 52,458% de la variància total de les variables analitzades, mentre que el factor 2 explica el 14,386%. En combinació, aquests dos factors expliquen el 66,844% de la variància total.

El **factor 1** té valors alts de càrrega en especial per a les variables facilitats financeres (0,815), personal tècnic qualificat i experimentat (0,812) i facilitat d'accés a tecnologies i assessorament tecnològic (0,804). Amb càrregues al voltant del 0,6 aquest factor també està integrat per les variables fàcil accés a matèries primeres, població multilingüe i disponibilitat d'habilitats de gestió. Aquestes variables estan relacionades amb diversos aspectes que afavoreixen la disponibilitat de factors de producció per a les empreses a Andorra. Això inclou facilitats financeres, personal tècnic qualificat, accés a tecnologies i assessorament tecnològic, facilitat d'accés a matèries primeres, el multilingüisme de la població i la disponibilitat de les habilitats de gestió. Així doncs, aquest factor pot interpretar-se com una mesura general de les facilitats i recursos disponibles perquè les empreses operin i produeixin a Andorra i l'anomenem **facilitat d'operació i recursos disponibles (factor 1)**.

El **factor 2** només conté dos variables amb un fort pes, que inclou costos laborals competitius (0,902) i alta productivitat labora (0,791), indicant la relació del factor amb els aspectes laborals de la disponibilitat de factors de producció a Andorra, al qual anomenem **condicions laborals (factor 2)**.

L'estabilitat macroeconòmica

Pel que fa a l'AFE desenvolupada per a les sis variables considerades per a l'estabilitat macroeconòmica (relatives a les condicions econòmiques) s'ha obtingut un únic factor significatiu, que explica el 62,620% de la variància total, tal com es pot observar en la següent taula (Taula 38).

Taula 38: AFE dels avantatges d'ubicació. Condicions econòmiques: estabilitat macroeconòmica

	Factor 1
Creixement econòmic regional	0,910
Estabilitat dels indicadors econòmics	0,871
Tipus de canvi estables	0,821
Accés als recursos financers locals	0,769

Clima d'inversió obert	0,718
Acord comercial amb la Unió Europea	0,624
% de la variància explicada	66,228%

Font: elaboració pròpia

Aquest factor té valors alts de càrrega per a totes les variables i en especial pel creixement econòmic regional seguit per l'estabilitat dels indicadors econòmics i els tipus de canvi estables. Totes les variables del factor estan relacionades amb diversos aspectes que afecten l'estabilitat macroeconòmica a Andorra. Això inclou el creixement econòmic de la regió, la solidesa dels indicadors econòmics, l'estabilitat del tipus de canvi, l'accés als recursos financers locals, el clima d'inversió obert i els acords comercials amb la UE. Aquest factor podria interpretar-se com una mesura general de l'estabilitat macroeconòmica i les condicions favorables per a la inversió a Andorra, al qual anomenem **estabilitat macroeconòmica (factor 1)** i que representa molt bé les variables incloses en la investigació relacionades amb l'estabilitat macroeconòmica.

ii) AFE de Condicions polítiques i institucionals

Per continuar amb l'AFE, tot seguit es comentaran els resultats obtinguts en el factorial realitzat amb les dotze variables que s'han considerat com a condicions polítiques i institucionals. En aquesta anàlisi factorial s'han trobat dos factors que expliquen el 59,091% de la variància total (Taula 39).

Taula 39: AFE dels avantatges d'ubicació. Condicions polítiques i institucionals

	Factor 1	Factor 2
Burocràcia eficient i facilitat en els tràmits administratius	0,879	0,017
Procediments administratius per al desenvolupament de negocis	0,792	0,108
Moviment de persones	0,774	0,079
Seguretat jurídica dels inversors	0,756	0,330
Accés a infraestructures públiques	0,749	0,172
Costos baixos per fer complir els contractes	0,572	0,357
Política duanera favorable	0,549	0,429
Contractació de personal	0,495	0,316
Qualitat institucional	0,475	0,304
Grau de càrrega tributària	0,087	0,933
Estabilitat tributària	0,096	0,874
Estabilitat governamental	0,463	0,580
% de la variància explicada	45,733%	13,358%
% de la variància acumulada	45,733%	59,091%

Font: elaboració pròpia

El factor 1 explica el 45,733% de la variància total de les variables analitzades, mentre que el factor 2 explica el 13,358%.

El factor 1 està relacionat amb la qualitat i eficiència de les condicions polítiques i institucionals a Andorra, mentre que el factor 2 se centra en els aspectes tributaris, amb una forta càrrega de la variable sobre el grau de càrrega tributària (0,933) seguit per l'estabilitat tributària (0,874). Aquests factors reflecteixen la importància de l'eficiència administrativa, la seguretat jurídica, l'accés a infraestructures, la política duanera i altres aspectes polítics i institucionals, així com els aspectes tributaris, per a les empreses que consideren invertir al país. Així doncs, el primer factor (**factor 1**) l'anomenem **qualitat i eficiència política i institucional**. Aquest factor està associat amb variables com la burocràcia eficient i la facilitat en els tràmits administratius (amb un valor del 0,879), procediments administratius per al desenvolupament de negocis (0,792), moviment de persones (0,774), seguretat jurídica dels inversors (0,756), accés a infraestructures públiques (0,749) i altres factors relacionats, posant de manifest la importància de l'eficiència administrativa i la facilitat en els processos burocràtics per a les empreses inversores a Andorra. Al segon factor (**factor 2**), l'anomenem **aspectes tributaris**, ja que bàsicament inclou variables relacionades amb la fiscalitat.

iii) AFE d'Instruments per a l'atracció d'inversions

En la següent taula es mostren les dades corresponents a l'anàlisi factorial que s'ha dut a terme amb els nou ítems considerats per a instruments per a l'atracció d'inversions (Taula 40). En aquesta AFE realitzada, els resultats de l'AFE proporcionen informació sobre les càrregues factorials de cada variable en els components identificats. En aquest cas, s'han obtingut un únic component que explica el 62,412% de la variància total.

Taula 40: AFE dels avantatges d'ubicació. Instruments per a l'atracció d'inversions

	Factor 1
Contractes d'inversió (estabilitat jurídica)	0,911
Campanya mediàtica sobre el país	0,900
Acords internacionals sobre promoció i protecció d'inversions	0,869
Lleis nacionals sobre protecció d'inversions	0,843
Agències de promoció d'inversions	0,836
Incentius financers	0,781
Altres suports focalitzats	0,751
Acords internacionals sobre tributació	0,572
Incentius fiscals	0,557
% de la variància explicada	62,412%

Font: elaboració pròpia

A partir de l'AFE efectuada sobre les variables relacionades amb els instruments per a l'atracció d'inversions, s'ha extret un factor significatiu que està relacionat amb les diferents polítiques i instruments utilitzats per a fomentar l'atracció d'inversions a Andorra. Aquest factor, que anomenem **instruments per a l'atracció d'inversions (factor 1)** reflecteix la importància de les mesures d'estabilitat jurídica, promoció mediàtica, protecció d'inversions, incentius financers i altres polítiques dissenyades per a atraure inversions estrangeres al país. D'aquests nou ítems, l'estabilitat jurídica és clarament l'atribut que es troba més correlacionat amb el factor, ja que té el valor més elevat (0,911). El segon atribut dels instruments per a l'atracció d'inversions que té més càrrega factorial és la campanya mediàtica sobre el país, amb una correlació del 0,900, seguit per les variables, acords internacionals sobre promoció i protecció d'inversions, amb un valor de 0,869, lleis nacionals sobre protecció d'inversions, amb un valor 0,843, i les API, amb una correlació de 0,836.

7.4.3. Anàlisi factorial exploratòria dels avantatges d'internalització

La Taula 41 mostra tres factors identificats a partir de les 17 variables que s'han considerat en el marc dels avantatges d'internalització.

Taula 41: AFE dels avantatges d'internalització

	Factor 1	Factor 2	factor3
Qualitat de la mà d'obra	0,819	0,336	0,145
Política d'atracció d'inversió estrangera	0,795	0,001	-0,363
Qualitat institucional	0,790	0,296	0,155
Flexibilitat de l'entorn (legal i administratiu)	0,789	0,175	-0,032
Millora de la competitivitat	0,735	0,274	-0,162
Qualitat de la infraestructura	0,689	0,529	0,160
Accés al mercat internacional	0,672	0,096	-0,069
Accés al mercat de la Unió Europea	0,438	-0,024	0,182
Qualitat de vida	0,198	0,803	-0,061
Qualitat i sostenibilitat mediambiental	0,041	0,761	0,177
Relacions prèvies amb el Principat (comerç exterior amb Andorra)	-0,035	0,652	0,286
Qualitat de les connexions digitals	0,232	0,621	-0,269
Costos competitius	0,434	0,617	-0,386
Distància geogràfica propera	0,282	0,458	-0,040
Accés al mercat local	0,259	0,132	0,762
Fiscalitat favorable	0,316	0,185	0,729
Proximitats als actors del mercat (players)	0,486	0,277	0,506
% de la variància explicada	38,301%	11,959%	10,333%
% de la variància acumulada	38,301%	50,260%	60,593%

Font: elaboració pròpia

Cada factor explica una part de la variància total. El factor 1 explica el 38,301%, el factor 2 explica l'11,959%, i el factor 3 explica el 10,333%. En total, aquests tres factors expliquen el 60,593% de la variància total, el que significa que aquests factors capturen una part significativa de la informació continguda en les variables originals.

El primer factor el qual anomenem **internacionalització i competitivitat (factor 1)**, aglutina les variables que indiquen la preparació de l'empresa per entrar en nous mercats internacionals. Les variables incloses, com la qualitat de la mà d'obra, la política d'atracció d'inversió estrangera, la qualitat institucional, i altres, destaquen la visió global de l'organització i la seva competitivitat. A través d'aquest factor, es posa èmfasi en l'expansió i l'adaptació als entorns internacionals a través de les operacions en una nova localització.

El segon factor agrupa variables que ressalten aspectes com la qualitat de vida, la sostenibilitat mediambiental i altres factors que influeixen en la percepció global de l'entorn de treball i la vida. Aquest factor destaca la importància de valors més amplis i la sostenibilitat empresarial a llarg termini com a elements crítics en la presa de decisions d'estar presents en la localització triada i el desenvolupament de les activitats en la mateixa organització. Aquest factor (**factor 2**) l'anomenem **ambient sostenible**.

El **factor 3** l'anomenem **dimensió local i fiscal** donat que engloba variables com l'accés al mercat local, la fiscalitat favorable i altres que destaquen la importància d'aquestes consideracions. Aquest factor posa de manifest la necessitat de comprendre i adaptar-se als contextos i condicions particulars dels mercats i de les regions on opera l'empresa.

Aquesta anàlisi suggereix que hi ha diverses dimensions que les empreses podrien percebre com a avantatges d'internacionalització en el seu procés d'internacionalització, la qual cosa té molt sentit, donat que existeixen moltes dimensions associades a què les empreses triïn la IED davant d'altres formes d'internacionalització. És a dir, les empreses poden estar empeses a internacionalitzar-se mitjançant la IED i desenvolupar les operacions en el si de la seva empresa per diferents motius.

D'una manera general, tots els AFE realitzats mostren un patró consistent en la seva capacitat per extreure un factor (en alguns casos dos i només en un cas tres) que expliquen significativament la variància total en les variables subjacents. Això reflecteix l'èxit d'aquests AFE en la seva capacitat per resumir les característiques presents en cadascun dels àmbits d'interès del qüestionari. Tant sigui pel que fa als avantatges de propietat i internacionalització, com en els diferents apartats que aborden els avantatges d'ubicació (condicions econòmiques, polítiques i institucionals, així com els instruments per a l'atracció d'inversions), els factors emergents en els AFE han demostrat ser una eina eficaç per explicar

i simplificar la complexitat de les dades subjacents derivades del qüestionari, proporcionant així una visió més clara i significativa de les variables d'interès en cada àmbit d'aquest.

Això implica que aquest enfocament metodològic és coherent i adequat per a l'anàlisi i comprensió dels factors subjacents que influeixen en les decisions d'internacionalització i en altres aspectes empresarials.

7.5. Contrastació de les hipòtesis

En el capítol següent, es realitzarà la contrastació de les hipòtesis de la investigació. A través de la recopilació de dades quantitatives i qualitatives i la seva anàlisi, es busca confirmar o refutar les hipòtesis establertes i proporcionar una visió més precisa sobre les reformes i dinàmiques relatives a la inversió estrangera a Andorra.

Les conclusions sobre les hipòtesis sorgiran de l'examen detallat de les dades i la seva comparació amb les hipòtesis establertes. En cas que hi hagi una correlació positiva entre la hipòtesi i les dades, es validarà la hipòtesi corresponent. En cas contrari, si les dades mostren una correlació negativa o insignificant, la hipòtesi es refutarà. Aquesta metodologia proporcionarà una base sòlida per a les conclusions i permetrà contrastar les hipòtesis que s'han establert que han estat elaborades en estreta relació amb l'objectiu general i els objectius específics de la investigació.

7.5.1. Contrastació de la hipòtesi 1

H1: Les reformes relacionades amb el procés d'institucionalització i d'obertura d'Andorra han estimulat els fluxos d'IED

a) Anàlisi de les dades secundàries i quantitatives

Des de la seva obertura el 2012, Andorra ha experimentat un notable augment en la IED, com ho demostren les dades estadístiques. Aquest augment està intrínsecament relacionat en el temps amb les reformes i les estratègies implementades des de l'obertura el 2012. Aquesta coincidència entre l'increment de la IED i la implementació de polítiques específiques pot ser un indicador de l'eficàcia d'aquestes reformes en l'atracció d'inversors estrangers (Il·lustració 37). La quantitat de sol·licituds formalitzades i els imports associats a aquestes sol·licituds mostren una tendència clara cap a un creixement substancial al llarg dels anys.

Il·lustració 37: Nombre i import de les sol·licituds formalitzades d'IED (a) i reformes desenvolupades a Andorra entre 2012 i 2022 (b)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
a) Nombre sol·licituds formalitzades	60	396	546	572	632	609	506	458	433	921	925
Import sol·licituds formalitzades (en milers €)	6.945	26.673	49.804	96.957	98.199	82.521	152.065	276.796	138.436	543.726	388.910

		Anterior al 2012	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022		
b)	Internacionalització	Constitució i textos internacionals													
		Signatura de l'Acord Monetari				Llei de mesures urgents		Llei assegurances NIF-UE	PSDII / Llei SGD / Llei conglomerats CRD IV	SEPA MIFID		Llei recuperació i resolució d'entitats bancàries			
	Estratègia interna d'institucionalització	Transparència i homologació							Moneyval aprova informe 5a avaluació Andorra / Tipificació delictes fiscals	1r informe de progrés 5a ronda Moneyval	2n informe progrés 5a ronda Moneyval / Llei 21/2019 PBC/FT			Implementació de la 5a Directiva	
							Andorra signa amb l'OCDE l'MCAA	Andorra firma amb la UE l'acord d'IAI	Andorra no forma part de la llista de països no-cooperants de la UE / Firma del Conveni multilateral de l'OCDE (BEPS) / IAI-CRS		2a ronda de l'avaluació del Global Fòrum.				
			Nou marc fiscal												
										13 CDI					
			24 TIEA												

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

Estratègia externa d'obertura	Obertura exterior		Modificació Llei inversions estrangeres										
			Modificació Llei Immigració										
	Div. Eco	Diversificació econòmica											
	Reforçament posició internacional						Andorra no formar part de la llista de països no-cooperants de la UE	L'OCDE inclou a Andorra en la llista de països més transparents del rànquing del Global Fòrum	La UE exclou Andorra de la llista de països no cooperants en matèria fiscal				

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Estadística del Govern d'Andorra i el Capítol 5 de la Tesi

El nombre de sol·licituds formalitzades ha mostrat un increment constant al llarg del temps, passant de 60 sol·licituds l'any 2012 a 925 l'any 2022. Aquest augment progressiu indica un interès creixent per part dels inversors en explorar o establir-se a Andorra com a destí d'inversió.

D'altra banda, els imports associats a les sol·licituds formalitzades també revelen una tendència notablement ascendent. L'import total de les sol·licituds formalitzades va créixer significativament, passant de 6.945.076 euros l'any 2012 a 388.910.126 euros l'any 2022. Aquesta xifra és indicativa de la creixent confiança dels inversors en l'entorn empresarial i regulador d'Andorra.

L'augment consistent i significatiu de la IED a Andorra durant aquests anys reflecteix una correlació directa amb les reformes i les estratègies de l'estratègia d'institucionalització i obertura. Aquesta coincidència subratlla la coherència entre les polítiques implementades i els resultats observats, validant així l'eficàcia i l'atractiu d'Andorra com a destinació d'inversió.

A banda d'això, aquesta coincidència no només es justifica de manera convincent amb les dades sobre IED i els assoliments registrats mitjançant les reformes, sinó que també es veu reforçada pel reconeixement d'organismes internacionals. Andorra ha estat catalogada com a país que compleix amb els estàndards internacionals en termes de regulació i transparència. Aquesta validació internacional posa de manifest la capacitat d'Andorra per competir en les mateixes condicions (*level playing field*) que la resta de països del món, obrint portes a majors oportunitats en la captació d'IED. Així, les reformes institucionals i d'obertura han jugat un paper fonamental en l'atracció d'inversions i en la consolidació d'Andorra com a destinació d'inversió internacionalment reconeguda.

Les reformes implementades a Andorra han tingut un impacte significatiu en les seves condicions econòmiques, polítiques i institucionals, així com en els instruments destinats a atraure inversió estrangera. La Il·lustració 38 detalla com aquestes reformes han contribuït a millorar aquestes dimensions i, alhora, han estat un factor que ha estimulat els fluxos d'IED al país.

Il·lustració 38: Impacte de les reformes en les condicions econòmiques, polítiques i institucionals i instruments per a l'atracció d'inversions

Condicions relacionades amb els avantatges d'ubicació

			CONDICIONS ECONÒMIQUES				CONDICIONS POLÍTiques I INSTITUCIONALS			INSTRUMENTS PER A L'ATRACCIÓ D'INVERSIONS	
			Mercat Intern	La infraestructura de transport i comunicacions	Disponibilitat de factors de producció	Estabilitat econòmica	Condicions generals	Condicions reguladores	Règim fiscal	Regulació general sobre inversions	Suports públics a les inversions
			5,3	4,1	5,2	6,0	6,3	4,9	8,8	6,8	6,6
<i>Mitjana aritmètica de les respostes</i>											
Reformes relacionades amb l'estratègia interna i externa d'Andorra	Estratègia interna	Transparència fiscal	i) Intercanvi d'informació en matèria fiscal d'acord amb els estàndards OCDE ii) Avaluació de la transparència fiscal per part de l'OCDE iii) Avaluació de la transparència fiscal per part de la Unió Europea						X		
		Acords tributaris	i) Nou marc fiscal ii) Acords tributaris					X	X	X	
		Marc financer	Normativa derivada de l'acord monetari				X	X			
Reformes relacionades amb l'estratègia externa	Estratègia externa	Obertura exterior	i) Modificació de la Llei d'inversions estrangeres ii) Modificació de la Llei d'immigració					X	X		X
		Diversificació econòmica								X	X
		Reforçament posició internacional	i) Reconeixement per part d'organismes internacionals i agències de qualificació creditícia ii) Adhesió a l'FMI iii) Negociació de l'Acord d'associació				X	X			

Font: elaboració pròpia

Adicionalment, l'anàlisi mostra com les reformes en matèria de transparència fiscal, com l'avaluació de la transparència fiscal per part de l'OCDE i la Unió Europea, han millorat la imatge d'Andorra com a jurisdicció financera transparent i fiable. Aquestes avaluacions positives han creat confiança en les seves institucions, fent d'Andorra una opció més atractiva per als inversors estranger, segons es pot observar en la puntuació de les respostes.

Els avenços tributaris, incloent-hi la implementació d'un nou marc fiscal i acords tributaris, han creat un marc fiscal més clar i previsible a Andorra, esdevenint un factor important per als inversors que busquen entorns fiscals favorables i que poden veure Andorra com una destinació atractiva per a les seves inversions. També ha estat en el cas de les reformes del seu marc financer. Així, aquests aspectes han millorat les condicions polítiques i institucionals del país. Tanmateix, és rellevant posar de manifest que, malgrat que algunes de les reformes han intentat incidir en les condicions reguladores del país, aquestes es continuen valorant de forma negativa per part dels enquestats.

L'obertura exterior d'Andorra, que inclou la modificació de la Llei d'inversions estrangeres i de la Llei d'immigració, ha simplificat i agilitzat els procediments per a inversors estrangers i immigrants. Aquestes reformes han facilitat l'entrada i establiment de persones i empreses estrangeres al país, fent d'Andorra un lloc més accessible i atractiu per a la inversió estrangera.

Finalment, el reforçament de la posició internacional d'Andorra, que inclou el reconeixement per part d'organismes internacionals i agències de qualificació creditícia, l'adhesió a l'FMI i la negociació de l'Acord d'Associació, ha millorat la seva reputació en l'àmbit internacional. Això s'ha traduït en una millora de les condicions polítiques i institucionals, així com en una major estabilitat econòmica percebuda.

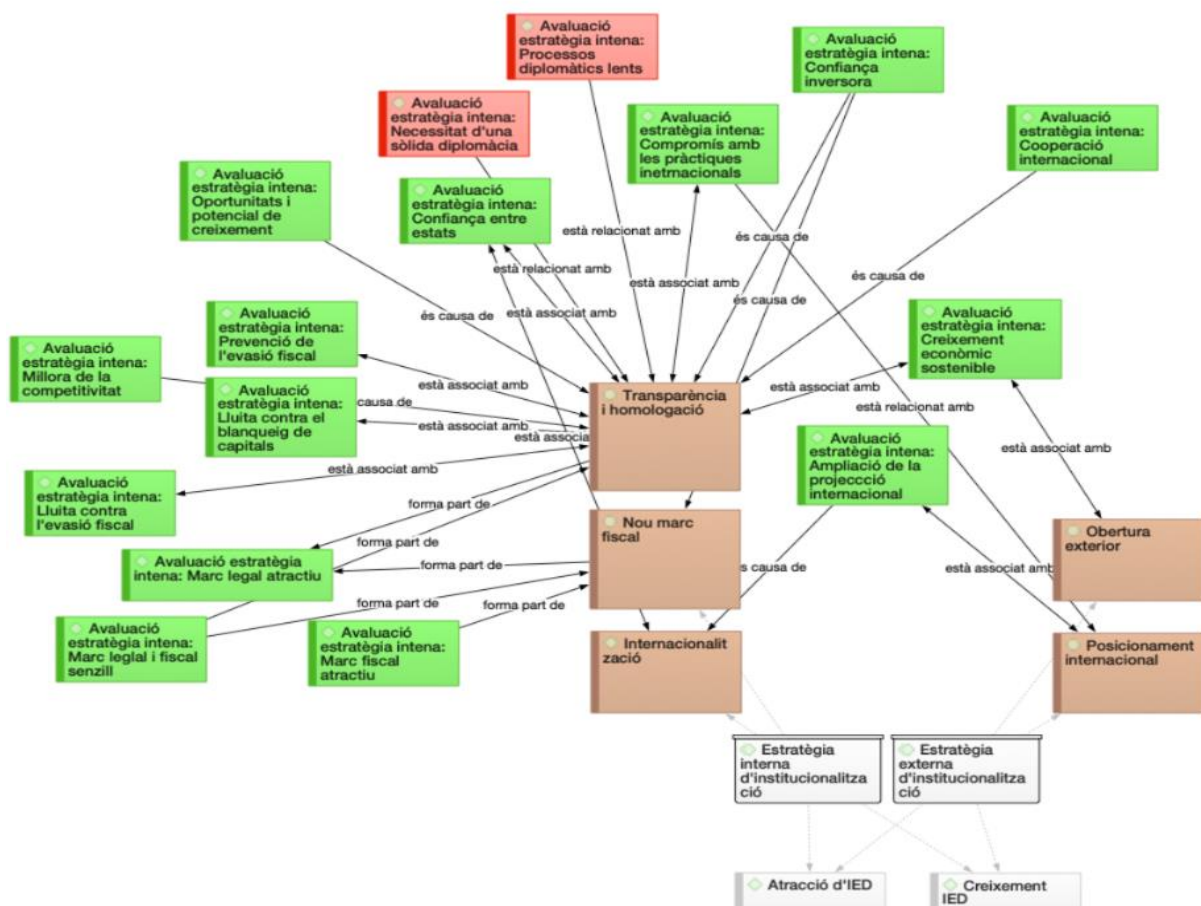
Cal destacar, que totes aquestes reformes no han tingut un efecte sobre alguns dels àmbits específics de les condicions econòmiques com el mercat intern, la infraestructura de transport i comunicacions o la disponibilitat de factors de producció, que de forma conseqüent no han estat altament valorats pels enquestats. Cal tenir en compte que aquests aspectes formen part de les característiques geogràfiques i estructurals d'Andorra, com ara la seva mida relativament petita i la seva topografia muntanyosa, i que podrien limitar la seva capacitat de millorar de forma significativa la infraestructura de transport o la disponibilitat de factors de producció. Abordar aquests aspectes podria requerir recursos significatius i canvis estructurals més complexos. Per tant, es pot afirmar que les reformes realitzades a Andorra han millorat significativament les seves condicions econòmiques, polítiques i institucionals, així com els instruments per a l'atracció d'inversions, la qual cosa ha estat un factor clau per a estimular els fluxos d'IED al país. Aquestes millores han contribuït a fer d'Andorra una destinació més atractiva per als inversors estrangers i donen suport a la hipòtesi que les reformes han estimulat els fluxos d'IED.

b) Anàlisi de les dades qualitatives

A més a més, l'anàlisi quantitativa a través de dades secundàries i primàries, es reforça l'anàlisi a través de les dades qualitatives derivades de les entrevistes en profunditat.

La següent il·lustració (Il·lustració 39) captura de manera visual la xarxa de codis resultants de l'anàlisi elaborada mitjançant l'eina ATLAS.ti, focalitzat en l'avaluació de l'estratègia interna d'Andorra. Aquesta xarxa de codis és el resultat de les exploracions i agrupacions de dades obtingudes a través de les entrevistes amb professionals de diversos àmbits. Cada node i connexió en la xarxa reflecteix les percepcions, idees i opinions dels participants, proporcionant una panoràmica visual dels temes més rellevants relacionats amb l'estratègia interna del país. Aquesta il·lustració és un recurs valuós per descobrir patrons, interconnexions i tendències emergents que han sorgit com a resultat de l'anàlisi de les respostes de les entrevistes.

Il·lustració 39: Xarxa de codis de les entrevistes en l'avaluació de l'estratègia interna

Font: mapa mental de l'investigador basat en ATLAS.ti

La valoració positiva de l'estratègia interna d'institucionalització a Andorra es basa en els resultats concrets assolits i també ha rebut l'aprovació dels entrevistats. Aquesta avaluació

positiva es fonamenta en els èxits concrets que l'estratègia ha permès aconseguir. Entre aquests resultats destaquen l'ampliació de la projecció internacional, que ha elevat la visibilitat global del país i ha afavorit la seva influència a l'escenari mundial. A més, el compromís d'Andorra amb les pràctiques internacionals ha reforçat la reputació del país com a actor responsable i compromès a escala global.

“Mitjançant la internacionalització, el país ha establert relacions i aliances amb altres nacions, ampliant la seva projecció en el panorama global.”

(Andorra Business, 11/2022)

Una de les àrees més rellevants i àmpliament valorades és la confiança inversora. Gràcies a l'entorn segur i favorable que s'ha creat per a les inversions a Andorra, els enquestats han subratllat la confiança que els inversors han dipositat en l'entorn econòmic del país. Això, a la vegada, ha estimulat l'arribada d'inversions que contribueixen al desenvolupament econòmic i empresarial d'Andorra.

“La seguretat jurídica és un altre aspecte crucial que Andorra ofereix als inversors i empreses, independentment de la seva mida. Aquest entorn de confiança i estabilitat legal afavoreix l'arribada d'inversions estrangeres i contribueix a crear un marc atractiu per al desenvolupament empresarial.”

(Col·legi d'advocats, 01/2023)

“Andorra ha demostrat durant molts anys la capacitat de defensar i preservar la predictibilitat econòmica. Mitjançant un marc regulador transparent i estable, el país ha aconseguit oferir una atmosfera propícia per a les inversions i els negocis. Aquesta previsió i consistència en les polítiques ha afavorit el creixement econòmic sostenible i la confiança dels agents econòmics.”

(Departament de Tributs i Fronteres del Govern d'Andorra, 12/2022)

La cooperació internacional també ha estat una àrea beneficiada per l'estratègia interna d'institucionalització, facilitant col·laboracions efectives amb altres països i organitzacions. Això ha reforçat les relacions internacionals i ha contribuït a la creació d'aliances estratègiques que poden beneficiar l'economia d'Andorra.

L'estratègia també ha jugat un paper important en la millora de la competitivitat d'Andorra. Mitjançant la creació d'un marc fiscal i legal atractiu i senzill, el país ha tingut la capacitat d'atreure inversors i empreses que busquen eficiència i simplicitat en les seves operacions.

Això ha contribuït a augmentar l'atractiu d'Andorra com a destinació per a empreses i inversors.

Dins d'aquests resultats, cal destacar la importància de la lluita contra el blanqueig de capitals i l'evasió fiscal, tenint en compte que l'estratègia interna ha reforçat els mecanismes i les polítiques destinades a combatre aquestes pràctiques il·legals, millorant la transparència i la integritat financera del país. Aquest compromís amb la integritat del sistema financer i la prevenció d'activitats il·legals ha contribuït a generar confiança i a reforçar la imatge d'Andorra com una destinació financera fiable i responsable.

“Els convenis fiscals firmats per Andorra en els últims anys, com els acords d'intercanvi d'informació en matèria fiscal i els CDI, han jugat un paper fonamental en la promoció de la inversió estrangera. A través d'aquests convenis, Andorra ha establert mecanismes per a l'intercanvi d'informació fiscal amb altres països, afavorint la transparència i la lluita contra l'evasió fiscal. Així mateix, els CDI han establert regles per evitar la doble tributació i proporcionar un marc fiscal més clar i previsible per als inversors estrangers. Aquests acords han contribuït a millorar la seguretat jurídica i a crear un entorn favorable per a la inversió estrangera a Andorra.”

(Andorra Business, 11/2022)

Aquesta valoració positiva dels enquestats reforça la noció que les polítiques i reformes econòmiques i polítiques han tingut un impacte positiu i coherent amb els seus objectius, contribuint al creixent èxit d'Andorra com a destinació atractiva per a la inversió estrangera i estimulat els fluxos d'IED.

Per altra banda, la següent il·lustració (Il·lustració 40) representa la xarxa de codis que ha emergit com a resultat de l'anàlisi efectuada mitjançant l'eina ATLAS.ti. Aquesta xarxa de codis és el producte de l'avaluació exhaustiva de l'estratègia externa d'Andorra, la qual s'ha derivat de les dades obtingudes de les entrevistes. Cada codi i connexió reflecteix les perspectives, opinions i consideracions dels professionals participants en relació amb l'avaluació de l'estratègia externa andorrana. Aquesta il·lustració visual proporciona una representació gràfica d'aquesta complexa xarxa d'idees i relacions, oferint una eina clau per comprendre les interconnexions i els punts clau que han emergit a partir de les entrevistes.

“L'atracció de la IED està augmentant a Andorra, i cada vegada hi ha més inversions serioses que arriben al país. Això és un signe positiu i lògic, ja que empreses serioses comencen a posar els ulls en Andorra. Aquesta tendència és impulsada per la cerca d'estabilitat jurídica i la solidesa de la plaça financera, la qual cosa requereix una maduresa en les actuacions i en l'entorn empresarial.”

(Col·legi d'economistes, 11/2022)

La promoció del desenvolupament comercial d'Andorra és un altre punt destacat. Segons els enquestats l'estratègia ha creat oportunitats per a empreses nacionals i internacionals per col·laborar i créixer dins el mercat andorrà, impulsant així el desenvolupament econòmic global. A més, l'eliminació o minimització de les restriccions als drets econòmics i l'exercici professional ha contribuït a crear un entorn més flexible i favorable per als negocis i professionals, afavorint així la inversió i la creació de valor.

“Un punt clau d'aquesta llei va ser la liberalització dels drets econòmics de les persones físiques. Això vol dir que les persones estrangeres que obtenen la seva residència legal al Principat d'Andorra poden adquirir drets econòmics, incloent-hi l'exercici d'activitats professionals, sense haver de complir amb requisits de residència molt llargs.”

(Departament de Tributs i Fronteres del Govern d'Andorra, 12/2022)

L'estratègia també ha demostrat ser propícia per a la creació d'empreses noves. Aquesta tendència suggereix que les mesures implementades han fomentat un clima d'emprenedoria i suport al desenvolupament de nous negocis, contribuint al creixent teixit empresarial del país. La diversificació del teixit empresarial també ha estat observada com un aspecte positiu. La IED que s'ha canalitzat cap a diversos sectors i indústries indica un abast ampli i una major resiliència de l'economia davant canvis i riscos. Un altre aspecte destacat és que la implementació de l'estratègia ha resultat en un augment significatiu en la recaptació fiscal. Aquest fet indica una millora en la competitivitat fiscal d'Andorra i la capacitat de generar ingressos mitjançant les inversions estrangeres.

Malgrat l'augment general IED a Andorra, cal destacar que alguns dels enquestats han posat de manifest un augment més limitat per part de les grans empreses. Tot i que l'estratègia externa d'obertura ha estat efectiva en atreure inversors i promoure una diversificació de sectors i empreses, sembla que les grans empreses han participat amb una intensitat menor en aquesta tendència.

“Tot i que ha augmentat la inversió estrangera a Andorra, és cert que la presència de grans empreses estrangeres en el país ha estat limitada fins ara.”

(Col·legi d'advocats, 01/2023)

En general, la percepció positiva dels enquestats coincideix amb les mesures i accions concretes que s'han dut a terme com a part de l'estratègia externa d'obertura d'Andorra. Aquesta correspondència entre les opinions dels professionals i les reformes efectuades subratlla la importància d'haver implementat aquesta estratègia i la seva contribució a l'èxit i l'atractiu d'Andorra com a destinació per a la inversió estrangera.

En definitiva, la troballa d'aquesta anàlisi concorda plenament amb la hipòtesi H1, que postula que les polítiques i reformes econòmiques i polítiques han tingut un impacte positiu en l'estimulació dels fluxos IED a Andorra. Les valoracions positives dels entrevistats sobre les reformes impulsades per Andorra, en conjunt amb les dades estadístiques quantitatives que mostren un augment substancial en el nombre de sol·licituds i els imports de les inversions estrangeres a Andorra entre 2012 i 2022 i els resultats del qüestionari, ressalten que les mesures implementades han estat efectives en fomentar l'atractiu d'Andorra com a destinació per a les inversions estrangeres.

La correlació entre les temàtiques més destacades pels enquestats, com la confiança inversora, la millora de la competitivitat, l'ampliació de la projecció internacional i l'obertura econòmica, i els resultats observats en les dades d'IED, posa de relleu com les polítiques i reformes adoptades han tingut un efecte directe en la creació d'un entorn propici per a les inversions estrangeres al Principat. Les reformes han aconseguit abordar qüestions clau com la transparència, la cooperació internacional, la prevenció del blanqueig de capitals i l'evasió fiscal, que són fonamentals per generar la confiança i la seguretat que els inversors estrangers requereixen.

La coincidència entre les dades estadístiques i la connexió subjacent entre les reformes, els resultats dels qüestionaris i les valoracions dels enquestats, les opinions dels professionals i l'augment de l'IED subratlla la validesa de la subhipòtesi H1. Aquesta troballa sosté que les polítiques i reformes implementades no només han creat un clima favorable per a les inversions estrangeres, sinó que també han actuat com a factor determinat en l'increment substancial de l'IED a Andorra.

Per tant, **es valida** la hipòtesi 1 (H1) que indica que **les reformes relacionades amb el procés d'institucionalització i d'obertura d' Andorra han estimulat els fluxos d'IED.**

7.5.2. Contrastació de la hipòtesi 2

H2: Les empreses estrangeres que han invertit a Andorra han buscat obtenir avantatges de propietat

a) Anàlisi de les dades quantitatives

Les mitjanes aritmètiques obtingudes a partir de les respostes de les empreses estrangeres enquestades proporcionen indicis rellevants sobre les seves prioritats i objectius d'inversió (Taula 42). En general, les puntuacions mitjanes indiquen que aquestes empreses han atorgat una gran importància a l'obtenció d'avantatges de propietat en la seva decisió d'internacionalització.

Taula 42: Puntuació mitjana del qüestionari de les variables dels avantatges de propietat

Variabls dels avantatges de propietat	Puntuació mitjana
Capacitat directiva	6,63
Capacitat competitiva	7,80
Capacitat financera	7,12
Capacitat tecnològica	6,17
Marca	6,68
Nivells de competitivitat (eficiència productiva, competitivitat en preus i costos de producció)	6,66
Posició en el mercat (quota de mercat, qualitat dels productes i imatge)	6,44
Resposta competitiva (projecció internacional, diversificació del producte, nous productes, coneixement previ del mercat)	6,37

Font: elaboració pròpia

Els dos aspectes que destaquen particularment sobre els avantatges de propietat en el procés d'internacionalització són la capacitat competitiva i la capacitat financera amb mitjanes de 7,80 i 7,12, respectivament. Això implica que les empreses estrangeres han posat una gran èmfasi en la seva capacitat per competir amb èxit i han mostrat un interès significatiu en la seva solidesa financera quan han decidit internacionalitzar-se. Aquestes dades poden indicar que han buscat obtenir avantatges que millorin la seva competitivitat i estabilitat econòmica en aquest procés.

A més, altres aspectes com capacitat directiva, marca, nivells de competitivitat i posició en el mercat també mostren puntuacions relativament altes, superiors a 6. Això suggereix que les empreses estrangeres també, tot i que en grau més baix, han considerat la millora de la seva

gestió, la seva imatge de marca i la seva posició en el mercat com a mitjans per aconseguir avantatges de propietat.

En general, les puntuacions mitjanes altes indiquen que les empreses estrangeres que han invertit a Andorra han posat una gran èmfasi en diversos aspectes d'avantatges de propietat. Aquesta importància atribuïda a factors com la capacitat competitiva, financera i la resposta a canvis en el mercat indica que la cerca d'avantatges específics de propietat ha estat un factor clau en la seva decisió d'internacionalitzar-se a Andorra.

Per tant, **s'accepta** la hipòtesi 2 (H2) que indica que **les empreses estrangeres que han invertit a Andorra han buscat obtenir avantatges de propietat.**

7.5.3. Contrastació de la hipòtesi 3

H3: Les empreses estrangeres que han invertit a Andorra han buscat obtenir avantatges d'ubicació

Subhipòtesi 3.1.: El mercat intern representa un a avantatge d'ubicació

a) Anàlisi de les dades quantitatives

Els resultats detallats de l'enquesta ofereixen suport a la subhipòtesi inicial sobre la influència positiva del mercat intern en l'entrada d'IED a Andorra (H2). En particular, les dades detallades del mercat intern demostren una tendència consistent de percepcions positives per part de les empreses inversores estrangeres, posant de manifest la importància d'aquest àmbit com un factor rellevant en les decisions d'inversió.

Analitzant les variables específiques del mercat intern (Taula 43), es fa evident que diverses àrees d'avantatges han obtingut puntuacions notables, consolidant la visió positiva envers el seu impacte en l'entrada d'IED.

Taula 43: Puntuació mitjana del qüestionari de les variables del mercat intern

Variables del mercat intern	Puntuació mitjana
Potencial de creixement del mercat andorrà	6,73
Ubicació estratègica del mercat andorrà	6,63
Dimensió del mercat andorrà	5,15
Poder adquisitiu dels consumidors andorrans	6,07
Poder adquisitiu de les empreses andorranes	5,61
Mercat domèstic d'origen saturat	4,56

Diversificació d'activitats en el mercat andorrà	5,51
Estar a prop dels clients	5,80
Estar a prop dels proveïdors	3,93
Estar a prop dels mercats clau del sector	4,54
Seguir la competència	3,80

Font: elaboració pròpia

Els resultats assenyalen que les empreses inversores valoren de manera significativa el potencial de creixement del mercat andorrà. Aquest aspecte, amb una puntuació de 6,73, reflecteix una perspectiva optimista sobre les oportunitats de desenvolupament que ofereix, reflectint la percepció que el mercat intern andorrà ofereix perspectives significatives de creixement futur. La possibilitat d'expandir els negocis i explorar noves oportunitats sembla ser un factor atractiu que pot influir positivament en la decisió d'invertir a Andorra.

D'altra banda, la valoració positiva de la ubicació estratègica del mercat andorrà (6,63) indica que les empreses perceben la posició geogràfica d'Andorra com un avantatge competitiu. Aquesta percepció pot fonamentar-se en la idea que aquesta ubicació pot facilitar l'accés a altres mercats i regions importants, augmentant així les oportunitats de negoci.

Cal destacar que, d'entre tots els atributs avaluats en les condicions econòmiques, el potencial de creixement del mercat andorrà i la ubicació estratègica del mercat andorrà, són dues de les tres variables millor valorades per part dels inversors.

Una altra observació destacable és la percepció positiva del poder adquisitiu dels consumidors andorrans (6,07) i de les empreses andorranes (5,61). Aquestes puntuacions suggereixen que les empreses consideren que tant els consumidors com les empreses locals tenen una capacitat financera prou robusta per adquirir béns i serveis. Aquest factor pot ser vist com una oportunitat per a la inversió, ja que indica una demanda potencialment estable i solvent al mercat intern.

La diversificació d'activitats en el mercat andorrà també és percebuda positivament, amb una puntuació de 5,51. Això suggereix que les empreses inversores veuen amb bons ulls la possibilitat de diversificar les seves operacions en el mercat intern d'Andorra, indicant una visió favorable sobre la flexibilitat i l'amplitud d'oportunitats disponibles.

A més d'aquests punts forts, fins i tot les variables amb puntuacions mitjanes tenen un paper rellevant. La puntuació mitjana de la dimensió del mercat andorrà (5,15) indica que si bé potser no és vista com una força sobresortint, encara es perceben oportunitats en el mercat intern.

La puntuació relacionada amb el fet d'estar a prop dels clients (5,80) ressalta la importància de la proximitat geogràfica per als empresaris.

Finalment, fins i tot les variables amb puntuacions més baixes, com el fet d'estar a prop dels proveïdors (3,93) i seguir la competència (3,80), tot i ser menys influents i estar menys valorats, continuen sent percebudes d'una manera que no suggereix un impacte negatiu significatiu.

D'altra banda, aquesta subhipòtesi també es veu recolzada a través de la comparació amb les altres condicions econòmiques sobre les quals s'ha enquestat a les EMN.

En analitzar les dades relacionades amb altres factors econòmics, es pot observar una comparació relativament superior pel que fa al mercat intern d'Andorra com a factor d'atracció per a l'entrada d'IED, en comparació a altres grups de factors.

Aquesta comparació amb altres factors econòmics emfatitza la percepció positiva i rellevant que tenen les empreses sobre el mercat intern d'Andorra com a impulsor de l'entrada d'IED.

Com a conclusió, podem dir que els resultats emfatitzen l'atractiu percebut del mercat intern d'Andorra com a factor determinant en la presa de decisions d'inversió per part de les empreses estrangeres. La relació positiva entre les puntuacions altes i mitjanes, en conjunt amb la seva consideració positiva fins i tot en àrees amb puntuacions més baixes, confirma la influència substancial que el mercat intern té en la percepció global de l'entorn inversor.

b) Anàlisi de les dades qualitatives

Així mateix, les respostes obtingudes a través del qüestionari es correlacionen amb les percepcions expressades pels enquestats en les entrevistes, en relació amb l'atractiu del mercat intern del país a l'hora de ser un factor considerat com a rellevant en la decisió d'inversió per part dels inversors.

Les opinions dels professionals reflecteixen com les característiques úniques d'Andorra, com la seva petita grandària, la seva flexibilitat i la seva ubicació a Europa, contribueixen a fer del país un lloc atractiu per als inversors estrangers.

Els enquestats ressalten diversos factors que confirmen la influència positiva del mercat intern d'Andorra en l'atractiu per a les inversions estrangeres:

“Estem en els inicis de tot aquest procés, i s'estan posant les bases perquè això es converteixi en realitat. Tot i ser un país petit, estem i podem aconseguir grans fites [...] Les eines que tenim a la nostra disposició tenen un gran impacte precisament per la mida reduïda del país.”

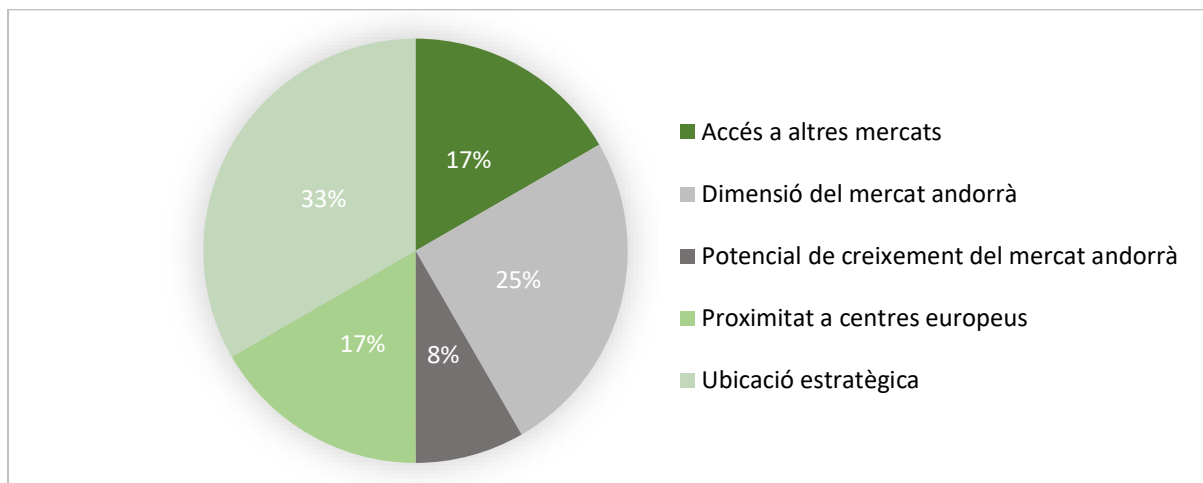
(Andorra Banking, 12/2022)

“El gran avantatge d'Andorra és la seva petita grandària i la seva flexibilitat”

(Col·legi d'economistes, 11/2022)

Alguns dels entrevistats també destaquen el valor afegit d'Andorra com a *hub* econòmic, aprofitant la seva ubicació estratègica i les seves característiques úniques. Les opinions expressades pels enquestats en les entrevistes confirmen la hipòtesi plantejada, demostrant que el mercat intern d'Andorra té un impacte positiu en l'entrada d'IED. Aquesta correspondència entre les respostes del qüestionari i les opinions dels professionals reflecteix la coherència i solidesa de les conclusions obtingudes a través d'aquest estudi. La percepció ressaltada a través de les puntuacions més altes en el qüestionari coincideix amb el que s'ha destacat de manera recurrent en les entrevistes sobre el mercat intern d'Andorra (Il·lustració 41). Els enquestats han assenyalat el potencial de creixement del mercat andorrà i la ubicació estratègica d'aquest mercat com a factors clau que influeixen positivament en les seves perspectives d'inversió.

Il·lustració 41: Codis i freqüències sobre el mercat intern d'Andorra resultant de les entrevistes

Font: elaboració pròpia

Pel que fa als entrevistats, les respostes en les percepcions dels enquestats indiquen la influència significativa sobre el mercat intern de les variables relacionades amb la seva ubicació (accés a altres mercats, proximitat a centres europeus i ubicació estratègica), la dimensió del mercat i el potencial de creixement del mercat andorrà en l'atracció d'IED.

La correspondència entre aquestes dues fonts d'informació, el qüestionari i les entrevistes, reforça la noció que el mercat intern d'Andorra exerceix una influència significativa i positiva en l'entrada d'IED al país, oferint especial rellevància a la ubicació i el potencial de creixement, validant la H2 plantejada.

Per tant, **s'accepta** la subhipòtesi que indica que **el mercat intern representa un avantatge d'ubicació**

Subhipòtesi 3.2: La infraestructura de transport i comunicacions d'Andorra representa un avantatge d'ubicació

a) Anàlisi de les dades quantitatives

En analitzar les dades relacionades amb la infraestructura de transport i comunicacions d'Andorra i la seva possible influència en l'entrada IED, sorgeix una perspectiva més detallada que destaca l'actual percepció de les empreses inversores sobre aquest aspecte concret (Taula 44).

Taula 44: Puntuació mitjana del qüestionari de les variables relacionades amb la infraestructura de transport i comunicacions

Variables de la infraestructura de transport i comunicacions	Puntuació mitjana
Xarxa de carreteres	4,61
Accés a xarxes de carreteres	4,39
Disponibilitat de transport amb camió	4,02
Preu del transport per carretera	3,78
Disponibilitat d'instal·lacions d'emmagatzematge	3,59
Preu de les instal·lacions d'emmagatzematge	3,61
Disponibilitat de recursos de tecnologia de la informació i comunicació	5,73
Disponibilitat de polígons industrials	3,41
Disponibilitat d'oficines	4,95
Preu de l'espai d'oficina	4,22
Aeroport de la Seu d'Urgell	3,37

Font: elaboració pròpia

En el context d'aquesta anàlisi, es pot observar que les puntuacions assignades a les diverses variables vinculades a la infraestructura de transport i comunicacions són relativament baixes.

La puntuació a la xarxa de carreteres de 4,61 ressalta que, tot i que aquest atribut no és percebut com un obstacle molt important, tampoc és considerada com un punt fort significatiu que influeixi de manera substancial en l'entrada d'IED. Aquesta puntuació mitjana podria indicar la necessitat d'enfortir la connectivitat terrestre. En aquesta mateixa línia, l'accés a xarxes de carreteres, amb una puntuació de 4,39, suggereix que les empreses podrien percebre-ho com una àrea que requeriria millora, tenint en compte que això podria afectar la capacitat de connectar-se de manera eficient amb altres mercats i regions.

Altres aspectes de la infraestructura de transport, com la disponibilitat de transport amb camió, el preu del transport per carretera, les instal·lacions d'emmagatzematge i la disponibilitat d'oficines, també mostren puntuacions mitjanes o relativament baixes.

L'exploració més detallada de les dades revela un aspecte notable, que és el fet que la puntuació més alta, i l'única superior a 5, correspon a la disponibilitat de recursos de tecnologia de la informació i comunicació. Aquesta puntuació particularment més elevada indica que les empreses valoren positivament la infraestructura de tecnologia i comunicacions d'Andorra. Aquesta percepció pot estar associada amb la capacitat de connectivitat digital eficient i les operacions empresarials modernes. Aquest factor podria ser considerat un punt fort per a les empreses que depenen de la tecnologia per a les seves operacions i que busquen un entorn favorable per a la seva inversió.

Per tot el que ha estat exposat, en comparació amb altres factors, la infraestructura de transport i comunicacions no és percebuda com una força determinant en les decisions d'inversió segons els enquestats. A la llum d'aquests resultats i en comparació amb altres factors, es pot concloure que la subhipòtesi formulada, que sosté que la infraestructura de transport i comunicacions influeix positivament en l'entrada d'IED a Andorra, no es valida de manera clara a partir d'aquestes dades. Tot i que no es pot descartar completament la influència d'aquesta infraestructura en la IED, la seva percepció relativament baixa ressalta la importància d'enfortir aquest aspecte per atraure inversions estrangeres de manera més efectiva. Per aquest motiu es complementen aquests resultats amb els resultats derivats de l'anàlisi qualitativa.

b) Anàlisi de les dades qualitatives

Els comentaris dels entrevistats sobre la infraestructura de transport i comunicacions existent al Principat d'Andorra reflecteixen preocupacions i observacions similars a les conclusions obtingudes del qüestionari. Les opinions compartides pels entrevistats reafirmen la idea que la infraestructura de transport i comunicacions pot ser vista com una barrera o limitació en la decisió d'invertir a Andorra.

En diverses ocasions, els entrevistats destaquen la importància d'una millor connexió i eficiència en les comunicacions. S'esmenta que les limitacions en l'accés, la manca d'un aeroport i la connectivitat a altres capitals europees poden influir en la selecció d'Andorra com a destinació d'inversió. Tot i que la percepció sobre aquesta infraestructura no és uniforme entre els entrevistats, és evident que existeix un consens general en la necessitat d'una millora en aquest àmbit:

“[...] Cal tenir en compte que Andorra té algunes limitacions que poden influir en la decisió d'invertir en el país. Limitacions com les comunicacions, els accessos o la falta d'un aeroport són factors a tenir en compte per les empreses a l'hora de seleccionar Andorra com a destinació d'inversió. Tot i això, continuem treballant per superar aquestes limitacions i promoure les oportunitats d'inversió que el país ofereix.”

(Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra, 12/2022)

“En relació amb l'aeroport, és cert que un accés més eficient i connectat a altres capitals europees seria un factor clau per facilitar els negocis i la mobilitat a Andorra. Tot i que no és imprescindible que l'aeroport estigui ubicat a Andorra mateix, seria important tenir una bona connexió aèria que ens permeti connectar-nos amb dues o tres capitals europees. Això afavoriria el desenvolupament de les activitats empresarials i potenciarà la competitivitat del país.”

(Confederació Empresarial Andorrana, 11/2022)

“És indubtable que una millor connectivitat és un factor clau per a l'èxit econòmic d'un país. En aquest sentit, si tinguéssim un aeroport, les oportunitats i possibilitats de creixement serien excepcionals. L'existència d'aquesta infraestructura podria potenciar diverses indústries i sectors econòmics, fomentant l'arribada de nous inversors, empreses i turistes.”

(Departament de Tributs i Fronteres del Govern d'Andorra, 12/2022)

“No hi ha connexions per atreure headquarteres de grans multinacionals, aquest tipus d'atracció d'IED no funciona, no pots desplaçar equips. Per logística és impossible.”

(Departament de Tributs i Fronteres del Govern d'Andorra, 12/2022)

És rellevant fer una menció especial al fet que els comentaris d'alguns dels entrevistats posen de manifest i de forma reiterada la percepció general que la manca d'un aeroport a Andorra constitueix un punt negatiu en l'atractiu per a la inversió. Aquesta manca d'una infraestructura aeroportuària és una de les principals preocupacions assenyalades pels professionals, ja que segons les percepcions d'alguns d'ells impacta directament en la connexió amb altres capitals

europées i en la facilitació dels negocis i la mobilitat. A més, és interessant notar que els inversors enquestats han avaluat aquest aspecte com la variable més mal valorada dins del marc de la infraestructura de transport i comunicacions existent al Principat d'Andorra. Això reforça la idea que aquesta mancança específica és un dels factors que influeix negativament en la percepció global de la infraestructura de transport i comunicacions com a element atractiu per a la inversió estrangera.

Aquesta consonància entre els resultats del qüestionari i les opinions dels professionals reforça la conclusió que, la influència de la infraestructura de transport i comunicacions en la IED no és percebuda com una força determinant en les decisions d'inversió tal com es planteja en la H3. Això destaca la importància de millorar aquest aspecte per augmentar l'atractiu i la competitivitat d'Andorra en la captació d'inversió estrangera.

Per tant, **no s'accepta** la subhipòtesi que indica que **la infraestructura de transport i comunicacions representa un avantatge d'ubicació**.

Subhipòtesi 3.3.: La disponibilitat de factors de producció representa un avantatge d'ubicació

a) Anàlisi de les dades quantitatives

L'avaluació de les dades relacionades amb la disponibilitat de factors de producció proporciona una perspectiva interessant sobre la validesa de la subhipòtesi plantejada que indica que la disponibilitat de factors de producció influeix positivament en l'entrada d'IED a Andorra. Si bé algunes variables han rebut puntuacions favorables per part de les empreses inversores, les dades també revelen àrees que podrien requerir una millora per aconseguir una influència més decisiva en l'atracció de la IED (Taula 45).

Taula 45: Puntuació mitjana del qüestionari de les variables relacionades amb la disponibilitat de factors de producció

Variables de la disponibilitat de factors de producció	Puntuació mitjana
Costos laborals competitiu	5,71
Alta productivitat laboral	5,15
Població multilingüe	6,44
Disponibilitat d'habilitats de gestió	5,27
Personal tècnic qualificat i experimentat	4,83
Fàcil accés a matèries primeres	3,83
Facilitats financeres	5,59
Facilitat d'accés a tecnologies i assessorament tecnològic	5,32

Font: elaboració pròpia

L'anàlisi indica que les variables com població multilingüe, costos laborals competitius i la facilitat d'accés a tecnologies i assessorament tecnològic són percebudes positivament per les empreses, suggerint que aquests elements podrien jugar un paper influent en la decisió d'invertir a Andorra. Aquestes àrees són les que superen el valor de 5 en les puntuacions. És notable la percepció positiva envers la variable població multilingüe, la qual ha obtingut una puntuació rellevant de 6,44. Aquesta avaluació destaca la valoració de les empreses respecte a la diversitat lingüística de la població, que pot ser vista com un avantatge distintiu per a les interaccions comercials i les relacions globals.

D'altra banda, les puntuacions més baixes en àrees com personal tècnic qualificat i experimentat i fàcil accés a matèries primeres suggereixen que, tot i que hi ha alguns aspectes positius, encara hi ha reptes a abordar per assegurar que la disponibilitat de factors de producció tingui un impacte més ampli i positiu en l'entrada d'IED.

Mentre que algunes variables semblen donar suport a la subhipòtesi, és important reconèixer que no totes les àrees relacionades amb la disponibilitat de factors de producció han rebut puntuacions uniformement elevades. Això subratlla la complexitat de l'equació i la necessitat de considerar múltiples factors abans de confirmar plenament la influència d'aquests elements en l'atracció d'IED a Andorra.

b) Anàlisi de les dades qualitatives

D'altra banda, en les entrevistes realitzades amb els professionals, sembla que la disponibilitat de factors de producció no ha estat un tema que hagi rebut una atenció significativa. Les discussions s'han centrat més en altres aspectes. Tot i que la disponibilitat de factors de producció és un element rellevant per a l'èxit d'una economia i la seva capacitat d'atraure IED, l'anàlisi de les entrevistes indiquen que aquest aspecte no ha estat un aspecte rellevant des del punt de vista dels professionals en aquest context específic, podent reflectir la percepció que altres factors tenen un impacte més fort en la decisió d'invertir a Andorra.

En especial, és interessant destacar que, si en alguna entrevista s'ha parlat sobre la disponibilitat de factors de producció, això s'ha ressaltat com a punt de millora:

“La manca de personal format i qualificat en àmbits específics també és una preocupació per a les empreses estrangeres que busquen establir-se a Andorra. Aconseguir professionals qualificats en determinats camps pot ser un desafiament, ja que requereix temps i esforços per a la formació i la contractació del personal adequat.”

(Col·legi d'economistes, 11/2022)

“Un altre aspecte rellevant és l'ús de l'anglès com a llengua. És cert que existeix un dèficit en aquest sentit, i seria beneficiós que la normativa i altres documents importants estiguessin accessibles en anglès. Això no només facilitaria la comprensió per als inversors estrangers, sinó que també contribuiria a eliminar males pràctiques que poden donar una imatge negativa d'Andorra.”

(Confederació Empresarial Andorrana, 11/2022)

“A més, hi ha altres costos que van més enllà de la fiscalitat que poden impactar negativament en les empreses. Aquests costos addicionals, com ara els costos laborals, els costos de logística o els costos immobiliaris, poden fer que les empreses es trobin amb dificultats per aconseguir una operativitat eficient i sostenible a Andorra.”

(Col·legi d'economistes, 11/2022)

La relació entre els resultats de les entrevistes i les conclusions del qüestionari ressalta un aspecte destacable: tot i que algunes variables semblen donar suport a la subhipòtesi que la disponibilitat de factors de producció influeix positivament l'entrada d'IED a Andorra, la percepció positiva dels inversors enquestats sobre aquesta variable és limitada i l'atenció que els entrevistats han atorgat a aquests factors no han estat favorables.

Aquesta discrepància es fa evident en les puntuacions del qüestionari. Així mateix, les discussions amb els professionals indiquen clarament la falta d'atenció sobre la disponibilitat de factors de producció, donat que no ha estat un tema que hagi rebut una atenció significativa. A banda d'això, en aquells moments en què s'ha tractat aquest aspecte, s'han posat de manifest carències i limitacions en relació amb aquesta variable.

Les puntuacions divergents, aquesta falta d'interès i les observacions negatives recopilades suggereixen que la H3 de què la disponibilitat de factors de producció influeix positivament en l'entrada d'IED a Andorra pot ser refutada.

Per tant, **no s'accepta** la subhipòtesi que indica que **la disponibilitat de factors de producció representa un avantatge d'ubicació**.

Subhipòtesi 3.4.: L'estabilitat macroeconòmica representa un avantatge d'ubicació

a) Anàlisi de les dades quantitatives

Pel que fa a les dades relacionades amb l'estabilitat macroeconòmica la seva anàlisi ens permet valorar la subhipòtesi plantejada: l'estabilitat macroeconòmica influeix positivament en l'entrada d'IED a Andorra. L'avaluació dels resultats permet assenyalar que aquest grup de

variables és únic en el sentit que totes les valoracions obtingudes són positives, destacant així la seva importància potencial per a les decisions d'inversió (Taula 46).

Taula 46: Puntuació mitjana del qüestionari de les variables relacionades amb l'estabilitat macroeconòmica

Variables de l'estabilitat macroeconòmica	Puntuació mitjana
Tipus de canvi estables	6,12
Clima d'inversió obert	6,71
Accés als recursos financers locals	5,71
Creixement econòmic regional	5,90
Estabilitat dels indicadors econòmics	6,12
Acord comercial amb la Unió Europea	5,61

Font: elaboració pròpia

Les dades indiquen clarament que les empreses inversores aprecien l'estabilitat macroeconòmica d'Andorra. Amb puntuacions superiors a 5, variables com tipus de canvi estables, clima d'inversió obert, estabilitat dels indicadors econòmics, accés als recursos financers locals, creixement econòmic regional i acord comercial amb la UE reben valoracions positives. Aquesta coherència en les percepcions suggereix que les empreses consideren l'estabilitat macroeconòmica com un element crucial i favorable per a l'entrada d'IED a Andorra.

Dins d'aquest grup de variables, el clima d'inversió obert es destaca amb una puntuació de 6,71. Aquesta alta valoració ressalta que les empreses no només perceben l'estabilitat macroeconòmica com a favorable, sinó que també veuen Andorra com un entorn propici per a la inversió estrangera. Això pot ser un resultat de la confiança en la normativa reguladora, la facilitat d'accés al mercat i altres factors que contribueixen a un entorn atractiu per als inversors.

Cal destacar que, d'entre tots els atributs avaluats en les condicions econòmiques, el clima d'inversió obert juntament amb el potencial de creixement del mercat andorrà (que forma part del mercat intern) i la ubicació estratègica del mercat andorrà (que també forma part del mercat intern), són les tres variables millor valorades per part dels inversors.

En definitiva, l'anàlisi de les dades valida la subhipòtesi plantejada, ja que les empreses avaluen positivament l'estabilitat macroeconòmica com un factor influent en l'entrada d'IED a Andorra. Aquest conjunt de variables destaca com l'únic grup de condicions econòmiques on totes les avaluacions són positives, posant de manifest la seva rellevància en el context d'inversió.

b) Anàlisi de les dades qualitatives

Els comentaris dels entrevistats reflecteixen una percepció coherent amb els resultats de l'anàlisi del qüestionari sobre l'estabilitat macroeconòmica. Encara que no hagin posat un especial èmfasi en aquest factor, les seves observacions en les entrevistes destaquen la sòlida estabilitat i predictibilitat macroeconòmica d'Andorra:

“És important assenyalar que el manteniment d'un creixement continuat en la inversió estrangera és un desafiament. Això es deu a diversos factors, com ara la competència global i les condicions econòmiques fluctuants. Malgrat els reptes, Andorra ha aconseguit mantenir un nivell relatiu d'inversions i desinversions.”

(Andorra Business, 11/2022)

“La predictibilitat de l'economia és un element clau per a un país com Andorra. La capacitat de preveure i entendre les dinàmiques econòmiques és fonamental per als inversors i empreses que busquen estabilitat i seguretat en les seves operacions.”

(Departament de Tributs i Fronteres del Govern d'Andorra, 12/2022)

“Pel que fa a les perspectives futures de la inversió estrangera a Andorra, cal tenir en compte que l'atractiu del país es basa en la seva estabilitat política i econòmica, així com en el seu entorn fiscal atractiu. Tot i això, és essencial continuar treballant en la diversificació de l'economia i en la promoció de sectors clau per atraure nous inversors.”

(Andorra Business, 11/2022)

“Andorra ha demostrat durant molts anys la capacitat de defensar i preservar la predictibilitat econòmica. Mitjançant un marc regulador transparent i estable, el país ha aconseguit oferir una atmosfera propícia per a les inversions i els negocis. Aquesta previsió i consistència en les polítiques ha afavorit el creixement econòmic sostenible i la confiança dels agents econòmics”

(Departament de Tributs i Fronteres del Govern d'Andorra, 12/2022)

A més, la discussió sobre l'atracció d'inversions i la generació d'activitat econòmica mitjançant el trasllat de residències i l'establiment de persones amb poder adquisitiu i activitat empresarial preexistent a Andorra reforça la noció que aquest entorn presenta una base estable per a la inversió i els negocis. Tot i que potser no han expressat una gran èmfasi en

l'estabilitat macroeconòmica, les opinions dels entrevistats deixen entreveure que aquesta és una característica fonamental en la seva percepció de la possibilitat d'inversió a Andorra.

Tenint en compte els resultats i anàlisis discutits més amunt, es pot concloure de forma fefaent que aquesta característica de les condicions econòmiques és apreciada i valorada tant per enquestats com per entrevistats.

Per tant, **s'accepta** la subhipòtesi que indica que **l'estabilitat macroeconòmica representa un avantatge d'ubicació**

Subhipòtesi 3.5.: Les condicions generals polítiques i institucionals representen un avantatge d'ubicació

a) Anàlisi de les dades quantitatives

En relació amb les condicions polítiques i institucionals, s'inicia l'anàlisi explorant les condicions generals (relatives a les condicions polítiques i institucionals) d'aquest segon bloc, d'acord amb la subhipòtesi que indica que aquestes condicions influeixen positivament en l'entrada IED a Andorra.

Els resultats mostren una varietat de percepcions d'acord amb les diferents variables que defineixen les condicions generals polítiques i institucionals. Les dades suggereixen una tendència general de valoracions positives per part de les empreses inversores, però també revelen àrees on hi ha marge d'optimització (Taula 47).

Taula 47: Puntuació mitjana del qüestionari de les variables relacionades amb condicions generals (polítiques i institucionals)

Variables de condicions generals	Puntuació mitjana
Qualitat institucional	7,44
Estabilitat governamental	7,83
Seguretat jurídica dels inversors	7,22
Costos baixos per fer complir els contractes	6,24
Burocràcia eficient i facilitat en els tràmits administratius	4,71
Política duanera favorable	5,10
Accés a infraestructures públiques	5,32

Font: elaboració pròpia

La qualitat institucional rep una puntuació notablement alta de 7,44, indicant que les empreses tenen una percepció positiva sobre les institucions polítiques i administratives d'Andorra. Aquesta elevada puntuació reflecteix la importància que se li dona a un entorn

institucional estable i competitiu. L'estabilitat governamental també destaca amb una puntuació positiva de 7,83, indicant la confiança de les empreses en la constància i la fiabilitat del sistema governamental del país com a factor clau per a la presa de decisions d'inversió.

Així mateix, la seguretat jurídica dels inversors amb una puntuació sòlida de 7,22, reflecteix la percepció favorable amb relació a la protecció dels drets dels inversors i la seguretat en les operacions comercials.

La puntuació positiva de 6,24 relacionada amb els costos baixos per fer complir els contractes assenjala que les empreses perceben l'eficàcia i eficiència en la gestió i compliment dels acords contractuals com un aspecte fonamental per a la inversió.

Amb una puntuació bastant més moderada la política duanera favorable i l'accés a infraestructures públiques, indiquen que, tot i no ser considerades com a especialment negatives, els resultats suggereixen que encara hi ha espai per a una millora percebuda en aquestes àrees.

Continuant amb l'anàlisi, és rellevant assenyalar una àrea que sembla necessitar atenció i millora. L'ítem burocràcia eficient i facilitat en els tràmits administratius rep una puntuació de 4,71, la qual cosa indica una percepció menys positiva en aquest aspecte, essent l'única variable amb una puntuació inferior a 5.

Aquesta qualificació pot reflectir possibles deficiències en la facilitat i eficàcia dels procediments administratius per a les empreses. Una burocràcia més eficient i processos administratius més àgils són factors essencials per a la creació d'un entorn empresarial favorable i atractiu per a les inversions.

La percepció d'ineficiència en la burocràcia i els tràmits administratius podria generar retards en la presa de decisions i la implementació de projectes empresarials. Això podria influir en la competitivitat d'Andorra com a destinació d'inversió, especialment en un context en què altres països busquen simplificar i accelerar els processos administratius per atraure inversors estrangers.

En definitiva, l'anàlisi d'aquest conjunt de variables destaca una percepció majoritàriament positiva, amb puntuacions molt destacables i favorables (qualitat institucional, estabilitat governamental i seguretat jurídica dels inversors) amb certes àrees de millora (especialment el que es relaciona amb la burocràcia eficient i la facilitat en els tràmits administratius). Aquesta informació contribueix a la validació de la subhipòtesi que aquestes condicions influeixen positivament en l'entrada d'IED a Andorra, encara que també indica la importància de continuar millorant per mantenir i atreure inversions amb certs aspectes que no són percebuts favorablement pels inversors.

b) Anàlisi de les dades qualitatives

L'anàlisi exhaustiva de les entrevistes realitzades corrobora de manera significativa els resultats obtinguts a través del qüestionari en relació amb les condicions generals polítiques i institucionals, i el seu impacte positiu en l'atracció d'IED cap a Andorra. En múltiples ocasions, els participants en les entrevistes han posat de manifest la importància crítica d'aquestes condicions com a factors determinants en la presa de decisions d'inversió per part de les empreses estrangeres.

“La transparència i l'homologació han jugat un paper clau en la creació de confiança entre els inversors estrangers, proporcionant-los un entorn segur i fiable per a les seves inversions.”

(Andorra Business, 11/2022)

“Si Andorra no hagués ofert aquestes condicions atractives, aquests grups empresarials no haurien considerat invertir al país. La seguretat jurídica i la legislació equivalent s'han convertit en factors clau que han atret aquest tipus d'inversors. Fins que no hem tingut aquesta normativa, i evidentment amb el temps, no han vingut. Està clar, que la importància de l'homologació i adaptació de la legislació radica en la creació d'un entorn propici per a l'arribada d'inversions estrangeres.”

(Col·legi d'advocats, 01/2023)

D'acord amb les opinions expressades pels entrevistats, la solidesa de les condicions polítiques i institucionals d'Andorra s'ha presentat com una plataforma fonamental per a l'atracció i retenció d'inversions estrangeres. S'ha destacat, per exemple, l'impacte positiu dels CDI en la creació d'un marc de seguretat jurídica per als inversors, alliberant-los de la preocupació de doble tributació i afavorint un entorn més previsible per als seus plans d'inversió.

“Els convenis fiscals firmats per Andorra en els últims anys, com els acords d'intercanvi d'informació en matèria fiscal i els CDI, han jugat un paper fonamental en la promoció de la inversió estrangera. A través d'aquests convenis, Andorra ha establert mecanismes per a l'intercanvi d'informació fiscal amb altres països, afavorint la transparència i la lluita contra l'evasió fiscal. Així mateix, els CDI han establert regles per evitar la doble tributació i proporcionar un marc fiscal més clar i previsible per als inversors estrangers. Aquests acords han contribuït a millorar la seguretat jurídica i a crear un entorn favorable per a la inversió estrangera a Andorra.”

(Andorra Business, 11/2022)

A més de la importància dels CDI, les entrevistes també han assenyalat la necessitat d'una regulació clara i consistent, juntament amb la garantia de transparència en les operacions comercials. Aquestes característiques proporcionen confiança i seguretat als inversors, ja que poden prendre decisions informades sobre les seves inversions sense temor a canvis sorprenents en les polítiques i regulacions.

“La seguretat jurídica és un altre aspecte crucial que Andorra ofereix als inversors i empreses, independentment de la seva mida. Aquest entorn de confiança i estabilitat legal afavoreix l'arribada d'inversions estrangeres i contribueix a crear un marc atractiu per al desenvolupament empresarial.”

(Col·legi d'advocats, 01/2023)

“La implementació de les reformes fiscals, la signatura de CDI i l'obertura a la transparència van ser passos essencials per a aconseguir aquest objectiu i situar Andorra com un actor respectat i competitiu a l'escenari internacional.”

(Departament de Tributs i Fronteres del Govern d'Andorra, 12/2022)

“En relació amb el paper que tenen els convenis fiscals firmats per Andorra en els últims anys en la promoció de la inversió estrangera, la relació és clara. L'existència d'un CDI doten de seguretat jurídica els inversors i redueixen la fiscalitat d'aquestes inversions i, per tant, promouen les inversions estrangeres.”

(Ministeri d'Economia del Govern d'Andorra, 12/2022)

Així mateix, els entrevistats han subratllat que l'estabilitat política i la coherència de les polítiques públiques han estat factors crítics per a l'atracció d'inversió estrangera. La continuïtat en les directrius polítiques proporciona una base sòlida per als inversors, ja que poden preveure amb més exactitud el clima en què operaran i avaluar els riscos associats.

Tot i la valoració globalment positiva la burocràcia administrativa també ha estat consistentment assenyalada com una barrera per part dels entrevistats, ja que alguns procediments i tràmits administratius s'han percebut com a complexos i que requereixen temps i recursos significatius. Les entrevistes han reforçat aquesta observació, subratllant les dificultats que moltes empreses enfronten en obrir comptes bancaris i en desenvolupar activitats específiques, a causa de les restriccions i requisits imposats pel sistema burocràtic.

“Un dels factors que genera descontentament és la burocràcia, que pot ser complexa i requereixi tràmits i procediments que consumeixen temps i recursos. A més, moltes empreses es troben amb dificultats per obrir comptes bancaris i operar en activitats específiques a causa de les restriccions i requisits que es requereixen.”

(Col·legi d'economistes, 11/2022)

“En el context de les grans polítiques transversals, és crucial que mantinguem la simplicitat i millorar la burocràcia a Andorra.”

(Confederació Empresarial Andorrana, 11/2022)

“No obstant això, cal tenir en compte que canviar un país requereix temps i perseverança. Com a país petit, hauríem de ser àgils en els processos i tenir una administració propera i eficient.”

(Andorra Banking, 12/2022)

En general, les opinions expressades en les entrevistes reforcen de manera consistent els resultats del qüestionari, demostrant la concordança entre la percepció dels inversors enquestats i les impressions dels professionals i experts locals. Aquesta concordança entre les dues fonts d'informació reforça la validesa i la robustesa de la subhipòtesi que les condicions generals polítiques i institucionals exerceixen una influència positiva en l'entrada d'IED a Andorra. Això ressalta la importància d'una gestió política i institucional sòlida i coherent com a fonament per a la continuïtat de l'atracció d'inversions estrangeres al país. Tot i que les altres condicions generals han estat ben valorades, la burocràcia i els tràmits administratius són una àrea específica que representa un aspecte en què les empreses veuen l'oportunitat de millora i simplificació en el futur, i també ho consideren així els professionals entrevistats.

Per tant, **s'accepta** la subhipòtesi que indica que **les condicions generals polítiques i institucionals representen un avantatge d'ubicació**

Subhipòtesi 3.6.: Les condicions reguladores representen un avantatge d'ubicació

a) Anàlisi de les dades quantitatives

Continuant amb l'anàlisi del grup de variables sobre condicions reguladores, el qual pretén explorar la influència de les regulacions en IED a Andorra, la subhipòtesi plantejada sosté que les condicions reguladores tenen una influència positiva en l'entrada d'IED al país. No obstant

això, les puntuacions obtingudes en aquesta categoria són relativament baixes en comparació amb altres variables avaluades en aquest estudi (Taula 48).

Taula 48: Puntuació mitjana del qüestionari de les variables relacionades amb les condicions reguladores

Variables de condicions reguladores	Puntuació mitjana
Procediments administratius per al desenvolupament de negocis	5,07
Contractació de personal	5,41
Moviment de persones	4,29

Font: elaboració pròpia

Aquestes puntuacions indiquen que les empreses inversores no perceben de manera tan positiva les condicions reguladores com ho fan amb altres factors analitzats. Les valoracions al voltant de 5 suggereixen que podrien existir reptes o àrees de millora en tots els atributs que formen part d'aquesta categoria incloent els procediments administratius, la contractació de personal i el moviment de persones a Andorra.

En general, aquestes puntuacions podrien implicar que les regulacions i procediments administratius podrien ser percebuts com més complicats o menys eficients del que seria òptim per a les empreses estrangeres. Per tant, millorar aquestes àrees podria reforçar l'atractiu d'Andorra com a destinació per a inversions estrangeres i la subhipòtesi no es confirma.

b) Anàlisi de les dades qualitatives

És interessant notar que, tot i que les entrevistes no han donat molta importància a les condicions reguladores com a tema principal, hi ha hagut mencions puntuals sobre els procediments administratius que no s'han percebut com a favorables. Això es connecta amb les conclusions del qüestionari, on s'ha destacat que les empreses inversores no perceben de manera tan positiva aquestes condicions i que les puntuacions al voltant de 5 indiquen la possibilitat d'àrees de millora:

“Tot i que les característiques úniques del país són importants, hem de treballar per millorar la nostra reputació i mantenir la seguretat. Això implica simplificar els processos administratius i establir una legislació clara i eficient.”

(Confederació Empresarial Andorrana, 11/2022)

Les entrevistes semblen confirmar aquesta perspectiva, ja que hi ha observacions concretes sobre els obstacles o dificultats que les empreses experimenten en aquest àmbit. Les mencions de procediments administratius no favorables ressalten la complexitat i els reptes

associats a aquests processos. Encara que la temàtica reguladora no hagi estat àmpliament abordada, les opinions sobre els procediments administratius reafirmen la importància de millorar aquestes àrees per augmentar l'atractiu d'Andorra com a destinació d'inversions estrangeres, com s'ha esmentat a les conclusions del qüestionari.

Per tant, **no s'accepta** la subhipòtesi que indica que **les condicions generals polítiques i institucionals representen un avantatge d'ubicació**

Subhipòtesi 3.7.: El règim fiscal representa un avantatge d'ubicació

a) Anàlisi de les dades quantitatives

Al considerar les dades relacionades amb el règim fiscal, es confirma la subhipòtesi que aquest factor influeix positivament en l'entrada d'IED a Andorra. Les puntuacions (Taula 49) altes per al grau de càrrega tributària (8,90) i l'estabilitat tributària (8,61) reflecteixen una percepció positiva sobre el règim fiscal d'Andorra. Aquestes puntuacions són significativament més altes en comparació amb altres categories analitzades, suggerint que les empreses inversores aprecien les condicions fiscals favorables i la consistència en aquest àmbit.

Taula 49: Puntuació mitjana del qüestionari de les variables relacionades amb el règim fiscal

Variables de règim fiscal	Puntuació mitjana
Grau de càrrega tributària	8,90
Estabilitat tributària	8,61

Font: elaboració pròpia

Per tant, podem afirmar de forma rotunda que la percepció positiva del règim fiscal d'Andorra té un impacte substancial en la decisió d'IED al país. En aquest sentit, un règim fiscal ben estructurat i amb baixes càrregues tributàries és considerat com un entorn propici per al creixement empresarial. Les puntuacions altes obtingudes en el grau de càrrega tributària i l'estabilitat tributària reflecteixen que les empreses inversores perceben un marc fiscal favorable i coherent, el qual és fonamental per a la planificació financera i la rendibilitat de les operacions comercials a llarg termini.

La presència d'un règim fiscal que no només sigui atractiu en termes de baixa tributació, sinó també estable i previsible, pot oferir als inversors una major seguretat i confiança en les seves decisions d'inversió. Un règim fiscal transparent i coherent redueix la incertesa en les operacions i permet als inversors planificar els seus recursos i estratègies amb més eficàcia. Aquest marc favorable pot ser particularment influent en un entorn global competitiu, ja que els inversors tendeixen a buscar destinacions amb condicions fiscals òptimes que afavoreixin la seva competitivitat i rendibilitat.

D'altra banda, un règim fiscal favorable pot potenciar la competitivitat del país com a destinació d'inversió estrangera. La capacitat d'Andorra d'atraure inversions, tal com es dedueix de l'anàlisi elaborada, es veu reforçat pel seu règim fiscal, que pot actuar o que actua com un factor diferenciador enfront d'altres regions.

b) Anàlisi de les dades qualitatives

La relació entre l'entrada d'IED a Andorra i la fiscalitat és un tema clarament destacat en les entrevistes. Tots els entrevistats han afirmat la importància d'aquest factor en les decisions d'inversió. La percepció positiva sobre el marc fiscal d'Andorra és àmpliament reconeguda pels entrevistats i es destaca com un element crucial per a l'atracció d'empreses estrangeres i residents al país.

Les entrevistes subratllen que el règim fiscal d'Andorra té un impacte directe en la decisió d'IED al país:

“El sistema fiscal homologat i amb una tributació relativament baixa és un factor clau que captiva els inversors.”

(Col·legi d'economistes, 11/2022)

“És innegable que la IED ha augmentat en els últims anys i no hi ha dubte que el principal atractiu del nostre país per a les empreses estrangeres és la fiscalitat competitiva i atractiva que oferim.”

(Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra, 12/2022)

“El marc fiscal és un factor rellevant en la promoció de la inversió estrangera, i la seguretat que ofereix el país és un aspecte crucial.”

(Andorra Banking, 12/2022)

Les opinions dels entrevistats reforcen la conclusió en relació amb les dades obtingudes i analitzades a través de qüestionari. La percepció positiva del règim fiscal, especialment en termes d'impostos baixos i estabilitat tributària, és una influència clara en l'atracció d'IED. Això és consistent amb la valoració positiva de les empreses inversores, les quals han assenyalat la càrrega tributària i l'estabilitat com a factors essencials per a la seva decisió d'inversió a Andorra.

És evident que tant les respostes del qüestionari com les opinions dels experts subratllen de manera unànime la importància decisiva de la fiscalitat a l'hora d'atraure IED a Andorra. No

obstant això, és important assenyalar que aquest atractiu no és únicament el resultat d'un marc fiscal ben estructurat. S'observa un consens en les entrevistes que la fiscalitat competitiva és un factor inicial d'interès, però molts entrevistats destaquen que altres elements, com la seguretat, la qualitat de vida, la proximitat geogràfica i la tranquil·litat, contribueixen significativament a la decisió d'invertir i establir-se al país. Aquesta visió més completa emfatitza que l'atractiu d'Andorra per a inversors estrangers és el resultat d'una combinació de factors, on el règim fiscal és un element clau però no l'únic determinant.

“En general a Andorra es respira que el país és un pol d'atracció d'empreses i particulars per tres aspectes:

- El valor afegit que ofereix el territori a nivell estratègic i logístic*
- La seguretat que ofereix el país [...]*
- I finalment pel tema impositiu [...]*”

(Ministeri d'Economia del Govern d'Andorra, 12/2022)

“Des del punt de vista de la residència, molta gent es planteja venir a Andorra atreta principalment per la fiscalitat favorable. No obstant això, a mesura que coneixen el país, s'adonen que hi ha altres factors que els enganxen, com la qualitat de vida, la seguretat ciutadana i la tranquil·litat que ofereix passejar per Andorra a la gent mediàtica. El clima i altres avantatges associats també contribueixen a la decisió d'establir-se al país.”

(Col·legi d'economistes, 11/2022)

“Estem de moda, és un tema de boca-orella. Els que venen aquí, poder d'entrada venen atrets per la fiscalitat, però es queden per altres motius, per la qualitat de vida, la discreció, la seguretat pública, la tranquil·litat, la natura, etc. Troben un lloc on es viu molt bé i és el propi boca-orella dels residents que arriben aquí que promocionen el país.”

(Departament de Tributs i Fronteres del Govern d'Andorra, 12/2022)

Així doncs, els resultats de l'anàlisi, permeten arribar a una conclusió clara: el règim fiscal influeix positivament en l'entrada d'IED a Andorra. Tant les puntuacions al qüestionari com les opinions dels experts coincideixen en ressaltar que la percepció positiva del marc fiscal d'Andorra té un impacte substancial i positiu en la decisió de les empreses estrangeres d'invertir al país.

Per tant, **s'accepta** la subhipòtesi que indica que **el règim fiscal representa un avantatge d'ubicació**

Subhipòtesi 3.8.: La regulació general sobre inversions representa un avantatge d'ubicació

a) Anàlisi de les dades quantitatives

Centrant-nos en l'anàlisi de la regulació general sobre inversions, observem les puntuacions obtingudes en diferents variables relacionades amb aquest aspecte. Les dades mostren que les empreses inversores perceben positivament les mesures implementades per Andorra per fomentar i protegir les inversions (Taula 50).

Taula 50: Puntuació mitjana del qüestionari de les variables relacionades la regulació general sobre inversions

Variables de regulació general sobre inversions	Puntuació mitjana
Lleis nacionals sobre protecció d'inversions	6,90
Acords internacionals sobre promoció i protecció d'inversions	6,54
Contractes d'inversió (estabilitat jurídica)	6,73
Acords internacionals sobre tributació	6,90

Font: elaboració pròpia

Pel que fa a les lleis nacionals sobre protecció d'inversions, les empreses han valorat aquesta variable amb una puntuació de 6,90, la qual cosa suggereix que les regulacions nacionals ofereixen un marc de protecció i incentius que poden influir positivament en les decisions d'inversió. A més, les puntuacions relativament altes en les altres també indiquen que les empreses consideren positivament els acords internacionals sobre promoció i protecció d'inversions, els contractes d'inversió amb estabilitat jurídica i els acords internacionals sobre tributació. En global, aquesta anàlisi indica que la regulació general sobre inversions té un impacte positiu en l'entrada d'IED a Andorra, validant la subhipòtesi formulada.

b) Anàlisi de les dades qualitatives

Les conclusions del qüestionari, juntament amb les referències a les entrevistes, recolzen la idea que les regulacions nacionals i internacionals sobre inversions tenen un efecte positiu en l'atracció d'IED a Andorra. Aquesta percepció positiva de les empreses coincideix amb el contingut de les entrevistes, on s'ha destacat el paper fonamental dels convenis fiscals i d'intercanvi d'informació en matèria fiscal en la promoció de la inversió estrangera. Aquests acords han millorat la seguretat jurídica i la transparència financera, establint un marc més favorable per a les empreses que consideren Andorra com una destinació d'inversió. La

combinació de regulacions nacionals sòlides i acords internacionals ben establerts confirma l'impacte positiu de la regulació general sobre inversions en l'entrada d'IED al país.

“Els convenis fiscals firmats per Andorra en els últims anys, com els acords d'intercanvi d'informació en matèria fiscal i els CDI, han jugat un paper fonamental en la promoció de la inversió estrangera.”

(Andorra Business, 11/2022)

Per tant, les conclusions del qüestionari, així com les observacions i opinions expressades en les entrevistes, sostenen contundentment la subhipòtesi plantejada. Tant la percepció positiva de les empreses sobre les lleis nacionals de protecció d'inversions com els elogis als acords internacionals de promoció i protecció d'inversions, els contractes d'inversió amb estabilitat jurídica i els acords internacionals sobre tributació, confirmen que la regulació general sobre inversions exerceix un efecte positiu i influent en l'atracció de l'IED cap al país.

Per tant, **s'accepta** la subhipòtesi que indica que **la regulació general sobre inversions influeix positivament l'entrada d'IED a Andorra.**

Subhipòtesi 3.9.: Els suports públics a les inversions representen un avantatge d'ubicació

a) Anàlisi de les dades quantitatives

Centrant-nos ara en l'anàlisi dels suports públics a les inversions, examinem les dades relacionades amb diferents aspectes que poden influir en l'atracció de la IED a Andorra. Aquestes dades reflecteixen les percepcions i opinions de les empreses inversores sobre els incentius i suports públics proporcionats pel país (Taula 51). Específicament, s'observen les variables com els incentius fiscals, els incentius financers, les API, la campanya mediàtica sobre el país i altres suports focalitzats. Aquestes mesures poden ser determinants per a les empreses que consideren invertir a Andorra.

Taula 51: Puntuació mitjana del qüestionari de les variables relacionades amb els suports públics a les inversions

Variables de suports públics a les inversions	Puntuació mitjana
Incentius fiscals	7,46
Incentius financers	6,76
Agències de promoció d'inversions	6,80
Campanya mediàtica sobre el país	6,34
Altres suports focalitzats	5,76

Font: elaboració pròpia

La subhipòtesi estableix que els suports públics a les inversions influeixen positivament en l'entrada d'IED al país. Les dades proporcionades mostren que les empreses han valorat favorablement aquests suports en diversos aspectes. En particular, els incentius fiscals han rebut una puntuació elevada de 7,46, indicant que les empreses consideren que aquest factor és un element favorable per a l'entrada d'IED a Andorra.

Els incentius financers i les API també han obtingut puntuacions positives de 6,76 i 6,80 respectivament, reforçant la idea que aquests factors poden tenir un impacte positiu en l'atracció d'inversions estrangeres. La campanya mediàtica sobre el país ha rebut una puntuació de 6,34, el que indica que les empreses consideren que aquesta estratègia pot tenir un efecte positiu en la percepció global d'Andorra com a destinació atractiva per a la inversió.

Així i tot, cal destacar que els altres suports focalitzats han rebut una puntuació de 5,76, que encara es considera positiva, però mostra una percepció lleugerament menys favorable per part de les empreses inversores en comparació amb altres aspectes dels suports públics.

Donat l'anàlisi anterior, les dades indiquen que els suports públics a les inversions tenen un impacte positiu en l'entrada d'IED a Andorra, amb les empreses que valoren especialment els incentius fiscals, els incentius financers i les API. Aquestes percepcions ressalten la importància d'aquests factors en la presa de decisions empresarials i en la creació d'un entorn que sigui atractiu per a la inversió estrangera.

b) Anàlisi de les dades qualitatives

Les dades recollides mitjançant el qüestionari indiquen que les empreses que han participat valoren positivament els suports públics a les inversions a Andorra. Aquestes conclusions coincideixen amb les observacions fetes a les entrevistes, on es ressalta que Andorra ha implementat una estratègia integral de promoció per atraure inversors estrangers. Aquest enfocament inclou el reconeixement dels avantatges fiscals i financers, i les API. Tot i que no s'ha centrat específicament en aquest aspecte, les entrevistes subratllen la importància de la promoció activa del país com a destinació atractiva per a inversors i la seva influència positiva en l'entrada d'IED.

“Andorra ha adoptat una estratègia integral de promoció, posicionant-se com un país d'inversió i venent la seva estratègia econòmica als potencials inversors. En conjunt, aquestes eines han estat fonamentals per atraure inversió estrangera a Andorra i fomentar la diversificació econòmica del país.”

(Andorra Business, 11/2022)

Els entrevistats també destaquen la necessitat de continuar treballant per diversificar l'economia d'Andorra i promoure sectors clau que puguin atreure nous inversors.

“El govern andorrà hauria de garantir un pressupost adequat i sostenible per promoure activament Andorra com a destinació atractiva per a les EMN i captar inversions estrangeres.”

(Andorra Business, 11/2022)

Aquesta observació encaixa amb les conclusions del qüestionari, que indiquen que els suports públics a les inversions tenen un impacte positiu en l'entrada d'IED. Això implica que, malgrat els avenços fets en aquest àmbit, encara hi ha oportunitats per millorar i atraure diverses formes d'inversió mitjançant estratègies de promoció més àmplies i enfocades en sectors específics.

Tot i que les entrevistes i el qüestionari aborden l'atractiu d'Andorra des de diferents perspectives, les seves observacions s'entrellacen de manera coherent, subratllant la importància dels suports públics a les inversions en l'atracció d'IED i la necessitat de continuar treballant en la promoció activa del país com a destinació atractiva per a la inversió estrangera.

Per tant, **s'accepta** la subhipòtesi que indica que **els suports públics a les inversions representen un avantatge d'ubicació**

En definitiva, per tal de poder validar la hipòtesi general de la recerca que estableix que les empreses estrangeres que han invertit a Andorra han buscat obtenir avantatges d'ubicació, és important establir de forma genèrica quins factors de la ubicació han indicat com a determinants d'inversió en el país els inversors enquestats i la percepció que s'ha obtingut a través de les entrevistes en relació amb aquests.

La Taula 52 recull de forma breu quines dels factors específics d'ubicació han resultat representar efectivament un avantatge d'ubicació pel cas específic d'Andorra. A partir d'aquesta informació es pot determinar si les empreses enquestades han buscat assolir avantatges d'ubicació quan han invertit al país.

Taula 52: Contrastació de les subhipòtesis vinculades a la hipòtesi 3

Subhipòtesis relacionades amb la hipòtesi 3 (Hipòtesi 3: Les empreses estrangeres que han invertit a Andorra han buscat obtenir avantatges d'ubicació)	
3.1. El mercat intern andorrà representa un avantatge d'ubicació	Acceptada
3.2. La infraestructura de transport i comunicacions representa un avantatge d'ubicació	No acceptada
3.3. La disponibilitat de factors de producció representa un avantatge d'ubicació	No acceptada
3.4. L'estabilitat macroeconòmica representa un avantatge d'ubicació	Acceptada
3.5. Les condicions generals polítiques i institucionals representen un avantatge d'ubicació	Acceptada
3.6. Les condicions reguladores representen un avantatge d'ubicació	No acceptada
3.7. El règim fiscal representa un avantatge d'ubicació	Acceptada
3.8. La regulació general sobre inversions representa un avantatge d'ubicació	Acceptada
3.9. Els suports públics a les inversions representen un avantatge d'ubicació	Acceptada

Font: elaboració pròpia

Tenint en compte els resultats assolits per cadascun dels factors associats als avantatges d'ubicació podem concloure que tots els factors relacionats amb els avantatges d'ubicació (excepte 3 del total de 9 factors) han sigut determinants en la cerca d'avantatges d'ubicació.

Per tant, **s'accepta** la hipòtesi 3 (H3) que indica que **les empreses estrangeres que han invertit a Andorra han buscat obtenir avantatges d'ubicació.**

La contrastació d'aquesta hipòtesi i el discerniment de la mateixa en subhipòtesis permet anar un pas més enllà i poder determinar d'entre tots els avantatges d'ubicació plantejades quines han estat les més determinants en el moment de triar Andorra com a destí de les inversions de les empreses. L'anàlisi d'aquests resultats indica que els inversors valoren positivament com a avantatges d'ubicació d'Andorra el mercat intern andorrà, l'estabilitat macroeconòmica que ofereix el país, les condicions generals polítiques i institucionals existents, la regulació general sobre inversions, el règim fiscal i els suports públics a les inversions representen un avantatge d'ubicació.

Per altra banda, tota la informació analitzada també permet arribar a la conclusió que, tot i que els inversors han trobat avantatges d'ubicació en la seva inversió en Andorra, factors relacionats amb la infraestructura de transport i comunicacions, la disponibilitat de factors de producció representa un avantatge d'ubicació i les condicions reguladores no han estat determinats com a aspectes considerats com a avantatjosos en la seva decisió per invertir en el Principat.

7.5.4. Contrastació de la hipòtesi 4

H4: les empreses estrangeres que han invertit a Andorra han buscat obtenir avantatges d'internalització

Tenint en compte la informació obtinguda mitjançant les respostes del qüestionari les dades que s'han examinat (Taula 53), la hipòtesi sembla ser vàlida en general. Les mitjanes aritmètiques obtingudes de les respostes de les empreses estrangeres enquestades ofereixen indicis significatius sobre la seva recerca d'avantatges d'internalització quan han decidit internacionalitzar les seves operacions.

Taula 53: Puntuació mitjana del qüestionari de les variables dels avantatges d'internalització

Variables sobre els avantatges d'internalització	Puntuació mitjana
Distància geogràfica propera	7,44
Accés al mercat local	6,41
Accés al mercat de la Unió Europea	6,41
Accés al mercat internacional	4,63
Relacions prèvies amb el Principat (comerç exterior amb Andorra)	5,00
Millora de la competitivitat	5,34
Costos competitius	6,68
Qualitat institucional	6,56
Qualitat de la mà d'obra	5,71
Qualitat de la infraestructura	6,51
Qualitat de les connexions digitals	6,78
Qualitat de vida	8,24
Qualitat i sostenibilitat mediambiental	7,32
Flexibilitat de l'entorn (legal i administratiu)	6,71
Proximitats als actors del mercat (<i>players</i>)	5,95
Fiscalitat favorable	8,85
Política d'atracció d'inversió estrangera	7,27

Font: elaboració pròpia

Destaca l'alta mitjana de 7,44 de la distància geogràfica propera, la qual cosa indica que moltes empreses estrangeres consideren que la ubicació estratègica propera és un avantatge per a la internalització en el seu procés d'internacionalització. Aquesta valoració de la proximitat geogràfica pot influir en la seva decisió d'invertir específicament a Andorra i aprofitar les oportunitats que ofereix el fet de ser una ubicació propera.

Les mitjanes de 6,41 per accés al mercat local i accés al mercat de la UE indiquen que les empreses perceben oportunitats rellevants per accedir a aquests mercats mitjançant la inversió a Andorra, fet que està relacionat amb la internalització. D'altra banda, la puntuació més baixa de 4,63 per accés al mercat internacional pot suggerir que les empreses estrangeres consideren que Andorra pot ser menys atractiva per a la seva decisió d'internacionalització respecte a expandir-se envers mercats internacionals fora d'Europa. Les puntuacions altes per fiscalitat favorable i qualitat de vida donen a entendre que aquests són factors significatius que han tingut a veure en el seu procés d'internacionalització, com a avantatge d'internacionalització.

Cal destacar que, tot i aquestes mitjanes i la variabilitat en les respostes, indica que les percepcions i prioritats varien entre les empreses estrangeres. Això és una característica comuna en l'entorn empresarial, on les necessitats i objectius de cada empresa poden ser diferents. Tanmateix, l'anàlisi de les valoracions posa de manifest que efectivament les EMN inversores a Andorra han buscat explotar avantatges de la internalització de les activitats empresarials.

Per tant, **s'accepta** la hipòtesi 4 (H4) que indica que **les empreses estrangeres que han invertit a Andorra han buscat obtenir avantatges d'internacionalització.**

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

Conclusions i línies futures de la recerca

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

La present tesi doctoral s'ha desenvolupat amb l'objectiu general d'**analitzar les reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversions estrangeres directes al Principat d'Andorra**. Al llarg d'aquesta investigació, s'han examinat les interaccions entre les reformes institucionals, l'obertura econòmica i els fluxos d'IED, amb la finalitat de proporcionar una imatge completa i detallada de com Andorra ha evolucionat per adaptar-se als canvis globals i als reptes del segle XXI.

L'exploració dels objectius específics ha portat a abordar dues àrees fonamentals de la recerca. En primer lloc, s'ha dut a terme un aprofundiment en l'anàlisi de les reformes vinculades amb la institucionalització i obertura de l'economia andorrana. La revisió exhaustiva d'aquestes polítiques, incloent-hi canvis en la normativa fiscal i financera, així com iniciatives d'obertura econòmica, ha contribuït a avaluar l'eficàcia d'aquestes mesures en l'impuls de la IED.

Seguidament, la investigació s'ha centrat a avaluar com les empreses perceben i valoren els factors de localització empresarial relacionats amb aquestes reformes i les característiques de l'economia andorrana. A través d'una recerca empírica que combina mètodes quantitatius i qualitius, s'ha explorat la perspectiva empresarial sobre qüestions com la seguretat jurídica, la facilitat per dur a terme transaccions comercials, els incentius fiscals i altres factors influents en les decisions d'inversió a Andorra.

En termes de metodologia, s'ha establert una sòlida base teòrica i conceptual a través d'una revisió bibliogràfica exhaustiva i s'han formulat les hipòtesis que han estat contrastades amb dades recopilades tant quantitatives com qualitatives. S'han utilitzat tècniques estadístiques i analítiques per a presentar i interpretar els resultats de la investigació empírica, incloent-hi estadístics descriptius, validació de la mostra, anàlisi de segmentació i anàlisi factorial exploratòria.

Les conclusions que es presenten a continuació destaquen l'esforç i capacitat d'Andorra en adaptar-se als canvis globals i en fomentar l'atractiu per a la IED mitjançant reformes institucionals i d'obertura econòmica. A més, en les següents línies s'identifiquen les principals limitacions de l'estudi, així com es proposen futures línies d'investigació.

La globalització econòmica s'ha manifestat de diverses formes incloent l'expansió del comerç internacional, l'increment desmesurat dels fluxos financers i l'augment de la IED (**Sánchez, 2021**). La globalització ha estat modelada principalment per l'activitat comercial i l'expansió de les EMN que han impulsat l'augment de la IED en les darreres dècades (**Ramirez et al., 2023**).

Especialistes han sostingut que el comerç internacional, que engloba les transaccions d'exportació i importació, juntament amb la IED, exerceixen un rol crucial en el foment del creixement i el progrés econòmic de les nacions (**Borensztein et al., 1995; Cicea i Marinescu, 2021; Garcia et al., 2021; Liesbeth et al., 2009**).

Per aquest motiu la IED ha passat a ser un element crític en les estratègies econòmiques adoptades per la majoria dels països, siguin desenvolupats o en desenvolupament (**Wei i Balasubramanyam, 2004; Caves, 2007; Dunning i Lundan, 2008; Franco, 2013; Graham i Krugman, 1995; Lim, 2001**).

En aquest marc, el Principat d'Andorra no ha quedat al marge d'aquestes transformacions. Històricament, com a petit país amb una presència limitada d'IED, ha experimentat canvis significatius en la seva estructura econòmica i en la seva disposició a obrir-se als inversors estrangers. El Principat ha manifestat un ferm interès a participar activament en aquest procés, estenent la seva influència en l'àmbit global i cercant noves oportunitats.

Mitjançant la implementació de mesures com la liberalització de la IED i altres reformes afins, Andorra ha impulsat una estratègia destinada a obrir i diversificar la seva economia. Aquesta iniciativa ha tingut com a objectiu disminuir la seva tradicional dependència del turisme i del sector financer, amb l'aspiració de millorar de manera significativa el seu creixement econòmic.

Aquest compromís amb la diversificació i l'atracció d'inversions estrangeres ha marcat una transició notable per a Andorra, passant d'un estat històricament més tancat a un actor que ha cercat activament la seva integració en la dinàmica econòmica mundial. Aquesta evolució és evident en les reformes implementades i reflecteix l'empenta del Principat cap a una economia més dinàmica i resilient.

Tenint en compte tota aquesta transformació, la investigació s'ha centrat en l'anàlisi de com les reformes institucionals han contribuït a convertir Andorra en un destí atractiu per a la IED i com aquestes reformes han impactat la perspectiva empresarial al Principat. L'**objectiu general** d'aquesta tesi que s'ha presentat en el **Capítol 1** ha estat **examinar les reformes institucionals i avaluar com han reforçat els factors d'atracció per a les inversions estrangeres directes a Andorra**.

L'objectiu general s'ha desglossat en dos objectius específics integrats a la recerca global, abordant diferents àmbits, tots relacionats amb l'objectiu principal. El **primer objectiu específic** s'ha emmarcat a **analitzar les reformes, que tenen a veure amb el procés d'institucionalització i obertura de l'economia andorrana**. Aquesta exploració ha implicat una investigació detallada de les reformes en àrees clau com les polítiques d'inversió estrangera, les regulacions fiscals i les lleis financeres. La finalitat ha sigut comprendre com aquestes institucions i regulacions han experimentat canvis significatius i com aquests han afectat l'atracció d'IED al país, identificant evidències que han contribuït positivament a aquesta atracció.

El **segon objectiu específic** ha tingut com a propòsit **avaluar com les empreses perceben i valoren els factors de localització empresarial relacionats amb les reformes i les característiques de l'economia andorrana**. Aquesta part ha implicat l'exploració de la perspectiva empresarial i la comprensió de com les empreses perceben àmbits com la seguretat jurídica, la facilitat de fer negocis, els incentius fiscals, la qualitat de la infraestructura i altres factors que poden influir en la seva decisió d'invertir a Andorra. Aquesta avaluació ha tingut com a finalitat oferir una visió completa de com les reformes econòmiques i institucionals han impactat en la percepció empresarial i en la presa de decisions dels inversors estrangers.

Per assolir els objectius de la tesi, s'ha dut a terme una revisió bibliogràfica exhaustiva amb la finalitat d'establir un marc teòric i conceptual (**Capítol 3**) que orienti la recerca. A més, s'han formulat hipòtesis per a contrastar (**Capítol 4**) i s'ha dissenyat una investigació empírica (**Capítol 6**) amb l'elaboració d'un instrument de mesura. La part empírica de la investigació ha estat predominantment quantitativa, basada en l'enviament d'un qüestionari a empreses inversores a Andorra. No obstant això, aquesta ha estat complementada amb una investigació qualitativa, que ha inclòs entrevistes en profunditat a representants qualificats tant del sector públic com privat d'Andorra, amb vinculació directa a la IED. Finalment, s'han recollit les dades per a la seva anàlisi (**Capítol 7**) i presentació de les conclusions.

Aquesta metodologia ha demostrat la seva eficàcia en abordar amb èxit els objectius establerts i ha possibilitat la verificació de les hipòtesis formulades. L'aplicació d'aquest mètode ha proveït una estructura analítica i un enfocament sistemàtic que ha facilitat l'obtenció de dades significatives i reveladores per a la recerca. La seva idoneïtat es manifesta en la capacitat per proporcionar una estructura analítica que simplifica la identificació de tendències, la quantificació de variables rellevants, i la formulació de conclusions fonamentades.

La investigació empírica s'ha basat en el paradigma més acceptat que explica els processos d'internacionalització de les empreses: el paradigma eclèctic de **Dunning (1974, 1981, 1988, 1991)**, que reconcilia els diferents enfocaments teòrics que expliquen l'activitat internacional

de les EMN i que justifica que la internacionalització de l'empresa mitjançant la IED es basa en la cerca d'avantatges de propietat, d'ubicació i d'internacionalització. En especial, la recerca s'ha centrat a comprendre quins factors relacionats amb els avantatges d'ubicació han fet d'Andorra la localització escollida per les EMN.

En primer lloc, en el **Capítol 5 titulat anàlisi de les reformes en l'estratègia d'internacionalització d'Andorra**, s'ha volgut abordar el primer **objectiu específic** que té com a propòsit **analitzar les reformes, que tenen a veure amb el procés d'institucionalització i obertura de l'economia andorrana**. S'ha dut a terme una anàlisi detallada de les reformes que guarden relació amb el procés d'institucionalització i la liberalització de l'economia andorrana. Aquesta fase ha implicat l'examinació exhaustiva de les modificacions normatives, polítiques i estructurals implementades amb l'objectiu de millorar i modernitzar les institucions econòmiques d'Andorra, alhora que facilitar l'obertura del seu entorn econòmic.

En una segona instància, per abordar el **segon objectiu específic**, el qual es proposa **avaluar la percepció i valoració empresarial dels factors de localització en relació amb les reformes i les característiques de l'economia andorrana**, s'ha desenvolupat la **investigació empírica** en el **Capítol 6**. Aquesta fase de la recerca ha inclòs tant un enfocament quantitatiu com un enfocament qualitatiu complementari, culminant amb els **resultats de la investigació** que es detallen en el **Capítol 7**.

Finalment, i de forma específica, tota aquesta exploració ha possibilitat la contrastació de les hipòtesis formulades en la investigació, les quals es fonamenten en els objectius establerts. Aquesta verificació, que s'aborda en el **Capítol 7.5. Contrastació de les hipòtesis**, basada en els resultats obtinguts, ha constituït un pas crucial per validar les conclusions de la recerca i proporciona una base fonamentada per a les recomanacions i implicacions pràctiques que es desprèn del conjunt d'aquest estudi.

Conclusions

Si ens centrem en les conclusions d'aquesta recerca, **en primer lloc**, l'anàlisi exhaustiva del primer objectiu específic, enfocat a **analitzar les reformes, que tenen a veure amb el procés d'institucionalització i obertura de l'economia andorrana**, revelen una transformació significativa en el panorama econòmic i institucional del país.

L'objectiu d'Andorra de modernitzar i obrir la seva economia ha estat assolir de manera remarcable mitjançant una sèrie de reformes, tal com s'evidencia en el **Capítol 5** que repassa tota la reforma estratègica que ha desenvolupat el Principat en consonància amb les exigències d'adaptació de l'economia d'Andorra als canvis de l'economia internacional i la globalització econòmica (**Capítol 1**). L'aplicació d'aquestes reformes ha estat guiada per la hipòtesi 1 (H1), que afirma que **les reformes relacionades amb el procés**

d'institucionalització i d'obertura d'Andorra han estimulat els fluxos d'IED i que s'ha contrastat posteriorment en el **Capítol 7 (apartat 7.5.1)**.

Per una banda, en relació amb l'**estratègia interna d'institucionalització**, el Principat, ha realitzat notables esforços en **matèria fiscal**, especialment en l'intercanvi d'informació i la implementació del pla d'acció BEPS. A través de mesures legislatives alineades amb les directrius de l'OCDE i la UE, el país ha sortit de llistes de països no cooperants, consolidant la seva reputació com a jurisdicció fiscal fiable i afavorint la seva integració internacional. El país també ha experimentat transformacions crucials en el seu **sistema fiscal**, adaptant-se als estàndards internacionals i fomentant la seva internacionalització. El nou marc fiscal, més equitatiu, ha consolidat la competitivitat econòmica d'Andorra. La ratificació d'acords tributaris, com TIEA i CDI, ha reforçat la prevenció de la doble imposició i la seguretat jurídica en les relacions internacionals. Finalment, cal posar de manifest que el camí d'Andorra des de la signatura de l'Acord Monetari el 2011 fins ara, orientat a homologar-se i buscar la transparència financera, ha estat valorat en l'anàlisi d'aquesta recerca com excepcional. Mitjançant la implementació de diverses lleis i reglaments, Andorra ha demostrat un fort compromís amb els estàndards internacionals i la integritat del seu **sistema financer**. Aquests esforços persegueixen garantir un futur més robust i fiable per al sistema financer andorrà, en línia amb les expectatives internacionals. Addicionalment, Andorra ha realitzat importants ajustos als estàndards internacionals en l'àmbit de la PBC/FT, amb canvis legislatius rellevants. Les avaluacions positives de Moneyval han destacat el compromís d'Andorra en la prevenció d'activitats il·lícites, confirmant la implementació efectiva d'estàndards internacionals i el seu compromís amb la comunitat global per assegurar pràctiques financeres responsables.

Per una altra banda, en el que respecta a l'**estratègia externa d'obertura**, l'**obertura exterior** representada pels canvis significatius a la Llei d'Inversions Estrangeres han estat crucials per al desenvolupament econòmic d'Andorra i la seva integració global. L'anàlisi efectuada mostra com aquests canvis, juntament amb ajustos a la Llei d'Immigració, han creat un entorn més favorable per a l'arribada de talent i professionals qualificats. Els resultats de la investigació mostren que la combinació d'aquestes dues lleis ha tingut com a objectiu generar una dinàmica que no només ha estimulat la **IED**, sinó que també ha enriquit la comunitat amb un teixit social i empresarial més dinàmic i ha fomentat la **diversificació econòmica** en sectors prioritaris per assegurar la sostenibilitat econòmica del país. Tot aquest seguit de canvis ha volgut impulsar una transformació significativa del model econòmic del país amb un enfocament clau en el **reforçament de la seva posició internacional**, a través d'una sèrie de reformes legislatives, acords internacionals i adaptacions als estàndards globals, culminant aquest procés amb l'adhesió a l'FMI.

L'anàlisi de les dades, els resultats dels qüestionaris i les opinions dels professionals entrevistats han confirmat que les reformes i les polítiques han estat efectives en fomentar

l'atractiu d'Andorra com a destinació per a la IED, i aquestes mesures han contribuït a l'augment substancial de la IED al país. Aquesta relació positiva també s'ha trobat en altres estudis com el de **Bitzenis (2003)** o **Biglaiser i Staats (2010)**. L'estratègia desenvolupada pel país ha resultat en un augment notable de la IED que tal com mostren les dades estadístiques des de la implementació de la Llei 10/2012 d'Inversió Estrangera a Andorra, ha donat lloc a un creixement significatiu en els indicadors d'IED. Així, les valoracions positives dels enquestats i professionals coincideixen amb les dades estadístiques i reforcen la idea que l'estratègia d'institucionalització i obertura d'Andorra i les reformes associades, ha estat exitosa en l'estimulació de fluxos d'IED.

Segons l'anàlisi detallada de les reformes, aquesta sèrie de canvis han establert les bases per a una transició significativa en la política i l'economia d'Andorra, permetent-li mantenir-se com una economia competitiva en un món cada vegada més globalitzat i en línia amb les expectatives i les normatives internacionals.

Així mateix, l'evolució s'ha acompanyat d'una millora en la seva posició internacional, el reconeixement per part d'organismes internacionals i agències de qualificació creditícia que han valorat al llarg dels anys els esforços desenvolupats pel Principat, que ha anat desapareixent progressivament de llistes grises i posicionant-se com un actor internacional reputat.

Els resultats de les enquestes també mostren com les reformes a Andorra han exercit un impacte substancial en les seves condicions econòmiques, polítiques i institucionals i en el desenvolupament dels instruments destinats a fomentar la inversió estrangera, modelant així un entorn empresarialment propici per a les inversions.

La investigació empírica i els seus resultats també indiquen que l'estratègia d'obertura implementada per Andorra des del 2012 ha tingut un impacte positiu en l'atractiu del país per a la IED. Aquest impacte es manifesta, tal com s'ha dit anteriorment, en les estadístiques d'augment constant en el nombre de sol·licituds d'IED i els imports associats a aquestes sol·licituds al llarg dels anys, indicant també que les polítiques i les reformes implementades han sigut eficaces en la creació d'un entorn propici per als inversors estrangers i han generat confiança en l'entorn empresarial d'Andorra, segons els enquestats.

De forma concreta, tant inversors estrangers com actors del sector públic i privat han destacat el fet que les reformes han promogut la creació d'un entorn segur i favorable que ha afavorit una major confiança inversora, estimulat l'arribada d'inversions serioses i contribuït al desenvolupament econòmic del país.

En definitiva, l'anàlisi detallada de les reformes empreses per Andorra en el marc del seu procés d'institucionalització i obertura revela un èxit notable en l'atracció d'IED. Els resultats

dels qüestionaris i les opinions dels professionals entrevistats, demostren que les modificacions legislatives, especialment en les àrees d'inversions estrangeres, transparència fiscal i homologació, han creat un entorn més favorable per a la inversió internacional i professionals qualificats.

L'adopció de pràctiques alineades amb els estàndards internacionals, com es reflecteix en els reconeixements de l'OCDE i la UE, ha millorat significativament la imatge d'Andorra i ha contribuït a eliminar la seva consideració com a paradís fiscal. Els avenços en matèria financera, fiscal i en la lluita contra el blanqueig de diners han estat fonamentals en aquest procés, reforçant la confiança en el sistema bancari andorrà.

La inclusió d'Andorra com a membre de l'FMI i els progressos en les negociacions de l'Acord d'Associació amb la UE han afegit capes addicionals de reconeixement internacional i han obert noves oportunitats per al creixement econòmic. Això també s'ha alineat amb el fet que les agències de qualificació creditícia han valorat positivament aquests desenvolupaments.

Així doncs, l'èxit d'aquestes reformes és evident en l'estimulació dels fluxos d'IED cap al Principat. La seva transició cap a un model econòmic més diversificat, transparent i integrat a l'escenari internacional no només ha consolidat la seva posició com a destí atractiu per a la inversió tal com han posat de manifest els enquestats i entrevistats, sinó que també ha assentat les bases per a un futur econòmic més robust i sostenible en la comunitat global.

En segon lloc, la recerca ha tingut com a objectiu **avaluar com les empreses perceben i valoren els factors de localització empresarial relacionats amb les reformes i les característiques de l'economia andorrana.**

Per fer-ho, en el **Capítol 6**, s'ha dissenyat una investigació empírica basada en un qüestionari com a instrument de mesura que s'ha fet arribar a EMN inversores a Andorra. Aquest enfocament ha estat reforçat amb una investigació qualitativa, mitjançant entrevistes en profunditat a professionals qualificats d'Andorra i relacionats amb la IED, que actua de manera complementària. La complementarietat entre els qüestionaris quantitativs i les entrevistes qualitatives ha permès explorar amb detall les dinàmiques i els matisos que caracteritzen aquest fenomen, oferint una comprensió més rica i contextualitzada de la IED a Andorra.

Amb relació als resultats del **qüestionari**, el **Capítol 7.1** recull els **estadístics descriptius**. El qüestionari va ser enviat a 120 empreses estrangeres inversores a Andorra, i un total de 41 empreses van proporcionar respostes vàlides, la qual cosa representa una taxa de resposta del 34,16% que, tot i que moderada, està en línia amb altres estudis que han utilitzat el qüestionari com a principal instrument de recopilació de dades en el context de la inversió estrangera (**Dumludag, 2009; Kamel, 2017, Sulaiman et al., 2020; Vlachos et al., 2019**). A

més, la **validació de la mostra (Capítol 7.2)**, és a dir, la coincidència entre la mostra i les dades estadístiques existents d'IED al Principat, suggereix que els resultats de l'enquesta són representatius i poden aplicar-se amb confiança a la població més àmplia d'empreses inversores a Andorra. Això reforça la validesa de les conclusions i generalitzacions obtingudes a partir de la mostra. A més, els **AFE (Capítol 7.4)** realitzats han demostrat amb èxit la seva capacitat per identificar factors significatius que expliquen la variància en les diferents àrees del qüestionari. Aquesta eficàcia es manifesta en la simplificació de les dades i en la clara comprensió dels factors subjacents relacionats amb els avantatges de propietat, internacionalització i ubicació. Així, aquest enfocament metodològic s'ha revelat coherent i adequat per analitzar els factors que influeixen en les decisions empresarials, com la internacionalització.

Pel que fa a la caracterització de la mostra, els individus que han respost al qüestionari en nom de les EMN es caracteritzen per tenir posicions executives i de lideratge en les seves organitzacions, com en altres dels estudis analitzats (**Biglaiser i Staats, 2010; Bitzenis, 2003; Bitzenis et al., 2009; Dumludag, 2009; Hogenbirck, 2002; Vlachos et al., 2019**). A més, les EMN enquestades han estat activament involucrades en inversions a Andorra en el període comprés entre 2017 i 2022.

Un aspecte rellevant a destacar és que la majoria d'aquestes empreses es classifiquen com a microempreses. El predomini d'aquest tipus d'empresa ofereix una perspectiva interessant sobre l'ecosistema empresarial i d'inversió d'Andorra. Mentre que la preponderància de microempreses i petites empreses a Andorra presenta certes oportunitats úniques per a la innovació, l'emprenedoria i la inversió personalitzada, també exigeix una consideració curiosa dels desafiaments associats a l'escalabilitat i el desenvolupament econòmic sostenible. Les polítiques públiques i les estratègies d'inversió a Andorra haurien de reflectir aquestes peculiaritats per maximitzar el potencial del seu teixit empresarial. Les empreses que van participar en l'enquesta provenen de diversos sectors, destacant sobretot tecnològics, altres sectors i el sector de la salut. Les activitats d'aquestes empreses es divideixen principalment en la prestació de serveis (51%) i en perfils relacionats amb el màrqueting, disseny o investigació (32%). Les dades obtingudes reflecteixen aquests esforços de diversificació i la resposta del mercat inversor a les iniciatives del Govern d'Andorra per promoure sectors econòmics relacionats amb serveis de valor afegit elevat. Això no minimitza la importància continua tenint el sector de turisme i financer per a Andorra, sinó que indica un pas cap a una orientació envers una economia més diversificada i sostenible.

Una altra troballa interessant és que aproximadament el 78% dels enquestats van indicar que les seves empreses no exportaven a Andorra abans d'invertir-hi, el que posa de manifest que les inversions han estat una forma de nou accés en aquest mercat. Pel que fa a la forma d'entrada, el 41% de les empreses van optar per la propietat total, mentre que el 29% van optar per una participació de capital en empreses locals.

Dins les activitats que aquestes empreses desenvolupen a Andorra, destaquen les relacionades amb el màrqueting i les vendes, la recerca i desenvolupament, així com les activitats de seu central com a activitats que han jugat un paper significatiu en la seva presència i implicació a Andorra.

Pel que fa a les **entrevistes en profunditat**, el **Capítol 6.2**, presenta el disseny de la investigació qualitativa on s'ha seleccionat un grup de professionals qualificats que representen tant el sector empresarial com l'administració pública. Aquests participants destaquen per la seva experiència i coneixements rellevants en relació amb la temàtica de IED a Andorra. En total, s'han realitzat entrevistes amb vuit experts, que provenen tant del sector públic com del privat, amb l'objectiu de capturar perspectives diverses i aprofundir en la comprensió de la dinàmica de la IED a Andorra.

El segon objectiu específic indicat s'ha plantejat amb tres hipòtesis associades que estableixen que: (H2) les empreses estrangeres que han invertit a Andorra han buscat obtenir avantatges de propietat; (H3) les empreses estrangeres que han invertit a Andorra han buscat obtenir avantatges d'ubicació; i (H4) les empreses estrangeres que han invertit a Andorra han buscat obtenir avantatges d'internalització. Tanmateix, convé destacar que la tercera hipòtesi (H3) de la investigació s'ha desglossat en diverses subhipòtesis, amb la finalitat de proporcionar una resposta més concreta i analítica a l'objectiu establert, donat que gran part de la investigació s'ha basat en la contrastació d'aquesta hipòtesi (H3).

Les dades extretes de les respostes al qüestionari, indiquen que els **avantatges de propietat** resulten ser tots rellevants en les motivacions d'internacionalització de les empreses enquestades, i en especial, destaca la capacitat competitiva, seguida de la capacitat financera, com a avantatges de propietats cercats en el procés d'internacionalització al Principat. Aquesta conclusió permet validar la **hipòtesi 2** que es planteja en el **Capítol 7 (apartat 7.5.2)** i que indica que les empreses estrangeres que han invertit a Andorra han buscat aconseguir avantatges de propietat (**Dunning, 1988**). Aquests resultats convergeixen amb les conclusions d'altres estudis com el de **Sánchez (2001)** que conclou que els avantatges de propietat representen una motivació en la internacionalització de les empreses.

Pel que fa als **avantatges d'internalització**, els resultats del qüestionari mostren que tots els elements resulten ser rellevants pels enquestats, però alguns tenen una importància molt destacable en la decisió d'internalització de les empreses, com ara la fiscalitat favorable, la qualitat de vida, la distància geogràfica propera o la qualitat i sostenibilitat mediambiental. Aquestes dades donen lloc a la validació de la hipòtesi 4 (H4) que es planteja en el **Capítol 7 (apartat 7.5.4)** i que planteja que les empreses estrangeres que han invertit a Andorra han buscat assolir avantatges d'internalització (**Dunning, 1988**).

Finalment, el **Capítol 7 (apartat 7.5.3)** es destina a la validació de la hipòtesi que postula que les empreses estrangeres que han realitzat inversions a Andorra han perseguit aconseguir avantatges d'ubicació estratègica (**Dunning, 1988**). Aquesta hipòtesi es fragmenta en diverses subhipòtesis, les quals busquen avaluar l'impacte individual de diversos factors en la presa de decisions sobre la ubicació empresarial. La validació o refutació d'aquestes subhipòtesis esdevé un element crític i essencial en el marc de la recerca, contribuint significativament a la comprensió del fenomen estudiat.

En concret, pels **avantatges d'ubicació**, s'analitzen diferents factors per a cadascuna de les condicions establertes (econòmiques, polítiques i institucionals i els instruments per a l'atracció d'inversions). Cal posar de manifest que el segon objectiu específic d'aquesta investigació s'ha centrat específicament en els avantatges d'ubicació, per la qual cosa els resultats d'aquesta anàlisi tenen especial rellevància en aquesta recerca. L'anàlisi s'ha basat en les dades recopilades mitjançant el qüestionari i s'han complementat amb les informacions obtingudes en les entrevistes en profunditat.

Com a resultats més notables cal destacar, en primer lloc, que s'observa una inquietud relativa sobre les **condicions econòmiques**, amb una preocupació dual. Mentre que l'estabilitat macroeconòmica d'Andorra és percebuda com un avantatge d'ubicació, i el mercat intern també, tot i que en grau més baix, els altres factors sobre la infraestructura de transport i comunicacions i la disponibilitat de factors de producció no han assolit l'acceptació dels inversors i s'han posat de manifest per part dels enquestats com a aspectes amb marge de millora.

Específicament, les característiques pròpies d'Andorra (representades per la variable del mercat intern), segons els resultats, exerceix una influència significativa i positiva en l'entrada d'IED al país, oferint especial rellevància a la ubicació i el potencial de creixement del mercat (**Bittencourt i Domingo, 2004; Galán i González-Benito, 2001; Hsu et al., 2019; Vlachos et al., 2019**).

Es planteja per part dels enquestats la necessitat d'una infraestructura de transports i comunicacions més eficient per facilitar les operacions empresarials i la disponibilitat de factors de producció, incloent-hi la necessitat imperativa de millorar aspectes relacionats amb els preus associats i la disponibilitat de recursos. Això està lligat amb els resultats d'altres estudis que posen de manifest la importància de la qualitat de la infraestructura en la decisió d'ubicació de la IED (**Hoang i Goujon, 2019; Revilla i Laarni, 2016**). També es posa de manifest la percepció general que la manca d'un aeroport a Andorra constitueix un punt negatiu en l'atractiu per a la inversió. Aquestes percepcions també són compartides per part dels entrevistats.

En la disponibilitat de factors de producció s'han trobat valoracions diverses. Variables com els costos laborals competitius, la facilitat d'accés a tecnologies i l'assessorament tecnològic són percebudes de forma relativament neutra per les empreses. Tot i així, la variable sobre la població multilingüe destaca positivament sobre tota la resta (**Hogenbirck, 2002**). Tanmateix, aquelles variables relacionades amb el personal qualificat i la capacitat per a la contractació, es presenten com una qüestió a la qual cal posar atenció, amb la dificultat d'obtenir residència per a personal qualificat estranger destacant-se com un obstacle addicional.

En última instància, les dades indiquen clarament que les empreses inversores aprecien l'estabilitat macroeconòmica d'Andorra, donada la valoració positiva per part dels inversors estrangers en tots els àmbits que componen aquesta variable (**Amal et al., 2010; Bittencourt i Domingo, 2004; Cleeve, 2008; Dumludag, 2009 i Kamel, 2007**), sense cap aspecte especialment destacat.

Les **condicions polítiques i institucionals** també han demostrat jugar un paper rellevant en la decisió de l'elecció de la ubicació d'Andorra com a destí de les inversions dels enquestats.

Respecte a preocupacions específiques de les condicions generals, se'n deriva de l'anàlisi que la burocràcia lenta i costosa (**Bitzenis et al., 2009**), juntament amb potencials canvis legals, fiscals i migratoris, minven l'atractiu del país pels inversors (**Li i Park, 2006**). Aquestes mancances també reben el suport dels entrevistats. A més, la falta de coordinació entre les administracions públiques, es posen de manifest com a factors amb marge de millora. Així i tot, les percepcions dels inversors indiquen que les condicions generals polítiques i institucionals estan altament valorades amb puntuacions molt destacables i favorables en aspectes com la qualitat institucional, l'estabilitat governamental i la seguretat jurídica dels inversors. Així mateix, els entrevistats han posat de manifest com l'estabilitat i la coherència en les polítiques públiques han estat clau per assentar unes bases sòlides i de confiança per als inversors. En aquest sentit, la idea que les condicions generals polítiques i institucionals afecten la captació d'IED es veu reforçada amb les conclusions d'altres treballs de recerca com els de **Amal et al. (2010), Asiedu (2006), Dumludag (2009), Hoang i Goujon (2019), Jurcic et al. (2020), Suleiman et al. (2020) o (Ta et al.2020)**.

Això no es fa evident en el cas de les condicions reguladores, que tot i assolir valoracions mitjanes, les empreses inversores no les perceben de manera positiva com en el cas d'altres factors, indicant que les regulacions i procediments administratius són percebuts com més complicats o menys eficients del que seria òptim pels inversors. Així mateix, la informació recavada en les entrevistes semblen confirmar aquesta perspectiva. Aquesta falta d'influència de les condicions reguladores, especialment les laborals, està en línia amb les troballes de **Villaverde i Maza (2015)**, malgrat que no coincideixen amb els resultats de **Mahbub i Jongwanich (2019)** que determinen que les condicions reguladores sí que són rellevants en el seu estudi.

Pel que fa al règim fiscal, aquest destaca clarament com a factor dels avantatges d'ubicació (**Antonakakis i Tondl, 2012; Bitzenis et al., 2009; Rafidi i Verikios, 2022**). Les variables associades a la fiscalitat reben les puntuacions més altes del qüestionari. Tot i això, de les entrevistes se'n deriva una idea molt clara que és que Andorra és atractiva per una combinació d'elements, sent important la fiscalitat, però no l'únic determinant.

Finalment, els **instruments per a l'atracció d'inversions** també han evidenciat tenir un paper significatiu en la determinació de per què els enquestats han triat Andorra com a destinació per a les seves inversions.

Pel que fa a les variables relacionades amb la regulació general sobre inversions les empreses consideren que són variables rellevants en la seva elecció d'Andorra com a país on invertir. Les lleis nacionals i els acords internacionals sobre protecció d'inversors i promoció i tributació es valoren de forma clara per part dels enquestats (**Biglaiser i Staats, 2010; Cleeve, 2008; Dumludag, 2009**). En aquesta línia per part dels enquestats s'ha ressaltat la importància crucial dels acords fiscals i d'intercanvi d'informació en promoure la inversió estrangera a Andorra i com aquests convenis han millorat la seguretat jurídica i la transparència financera, creant un entorn més propici per a les empreses que contempen Andorra com a opció d'inversió.

En relació amb els instruments per a l'atracció d'inversions, hi ha una percepció positiva generalitzada pel que fa als incentius disponibles, el suport que ofereixen les API i la campanya que s'ha fet del país com a lloc on invertir. La variable menys puntuada i sobre la que es podria posar més atenció serien altres suports públics que no estiguin relacionats amb aspectes fiscals o financers. Els entrevistats també subratllen la importància de continuar fomentant la diversificació econòmica a Andorra i impulsar sectors estratègics que puguin atraure nous inversors. Per tant, els resultats estan en línia amb altres estudis que posen de manifest la importància d'aquests tipus d'incentius en la captació d'IED (**Buettner i Ruf, 2007; Cleeve, 2008; Ta et al., 2020**).

Malgrat que les entrevistes i el qüestionari tracten l'atractiu dels instruments desenvolupats per Andorra per atreure inversió des de diferents angles, les seves conclusions es complementen de manera consistent, destacant i acceptant la importància la regulació general sobre inversions i els suports públics a les inversions com a avantatges d'ubicació.

A banda d'això, en l'exploració dels aspectes abordats a través del qüestionari, emergeixen **altres preocupacions destacades** en els àmbits econòmic, polític, institucional i sobre els instruments disponibles per a la IED a Andorra.

En l'àmbit econòmic, es destaquen preocupacions sobre la baixa demanda local, la necessitat d'una infraestructura eficient i les dificultats amb la disponibilitat de factors de producció, com el personal qualificat. Les condicions polítiques i institucionals generen preocupacions sobre la burocràcia lenta i canvis legals, fiscals i migratoris que podrien minvar l'atractiu per als inversors. La falta de coordinació entre administracions públiques i la inestabilitat fiscal i social també es destaquen com a factors preocupants. En relació amb els instruments per a l'atracció d'inversions, es destaca la necessitat de millorar la regulació general. La importància dels CDI i la manca de suport públic, sigui fiscal o no fiscal, es presenten com a qüestions crítiques que cal abordar per millorar l'atractiu de la IED en el futur. Pel que fa als instruments per a l'atracció d'inversions, destaca una preocupació manifesta pel suport públic a la inversió, amb relació a aspectes com l'acompanyament en la radicació de la inversió, la manca de suports públics o la necessitat de suport en termes administratius, polítics i financers, així com la preocupació per la continuïtat dels suports destinats a la IED.

També es destaquen altres preocupacions no directament vinculades a qüestions econòmiques, polítiques i institucionals, indicant una varietat de temes que afecten la percepció i experiència en matèria d'IED a Andorra. Els participants han manifestat inquietuds que transcendeixen aquestes qüestions podent-se destacar **dues qüestions recurrents**: l'Acord d'Associació amb la UE i la problemàtica del preu de l'habitatge. En relació amb l'Acord amb la UE, les preocupacions se centren en la participació en programes de recerca, l'accés al mercat europeu, la possible pèrdua d'independència i altres repercussions que se'n puguin derivar de la seva signatura. Un nombre rellevant d'enquestats posen de manifest aquesta qüestió com una preocupació futura per a les inversions. En relació amb preu de l'habitatge, les inquietuds es relacionen amb el cost i els possibles impactes en la mobilitat laboral i l'atracció de professionals qualificats. Referències al *boom* immobiliari i als preus dels locals indiquen preocupació pel panorama immobiliari local.

La identificació de les preocupacions i desafiaments manifestats pels participants té implicacions pràctiques i polítiques rellevants. Les autoritats podrien utilitzar aquesta informació per orientar les seves estratègies i polítiques, amb l'objectiu de millorar l'atractiu del país per a les inversions estrangeres.

En primer lloc, es destaca la necessitat d'abordar les condicions econòmiques, incloent-hi l'estimulació de la demanda local i la millora de la infraestructura. Les preocupacions sobre la disponibilitat de factors de producció, com el personal qualificat, podrien guiar iniciatives per millorar la formació i l'adquisició de talents estrangers.

Les preocupacions sobre la burocràcia, els canvis legislatius i fiscals, suggereixen la importància d'optimitzar els processos administratius i proporcionar estabilitat legal i fiscal per crear un entorn favorable per a les inversions. Així mateix, la falta de coordinació entre les administracions públiques ressalta la necessitat de fomentar la cooperació

interinstitucional, assegurant un abordatge coordinat i coherent en les polítiques relacionades amb la IED.

Les inquietuds sobre la manca de claredat en els instruments d'atracció d'inversions podrien conduir a una revisió i millora de les polítiques fiscals i de regulació per proporcionar un marc més clar i previsible per als inversors. A més, les preocupacions sobre la manca de suport públic subratllen la importància de reforçar els mecanismes de suport i incentius, incloent-hi l'acompanyament en la radicació d'inversions i la continuïtat dels suports.

En conjunt, aquesta recerca i les conclusions que se'n deriven ofereixen una base valuosa per a la presa de decisions informades, permetent que tant les autoritats com les empreses locals prenguin mesures concretes per millorar l'entorn d'inversió i fomentar una IED eficaç i sostenible a Andorra.

Per concloure i resumir, l'anàlisi detallada realitzada revela clarament que les empreses que han optat per invertir a través de la IED ho han fet amb l'objectiu de capitalitzar avantatges relacionats amb la propietat, ubicació i internalització. Aquesta conclusió s'alinea coherentment amb la teoria eclèctica de **Dunning (1974, 1981, 1988, 1991)**, que sosté que quan aquestes tres condicions es compleixen, les empreses opten per la IED com a estratègia preferida enfront d'altres processos d'internacionalització. No obstant això, aquesta anàlisi detallada va un pas més enllà, identificant i determinant els avantatges específics associats a cadascun d'aquests aspectes.

Es destaca especialment l'atenció als avantatges concrets de la ubicació que converteixen Andorra en una destinació atractiva pels inversors. Aquest enfocament proporciona una comprensió més precisa dels factors que converteixen el Principat en una opció estratègica per a les empreses que consideren la IED. També posa de manifest les preocupacions i aspectes sobre els quals cal posar una especial atenció. Aquesta recerca aprofundida, en superar els límits de la teoria eclèctica, ofereix una visió més detallada i contextualitzada dels motius que impulsen les empreses a triar Andorra com a destinació d'inversió. Així, aquesta comprensió més profunda no només valida la teoria de **Dunning (1974, 1981, 1988, 1991)** sinó que també proporciona elements crucials per a la formulació de polítiques i estratègies més específiques i efectives per promoure i gestionar amb èxit la IED a Andorra en el futur.

Limitacions i línies futures d'investigació

Per una banda, en les **limitacions inherents a aquesta investigació** destaquen diversos obstacles que cal tenir en compte en interpretar els resultats. En primer lloc, la **disponibilitat limitada de dades estadístiques** sobre la IED a Andorra, que només es remunten a l'entrada en vigor de la Llei 10/2012 i que dificulta l'anàlisi de tendències a llarg termini i l'aplicació de mètodes estadístics més sofisticats.

A més a més, és crucial destacar que la confidencialitat que envolta les dades d'inversions estrangeres imposa restriccions significatives a la divulgació de detalls específics. Aquesta limitació introdueix una barrera a la comprensió completa de la composició real de la població d'inversors estrangers a Andorra. El fet de no tenir accés als detalls concrets, com la identitat dels inversors, els sectors d'interès i les quantitats exactes finalment invertides, dificulta una anàlisi detallada i una apreciació precisa del perfil dels actors implicats en la IED al país.

Aquesta manca de transparència pot incidir directament en la capacitat d'extrapolar conclusions significatives i en la formulació de polítiques específiques per atreure i gestionar la IED. Sense una visió clara de la composició detallada dels inversors, es dificulta identificar patrons específics, àrees d'oportunitat i àmbits potencials de millora que puguin ser crítics per al desenvolupament econòmic sostenible d'Andorra. Així, la confidencialitat de les dades no només limita la investigació presentada en aquest estudi, sinó que també planteja interrogants importants sobre la capacitat del país per optimitzar la gestió i el foment de la IED en el futur.

Seguidament, és crucial aprofundir en la consideració de la **mida de la mostra** utilitzada en aquest estudi, ja que aquest aspecte pot tenir repercussions significatives en la capacitat de generalitzar els resultats a poblacions més àmplies. Tot i que s'ha procurat fer ús de mides de mostra considerades suficients i s'ha mantingut una taxa de resposta raonable i similar a la d'altres estudis, és essencial abordar aquesta qüestió amb cautela.

Una altra limitació associada significativa d'aquesta investigació es deriva de la **petita mida de les inversions estrangeres a Andorra**. En comparació amb altres països, les inversions al país poden ser substancialment més petites, cosa que restringeix la varietat d'escenaris i situacions que es poden analitzar en la investigació. Aquesta limitació pot dificultar la identificació de tendències significatives o efectes generals si la majoria de les inversions són de petita envergadura.

L'aspecte anterior també es relaciona amb les **dimensions de les mateixes EMN a Andorra**. Tot i ser considerades EMN per definició la seva grandària és notablement petita. Això planteja qüestions sobre la representativitat de les dades. Les EMN de mida reduïda podrien tenir característiques o necessitats diferents de les seves contrapartides més grans, i això pot impactar en la validesa de les conclusions.

A més a més, aquestes dimensions més petites poden afectar la generalització dels resultats. Les conclusions obtingudes podrien ser més difícils d'aplicar o de generalitzar a altres països o situacions en què les inversions i les EMN són de major envergadura, i per això la falta d'escalabilitat de les troballes és una consideració important.

Per una altra banda, en aquesta línia de recerca es plantegen **futures línies d'investigació**. Una perspectiva de recerca potencialment enriquidora implicaria la **conducció d'una anàlisi comparativa amb altres països o regions que comparteixin semblances econòmiques, polítiques o geogràfiques amb Andorra**. Aquest enfocament sistemàtic podria aportar una comprensió més àmplia de les dinàmiques d'inversió estrangera i les estratègies adoptades per les EMN en contextos semblants. Explorar com altres entorns aborden els mateixos reptes i aprofiten les oportunitats que s'assimilen a les peculiaritats d'Andorra, com les petites dimensions de les inversions i les EMN de mida reduïda, podria oferir una visió més completa dels factors determinants i les millors pràctiques en aquest àmbit. Tanmateix, cal reconèixer que, fins al moment actual i segons la revisió bibliogràfica realitzada, Andorra disposa d'informació i dades més exhaustives en comparació amb altres països com San Marino o Mònaco. Aquesta discrepància ha limitat la possibilitat de dur a terme una anàlisi comparativa detallada de la dinàmica de IED en aquests contextos específics. La manca d'accessibilitat a documents específics basats en dades bibliogràfiques rellevants ha restringit la capacitat d'explorar i comparar de manera adequada els factors determinants i les tendències associades a la IED en aquests països. Aquesta limitació en la informació completa repercuteix en la profunditat de l'estudi i en la seva capacitat per establir connexions significatives amb els casos similars com els de San Marino o Mònaco en el marc de la inversió estrangera.

Així doncs, es podrien identificar casos d'èxit, analitzar els diferents models de gestió d'inversions estrangeres i avaluar les polítiques implementades en altres contextos similars. Aquesta exploració comparativa podria contribuir a una millor contextualització del marc andorrà en el panorama internacional i proporcionar coneixements valuosos sobre com fomentar l'atractiu per als inversors estrangers en entorns amb similituds estructurals. S'obtidria, per tant, una comprensió més profunda de les estratègies òptimes per afrontar els desafiaments i aprofitar les oportunitats que es presenten en aquest context particular, afavorint el desenvolupament sostenible de l'economia andorrana.

Una altra direcció per a futures investigacions ser **l'anàlisi dels motius pels quals les inversions estrangeres autoritzades no es duen a terme**. Aquesta línia de recerca se centraria a investigar les raons per les quals les empreses que inicialment han mostrat un interès a realitzar inversions a Andorra finalment no procedeixen amb l'execució d'aquestes inversions. Aquest fenomen pot ser d'interès per diverses raons, com ara els canvis en les condicions de mercat, les barreres administratives, els problemes logístics o altres factors que podrien afectar la decisió final de dur a terme la inversió.

Un enfocament exhaustiu d'aquesta qüestió podria proporcionar informació valuosa sobre les dinàmiques i els desafiaments específics que les empreses enfronten en el procés d'implementació d'inversions estrangeres a Andorra. Així, explorar els motius darrere de la no execució de les inversions autoritzades podria contribuir a una millor comprensió del clima

d'inversió a Andorra i permetria identificar àrees d'oportunitat per millorar el suport a aquestes iniciatives d'inversió.

Finalment, l'anàlisi de les raons per les quals determinades EMN opten per no establir-se a Andorra podria contribuir a l'elaboració de polítiques més precises i efectives destinades a superar els obstacles percebuts i, així, promoure amb èxit l'arribada d'EMN a Andorra. Aquesta línia d'investigació no només oferiria una visió més completa del panorama d'inversió a Andorra, sinó que també proporcionaria eines valuoses per impulsar el creixement econòmic del país mitjançant la diversificació i l'atracció d'inversors internacionals.

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

Referències bibliogràfiques

- Aaby, N.E. i Slater, S.F. (1989). Management influences on export performance: A review of the empirical literature. *International Marketing Review*, 6(4), 7-26. <https://doi.org/10.1108/EUM0000000001516>
- ABA (2019). *Informe Anual 2019*. Andorra Banking.
- ABA (2020). *Informe Anual 2020*. Andorra Banking.
- ABA (2022). *Informe Anual 2022*. Andorra Banking.
- Acaravci, A. i Ozturk, I. (2012). Foreign Direct Investment, Export and Economic Growth: Empirical Evidence from New EU Countries. *Journal for Economic Forecasting*, 2, 52-67.
- Agodo, O. (1978). The determinants of US private manufacturing investment in Africa. *Journal of International Business Studies*, 9(3), 95-107.
- Aguilera, R. i Cuervo-Cazurra, A. (2004). Codes of good governance worldwide: what is the trigger?. *Organization studies*, 25(3), 415-443.
- Ahlquist, J.S. (2006). Economic policy, institutions, and capital flows: portfolio and direct investment flows in developing countries. *International Studies Quarterly*, 50(3), 681-704.
- Ali, K. (2018). Determinants of Foreign Direct Investment Inflows in Southern African Development Community (SADC) Member Countries. *International Journal of Science and Business*, 2(4), 616-623.
- Alonso, J.A. i Donoso, V. (1997). Competir en el exterior. La empresa española y los mercados Internacionales. *Revista de Economía Aplicada*, 17(6), 189-192.
- Amal, M., Tomio, B. i Raboch, H. (2010). Determinants of foreign direct investment in Latin America. *Globalization, Competitiveness and Governability*, 4(3), 116-133.
- Antonakakis, N. i Tondl, G. (2012, gener). *Do determinants of FDI to developing countries differ among OECD investors? Insights from Bayesian model averaging (FIW Working Paper No. 1/12)*. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/55143/1/68442312X.pdf>
- Asiedu, E. (2002). On the Determinants of Foreign Direct Investment to Developing Countries: Is Africa Different? *World Development*, 30(1), 107-119.
- Asiedu, E. (2006). Foreign direct investment in Africa: the role of natural resources, market size, government policy, institutions and political instability. *The World Economy*, 29(1), 63-77.
- Asiedu, E. i Lien, D. (2011). Democracy, foreign direct investment and natural resources. *Journal of International Economics*, 84(1), 99-111.
- Ayanwale, A. (2007, abril). *FDI and Economic Growth: Evidence from Nigeria (AERC Working Paper No. 165)*, <https://publication.aercafricalibrary.org/server/api/core/bitstreams/11d8c615-17ca-4049-a411-a277ef49c3dc/content>
- Balassa, B. (1982). Disequilibrium analysis in developing economies: An overview. *World Development*, 10(12), 1027-1038.
- Banc Mundial (2015). *The Role of Trade in Ending Poverty*. World Bank Publications.
- Banc Mundial (2021). Employment in services. International Labour Organization. ILOSTAT Database. Recuperat el 28 de novembre de 2023 de <https://data.worldbank.org/indicator/SL.SRV.EMPL.ZS>
- Banga, R. (2003, novembre). *Impact of government policies and investment agreements on FDI inflows (New Delhi Working Paper No. 116)*. <http://hdl.handle.net/10419/189636>

- Barlett, C.A. i Goshal, S. (1991). Global strategic management: impact on the new frontiers of strategy research. *Strategic Management Journal*, 12, 5-16. <http://www.jstor.org/stable/2486638>
- Barney, J. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. *Journal of Management*, 17(1), 99-120. <https://doi.org/10.1177/014920639101700108>
- Barrell, R. i Pain, N. (1999). Domestic institutions, agglomerations and foreign direct investment in Europe. *European Economic Review*, 43(4), 925-934.
- Barthel, F., Busse, M. i Neumayer, E. (2010). The Impact of Double Taxation Treaties on Foreign Direct Investment: Evidence from Large Dyadic Panel Data. *Contemporary Economic Policy*, 28(3), 366-377.
- Bhagwati, J. (1978). *Foreign Trade Regimes and Economic Development: Anatomy and Consequences of Exchange Control Regimes*. National Bureau of Economic Research, Inc.
- Biglaiser, G., i Staats, J. (2010). Do Political Institutions Affect Foreign Direct Investment? A Survey of U.S. Corporations in Latin America. *Political Research Quarterly*, 63(3), 508-522.
- Bilkey, W.J. i Tesar, G. (1977). The export behavior of smaller sized Wisconsin manufacturing firms. *Journal of International Business Studies*, 8(1), 93-108.
- Bittencourt, G. i Domingo, R. (2004). Los determinantes de la IED y el efecto del Mercosur. *El Trimestre Económico*, 71(281), 73-128. <https://www.istor.org/stable/20856809>
- Bitzenis, A. (2003). *Foreign direct investment (FDI) during the transition from a planned to a market economy: the case of bulgaria (1989-2001)* [Doctoral dissertation, University of Glasgow]. Glasgow University Library. http://theses.gla.ac.uk/view/creators/Bitzenis=3AAristidis_P=3A=3A.html
- Bitzenis, A. (2007). Determinants of Foreign Direct Investment: Evidence from Multinationals in the Post-crisis Era of Bulgaria in the Late 1990s. *Southeast European and Black Sea Studies*, 7(1), 83-111.
- Bitzenis, A. i Papadimitriou, P. (2011). The Universal Model of theories determining FDI revisited. *International Journal of Trade and Global Market*, 4, 350-371. <https://doi.org/10.1504/IJTG.M.2011.042861>
- Bitzenis, A., Tsitouras, A., i Vlachos, V.A. (2009). Decisive FDI obstacles as an explanatory reason for limited FDI inflows in an EMU member state: The case of Greece. *Journal of Behavioral and Experimental Economics (formerly The Journal of Socio-Economics)*, 38(4), 691-704.
- Blonigen, B.A. (2005). A review of the empirical literature on FDI determinants. *Atlantic Economic Journal*, 33, 383-403. <https://doi.org/10.1007/s11293-005-2868-9>
- Blonigen, B.A. i Davies, R.B. (2004). The Effects of Bilateral Tax Treaties on U.S. FDI Activity. *International Tax and Public Finance*, 11(5), 601-622. <https://doi.org/10.1023/B:ITAX.0000036693.32618.00>
- Blonigen, B.A. i Piger J. (2011). Determinants of foreign direct investment. *The Canadian Journal of Economics*, 47(3), 775-812.
- Boğa, S. (2019). Determinants of Foreign Direct Investment: A Panel Data Analysis for Sub-Saharan African Countries. *EMAJ: Emerging Markets Journal*, 9(1), 80-87. 10.5195/emaj.2019.175
- Borensztein, E., De Gregorio J. i Lee J-W. (1995, març). *How Does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth?* (NBER Working Papers No. 5057). <https://doi.org/10.3386/w5057>
- Bourke, J., Kirby, A., Doran, J. (2016). *Survey & questionnaire design collecting primary data to answer research questions*. NuBooks.
- Brace, I. (2011). *Diseño de Cuestionarios*. Grupo Editorial Patria.

- Brewer, T (1993). Government Policies, Market Imperfections, and Foreign Direct Investment. *Journal of International Business Studies*, 24(1), 101-121.
- Bricall, J.M. (dir) (1975). *Estructura i perspectives de l'economia andorrana*. Edicions 62.
- Brooke, M. i Buckley, P.J. (1988). The limits of explanation: Testing the internalization theory of the multinational Enterprise. *Journal of International business studies*, 19(2), 181-193.
- Brouthers, K. i Brouthers, L. (2001). Explaining the National Cultural Distance Paradox. *Journal of International Business Studies*, 32(1), 177–189. <http://www.istor.org/stable/3069516>
- Buchanan, B., Le, Q., i Rishi, M. (2012). Foreign direct investment and institutional quality: Some empirical evidence. *International Review of Financial Analysis*, 21, 81–89. <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2011.10.001>
- Buckley, P.J. i Casson, M.C. (1976). *The future of multinational enterprise*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-1-349-02899-3>
- Buckley, P.J. i Casson, M.C. (1985). *The economic theory of the multinational enterprise*. Palgrave Macmillan.
- Buckley, P.J. i Casson, M.C. (1996). An economic model of international joint venture strategy. *Journal of International Business Studies*, 27(5), 849-876. <https://www.istor.org/stable/155572>
- Buettner, T. i Ruf, M. (2007). Tax incentives and the location of FDI: Evidence from a panel of German multinationals. *International Tax and Public Finance*, 14(2), 151-164.
- Busse, M. i Hefeker, C. (2007). Political Risk, Institutions and Foreign Direct Investment. *European Journal of Political Economy*, 23(2), 397–415. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2006.02.003>
- Büthe, T. i Milner, H. (2014). Foreign Direct Investment and Institutional Diversity in Trade Agreements: Credibility, Commitment, and Economic Flows in the Developing World, 1971–2007. *World Politics*, 66, 47–87.
- Cabana, F. (2005). *75 anys de banca i d'història andorrana*. Edicions Andbanc.
- Calof, J.L. i Beamish, P.W. (1995). Adapting to foreign markets: explaining internationalization. *International Business Review*, 4(2), 115-131. [https://doi.org/10.1016/0969-5931\(95\)00001-G](https://doi.org/10.1016/0969-5931(95)00001-G)
- Campos, N.F. i Kinoshita, Y. (2003, novembre). *Why does FDI go where it goes? New evidence from the transition economies* (IMF Working Paper No. 03/228). <https://doi.org/10.5089/9781451875461.001>
- Canton, E. i Solera, I. (2016, juny). *Greenfield foreign direct investment and structural reforms in Europe: what factors determine investments?* (European Economy Discussion Papers No. 033). http://publications.europa.eu/resource/cellar/f813758c-9a98-11e6-9bca-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_2
- Cantwell, J.A. (1988). *Theories of international production*. University of Reading
- Cantwell, J.A. (2009). Location and the multinational enterprise. *Journal of International Business*, 40(1), 35- 41.
- Caves, R. (2007). *Multinational enterprise and economic growth* (3rd ed.). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511619113>
- Cavusgil, S.T. (1990). On the internationalization process of firms. *Journal of International Business Studies*, 24(2), 209-213. <https://doi.org/10.1057/palgrave.jibs.8490230>
- CEPAL (2023). *La Inversión Extranjera Directa en América Latina y el Caribe*. Editorial CEPAL.
- Cicea, C. i Marinescu, C. (2021). Bibliometric analysis of foreign direct investment and economic growth relationship. A research agenda. *Journal of Business Economics and Management*, 22(2), 445-466. <https://doi.org/10.3846/jbem.2020.14018>

- Cigna, S., Gunnella, V. i Quaglietti, L. (2022, gener). *Global value chains: Measurement, trends and divers* (Occasional Paper Series No. 289). <https://doi.org/10.2866/33149>
- Cleeve, E. (2008). How effective are fiscal incentives to attract FDI to Sub-Saharan Africa? *The Journal of Developing Areas*, 42(1), 135-153.
- Coase, R.H. (1937). The nature of the firm. *Economica*, 4(16), 386-351. <https://doi.org/10.2307/2626876>
- Colell, S., Jordi, E. i Villalonga, M. (2019). *Fiscalitat d'Andorra*. Universitat d'Andorra
- Coviello, N.E. i McAuley, A. (1999). Internationalization and the smaller firm: A review of contemporary empirical research. *Management International Review*, 39(3), 223-256. <https://www.jstor.org/stable/40835788>
- Crespo, N. i Fontoura, M.P. (2007). Determinant Factors of FDI Spillovers—What Do We Really Know? *World Development*, 35(3), 410-425.
- Crick, D. (2009). The internationalization of born global and international new venture SMEs. *International Marketing Review*, 26(45), 453-476.
- Cró, S. i Martins, A. (2020). Foreign Direct Investment in the tourism sector: The case of France. *Tourism Management Perspectives*, 33. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2019.100614>
- Czinkota, M.R. (1982). *Export development strategies: US promotion policy*. Praeger New York.
- Dagan, T. (2000). The Tax Treaties Myth. *Journal of International Law and Politics*, 32, 939-996.
- Daude, C. i Stein, E. (2007). The quality of institutions and foreign direct investment. *Economics & Politics*, 19(3), 317–344. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0343.2007.00318.x>
- De Matías, D. (2014). A critical review of the eclectic paradigm. *Journal of Socioeconomic Engineering*, 2, 16-24.
- De Mello, L. (1999). Foreign direct investment-led growth: evidence from time series and panel data. *Oxford Economic Papers*, 51(1), 133–151. <https://doi.org/10.1093/oep/51.1.133>
- Demekas, D.G., Horvath, B., Ribakova, E. i Wu, Y. (2007). Foreign direct investment in European transition economies: The role of policies. *Journal of Comparative Economics*, 35(2), 369-86.
- Demirhan, E. i Masca, M. (2008). Determinants of foreign direct investment flows to developing countries: a cross-sectional analysis. *Prague Economic Papers*, 17(4), 356-369.
- Dondashe, N. i Phiri, A. (2018, gener). *Determinants of FDI in South Africa: Do macroeconomic variables matter?* (MPRA Working Papers No. 1802). <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/83636/>
- Dumludag, D. (2009). An analysis of the determinants of foreign direct investment in turkey: The role of the institutional context. *Journal of Business Economics and Management*, 10(1), 15-30.
- Dunning, J.H. (1974). *Economic Analysis and multinational enterprise*. Routledge.
- Dunning, J.H. (1981). Towards an eclectic theory of international production: some empirical tests. *Journal of International Business Studies*, 11(1), 9-31. <https://www.jstor.org/stable/154142>
- Dunning, J.H. (1988). The eclectic paradigm of international production: A restatement and some possible extensions. *Journal of International Business Studies*, 19(1), 1-31.
- Dunning, J.H. (1991). The eclectic paradigm of international production: A personal perspective. Dins C.N. Pitelis i R. Sugden, *The Nature of Transnational Firm* (p. 119-139). Routledge.
- Dunning, J.H. (1993). *Multinational Enterprises and the Global Economy*. Addison Wesley, New York.
- Dunning, J.H. i Lundan, S.M. (2008). *Multinational enterprises and the global economy* (2nd ed). Edward Elgar.
- Economou, F., Hassapis, C., Philippas, N. i Tsionas, M. (2017). Foreign direct investment determinants in OECD and developing countries. *Review of Development Economics*, 21(3), 527–542. <https://doi.org/10.1111/rode.12269>

- Egger, P. i Merlo, V. (2011). Statutory Corporate Tax Rates and Double-Taxation Treaties as Determinants of Multinational Firm Activity. *FinanzArchiv: Public Finance Analysis*, 67(2), 145-170.
- Eicher, T., Helfman, L. i Lenkoski, A. (2012). Robust FDI determinants: Bayesian Model Averaging in the presence of selection bias. *Journal of Macroeconomics*, 34(3), 637-651. <https://doi.org/10.1016/j.jmacro.2012.01.010>
- Feder, G. (1982). On Exports and Economic Growth. *Journal of Development Economics* 12(1-2), 59-73.
- Fernandez, M., Almaazmi, M. M., i Joseph, R. (2020). Foreign Direct Investment in Indonesia: An Analysis from Investors Perspective. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 10(5), 102-112.
- FMI (2009). *Balance of Payments and International Investment Position Manual* (6th ed.). International Monetary Fund.
- Franco, C. (2013). Exports and FDI motivations: Empirical evidence from U.S. foreign subsidiaries. *International Business Review*, 22(1), 47-62.
- Frankel, J. i Romer, D. (1999). Does Trade Cause Growth?. *The American Economic Review*, 89(3), 379-399.
- Galabert, M. (2018). *Desenvolupament econòmic als pirineus: el clúster bancari andorrà en perspectiva històrica, 1930-2007* [Tesi doctoral, Universitat de Barcelona]. Tesis Doctorals en Xarxa (TDX). <http://hdl.handle.net/10803/587222>
- Galán, J. i González-Benito, J. (2001). Determinant factors of foreign direct investment: some empirical evidence. *European Business Review*, 13(5), 269-278. <http://dx.doi.org/10.1108/EUM0000000005795>
- Gallo, M. i Segarra, J. (1987). La tendencia de la internacionalización de la empresa. *Información Comercial Española*, 643, 87-90.
- Gani, A. (2007). Governance and foreign direct investment links: evidence from panel data estimations. *Applied Economics Letters*, 14(10), 753-756.
- García de la Cruz, J.M. (1991). El acuerdo comercial de Andorra y la Comunidad Europea. *Boletín Económico De ICE*, 3139, 519-523.
- García de la Cruz, J.M. i Ruesga-Benito S.M. (1991). La economía de Andorra. *Boletín Económico De ICE*, 3139, 511-512.
- García P. i López, A. (2020). La Inversión Extranjera Directa: Definiciones, determinantes, impactos y políticas públicas (Nota técnica nº IDB-TN-1086). Instituto para la Integración de América Latina y el Caribe (INTAL), Banco Interamericano de Desarrollo (BID).
- García P., Lopez, A. i Ons A. (2021). *Las políticas hacia la inversión extranjera directa*. Instituto para la Integración de América Latina y el Caribe (INTAL), Banco Interamericano de Desarrollo (BID).
- García, P. i Ons, A. (2016). *Análisis de los instrumentos de promoción de Inversiones: el caso de Uruguay* (Nota técnica nº IDB-TN-1086). Banco Interamericano de Desarrollo.
- Garibaldi, P., Mora, N., Sahay, R., i Zettelmeyer, J. (2001, abril). *What moves capital to transition economies?* (IMF Working Paper No. 02/64). <https://www.imf.org/external/pubs/ft/staffp/2001/04/pdf/garibald.pdf>
- Gastanaga, V., Nugent, J. i Pashamova, B. (1998). Host country reforms and FDI inflows: How much difference do they make? *World Development*, 26(7), 1299-1314. [https://doi.org/10.1016/S0305-750X\(98\)00049-7](https://doi.org/10.1016/S0305-750X(98)00049-7)

- Gereffi, G., i Fernandez-Stark, K. (2018). Global Value Chain Analysis: A Primer. Dins G. Gereffi (2nd ed.), *Global Value Chains and Development: Redefining the Contours of 21st Century Capitalism* (p. 305-342). <https://doi.org/10.1017/9781108559423.012>
- Ghodsí, M i Jovanovic, B. (2022, juny). *Determinants and Effects of Foreign Direct Investment in Austria: Spillovers to Novel Innovative Environmental Technologies* (wiiw Working Papers No. 221). <https://wiiw.ac.at/determinants-and-effects-of-foreign-direct-investment-in-austria-spillovers-to-novel-innovative-environmental-technologies-dlp-6335.pdf>
- Globerman, S. i Shapiro, S. (2002). Global foreign direct investment flows: The role of governance infrastructure. *World Development*, 30(11), 1899–1919. [https://doi.org/10.1016/S0305-750X\(02\)00110-9](https://doi.org/10.1016/S0305-750X(02)00110-9)
- Goh, S.K., Wong, K.N. i Tham, S.Y. (2013). Trade linkages of inward and outward FDI: Evidence from Malaysia. *Economic Modelling*, 35, 224-230. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2013.06.035>
- Graham, E. i Krugman, P. (1995). *Foreign Direct Investment in the United States* (3rd ed.). Peterson Institute for International Economics.
- Haberler, G. (1929). The Theory of Comparative Cost Once More. *The Quarterly Journal of Economics*, 43(2), 376-381.
- Hair, J., Anderson, R., Tatham, R. i Black, W. (1999). *Análisis multivariante (5a ed.)*. Prentice Hall.
- Hamada, K. (1966). Strategic Aspects of Taxation on Foreign Investment Income. *The Quarterly Journal of Economics*, 80(3), 361-375.
- Hamel, H. i Prahalad, C.K. (1986). Creating global strategic capability. Dins N. Hood and J.E. Vahlne, *Strategies in global competition* (p. 51-62). Croom Helm.
- Helpman, E. (2006). Trade, FDI, and the Organization of Firms. *Journal of Economic Literature*, 44(3), 589-630. [10.1257/jel.44.3.589](https://doi.org/10.1257/jel.44.3.589)
- Hennart, J.F. (2009). Theories of the multinational enterprise. Dins A. Rugman, *The Oxford handbook of international business* (2nd ed., p. 127-149). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/0199241821.003.0005>
- Hernández-Sampieri, R. i Mendoza, C. (2020). *Metodología de la investigación: las rutas cuantitativa, cualitativa y mixta*. McGraw-hill.
- Hoang, H. i Goujon, M. (2019). Determinants of intra-region and extra-region foreign direct investment inflow in ASEAN: A spatial econometric analysis. *Applied Spatial Analysis and Policy*, 12, 965-982. <https://doi.org/10.1007/s12061-018-9280-8>
- Hogenbirck, A. (2002). *Determinants of inward foreign direct investment: the case of the Netherlands* [Doctoral dissertation, Maastricht University]. Universiteit Maastricht MC+ Research Information. <https://doi.org/10.26481/dis.20020926ah>
- Hsu, M., Lee, J., Leon-Gonzalez, R. i Zhao, A.Y. (2019). Tax incentives and foreign direct investment in China. *Applied Economics Letters*, 26(9), 777-780. <https://doi.org/10.1080/13504851.2018.1495817>
- Hui, W. i Liu, H. (2019). Foreign direct investment, environmental regulation, and environmental pollution: an empirical study based on threshold effects for different Chinese regions. *Environmental Science and Pollution Research*, 26. <https://doi.org/10.1007/s11356-018-3969-8>
- Hussain, M. i Haque, M. (2016). Foreign Direct Investment, Trade, and Economic Growth: An Empirical Analysis of Bangladesh. *Economies*, 4(2), 1-14
- Hymér, S.H. (1960). *The international operations of national firms: A study of direct foreign investment* [Doctoral dissertation, Massachusetts Institute of Technology]. MIT Libraries. <http://hdl.handle.net/1721.1/27375>

- Janda, J., i Nuangjamnong, C. (2021). Motives for Inward Foreign Direct Investment into Thailand: A Quantitative Analysis. *AU-GSB E-Journal*, 14(1), 71-83. <https://doi.org/10.14456/augsbeir.2021.8>
- Jaumotte, F. (2004, novembre). *Foreign direct investment and regional trade agreements: the market size and effect revisited* (IMF Working Paper No. 04/206). <https://doi.org/10.5089/9781451874631.001>
- Jayachandran, G. i Seilan, A. (2010). A Causal Relationship between Trade, Foreign Direct Investment and Economic Growth for India. *International Research Journal of Finance and Economics*, 42, 74-88.
- Jiménez, D.E., i Rendón, H. (2012). Determinantes y efectos de la Inversión Extranjera Directa: revisión de literatura. *Ensayos de Economía*, 22(41), 109-128.
- Johanson, J. i Mattson, L. (1988). Internationalization in industrial systems: a network approach. Dins N. Hood i J.E. Vahlne (ed.), *Strategies in Global Competition* (p. 287-314). Croom Helm.
- Johanson, J. i Vahlne, J.E. (1977). The internationalization process of the firm: a model of knowledge development and increasing foreign market commitments. *Journal of International Business Studies*, 8(1), 23-32.
- Johanson, J. i Vahlne, J.E. (1990). The mechanism of internationalization. *International Marketing Review*, 7(4), 11-24. <https://doi.org/10.1108/02651339010137414>
- Johanson, J. i Wiedersheim-Paul, F. (1975). The internationalization of the firm-four Swedish cases. *Journal of Management Studies*, 12(3), 305-322. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6486.1975.tb00514.x>
- Jun, J. (2017, desembre). *Tax incentives and tax base protection in developing countries* (MPDD Working Paper Series WP/17/07). <https://hdl.handle.net/20.500.12870/1209>
- Jurcic, L., Franc, S. i Barišić, A. (2020). Impact of Institutional Quality on Foreign Direct Investment Inflow: Evidence from Croatia. *Business Systems Research Journal*, 11(1), 44-58. <https://doi.org/10.2478/bsrj-2020-0004>
- Kahai, S. K. (2004). Traditional and non-traditional determinants of foreign direct investment in developing countries. *Journal of Applied Business Research*, 20(1), 43-50. <https://doi.org/10.19030/jabr.v20i1.2194>
- Kamel, E. (2017). *Trade and Foreign Direct Investment in the Middle East and North African Region: Addressing the Role of Institutions and Political Instability*. [Tesis doctoral, Universidad Autónoma de Madrid]. Biblioteca de la Universidad Autónoma de Madrid <http://hdl.handle.net/10486/681142>
- Keynes (1936). *General Theory of Employment Interest and Money*. Palgrave Macmillan
- Kindleberger, C. (1969). *American Business Abroad: six lectures on direct investment*. Yale University Press.
- Kishor, N., Jamia, H. i Khan, M., (2020). Impact of motives of inward FDI on benefits perceived by foreign multinational enterprises investing in India. *American Review of Political Economy* 15(1). <https://doi.org/10.38024/arpe.kks.6.28.204>
- Knight, G. (2015). Born Global Firms: Evolution of a Contemporary Phenomenon. *Advances in International Marketing*, 25, 3-19. <https://doi.org/10.1108/s1474-797920140000025001>
- Knight, G. i Cavusgil, S. T. (2004). Innovation, organizational capabilities, and the born global firm. *Journal of International Business Studies*, 35(2), 124-141. <http://dx.doi.org/10.1057/palgrave.jibs.8400071>

- Kogut, B. (1985). Designing global strategies: Comparative and competitive value added chains. *Sloan Management Review*, 26(4), 15-28.
- Kogut, B. i Zander, U. (1992). Knowledge of the firm, combinative capabilities, and the replication of Technology. *Organization Science*, 3(3), 383-397.
- Kojima, K. (1982). Macroeconomic versus international business approach to foreign direct investment. *Hitosubashi Journal of Economic*, 23(1), 1-19. <https://www.istor.org/stable/4329573>
- Krueger, A. (1978). *Foreign Trade Regimes and Economic Development: Liberalization Attempts and Consequences*. National Bureau of Economic Research, Inc.
- Kuivalainen, O., Sundqvist, S. i Servais, P. (2007). Firm's Degree of Born-Globalness, International Entrepreneurial Orientation and Export Performance. *Journal of World Business*. 42(3), 253-267. <https://doi.org/10.1016/j.jwb.2007.04.010>
- Lampreaue, P. (2011). Medidas Adoptadas Por La Oede Para Paliar La Competencia Fiscal Lesiva Y La Evasión Fiscal (The OECD viewpoint on Harmful Tax Competition). SSRN Electronic Journal. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1932263>
- Lévy, J-P. i Varela, J. (2006). *Modelización con estructuras de covarianzas en ciencias sociales*. Madrid: Netbiblo.
- Li, Q. i Resnick, A. (2003). Reversal of Fortunes: Democratic Institutions and Foreign Direct Investment Inflows to Developing Countries. *International Organization*, 57(1), 175-211.
- Li, S. i Park, S. H. (2006). Determinants of locations of foreign direct investment in China. *Management and Organization Review*, 2(1), 95-119. <https://doi.org/10.1111/j.1740-8784.2006.00030.x>
- Lichtman, M (2023). *Qualitative Research in Education: A User'S Guide* (4rd ed.). SAGE.
- Liesbeth, C., Miet, M i Jo, S. (2009). Foreign Direct Investment as an Engine for Economic Growth and Human Development: A Review of the Arguments and Empirical Evidence, *Human Rights & International Legal Discourse*, 3(2), 177 – 227.
- Lim, E-G. (2001, novembre). *Determinants of, and the relation between, Foreign Direct Investment and growth: a summary of the recent literature* (IMF Working Paper No. 01/175). <https://doi.org/10.5089/9781451858754.001>
- Lindlof, T. i Taylor, B. (2018). *Qualitative communication research methods* (4rd ed.). SAGE.
- Little, I., Scitovsky, T i Scott, M. (1970). Industry and trade in some developing countries: A Comparative Study. *The Economic Journal*, 81(321), 144–148. <https://doi.org/10.2307/2229769>
- Lluelles, M.J. (1991). *La transformació econòmica d'Andorra*. L'Avenç.
- Lluelles, M.J. (1995). *La terciarització de l'economia andorrana*. Col·lecció Monogràfics de Geografia, núm. 1. Andorra: Govern d'Andorra.
- Lluelles, M.J. (2004). *El segle XX. La modernització d'Andorra*. Pagès editors i Cambra de Comerç, Indústria i Serveis d'Andorra.
- Lluelles, M.J. (2007). La transformació econòmica d'Andorra durant el s.XX. *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 64, 71-88.
- Lluelles, M.J. i Garcia, E. (2018). *Història econòmica d'Andorra, segles XX-XXI*. Universitat d'Andorra. <https://biblio.uda.ad/modules/biblios/view.php?id=CQ7JEZFRJ24RFEROZGVCLLVUW43ZHVIZ>
- Lopez, Peruga i Tudel (1988). *L'Andorra del segle XIX (De la Nova Reform a la Revolució del 1881)*. Grafinter.

- Mahbub, T. i Jongwanich, J. (2019). Determinants of foreign direct investment (FDI) in the power sector: A case study of Bangladesh. *Energy Strategy Reviews*, 24, 178-192. <https://doi.org/10.1016/j.esr.2019.03.001>
- Mariño, R.M. (2015). *Proposta d'un model relacional entre el capital humà i la qualitat de servei. Una aplicació al sector bancari andorrà* [Tesi doctoral, Universitat d'Andorra]. Tesis Doctorals en Xarxa (TDX). <http://hdl.handle.net/10803/310423>
- Markusen, J., Melvin, J., Maskus, K. i Kaempfer, W. (1995, desembre). *International trade: theory and evidence* (MPRA Paper No. 21989). University Library of Munich. https://mpra.ub.uni-muenchen.de/21989/1/MPRA_paper_21989.pdf
- Mawugnon A. i Qiang, F. (2011). *The Relationship between Foreign Direct Investment and Economic Growth in Togo (1991–2009)*. Proceedings of the 8th International Conference on Innovation and Management, Kitakyushu, Japan.
- Mehra, M. (2023). Determinants of Foreign Direct Investment Inflows in BRICS Countries. A panel data analysis. Dins N. Kmar et al., *Locating BRICS in the Global Order* (p. 106–118). <https://doi.org/10.4324/9781003148074>
- Morales, P. (2013). *El Análisis Factorial en la construcción e interpretación de tests, escalas y cuestionarios*. Universidad Pontificia Comillas, Madrid.
- Morse J. (2012). *Qualitative health research: Creating a new discipline*. Walnut Creek: Left Coast Press.
- Musila, J.W. i Yiheyis, Z. (2015). The impact of trade openness on growth: The case of Kenya. *Journal of Policy Modelling*, 37, 342-354. <https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2014.12.001>
- Nathan, J. (2003). Democratic governance and multinational corporations: Political regimes and inflows of foreign direct investment. *International Organization*, 57(3), 587–616.
- Naudé, W.A. i Krugell, W.F. (2007). Investigating geography and institutions as determinants of foreign direct investment in Africa using panel data. *Applied economics*. 39(10), 1223-1233.
- Night, D. (1985). The effect of political events on US direct foreign investment: A pooled time-series cross-sectional analysis. *Journal of international business studies*, 16(1), 1-17.
- Nketiah, E., Cai, X., Adjei, M. i Boamah, B. (2020). Foreign Direct Investment, Trade Openness and Economic Growth: Evidence from Ghana. *Open Journal of Business and Management*, 8(1), 39-55. <https://doi.org/10.4236/ojbm.2020.81003>
- Nonaka, I. i Takeuchi, H. (1995). *The knowledge creating company*. Oxford University Press.
- North, DC. (1991). Institutions. *Journal of Economic Perspectives*, 5(1) 97-112.
- OCDE (1997). *The OECD Report on Regulatory Reform: Synthesis report*. OCDE. <https://doi.org/10.1787/9789264189751-en>
- OCDE (1998). *Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue*. OCDE. <https://doi.org/10.1787/9789264162945-en>
- OCDE (2001). *Towards Global Tax Co-operation: Progress in Identifying and Eliminating Harmful Tax Practices*. OECD. <https://doi.org/10.1787/9789264184541-en>
- OCDE (2002). *Foreign direct investment for development: maximising benefits, minimising costs*. OECD. <https://doi.org/10.1787/9789264199286-en>
- OCDE (2011). *Definición Marco de Inversión Extranjera Directa* (4a ed.). OCDE. <https://doi.org/10.1787/9789264094475-es>
- OCDE (2012). *Attracting Foreign Direct Investment for Development*. Global Forum on International Investment.

- OCDE (2014). *Model Tax Convention on Income and on Capital: Condensed Version 2014*. OCDE. <https://doi.org/10.1787/20745419>
- Ohlin, B. (1933). *Interregional and international trade*. Harvard University Press.
- OMC (2019). *World Trade Report 2019: The future of services trade*. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/01_wtr19_0_e.pdf
- OMC (2021). *World Trade Report 2021: Economic resilience and trade*. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtr21_e/00_wtr21_e.pdf
- ONU (2017). *Fulfilling the promise of globalization: advancing sustainable development in an interconnected world. Report of the Secretary-General*. United Nations Secretary-General.
- Owen, G. (1982). *Game theory* (2nd ed.). Academic press.
- Papanatassiou, M. i Pearce R.D. (1990). *Host country characteristics and the sourcing behavior of UK manufacturing industry* (Discussion paper in international investment and business studies No. 140). University of Reading.
- Paul J. i Singh G. (2017). The 45 years of foreign direct investment research: Approaches, advances, and analytical areas. *The World Economy*, 40(11), 2512–2527.
- Pérez-Ibáñez, J. (2019). Cadenas globales de valor: una revisión bibliográfica. *Semestre Económico*, 22(51), 63-81. <https://doi.org/10.22395/seec.v22n51a4>
- Pérez, C. (2009). *Técnicas estadísticas multivariantes con SPSS*. Ibergaceta publicaciones S.L.
- Phillips, P., Phillips, J. i Aaron B. (2013). *Survey Basics*. American Society for Training and Development.
- Porter, M.E. (1985). *Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance*. Free Press.
- Porter, M.E. (1990). New Global Strategies for Competitive Advantage. *Planning Review*, 18(3), 4-14. <https://doi.org/10.1108/eb054287>
- Pou, V. (1986). *Negociacions Andorra-Mercat Comú Europeu*. Crèdit Andorrà.
- Pou, V. (2014). *Les noves negociacions entre Andorra i la Unió Europea: Cap a un acord d'associació sobre la participació al Mercat Interior Europeu i la revisió de l'Acord sobre fiscalitat de l'estalvi. Situació a final de 2013*. Crèdit Andorrà.
- Pou, V. (2020). *Andorra-Unió Europea. El procés d'acostament del Principat a la Unió Europea. Cap a un acord d'associació*. Crèdit Andorrà.
- Prat, R., i Doval, E. (2003). Construcción y análisis de escalas. Dins J. P. Lévy, i J. Varela, *Análisis Multivariable para las Ciencias Sociales* (p. 43-89). Madrid: Prentice Hall.
- Punch, K. (2014). *Introduction to social research: Quantitative and qualitative approaches*. (3rd ed.). SAGE.
- Qiang, C., Liu, Y., Steenbergen, V. (2021). An Investment Perspective on Global Value Chains. World Bank. <http://hdl.handle.net/10986/35526>
- Rafidi, Z. i Verikios, G. (2022) The Determinants of Foreign Direct Investment: A Review and Re-Analysis of Evidence from Australia. *Australian Economic Review, The University of Melbourne. Melbourne Institute of Applied Economic and Social Research*, 55(1), 71-90.
- Ramirez, R., Crisologo, A., Vigonte, F. i Abante, M. (2023). International Trade: the Whys and Its Impact to Global Economy. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4340167>
- Reid, S. (1983). Firm internationalization, transaction costs and strategic Choice. *International Marketing Review*, 1(2), 44-56. <https://doi.org/10.1108/eb008251>
- Revilla, M. i Laarni D. (2016, maig). *Cross-country econometric study on the impact of fiscal incentives on FDI* (Discussion Paper Series No. 2016-17). <http://hdl.handle.net/10419/173538>

- Rialp, A., Rialp, J. i Knight, G. (2005). The phenomenon of early internationalizing firms: What do we know after a decade (1993-2003) of scientific inquiry? *International Business Review*, 14(2), 147-166.
- Ricardo, D. (1817). *On the principles of political economy and taxation*. John Murray.
- Rodrik, D. (2000). How Far Will International Economic Integration Go? *Journal of Economic Perspectives*, 14(1), 177-186.
- Rodrik, D. (2011). The Political Trilemma of the World Economy. Dins D. Rodrik, *The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy* (p. 184-206). <http://tinyurl.com/kqj4ta3>
- Rodríguez, X. i Pallas, J. (2008). Determinants of Foreign Direct Investment in Spain. *Applied Economics*, 40, 2443-2450. <https://doi.org/10.1080/00036840701367606>
- Root, F.H. (1994). *Entry strategies for international marketing*. (2nd revised and expanded ed.). Jossey-Bass.
- Root, F.H. i Ahmed, A.A. (1978). The influence of policy instruments on manufacturing direct foreign investment in developing. *Journal of International Business Studies*, 9(3), 81-93.
- Rovira, M.C., Solans, J., Net, A. i Llovera, X. (1994). Primers resultats del projecte d'estudi sobre la metal·lúrgia del ferro a Andorra. *Actes del tercer curs d'arqueologia d'Andorra: La vida medieval als dos vessants del Pirineu. Andorra: Patrimoni Cultural d'Andorra*, 212-225.
- Rugman, A.M. (1980). Internalization theory and corporate international finance. *California Management Review*, 23(2), 73-79. <https://doi.org/10.2307/41164920>
- Rugman, A.M. i Verbeke, A. (1993). Foreign subsidiaries and multinational strategic management: An extension and correction of Porter's single diamond framework. *Management International Review*, 2, 71- 84.
- Sáez, X. (2004). La consolidació: de 1970 al segle XXI. A M.J. Lluelles (ed.). *El segle XX: La modernització d'Andorra*. Pagès Editors, p. 239-441.
- Sánchez, A. (2001), La internacionalización de la economía española hacia América Latina: elementos determinantes en el inicio y consolidación del proceso. [Tesis doctoral, Universidad Autónoma de Madrid d'Andorra]. Repositorio institucional UAM. <http://hdl.handle.net/10486/4235>
- Sánchez, A. (2021). Las empresas transnacionales y la inversión extranjera. Dins G. Durán, J.M. García. i A. Sánchez, *Las transformaciones de la economía mundial* (p. 265-294). <http://hdl.handle.net/10486/693987>
- Selowsky, M. i Martin, R. (1997). Policy Performance and Output Growth in the Transition Economies. *American Economic Review*, 87(2), 349-353.
- Shahbaz, M., Mateev, M., Abosedra, S., Ali, M. i Jiao, Z. (2020). Determinants of FDI in France: Role of transport infrastructure, education, financial development and energy consumption. *International Journal of Finance&Economics*, 26(1), 1351-1374. <https://doi.org/10.1002/ijfe.1853>
- Shukla, S. (2022). Revisiting structural power in the global economy: it's multinationals, not states. *Journal of International Affairs*, 75(1), 187-202. <https://www.jstor.org/stable/27203129>
- Simmonds, K. i Smith, H. (1968). The first export order: a marketing innovation. *European Journal of Marketing*, 2(2), 93-100. <https://doi.org/10.1108/EUM0000000005244>
- Smith, A. (1776). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. Random House.
- Sulaiman, M., Rana, S., i Shabbir, M. (2020). Oman's Ability to Attract FDI: Dunning Instrument Survey Analysis. *Propósitos y Representaciones*, 8. 10.20511/pyr2020.v8nSPE2.640.

- Ta, V, Le, Q., Nguyen, T., Phan, T., i Do, A. (2020). Investigating Foreign Direct Investment Attractive Factors of Korean Direct Investment into Vietnam. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 7(6), 117–125. <https://doi.org/10.13106/JAFEB.2020.VOL7.NO6.117>
- Teece, D. (1983). Technological and organizational factors in the theory of multinational enterprise. Dins M. Casson, *The growth of international business* (p. 51-62). <https://doi.org/10.2307/3114816>
- Tocar, S. (2018). Determinants of foreign direct investment: A review. *Review of Economic and Business Studies*, 11(1), 165-196. <https://doi.org/10.1515/rebs-2018-0069>
- Torabi, G. (2015). Foreign Direct Investment and Human Development: The Law and Economics of International Investment Agreements. *Journal of Human Development and Capabilities*, 16(2), 316-317.
- Trepelkov, A., i Verdi, M. (2018). *Diseño y Evaluación de Incentivos Tributarios en Países en Desarrollo*. Centro Iberoamericano de Administraciones Tributarias (CIAT).
- Treviño, L. J., Thomas, D. E. i Cullen, J. (2008). The three pillars of institutional theory and FDI in Latin America: An institutionalization process. *International Business Review*, 17(1), 118-133.
- UNCTAD (2000a). *World Investment Report 2000: Cross-border mergers and acquisitions and development*. United Nations. <https://digitallibrary.un.org/record/426783>
- UNCTAD (2000b, juliol). *Tax Incentives and Foreign Direct Investment. A Global Survey* (United Nations Working Papers No. 16). <https://digitallibrary.un.org/record/432103?ln=en>
- UNCTAD (2003). *World Investment Report 2003: Foreign direct investment policies for development: national and international perspectives*. United Nations. <https://doi.org/10.18356/d6584cca-en>
- UNCTAD (2012). *World investment report 2012: Towards a New Generation of Investment Policies*. United Nations. <https://digitallibrary.un.org/record/734363?ln=en>
- UNCTAD (2023). *Key statistics and trends in international trade 2022*. United Nations. <https://digitallibrary.un.org/record/4020596?ln=en>
- Vernon, R. (1966). International investment and International trade in the product cycle. *Quarterly Journal of Economics*, 80(2), 190-207. <https://doi.org/10.2307/1880689>
- Villaverde, J. i Maza, A. (2012). Foreign Direct Investment in Spain: Regional Distribution and Determinants. *International Business Review*, 21(4), 722-733.
- Villaverde, J. i Maza, A. (2015). The determinants of inward foreign direct investment: Evidence from the European regions. *International Business Review*, 24(2), 209-223.
- Vlachos, V., Mitrakos, P., Tsimpida, C., Tsitouras, A. i Bitzenis, A. (2019). Factors Favoring Greece's Inward Foreign Direct Investment in the Aftermath of the Global Financial Crisis: An Exploratory Survey. *Journal of East-West Business*, 25, 1-31. 10.1080/10669868.2019.1616647
- Walsh, J. i Yu J. (2010, juliol). *Determinants of Foreign Direct Investment: A Sectoral and Institutional Approach* (IMF Working Paper No. 10/187). <https://doi.org/10.5089/9781455202218.001>
- Wei, S-J. (2000). How taxing is corruption on international investors?. *Review of economics and statistics*, 82(1), 1-11.
- Wei, Y. i Balasubramanyam V.N. (2004). *Foreign Direct Investment: six country case studies*. Edward Elgar.
- Werner, S. (2002). Recent developments in international management research: A review of 20 top management journals. *Journal of Management*, 28(3), 277–305.
- Wernerfelt, B. (1984). A resource-based view of the firm. *Strategic Management Journal*, 5(2), 171-180.

- Williamson, O. (1975). Transaction-cost economics: The governance of contractual relations. *Journal of Law and Economics*, 22(2), 223-261.
- Wren, C. i Jones, J. (2011). Assessing the regional impact of grants on FDI location: Evidence from UK regional policy, 1985–2005. *Journal of Regional Science*, 51(3), 497-517. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9787.2010.00708.x>
- Xing, Y., Gentile, E., i Dollar, D. (2021). Global value chain development report 2021: Beyond production. <https://doi.org/10.30875/7eb92281-en>

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

Annexos

Annex 1: Referències bibliogràfiques sobre la ubicació de la IED

La Il·lustració proporciona un esquema detallat de referències bibliogràfiques centrades en l'estudi de la ubicació de la IED, organitzant la informació segons l'autor, l'any de publicació, l'objectiu de la recerca, la metodologia emprada i els resultats obtinguts, oferint una visió àmplia de les diverses perspectives i conclusions sobre aquest tema.

Il·lustració 42: Referències bibliogràfiques sobre la ubicació de la IED

Autor	Any	Objectiu	Metodologia	Resultats
Ali et al.	2018	Analitzar els factors que influeixen en l'entrada d'inversió estrangera directa als països membres de la SADC.	L'estudi va utilitzar l'OLS agrupat com a mètode d'estimació principal i va utilitzar dades del període 1995-2016.	Segons les conclusions, les entrades d'IED als països de la SADC estan influenciades de manera positiva i significativa per la infraestructura, l'obertura comercial i la mida del mercat. Tanmateix, per als països membres de la SADC, el capital humà és positivament insignificant i la inflació és negativament significativa amb les entrades d'IED.
Amal et al.	2010	Establir els factors determinants de la IED a Amèrica Llatina.	S'estima un model de dades de panell dels determinants econòmics i institucionals de la IED en vuit països llatinoamericans, durant el període 1996-2008	Els resultats empírics recolzen la hipòtesi que la IED a Amèrica Llatina està positivament correlacionada amb l'estabilitat econòmica, el creixement i l'obertura comercial, i també amb la millora de l'entorn institucional i polític.
Antonakakis i Tondl	2012	Examinar els factors determinants de la IED de quatre grans inversors de l'OCDE (EUA, Alemanya, França i els Països Baixos) envers països en desenvolupament situats en diferents regions del món.	Empra la mitjana del model bayesià en un conjunt de dades de panell amb 129 destinacions d'IED en 5 regions geogràfiques durant el període 1995-2008.	Les conclusions indiquen que tots els inversors busquen ubicacions que proporcionin una mà d'obra qualificada i amb les quals hagin desenvolupat estrets vincles comercials. No obstant això, una part important de la IED encara està impulsada pels recursos, i els baixos sous i les taxes fiscals atractives continuen sent condicions d'inversió sòlides.

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

Asiedu	2006	Examinar com la IED es veu afectada per la disponibilitat de recursos naturals, la mida del mercat, les polítiques governamentals, els disturbis polítics i el calibre de les institucions del país d'acollida.	Utilitza dades de panells de 22 països durant el període 1984-2000.	El resultat principal és que els recursos naturals abundants i els grans mercats fomenten la IED. Així mateix, l'atracció de la IED també es produeix per la disminució de la inflació, una bona infraestructura, una població educada, l'obertura a la IED, la reducció de la corrupció, l'estabilitat política i un sistema legal sòlid.
Barrell i Pain	1999	Investigar la importància relativa de les institucions i aglomeracions laborals al país d'acollida d'IED.	Ús d'un conjunt de dades de panell en l'àmbit de la indústria sobre la ubicació de les inversions de les multinacionals nord-americanes a Europa.	Els resultats suggereixen que les forces centrífugues i centrípetes són significatives en l'atracció d'IED. Per altra banda, les noves teories del creixement també proposen que les transferències internacionals de tecnologia i coneixement a través de la IED afecten el rendiment dels països d'acollida de la IED.
Bittencourt i Domingo	2004	Analitzar els factors que determinen la recepció d'IED per part dels països del Mercosur, i en especial, el paper que juga el procés d'integració regional.	Estimació de regressions en diversos panells per a les variables dependents: IED total, IED corregida (menys fusions i adquisicions i privatitzacions), IED dels Estats Units i IED en la indústria manufacturera. El panel conjunt (quaranta anys i quatre països) confirma que es pot identificar un "model" d'IED al Mercosur.	Com a factors determinants de la IED, el dinamisme del mercat interior, el rendiment de les exportacions i l'estabilitat macroeconòmica són importants.
Blonigen i Piger	2011	Oferir una investigació sistemàtica necessària sobre factors que influeixen en la IED.	Ús de tècniques estadístiques bayesianes que permeten seleccionar entre un gran conjunt de variables aquelles amb més probabilitats de ser determinants de l'activitat de la IED.	Les variables amb més probabilitats de ser determinants de la IED són les variables de gravetat tradicionals, factors de distància cultural, dotacions laborals relatives i acords comercials. Per altra banda, les variables amb menys probabilitats són l'obertura comercial multilateral, la majoria dels costos empresarials del país d'acollida, la infraestructura del país d'acollida i les institucions del país d'acollida.
Boga	2019	Analitzar els factors que afecten les entrades d'IED a les nacions de l'Àfrica subsahariana.	Aquest estudi va utilitzar dades anuals de 23 nacions entre anys 1975 a 2017 per a efectuar una anàlisi de dades de panell.	Els factors a llarg termini que afecten les entrades d'IED als països subsaharians inclouen el creixement del PIB, l'obertura comercial, la disponibilitat de crèdit intern, els recursos naturals i la infraestructura de telecomunicacions. Tanmateix, a curt termini, les entrades d'IED es veuen afectades únicament pel creixement del PIB i l'obertura comercial.
Buettner i Ruf	2007	Investigar l'impacte de la fiscalitat en la decisió de les multinacionals alemanyes per efectuar inversions directes a altres països europeus o a l'estranger.	Ús d'un conjunt de dades a escala d'empresa.	Els resultats confirmen que existeixen efectes significatius en les decisions de localització amb relació als incentius fiscals, la mida del mercat i el cost laboral.

Campos i Konoshita	2003	Examinar la importància de les economies i les institucions d'aglomeració envers condicions inicials i dotacions de factors a l'hora d'explicar l'elecció de la ubicació dels inversors estrangers en economies en transició.	Ús d'un conjunt de dades de panell únic per a 25 economies en transició entre 1990 i 1998.	L'estudi conclou que les institucions, les economies d'aglomeració i l'obertura comercial són els factors principals que expliquen la IED. D'altra banda, l'article distingeix entre les següents conclusions: les infraestructures i els recursos naturals són importants en les nacions de l'antiga Unió Soviètica o Comunitat d'Estats Independents (<i>Commonwealth of Independent States</i>), mentre que l'aglomeració només és important per a les nacions bàltiques i de l'Europa de l'Est.
Cleeve	2008	Examinar l'eficàcia dels incentius fiscals (l'eina més utilitzada per atraure capital estranger) a l'Àfrica subsahariana.	Usa dades de sèries temporals transversals de 16 països de l'Àfrica subsahariana i un model economètric de tres indicadors d'incentius fiscals, després de controlar les variables polítiques tradicionals i altres.	Les troballes demostren la importància dels factors convencionals i les estratègies governamentals per atraure la inversió estrangera a Àfrica. Les exempcions fiscals semblen ser els incentius fiscals més rellevants. L'estabilitat política i econòmica en l'àmbit nacional i regional, la protecció dels drets de propietat i altres lleis que fomenten la inversió, així com els avenços en les infraestructures i els sistemes de prestació de serveis, podrien ser factors importants.
Cró i Martins	2020	Investigar els determinants de l'entrada d'IED a la indústria hospitalària francesa.	S'aplica un model de gravetat de panell entre 2000 i 2017 a l'estoc bilateral d'IED entrant entre França i dinou països inversors a la indústria d'hotels i restaurants.	Els resultats indiquen que les existències bilaterals d'IED entrants entre França i els països inversors tenen una correlació negativa amb la distància i influeixen positivament per la seva riquesa. A més, indiquen que les diferències entre França i les nacions inversores en termes d'impostos, preus laborals, disponibilitat de mà d'obra qualificada, subministrament d'equipaments públics i tot l'estoc d'IED també són factors importants per explicar les decisions d'IED. Finalment, els resultats demostren que França és especialment eficaç per atraure la IED en el sector hotelier de nacions francòfones amb fronteres compartides i cultures similars.
Demekas et al.	2007	Examinar la IED no privatitzada entre 16 països d'acollida i 24 països d'origen durant els anys 2000 a 2002 extretes de les estadístiques d'inversió directa internacional de l'OCDE.	Ús de dades brutes d'IED entrants que s'agreguen per a cada país d'acollida i també bilaterals (des de la font fins al país d'acollida). La mostra de dades bilaterals consisteix en els fluxos d'IED entre 16 països d'acollida i 24 països d'origen durant els anys 2000 a 2002 extretes de les estadístiques d'inversió directa internacional de l'OCDE.	Els resultats confirmen el predomini dels factors de gravetat (mida del mercat amfitrió i proximitat geogràfica i cultural entre el país d'origen i el país d'acollida) en explicar els nivells d'IED a Europa central i sud-est i als països bàltics.

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

Demirhan i Masca	2008	Explorar els factors determinants de les entrades d'inversió estrangera directa (IED) als països en desenvolupament durant el període 2000-2004	Estimació d'un model economètric transversal als països en desenvolupament durant el període 2000-2004	Segons els resultats economètrics, la taxa de creixement per càpita, les línies telefòniques principals i el grau d'obertura tenen són estadísticament i de forma positiva significatius. D'altra banda, tant la taxa d'inflació com la taxa impositiva tenen signes negatius i són estadísticament significatius. Finalment, el cost laboral és positiu i el risc és negatiu, tot i que cap dels dos és significatiu.
Dumludag	2009	Donar suport empíric al fet que els elements institucionals (com els mecanismes d'aplicació, l'estabilitat política i econòmica, un sistema legal estable i fiable, un sistema de regulació obert i transparent i la corrupció) tenen un paper crucial per explicar com es comporten els fluxos d'inversió estrangera directa a Turquia.	Resultats d'un qüestionari aplicat als directius de 52 corporacions multinacionals operant a Turquia el 2006.	Les variables macroeconòmiques com la mida del mercat, la taxa de creixement i el PIB per càpita tenen un impacte favorable sobre la IED. Així mateix, els factors institucionals com els baixos nivells de corrupció, els governs estables, l'aplicació del dret contractual, l'eficiència del sistema judicial, un entorn legal i reglamentari transparent, l'estabilitat política i econòmica, la protecció dels drets de propietat intel·lectual i la prudència, tenen un impacte significatiu en la IED a Turquia.
Fernandez et al.	2020	Determinar l'estat d'Indonèsia com a destinació d'IED, els impulsors de la IED a Indonèsia i com millorar-los, així com les barreres a la IED a Indonèsia i com reduir-les.	L'estudi abasta un període de 5 anys a partir de 2014-2015 a 2018-2019.	El gran mercat, el desenvolupament d'infraestructures, el baix risc polític, la disminució dels nivells de corrupció, una força de treball jove i creixent amb una varietat d'habilitats, costos laborals competius, un sistema financer ben organitzat, la preparació i innovació tecnològica, les regulacions d'import-exportació amigables, els impostos corporatius relativament baixos i un govern favorable a la reforma són els factors que fan d'Indonèsia una destinació desitjable per la IED.
Galán i González-Benito	2001	Identificar els principals factors relacionats amb la propietat, la internalització i la localització que afecta els processos d'internacionalització, basat en el model eclèctic.	Una enquesta a 103 empreses espanyoles que han realitzat inversió estrangera directa (IED)	Les troballes donen suport a la importància clau d'elements com l'existència d'actius intangibles concrets. També demostren que l'elecció de la IED davant d'altres tipus d'internacionalització es veu afectada pels costos de transacció i altres qüestions relacionades amb la transferència i acumulació de coneixement. Finalment, conclou que les consideracions més importants a l'hora d'escollir una ubicació són els mercats actuals i futurs i el seu creixement previst.

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

Garibaldi et al.	2001	Investigar fins a quin punt una varietat de possibles factors explicatius poden explicar el comportament dels fluxos d'inversió de cartera entrants i la inversió directa entrant a economies Europees en transició i l'antiga Unió Soviètica.	Ús de dades de panell per a 26 economies en transició compreses entre 1990–1992 (segons el país) fins al 1999.	Els resultats conclouen que la inversió directa es pot explicar bé en termes de fonaments econòmics. D'altra banda, la inversió en cartera només s'explica per la presència d'una infraestructura de mercat financer i un indicador de drets de propietat.
Ghodsí i Jovanovic	2022	Investigar els determinants de la IED a Àustria, així com els seus efectes d'extensió a tecnologies innovadores, productivitat i ocupació.	Ús de dades a nivell d'empresa per al període 2008-2018.	Els resultats indiquen que una disminució dels costos del comerç augmenta la inversió en subsidiàries estrangeres a Àustria. La IED es realitza principalment en indústries amb major intensitat de capital, salaris més alts, més aglomeració i concentració regional. A més, la IED és més elevada en regions amb un PIB més gran i amb una major proporció de la població amb educació secundària superior i postsecundària no terciària.
Hoang i Goujon	2019	Examinar els tipus més comuns d'inversió estrangera directa (IED) a les nacions de l'ASEAN.	Ús de dades anuals a nivell macro de nou països ASEAN durant el període 1999–2011 i models economètrics espacials.	Els resultats mostren que les característiques de la nació amfitriona (com ara la mida del mercat, la qualitat de la infraestructura, l'estabilitat política i els costos comercials), així com la IED als països del voltant, tenen un impacte sobre la IED extra-ASEAN. D'altra banda, la IED vertical sofisticada sembla dominar en les entrades d'IED extra-ASEAN. En canvi, la ubicació de la IED intra-ASEAN està influenciada per l'estabilitat política, la mida del mercat i el potencial del mercat dels mercats propers.
Hsu et al.	2019	Investigar si els incentius fiscals van tenir un paper important a l'hora d'influir en les decisions d'inversió estrangera a la Xina.	Aquest article utilitza les dades del panell en l'àmbit provincial de 1998-2008 abans de la reforma de 2008 de les polítiques fiscals preferencials per a la IED a la Xina.	Les conclusions indiquen que, tot i que les polítiques d'incentius fiscals no van ser un determinant suficient de l'entrada d'IED a la Xina durant els períodes estudiats, la mida del mercat i la ubicació geogràfica hi van tenir impactes significatius.
Janda i Nuangjamnong	2021	Augmentar el coneixement sobre les decisions d'ubicació de la IED per tal d'oferir recomanacions més informades als responsables polítics i als professionals de les empreses tailandesos. També té com a objectiu avançar significativament en el coneixement acadèmic sobre els factors clau que influeixen en l'elecció de la ubicació de la IED a Tailàndia.	Anàlisi quantitativa com a mètode, en concret un qüestionari, per a obtenir una visió general dels elements que influeixen en les entrades d'IED a Tailàndia.	Es conclou que les variables macroeconòmiques, els objectius de recerca de mercat i les raons de recerca d'eficiència tenen una forta influència benèfica en l'elecció de Tailàndia de la ubicació de la IED. D'altra banda, les variables institucionals i les motivacions per a la recerca de recursos no tenen cap impacte.

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

Jaumotte, F	2004	Investigar si la mida del mercat d'un acord comercial regional (RTA) és un determinat de la IED envers els països que participen en el RTA.	Regressions en una mostra de 71 països en desenvolupament entre 1980 i 1999.	L'estudi conclou que la mida del mercat en què hi ha un RTA té un impacte positiu en la IED rebuda per països membres (en especial als anys noranta quan aquests acords es van revifar i estendre). Així mateix, la mida de la població domèstica també sembla ser un factor determinant.
Jurcic et al.	2020	Investigar la relació entre els factors no econòmics i l'entrada d'IED a Croàcia des del 1996 fins al 2017. També s'examina la importància dels determinants institucionals no econòmics de la IED.	Dades d'accés públic sobre la IED per càpita, així com una sèrie de factors no econòmics (institucionals) i econòmics. Per avaluar la importància dels determinants de l'entrada d'IED i contrastar l'aplicabilitat dels factors no econòmics als econòmics, s'usa l'anàlisi de regressió OLS.	Els factors de qualitat institucional inclosos en el model (eficàcia normativa, estabilitat política, eficàcia del govern, estat de dret i control de la corrupció) no s'han identificat com a motors significatius de l'afluència d'IED a Croàcia. D'altra banda, el PIB per càpita i el salari brut mitjà (factors econòmics) són importants per predir l'entrada d'IED a Croàcia.
Kishor et al.	2020	Identificar per què les corporacions multinacionals internacionals inverteixen a l'Índia mitjançant la inversió estrangera.	Metodologia d'enquesta per recollir informació sobre les motivacions i com afecten els beneficis. S'apliquen tècniques estadístiques, com ara l'anàlisi factorial confirmatòria i el modelatge d'equacions estructurals.	Segons l'estudi, la recerca de mercat és el principal motor de les decisions d'inversió de les empreses multinacionals internacionals, seguida de la recerca de recursos i eficiència. La inversió estrangera directa a l'Índia no està molt influenciada per la recerca d'actius estratègics. També hi ha una correlació entre els avantatges percebuts i els motius d'inversió estrangera directa entrant a l'Índia.
Li i Park	2006	Examinar els factors que afecten l'elecció de la ubicació de la IED a la Xina.	L'estudi fa ús de les dades més recents del cens industrial de la Xina per a l'estudi empíric de l'anàlisi de regressió.	L'estudi conclou que existeixen tres grups de factors que poden afectar l'elecció de la ubicació per part de les empreses estrangeres: economies d'aglomeració, infraestructures i els canvis institucionals derivats de la reforma econòmica.
Naudé i Krugell	2007	Identificar els determinants de la IED a l'Àfrica.	Enfocament economètric transversal.	Les estimacions GMM van identificar una sèrie de determinants sòlids de la IED: consum públic, taxa d'inflació, inversió, governança i alfabetització inicial. Per altra banda, la situació geografia, els motius de recerca de mercats o la reexportació, no tenen una influència directa en els fluxos d'IED cap a Àfrica.
Rafidi i Verikios	2022	Examinar els determinants empírics de l'entrada d'IED a Austràlia per entendre els factors que motiven la IED.	L'estudi usa un model autoregressiu.	Els factors més importants a Austràlia per atraure IED són la política monetària, la productivitat, una estructura fiscal competitiva, la flexibilitat del mercat laboral i els costos del comerç i la inversió.
Revilla i Laarni	2016	Examinar l'impacte dels incentius fiscals sobre la IED.	Ús de dades del panell del 1996 al 2012 per a 5 països de l'ASEAN.	L'estudi conclou que la taxa impositiva està negativament relacionada amb la IED. Per altra banda, determina que la infraestructura influeix en l'augment

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

				de la IED i que no existeix cap vincle significatiu entre els indicadors de governança i la IED.
Rodríguez i Pallas	2008	Examinar els determinants de la IED a Espanya.	Ús de dades de panell d'Espanya pel període 1993-2002	L'estudi conclou que el diferencial entre la productivitat laboral i el cost laboral entre Espanya i la UE són un determinant de la IED. També són importants en l'explicació de la IED factors relacionats amb la demanda, l'evolució del capital humà, el potencial exportador dels sectors i determinats macroeconòmics que mesuren el diferencial entre Espanya i la mitjana de la Unió Europea.
Shahbaz et al.	2020	Examinar el paper de les infraestructures de transport en l'atracció d'IED considerant el paper del creixement econòmic, l'educació, el desenvolupament financer i el consum d'energia per a l'economia francesa.	Dades anuals pel període 1965-2017. Empra l'estadística descriptiva, la correlació per parells i l'anàlisi de l'arrel unitària.	L'estudi conclou que l'educació i el transport fomenten la IED, mentre que el desenvolupament financer dificulta la IED.
Sulaiman et al.	2020	Examinar la capacitat de l'Oman per augmentar la IED mitjançant eines de model de reclamació.	Les conclusions de l'anàlisi es basen en comentaris fets per empreses estrangeres sobre les característiques d'Oman. Mitjançant qüestionaris, es van recollir dades de 30 empreses internacionals diferents que operen a la regió de Dhofar d'Oman per a l'anàlisi. Per avaluar la consistència i la mida de les respostes proporcionades per les diferents empreses, es van fer servir les proves ANOVA, Chi-quadrat i els rangs mitjans de Friedman.	Els resultats de l'anàlisi de la mida de l'efecte mostren que l'estructura del sistema d'Oman, el marc polític, la disponibilitat d'instal·lacions i la facilitat d'accés influeixen significativament en la capacitat del país per atraure inversió estrangera directa. No obstant això, Oman s'ha de concentrar en la creació d'un entorn empresarial més propici i l'adopció de polítiques solidàries que donin suport als inversors.
Ta et al.	2020	Analitzar els aspectes atractius de la IED al Vietnam per tal de desenvolupar estratègies per atraure la inversió directa coreana al Vietnam.	Els resultats d'una tècnica d'investigació quantitativa basada en el model <i>Autoregressive Distributed Lag</i> (ARDL) amb la cadena de dades temporals de la IED coreana al Vietnam des del 1995 fins al 2017 i entrevistes amb 27 inversors coreans al Vietnam.	Segons les conclusions d'aquest estudi, tres factors favorables -els baixos salaris, l'obertura comercial i la política del govern- expliquen els fluxos d'IED a llarg termini. El resultat també demostren que les polítiques d'incentius fiscals afecten positivament la IED coreana.
Villaverde i Maza	2015	Estudiar els determinants de la IED a les 260 regions NUTS2 de la UE entre 2000 i 2006.	En primer lloc, s'especifica el model i es duu a terme una anàlisi factorial. Seguidament, s'estima una versió reduïda del model amb els factors extrets com a variables independents. Finalment, es duen a terme proves de robustesa.	La investigació mostra que factors com el potencial econòmic, les característiques del mercat laboral, l'avenç tècnic i la competitivitat tenen un impacte important en la localització de la IED. No obstant això, factors com la mida del mercat i la regulació laboral no semblen tenir una influència significativa en la IED.
Villaverde i Maza	2012	Analitzar la distribució regional de la IED i els seus determinants a Espanya entre 1995 i 2005/2008.	Anàlisi exploratòria factorial i anàlisi de regressió.	La investigació conclou que el potencial econòmic, les condicions laborals i la competitivitat són importants per atraure IED tant a nivell agregat com sectorial. Així

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

				i tot, la grandària del mercat no és rellevant en l'atracció de la IED.
Vlachos et al.	2019	Investigar els factors que afavoreixen l'entrada de la IED a Grècia després de la crisi.	Per tal de recollir dades primàries sobre les activitats de les empreses multinacionals a Grècia, es du a terme una enquesta mitjançant un qüestionari. Després es fan servir mètodes no paramètrics per analitzar l'atractiu del mercat grec i les decisions d'inversió.	Els resultats de tota la mostra mostren que cap dels beneficis es considera realment significatiu, i els únics avantatges gairebé significatius són el creixement econòmic previst i la proximitat geogràfica a la UE.

Font: elaboració pròpia

Annex 2: Cronologia d'esdeveniments rellevants en relació amb el procés de transparència i homologació en matèria fiscal d'Andorra entre 2009 i 2022

La Taula 54 proporciona un detallat resum cronològic dels esdeveniments clau i fites significatives que han marcat el camí cap a la transparència i l'homologació en matèria fiscal d'Andorra, cobrint un període que va des de l'any 2009 fins al 2022, destacant els desenvolupaments importants que el país ha pres en aquest àmbit.

Taula 54: Cronologia d'esdeveniments transparència i homologació en matèria fiscal

Any	Dia	Esdeveniment
2022	25 de maig	Decret 214/2022 de modificació del Reglament regulador de l'enregistrament i l'accés a la informació relativa als beneficiaris efectius en els registres d'entitats jurídiques, aprovat pel Decret del 5 de setembre del 2018.
	1 de gener	Entra en vigor el Conveni multilateral per a l'aplicació de les mesures relatives als convenis fiscals per prevenir l'erosió de la base imposable i el trasllat de beneficis (MLI).
2019	12 de novembre	2a ronda de la fase 2 de l'avaluació del Global Fòrum: l'OCDE reconeix les millores en transparència i intercanvi d'informació fiscal i augmenta la nota del país a <i>largely compliant</i> .
	23 de gener	Aprovació del decret relatiu a la nota tècnica sobre el procediment d'auditoria per als auditors externs sobre CRS.
2018	4 de desembre	La UE considera Andorra un país plenament cooperant en matèria fiscal i l'exclou de la llista grisa.
	15 de novembre	L'OCDE avala els canvis fets per Andorra i reconeix que no té règims fiscals potencialment perjudicials (Projecte BEPS Acció 5).
	19 d'octubre	Signatura de l'acord multilateral de l'OCDE que permet intercanviar informació país per país amb totes les autoritats competents signatàries de l'acord.
	18 d'octubre	Signatura de l'acord multilateral de l'OCDE en el marc del projecte BEPS.
	3 d'octubre	Aprovació de la modificació del Reglament de desenvolupament de la Llei IAI.

	11 de setembre	Visita del director del Centre de Política Tributària i Administració de l'OCDE, Pascal Saint-Amans, per conèixer les transformacions econòmiques i fiscals dutes a terme per Andorra. Conferència: "La Cooperació fiscal en l'entorn després de BEPS i de l'intercanvi automàtic".
	26 de juliol	Aprovació de la Llei 19/2018 que modifica la Llei que amplia el nombre de jurisdiccions amb les quals Andorra intercanviarà informació a partir del 2020 (un total de 95 jurisdiccions).
	3 de juliol	Esmorzar col·loqui a Madrid "El sector financer andorrà a Europa" organitzat per Andorran Banking i el Govern d'Andorra.
2017	5 de desembre	Andorra supera l'examen de la UE i no forma part de la llista de països no-cooperants.
	30 de novembre	Aprovació de dues modificacions de la Llei 19/2016 d'IAI que amplien el nombre de les jurisdiccions amb les quals Andorra intercanviarà informació a partir de 2018 (41) i 2019 (73).
	26 - 27 d'octubre	Primera edició de l'Andorran Financial Summit.
	2 d'agost	Aprovació del Reglament de la Llei 19/2016 d'intercanvi automàtic d'informació en matèria fiscal.
	28 de juny	L'OCDE premia els esforços d'Andorra i l'inclou en la llista dels països més transparents del rànquing del Global Fòrum sobre Transparència i Intercanvi d'Informació Fiscal.
	7 de juny	Andorra firma el Conveni multilateral de l'OCDE d'aplicació de les mesures del Sistema Fiscal Internacional (BEPS).
	25 de maig	Aprovació de la Llei 10/2017 d'intercanvi d'informació mitjançant sol·licitud prèvia i d'intercanvi d'informació espontani en matèria fiscal que modifica la Llei 3/2009.
	13 de gener	L'Assemblea General d'Andorra Banking actualitza el seu Codi deontològic.
	1 de gener	Entra en vigor l'acord firmat amb la UE d'IAI.
	1 de gener	Entra en vigor la Llei 19/2016 d'IAI.
2016	30 de novembre	Aprovació de la Llei 19/2016 d'intercanvi automàtic d'informació en matèria fiscal (IAI).
	28 - 29 de juliol	Ratificació del Conveni Multilateral.
	26 de febrer	Entra en vigor el CDI entre el Principat d'Andorra i Espanya.
	12 de febrer	Andorra firma amb la UE l'acord d'IAI.
2015	3 de desembre	Andorra signa amb l'OCDE l'MCAA.

	4 de novembre	Andorra rubrica amb la UE l'acord d'IAI.
	1 de juliol	Entra en vigor el CDI entre el Principat d'Andorra i França.
2014	16 de juny	Adopció de la declaració de l'OCDE relativa a l'intercanvi d'informació.
	Juny	<i>Peer Review</i> Fase 1 + 2 (Global Fòrum).
	24 d'abril	Aprovació de la Llei 5/2014 de l'Impost sobre la Renda de les Persones Físiques (IRPF).
2013	5 de novembre	Signatura del Conveni Multilateral sobre assistència administrativa mútua en matèria fiscal de l'OCDE.
	11 d'octubre	Mandat de negociació de revisió de l'Acord en matèria de fiscalitat dels rendiments de l'estalvi.
	Octubre	2a Fase de l'avaluació del <i>Peer Review</i> (Global Fòrum).
	1 de gener	Entra en vigor la Llei 11/2012 de l'Impost General Indirecte (IGI).
2011	Agost	1a Fase de l'avaluació del <i>Peer Review</i> (Global Fòrum).
2010	29 de desembre	Aprovació d'un impost sobre les societats (IS), sobre la renda de les activitats econòmiques (IAE) i sobre la renda dels no-residents fiscals (IRNR).
2009	7 de setembre	Aprovació de la Llei 3/2009 d'intercanvi d'informació en matèria fiscal amb sol·licitud prèvia.
	10 març	Andorra signa la Declaració de París que fixa un calendari de reformes legislatives per facilitar els requisits de l'OCDE en matèria de transparència.

Font: elaboració pròpia a partir ABA (2022)

Annex 3: Acords d'intercanvi d'informació firmats per Andorra

La Taula 55 presenta un resum exhaustiu dels acords d'intercanvi d'informació que Andorra ha signat, detallant amb qui s'han establert aquests acords i les dates clau

Taula 55: All

TIEA	Signatura	Entrada en vigor
Acord entre el Principat d'Andorra i la República d'Àustria per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	17/09/2009	10/12/2010
Acord entre el Govern del Principat d'Andorra i el Govern del Principat de Liechtenstein per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	18/09/2009	10/01/2011
Acord entre el Govern del Principat d'Andorra i el Govern del Principat de Mònaco per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	18/09/2009	16/12/2010
Acord entre el Principat d'Andorra i la República de San Marino per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	21/09/2009	07/12/2010
Acord entre el Principat d'Andorra i la República Francesa per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	22/09/2009	22/12/2010
Acord entre el Govern del Principat d'Andorra i el Govern del Regne de Bèlgica per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	23/10/2009	13/01/2015
Acord entre el Govern del Principat d'Andorra i el Govern de la República Argentina per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	26/10/2009	15/06/2012
Acord entre el Principat d'Andorra i el Regne dels Països Baixos per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	06/11/2009	01/01/2011
Acord entre el Principat d'Andorra i la República Portuguesa per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	30/11/2009	31/03/2011
Acord entre el Principat d'Andorra i el Regne d'Espanya per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	14/01/2010	10/02/2011
Acord entre el Govern del Principat d'Andorra i el Govern d'Islàndia per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	24/02/2010	14/02/2011

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

Acord entre el Govern del Principat d'Andorra i el Govern de la República de Finlàndia per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	24/02/2010	12/02/2011
Acord entre el Govern del Principat d'Andorra i el Govern de les Fèroe per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	24/02/2010	18/06/2011
Acord entre el Govern del Principat d'Andorra i el Govern del Regne de Dinamarca per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	24/02/2010	13/02/2011
Acord entre el Govern del Principat d'Andorra i el Govern del Regne de Noruega per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	24/02/2010	18/06/2011
Acord entre el Govern del Principat d'Andorra i el Govern del Regne de Suècia per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	24/02/2010	11/02/2011
Acord entre el Principat d'Andorra i el Govern de Groenlàndia per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	24/02/2010	06/04/2013
Acord entre el Principat d'Andorra i la República Federal d'Alemanya per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	25/11/2010	20/01/2012
Acord entre el Govern del Principat d'Andorra i el Govern d'Austràlia per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	24/09/2011	03/12/2012
Acord entre el Govern del Principat d'Andorra i el Govern de Polònia per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	15/06/2012	18/12/2013
Acord entre el Govern del Principat d'Andorra i el Govern de la República Txeca per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	11/06/2013	05/06/2014
Acord entre el Principat d'Andorra i la Confederació Suïssa per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	17/03/2014	27/07/2015
Acord entre el Govern del Principat d'Andorra i el Govern de la República de Corea per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	23/10/2014	21/12/2016
Acord entre el Govern del Principat d'Andorra i el Govern de la República Italiana per a l'intercanvi d'informació en matèria fiscal	22/09/2015	08/06/2017

Font: elaboració pròpia a partir les dades de Andorra Banking. (s.f.). TIEA – Acords d'intercanvi d'informació. Recuperat 30 de juliol de 2023, de https://www.andorranbanking.ad/aba_topics/aii-acords-intercanvi-informacio/.

Annex 4: Convenis per evitar la doble imposició firmats per Andorra

La Taula 56 presenta un resum exhaustiu dels convenis per evitar la doble imposició que Andorra ha signat, detallant amb qui s'han establert aquests acords i les dates clau

Taula 56: CDI

País	Signatura	Ratificació	BOPA	Entrada en vigor	Data d'aplicació
República Francesa	02/04/2013	09/10/2014	Núm. 64 Any 2014 05/11/2014	01/07/2015	01/01/2016 Article 28 conveni
Espanya	08/01/2015	24/09/2015	Núm. 70 Any 2015 14/10/2015	26/02/2016	26/02/2016 Article 26 conveni
Luxemburg	02/06/2014	03/12/2015	Núm. 87 Any 2015 23/02/2015	07/03/2016	01/01/2017 Article 27 conveni
Liechtenstein	30/09/2015	26/05/2016	Núm. 38 Any 2016 29/06/2016	21/11/2016	01/01/2017 Article 29 conveni
República de Portugal	27/09/2015	30/11/2016	Núm. 77 Any 2016 22/12/2016	23/04/2017	01/01/2018 Article 29 conveni
Emirats Àrabs Units	28/07/2015	20/04/2017	Núm. 31 Any 2017 17/05/2017	01/08/2017	01/01/2018 Article 29 conveni
Malta	20/09/2016	25/05/2017	Núm. 39 Any 2017 14/06/2017	27/09/2017	01/01/2018 Article 27 conveni
Xipre	18/05/2018	13/09/2018	Núm. 57 Any 2018 03/10/2018	11/01/2019	01/01/2020 Article 28 conveni
República de San Marino	25/05/2021	14/10/2021	Núm. 114 Any 2021 03/11/2021	31/12/2021	01/01/2022 Article 29 conveni

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

Hongria	08/10/2021	11/11/2021	Núm. 126 Any 2021 01/12/2021	-	-
República de Croàcia	14/10/2022	31/10/2023	Núm. 148 Any 2022 22/12/2022	-	-
República Txeca	23/11/2022	31/10/2023	Núm. 26 Any 2023 16/02/2023	-	-
Principat de Mònaco	1/12/2022	22/07/2023	Núm. 26 Any 2023	-	-
Islàndia	28/02/2023	Pendent de ratificació		-	-
República de Corea	3/11/2023	Pendent de ratificació		-	-
Països Baixos	12/10/2023	Pendent de ratificació		-	-
Bèlgica	Rubricat 24/05/2023 Pendent de signatura	-	-	-	-
Regne Unit de Gran Bretanya i Irlanda del Nord	Rubricat 07/09/2023 Pendent de signatura	-	-	-	-
Lituània	Rubricat 18/10/2023 Pendent de signatura	-	-	-	-
Montenegro	Rubricat 10/01/2024 Pendent de signatura	-	-	-	-

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Govern d'Andorra. (s.f.). Convenis per evitar la doble imposició. Recuperat 25 de febrer de 2024, de <https://www.impostos.ad/convenis-per-evitar-la-doble-imposicio>

Annex 5: Cronologia d'esdeveniments rellevants en relació amb el procés de transformació del marc financer d'Andorra resultant de l'Acord Monetari

La Taula 57 ofereix una visió detallada de la cronologia d'esdeveniments rellevants que han influït en el procés de transformació del marc financer d'Andorra, una evolució marcada significativament per l'Acord Monetari. Aquesta taula recull les dates clau i els esdeveniments que han jugat un paper crucial en la remodelació de les estructures i polítiques financeres del país, reflectint l'adaptació i els canvis implementats per alinear-se amb les normatives i estàndards internacionals.

Taula 57: Cronologia esdeveniments marc financer d'Andorra resultant de l'Acord Monetari

Any	Dia	Esdeveniment
2022	24 de novembre	Aprovació de la Llei 35/2022 de modificació de la Llei 8/2013, del 9 de maig, sobre els requisits organitzatius i les condicions de funcionament de les entitats operatives del sistema financer, la protecció de l'inversor, l'abús de mercats i els acords de garantia financera (EMIR, SFTR i índexs de referència).
	20 de juliol	Decret 303/2022 pel qual s'aprova el Reglament de desenvolupament de la Llei 7/2021, del 29 d'abril, de recuperació i de resolució d'entitats bancàries i d'empreses d'inversió.
	14 de juliol	Aprovació de la Llei 26/2022 de modificació de la Llei 17/2013, del 10 d'octubre, sobre la introducció de l'euro en el marc de l'Acord monetari signat entre el Principat d'Andorra i la Unió Europea (NPE, NSFR, rati palanquejament).
	8 de juny	Decret 249/2022 pel qual s'aprova el Reglament d'organització i funcionament de la Comissió Gestora del Fons Andorrà de Garantia de Dipòsits.
	8 de juny	Decret 248/2022 pel qual s'aprova el Reglament d'organització i funcionament de la Comissió Gestora del Sistema Andorrà de Garantia d'Inversions.
2021	3 de novembre	Aprovació del Reglament relatiu a l'adopció de normes tècniques complementàries de la UE aplicables en matèria de solvència, liquiditat i supervisió prudencial d'entitats bancàries i empreses d'inversió.
	10 de setembre	Publicació al BOPA de la modificació de l'annex de l'Acord monetari entre el Principat d'Andorra i la Unió Europea.

	29 d'abril	Aprovació de la Llei 7/2021 de recuperació i de resolució d'entitats bancàries i d'empreses d'inversió (BRRD1).
2019	23 de setembre	Aprovació de la modificació de l'annex de l'Acord Monetari.
	3 d'abril	Aprovació del Reglament d'adopció de normes tècniques de la UE aplicables en matèria de solvència, liquiditat i supervisió prudencial d'entitats bancàries i empreses d'inversió (CRR).
	3 d'abril	Aprovació del Reglament sobre els requisits organitzatius i condicions de funcionament de les entitats operatives del sistema financer, la protecció de l'inversor, l'abús de mercat i els acords de garantia financera.
	27 de març	Aprovació del decret pel qual s'introdueixen les normes internacionals d'informació financera en vigor a la UE, de conformitat amb el marc comptable de les NIIF-UE adaptat a Andorra.
	15 de febrer	Aprovació de la Llei 17/2019 de modificació de la Llei 8/2013 sobre els requisits organitzatius i les condicions de funcionament de les entitats operatives del sistema financer, la protecció de l'inversor, l'abús de mercat i els acords de garantia financera (MiFID).
2018	20 de desembre	Aprovació de la Llei 35/2018 de solvència, liquiditat i supervisió prudencial d'entitats bancàries i empreses d'inversió (CRD IV), com també de la Llei 36/2018 de conglomerats financers.
	12 de desembre	Decret pel qual s'aproven determinades NIIF-UE, que modifica el Decret NIIF-UE del 18 de desembre de 2016.
	13 de setembre	Aprovació de la Llei 20/2018 reguladora del Fons Andorrà de Garantia de Dipòsits i del Sistema Andorrà de Garantia d'Inversions que entra en vigor el 4 d'octubre.
	20 de juny	Aprovació del Reglament de desenvolupament de la Llei 8/2018 dels serveis de pagament i el diner electrònic i del Reglament relatiu a les normes aplicables als proveïdors de serveis de pagament per facilitar l'automatització de pagaments transfronterers entre el Principat d'Andorra i els estats membres de la Unió Europea (Reglament PSD1 i Reglament SEPA).
	18 de juny	Aprovació de la modificació de l'annex de l'Acord Monetari.
2017	19 de juny	Aprovació de la modificació de l'annex de l'Acord Monetari.
	1 de gener	Entra en vigor el Decret del 18 de desembre de 2016 que aprova el nou marc comptable (NIIF-UE).
2016	23 de maig	Aprovació de la modificació de l'annex de l'Acord Monetari.

2015	2 d'abril	Aprovació de la Llei 8/2015, de mesures urgents per implantar mecanismes de reestructuració i resolució d'entitats bancàries.
2014	19 de març	Aprovació de la modificació de l'annex de l'Acord Monetari.
2013	10 d'octubre	Aprovació de la Llei 17/2013 sobre la introducció de l'euro en el marc de l'Acord Monetari signat entre el Principat d'Andorra i la Unió Europea.
2011	30 de juny	Andorra signa l'Acord Monetari amb la Unió Europea per convertir l'euro en moneda oficial del Principat d'Andorra.

Font: elaboració pròpia a partir ABA (2022)

Annex 6: Cronologia d'esdeveniments rellevants entre 2012 i 2022 en relació amb el procés de transformació del marc de prevenció i lluita contra el blanqueig de diners i el finançament del terrorisme d'Andorra

La Taula 58 desplega una cronologia detallada d'esdeveniments rellevants que han tingut lloc entre els anys 2012 i 2022, els quals han estat fonamentals en el procés de transformació del marc de prevenció i lluita contra el blanqueig de capitals i el finançament del terrorisme a Andorra. Aquesta taula il·lustra els passos clau, les iniciatives legislatives, i les accions implementades per Andorra per reforçar el seu compromís en la lluita contra aquestes activitats il·lícites, mostrant l'evolució i l'enfortiment dels seus sistemes de vigilància i control financer.

Taula 58: Cronologia d'esdeveniments marc de prevenció i lluita contra el blanqueig de diners i el finançament del terrorisme

Any	Dia	Esdeveniment
2022	21 de setembre	Decret 377/2022 pel qual s'aprova el Reglament de la declaració de transport transfronterer de diners en efectiu.
	2 de març	Aprovació del Reglament d'aplicació de la nova Llei de PBC/FT.
2021	16 de desembre	Aprovació de la modificació de la Llei 14/2017, del 22 de juny, de prevenció i lluita contra el blanqueig de diners o valors i el finançament del terrorisme (implementació de la 5a Directiva).
	15 de novembre	Inici del III Curs de prevenció del blanqueig de capitals i finançament del terrorisme.
2019	5 de desembre	El plenari del Moneyval aprova el 2n informe de progrés de la 5a avaluació d'Andorra.
	28 de novembre	Aprovació de la Llei 21/2019 de modificació de la Llei 14/2017, del 22 de juny, de prevenció i lluita contra el blanqueig de diners o valors i el finançament del terrorisme.
	11 de febrer	Publicació del 1r informe de progrés de la 5a avaluació del Moneyval.
2018	6 de desembre	El plenari del Moneyval aprova el 1r informe de progrés de la 5a avaluació d'Andorra.
	21 de setembre	Segon curs de prevenció del blanqueig de capitals i finançament del terrorisme, organitzat per Andorran Banking juntament amb la Universitat d'Andorra i la UIFAND.

	5 de setembre	Aprovació del Reglament regulador de l'enregistrament i l'accés a la informació relativa als beneficiaris efectius als registres d'entitats jurídiques.
	23 de maig	Aprovació del Reglament de la Llei 14/2017, del 22 de juny, de prevenció i lluita contra el blanqueig de diners o valors i el finançament del terrorisme.
2017	28 de setembre	El plenari del Moneyval aprova l'informe de la 5a avaluació d'Andorra.
	13 de juliol	Aprovació de la tipificació del delictes fiscal.
	22 de juny	Aprovació de la Llei 14/2017 de prevenció i lluita contra el blanqueig de diners o valors i el finançament del terrorisme.
	6 - 17 de març	Visita <i>on-site</i> dels avaluadors del Moneyval en el context de la 5a avaluació.
	10 de febrer	Primer Curs de prevenció del blanqueig de capitals i finançament del terrorisme, organitzat per Andorran Banking juntament amb la Universitat d'Andorra.
2015	14 de setembre	Andorra aprova la 4a avaluació del Moneyval i passa a la 5a avaluació.
2016		S'inicien els preparatius per a la 5a avaluació del Moneyval que es desenvoluparan al llarg de tot l'any 2016.
2012	Març	Inici de la 4a avaluació del Moneyval.

Font: elaboració pròpia a partir ABA (2022)

Annex 7: Evolució de les qualificacions creditícies realitzades per agències de ràting a Andorra

La Taula 59 presenta una anàlisi exhaustiva de l'evolució de les qualificacions creditícies assignades a Andorra per tres reconegudes agències de ràting al llarg del temps. Aquesta taula recull les dades de les qualificacions, reflectint els canvis i les tendències en la percepció del risc de crèdit d'Andorra des de la perspectiva d'aquestes agències.

Taula 59: Qualificacions agències de ràting

	Standard & Poor's				Fitch				Moody's		
	Data oficial de revisió de ràting	Llarg termini	Curt termini	Perspectiva	Data oficial de revisió de ràting	Llarg termini	Curt termini	Perspectiva	Data oficial de revisió de ràting	Llarg termini	Perspectiva
	13.11.2023	BBB+	A-2	Positiva	27.10.2023	A-	F2	Estable	26.07.2023	BBB2	Estable
	12.05.2023	BBB+	A-2	Positiva	28.04.2023	A-	F2	Estable			
	15.07.2022	BBB+	A-2	Estable	08.07.2022	A-	F2	Estable	04.02.2022	BBB2	Estable
	14.01.2022	BBB	A-2	Positiva	14.01.2022	BBB+	F2	Positiva			
	20.07.2021	BBB	A-2	Estable	23.07.2021	BBB+	F2	Estable			
	15.01.2021	BBB	A-2	Estable	29.01.2021	BBB+	F2	Estable			
	17.07.2020	BBB	A-2	Estable	01.08.2020	BBB+	F2	Estable			
Ràting crisi COVID-19	24.04.2020	BBB	A-2	Estable	31.01.2020	BBB+	F2	Estable			
	17.01.2020	BBB	A-2	Positiva							
	19.07.2019	BBB	A-2	Positiva	02.08.2019	BBB+	F2	Estable			
	19.01.2019	BBB	A-2	Estable	09.02.2019	BBB+	F2	Estable			
	20.07.2018	BBB	A-2	Estable	11.08.2018	BBB+	F2	Estable			

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

Ràting crisi financera BPA	19.01.2018	BBB	A-2	Estable
	28.07.2017	BBB	A-2	Estable
	27.01.2017	BBB-	A-3	Estable
	29.07.2016	BBB-	A-3	Estable
	12.02.2016	BBB-	A-3	Negativa
	25.09.2015	BBB-	A-3	Negativa
	23.06.2015	BBB-	A-3	Negativa
	27.03.2015	BBB-	A-3	Vigilància Negativa
	12.03.2015	BBB	A-2	Vigilància Negativa
	03.10.2014	BBB+	A-2	Estable
	8.04.2014	A-	A-2	Negativa
	13.12.2013	A-	A-2	Negativa
	16.10.2013	A-	A-2	Negativa
	03.12.2012	A-	A-2	Negativa
	13.04.2012	A	A-1	Negativa
	23.12.2011	A	A-1	Negativa
	2010	A	A-1	Negativa
	2009	A+	A-1+	Estable
	2008	AA-	A-1+	Negativa
2007	AA	A-1 +	Negativa	

17.02.2018	BBB	F3	Positiva
18.08.2017	BBB	F3	Positiva
24.02.2017	BBB	F3	Positiva
03.09.2016	BBB	F2	Estable
11.03.2016	BBB	F2	Estable
11.09.2015	BBB	F2	Estable

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

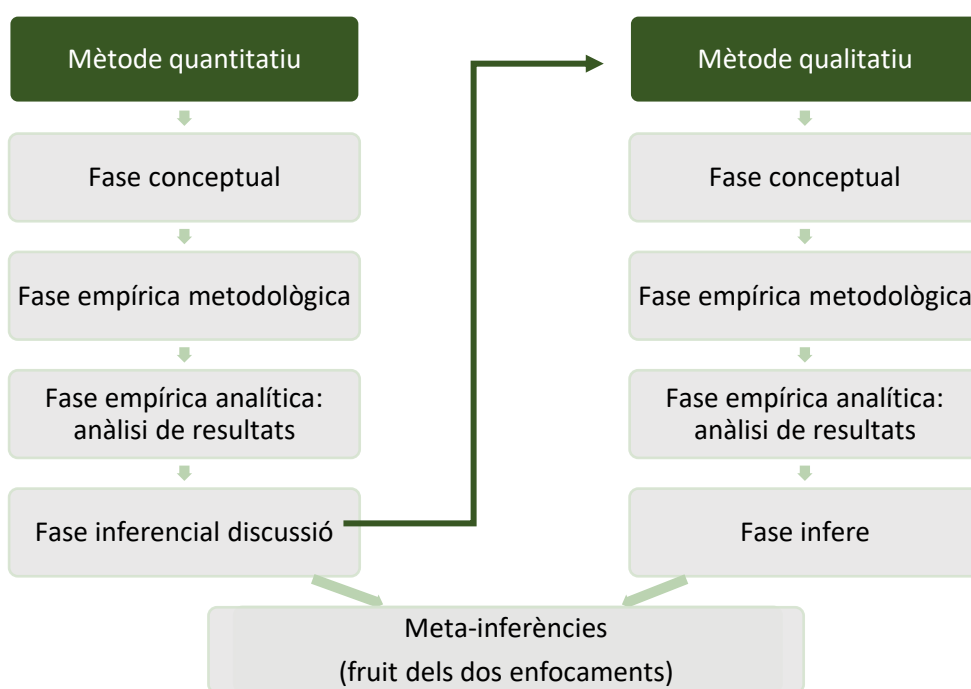
2006	No hi ha ràting		
2005	AA	A-1 +	Estable
2004	AA	A-1 +	Estable
2003	AA-	A-1 +	Estable

Font: elaboració pròpia

Annex 8: Investigació empírica mixta

Els mètodes mixtos (Il·lustració 43) representen un conjunt de processos sistemàtics, empírics i crítics de recerca que impliquen la recol·lecció i l'anàlisi de dades quantitatives i qualitatives. Amb l'objectiu de realitzar inferències, producte de tota la informació recollida i aconseguir un enteniment més gran del fenomen sota estudi s'integren els dos tipus de dades i es discuteixen conjuntament (**Tashakkori i Teddlie, 2010; Plano-Clark i Creswell, 2008; Bergman, 2008; Hernández-Sampieri i Mendoza, 2020**).

Il·lustració 43: Mètodes mixtos en l'investigació

Font: elaboració pròpia a partir de Hernández (2018)

L'elecció d'aquest mètode s'ha basat en la naturalesa complexa del fenomen de la IED a Andorra abordat en la recerca que justifica els avantatges de la seva utilització (**Brannen, 2008; Johnson, Onwuegbuzie i Turner, 2007**).

Tal com indica **Hernández (2018)**, la realització d'una investigació mixta, que combina mètodes qualitius i quantitius, ofereix diversos avantatges significatius que enriqueixen la comprensió i la validesa dels resultats obtinguts. Aquest enfocament, que uneix les fortaleses de dues aproximacions diferents, proporciona una comprensió més profunda i holística del fenomen d'estudi.

Mitjançant la triangulació o l'increment de la validesa, es busca verificar la convergència i la correspondència de les dades quantitatives i qualitatives, assegurant una major validesa interna i externa de l'estudi. A més, l'ús conjunt de dades i resultats pot contrarestar les debilitats potencials d'un mètode amb les fortaleces de l'altre, en un procés anomenat compensació. Això permet obtenir una perspectiva més completa i rica del fenomen estudiat.

A través de la complementació, l'aplicació simultània de mètodes qualitius i quantitius permet obtenir una visió més comprensiva del plantejament, així com una millor interpretació i clarificació dels resultats obtinguts. Això pot conduir a la identificació de noves perspectives i marcs de referència, i fins i tot modificar els plantejaments originals i resultats d'un mètode mitjançant l'aplicació i la interpretació dels resultats de l'altre.

La investigació mixta també ofereix l'avantatge de l'amplitud, ja que permet examinar els processos de manera més holística, comptabilitzant la seva ocurrència i descrivint la seva estructura i sentit d'enteniment. A més, aquest enfocament multiplica les perspectives i les preguntes d'indagació que es poden abordar, oferint respostes més profundes a una varietat de preguntes de recerca.

L'ús combinat de mètodes també té l'avantatge de la reducció d'incertesa davant de resultats inesperats. Un mètode pot ajudar a explicar els resultats inesperats generats per l'altre, aportant claredat i comprensió addicionals. A més, aquest enfocament pot reforçar la credibilitat dels resultats i dels procediments de recerca en general.

En conjunt, la investigació mixta ofereix una sèrie d'avantatges significatius, incloent-hi una major capacitat d'explicació, la possibilitat de contrarestar debilitats i ampliar la comprensió del fenomen estudiada. Aquest enfocament complex i integrat té el potencial d'enriquir la investigació i proporcionar una perspectiva més completa i completa dels temes estudiats.

Així doncs, com ja s'ha indicat prèviament, la present investigació ha seguit una aproximació similar a altres estudis, adoptant una aproximació metodològica coherent amb altres investigacions rellevants en el mateix àmbit (**Kamel, 2017; Mahbub i Jongwanich, 2019**), combinant les metodologies quantitativa i qualitativa per aprofundir en els fenòmens d'interès.

Annex 9: Referències bibliogràfiques amb l'ús del qüestionari com a metodologia de recerca

La Taula 60 compila un conjunt de referències bibliogràfiques que destaquen l'ús del qüestionari com a metodologia de recerca, organitzant la informació segons diversos criteris: la referència completa de cada estudi, l'any de publicació, el país o regió on es va dur a terme la investigació, el perfil dels enquestats, el període durant el qual es van enviar els qüestionaris, la població objectiu, la mostra seleccionada per a l'estudi, el rati de resposta obtingut, la metodologia aplicada en la recollida i anàlisi de dades, i els resultats principals obtinguts. Aquesta taula ofereix una visió detallada de com s'ha aplicat aquesta tècnica de recerca en diferents contextos i localitzacions, així com els resultats que s'han obtingut a través del seu ús.

Taula 60: Referències bibliogràfiques amb l'ús del qüestionari com a metodologia de recerca

Referència	Any	País/ regió en què es desenvolupa l'estudi	Perfil dels enquestats	Període d'enviament del qüestionari	Població	Mostra	Rati de resposta	Metodologia	Resultats
Biglaiser i Staats	2010	Empreses dels Estats Units amb inversions a Amèrica Llatina	Directors generals de les empreses	Novembre 2006 a maig 2007	753	66	9,30%	Anàlisi estadística descriptiva. Anàlisi factorial.	El risc d'inversió relacionat amb la protecció dels drets de propietat, l'adhesió a l'estat de dret i un sistema judicial eficaç van tenir una major influència en les preferències de les empreses nord-americanes en les seves inversions a Amèrica Llatina.
Bitzenis	2003	Empreses que havien invertit més d'un milió de dòlars a Bulgària fins a mitjan de juny de 1998	Directors de les empreses	1998 a 1999	110	64	58,18%	Anàlisi estadística descriptiva. Estadístic de chi-quadrat.	Existeix una "regionalització" a la determinació de les entrades de IED a Bulgària amb un interès d'inversió grec dominant. A més, amb l'ajuda d'una anàlisi estadística, es va comprovar que el sector a què cada EMN pertany juga un paper decisiu en la determinació de les entrades de IED a Bulgària.

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

Bitzenis et al.	2009	Multinacionals que havien invertit a Grècia durant el període 1995-2003	Representants que ocupen càrrecs directius i que intervenen directament en planificació estratègica.	2004	150	52	36,60%	Anàlisi estadística descriptiva.	Les principals barreres per als inversors estrangers a Grècia són la burocràcia, la fiscalitat, la corrupció i l'estructura del mercat laboral.
Dumludag	2009	Empreses multinacionals operant a Turquia	Executius de les empreses	2006	300	52	17,30%	Anàlisi estadística descriptiva.	L'efecte d'indicadors macroeconòmics com la mida del mercat, el creixement taxa, el PIB per càpita en la IED és positiu. A més, les variables institucionals com el baix nivell de corrupció, l'estabilitat del govern, aplicació del dret contractual, funcionament judicial sistema, marc legal i normatiu transparent, estabilitat política i econòmica, propietat intel·lectual drets, eficiència de la justícia i normes prudencials també tenen un impacte significatiu en la IED a Turquia.
Galán i González-Benito	2001	Les principals societats anònimes espanyoles que han fet IED	No s'especifica	No s'especifica	585	103	17,60%	Anàlisi estadística descriptiva.	Factors com l'existència d'actius concrets de naturalesa intangible tenen una importància determinant en la IED per part d'empreses espanyoles. També, els costos de transacció i altres qüestions relacionades amb la transferència i l'acumulació de coneixement són rellevants en l'elecció de la IED davant les formes alternatives d'internacionalització. Els mercats actuals i futurs i el seu creixement previst són els factors clau per seleccionar una destinació.
Hogenbirck	2002	Enquesta a tots els estrangers establiments de la indústria electrònica holandesa	CEO	1999	469	86	18,30%	Anàlisi estadística descriptiva. Anàlisi de components principals.	La força competitiva més important dels establiments estrangers en la indústria electrònica holandesa consisteix en les seves habilitats de màrqueting. A més les empreses estan motivades per la necessitat d'estar a prop dels seus clients i dels mercats claus de la indústria, el potencial de creixement del mercat, la població multilingüe, la mida del mercat holandès i el

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

									poder adquisitiu dels consumidors holandesos.
Janda i Nuangjamnong	2021	Tailàndia	No s'especifica	No s'especifica	7823	450	5,75%	Tècniques quantitatives, estadística descriptiva i anàlisi de regressió lineal múltiple.	Els indicadors macroeconòmics, els motius de recerca de mercat i els motius de recerca d'eficiència tenen una influència positiva significativa en l'elecció de la ubicació de la IED a Tailàndia. En particular, els motius de recerca de recursos i els factors institucionals no tenien una influència significativa.
Kamel	2017	Empreses multinacionals actives a Egipte	No s'especifica	2013	120	92	77,00%	Anàlisi estadística descriptiva. Anàlisi de components principals. Complementat amb 12 entrevistes en profunditat.	Les estimacions van donar lloc a tres categories de factors que van ser majoritàriament significatius: drets de propietat dels inversors, incentius concedits als inversors i, finalment, l'estabilitat macroeconòmica que influeix en el clima d'inversió.
Mahbub i Jongwanich	2019	Empreses del sector elèctric a Bangladesh	No s'especifica	No s'especifica	No figura	25	No aplica	Anàlisi estadística descriptiva. Proves ANOVA i T-test. Complementat amb 30 entrevistes en profunditat.	Els aspectes reguladors són els més influents per a les empreses quan participen en IED en el sector elèctric a Bangladesh, seguits d'aspectes econòmics i financers, polítics i socials. Per als factors individuals, el compromís del govern, els contractes, l'adquisició de terres i l'exempció d'impostos són factors clau per a la presa de decisions en la realització de IED, mentre que la xarxa de carreteres, les polítiques de diversitat de gènere (com el predomini masculí), i el dret a la llibertat d'associació (com els sindicats) es consideren menys importants.
Sánchez	2001	Empreses espanyoles inversores a Amèrica Llatina	No s'especifica	2000	198	29	14,64%	Anàlisi estadística descriptiva, establiment de factors determinants (jerarquització de les variables) i	Els avantatges derivats de la propietat com a actius propis de l'empresa (com ara la tecnologia, l'experiència, la capacitat de gestió, els nivells de competitivitat, etc.) expliquen la internacionalització de l'empresa espanyola. Així mateix, en el sector de les telecomunicacions, l'energia i els serveis, la internacionalització se

Reformes institucionals i la seva contribució a l'enfortiment dels factors d'atracció d'inversió estrangera directa. El cas del Principat d'Andorra.

								segmentació de la mostra.	sustenta en la importància de la dimensió per assolir un posicionament estratègic. Finalment, les empreses espanyoles opten per invertir a Amèrica Llatina per elements lligats al mercat.
Suleiman et al.	2020	Empreses estrangeres que operen a la regió de Dhofar de Oman	No s'especifica	No s'especifica	No figura	30	No aplica	Anàlisi estadística descriptiva. Proves ANOVA, Chi-quadrat i rangs mitjans de Friedman per provar l'homogeneïtat i la magnitud de les respostes donades per les respectives companyies.	L'estructura del sistema, el marc de polítiques, la disposició d'instal·lacions i la facilitat d'accés d'Oman contribueixen fortament a la IED. No obstant això, Oman ha de centrar-se a millorar l'entorn favorable per a les empreses i la formació de polítiques compassives a favor dels inversors.
Vlachos et al.	2019	Empreses multinacionals o les seves sucursals a Grècia	Personal d'alta direcció de multinacionals o les seves filials que operen a Grècia	2018	140	62	44,30%	Anàlisi estadística descriptiva. Test de Friedman i Wilcoxon.	No hi ha cap avantatge percebut com a important i només el creixement econòmic esperat i la proximitat geogràfica amb la UE tenen puntuacions mitjanes properes a ser importants.

Font: elaboració pròpia

Annex 10: Qüestionari en català

Benvolgut/da, Sr./Sra.,

S'està portant a terme un treball de recerca, com a part d'una tesi doctoral, sobre la inversió estrangera al Principat d'Andorra, amb l'objectiu d'explicar les motivacions d'entrada d'empreses multinacionals estrangeres al país.

Aquesta tesi doctoral s'emmarca dins del Grup de recerca en Economia i Dret (GRED) de la Universitat d'Andorra. Per a la realització d'aquest treball de recerca és indispensable conèixer l'opinió de les empreses estrangeres que han invertit a Andorra des de l'obertura econòmica, que va tenir lloc el 2012. La vostra opinió és molt important per a la realització de l'estudi i per aquesta raó us agrairíem que omplís el qüestionari següent, d'una durada aproximada de 20 minuts, abans del dia 2 d'octubre del 2022.

El qüestionari és anònim i les dades obtingudes es tractaran de forma confidencial i agregada amb fins exclusivament d'investigació. En aquest sentit, la investigadora garanteix la confidencialitat respecte a la identitat dels participants i, d'altra banda, garanteix que la mostra i els resultats de la investigació seran utilitzats únicament pels fins descrits.

El Grup de recerca en Economia i Dret resta a la vostra disposició per a qualsevol aclariment o informació addicional i agraeix per endavant la vostra col·laboració.

Cordialment,

Lorena Jordana Carmona
Grup de Recerca en Economia i Dret Universitat d'Andorra
Tel. +376 743 000 A/e: ljordana@uda.ad

Secció A: Part 1: Informació general de l'empresa

A1. Càrrec de la persona enquestada a l'empresa andorrana

A2. Any de l'inici de les operacions a Andorra (havent obtingut tots els permisos)

A3. Nombre total de treballadors de l'empresa al món

Entre 1 i 10

Entre 11 i 100

Entre 101 i 250

Entre 251 i 500

Més de 500

A4. Nombre total de treballadors de l'empresa a Andorra	1 treballador ☐
	Entre 2 i 3 ☐
	Entre 4 i 6 ☐
	Entre 7 i 10 ☐
	Entre 10 i 20 ☐
	Entre 20 i 40 ☐
	Més de 40 ☐
A5. Principal sector d'activitat en què es classifica la seva empresa	Esport ☐
	Educació ☐
	e-sports ☐
	Blockchain ☐
	Altres sectors tecnològics ☐
	Salut ☐
	Biotecnologia ☐
	Turisme ☐
	Altres ☐
A6. Si us plau, indiqui quin	<input type="text"/>
A7. Principal activitat en què es classifica la seva empresa	Projectes, disseny o investigació ☐
	Fabricació, execució, realització ☐
	Comercialització, venda al detall, a l'engròs ☐
	Prestació de serveis ☐
	Promoció immobiliària, construcció ☐
	Inversions en cartera ☐
	Hoteleria ☐
	Patrimonial ☐

A8. Estructura percentual del capital social de la seva empresa

Andorra

Comentari

Comunitat Europea

Comentari

Altres

Comentari

A9. Assenyali l'origen principal del capital provinent de la Comunitat Europea

Espanya

França

Altres

A10. Assenyali l'origen principal del capital provinent d'altres

A11. Assenyali l'origen principal

França

Espanya

a Altres (indiqueu
quin)

A12. Indiqui si la seva empresa exportava a Andorra abans de prendre la decisió d'invertir-hi

Sí

No

A13. Indiqui la forma d'entrada del vostre primer establiment a Andorra:

Participació de capital

Nova filial de propietat total

Adquisició d'un proveïdor andorrà

Adquisició d'un competidor andorrà

Empresa conjunta (joit venture)

Altres

A14. Si us plau, indiqueu quina

A15. Indiqueu el volum d'inversió inicial realitzada en € a Andorra

A16. Indiqueu el volum de capital total invertit en € des de l'inici de la inversió a Andorra fins al moment actual

A17. Indiqueu la importància de les activitats que actualment es realitzen per l'empresa en aquesta filial a Andorra

Marqueu totes les activitats que es realitzin i assenyalu la casella corresponent, considerant la importància de l'activitat

	Sense cap importància	No massa important	Neutral	Bastant important	El més important
Màrqueting i vendes	☐	☐	☐	☐	☐
Fabricació	☐	☐	☐	☐	☐
Logística i emmagatzematge	☐	☐	☐	☐	☐
Recerca i desenvolupament	☐	☐	☐	☐	☐
Activitats de seu central	☐	☐	☐	☐	☐
Exportacions	☐	☐	☐	☐	☐
Importacions	☐	☐	☐	☐	☐

Secció B: Part 2a: Motivacions de l'empresa per invertir a Andorra Avantatges de l'empresa

B1. Avaluï de l'1 al 10 els avantatges competitius de la seva empresa que han influït en la seva decisió d'invertir a Andorra.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Capacitat directiva	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Capacitat competitiva	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Capacitat financera	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Capacitat tecnològica	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Marca	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nivells de competitivitat (eficiència productiva, competitivitat en preus i costos de producció)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Posició en el mercat (quota de mercat, qualitat dels productes i imatge)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Resposta competitiva (projecció internacional, diversificació del producte, nous productes, coneixement previ del mercat)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Altres	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

B2. Avaluï de l'1 al 10 en quin grau aquests aspectes han enfortit a la seva empresa per la seva inversió a Andorra

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Posicionament estratègic	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Condicions de producció (reducció de costos, tecnologia, diferenciació del producte, preus)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rendibilitat i beneficis	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Capacitat financera	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Accés als mercats de la Unió Europea	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Altres	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

B3. Avaluï de l'1 al 10 les següents motivacions de la seva empresa en la seva decisió d'inversió a Andorra

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Distància geogràfica propera	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Accés al mercat local	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Accés al mercat de la Unió Europea	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Accés al mercat internacional	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Relacions prèvies amb el Principat (comerç exterior amb Andorra)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Millora de la competitivitat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Costos competitiu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Qualitat institucional	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Qualitat de la mà d'obra	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Qualitat de la infraestructura	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Qualitat de les connexions digitals	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Qualitat de vida	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Qualitat i sostenibilitat mediambiental	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Flexibilitat de l'entorn (legal i administratiu)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Proximitats als actors del mercat (players)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Fiscalitat favorable	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Política d'atracció d'inversió estrangera	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Altres	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Secció C: Part 2b: Motivacions de l'empresa per invertir a Andorra Avantatges del país

C1. CONDICIONS ECONÒMIQUES

Avaluï de l'1 al 10 l'existència de condicions econòmiques en la decisió de la vostra empresa d'ubicar-se a AndorraMercat Intern

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Potencial de creixement del mercat andorrà	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ubicació estratègica del mercat andorrà	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dimensió del mercat andorrà	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Poder adquisitiu dels consumidors andorrans	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Poder adquisitiu de les empreses andorranes	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mercat domèstic d'origen saturat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Diversificació d'activitats en el mercat andorrà	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Estar a prop dels clients	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Estar a prop dels proveïdors	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Estar a prop dels mercats clau del sector	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Seguir la competència	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Altres	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
C2. La infraestructura de transport i comunicacions										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Xarxa de carreteres	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Accés a xarxes de carreteres	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Disponibilitat de transport amb camió	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Preu del transport per carretera	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Disponibilitat d'instal·lacions d'emmagatzematge	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Preu de les instal·lacions d'emmagatzematge	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Disponibilitat de recursos de tecnologia de la informació i comunicació	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Disponibilitat de poligons industrials	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Disponibilitat d'oficines	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Preu de l'espai d'oficina	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aeroport de la Seu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Altres	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
C3. Disponibilitat de factors de producció										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Costos laborals competius	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Alta productivitat laboral	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Població multilingüe	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Disponibilitat d'habilitats de gestió	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Personal tècnic qualificat i experimentat	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Fàcil accés a matèries primeres	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Facilitats financeres	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Facilitat d'accés a tecnologies i assessorament tecnològic	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Altres	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

C4. Estabilitat macroeconòmica

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Tipus de canvi estables	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Clima d'inversió obert	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Accés als recursos financers locals	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Creixement econòmic regional	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Estabilitat dels indicadors econòmics	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Acord comercial amb la Unió Europea	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Altres	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Secció D: Part 2b: Motivacions de l'empresa per invertir a Andorra Avantatges del país

D1. CONDICIONS POLÍTIQUES I INSTITUCIONALS

Avaluï de l'1 al 10 l'existència de condicions polítiques i institucionals en la decisió de la vostra empresa d'ubicar-se a Andorra
Condicions generals

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Qualitat institucional	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Estabilitat governamental	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Seguretat jurídica dels inversors	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Costos baixos per fer complir els contractes	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Burocràcia eficient i facilitat en els tràmits administratius	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Política duanera favorable	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Accés a infraestructures públiques	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Altres	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
D2. Condicions reguladores										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Procediments administratius per al desenvolupament de negocis	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Contractació de personal	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Moviment de persones	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Altres	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
D3. Règim fiscal										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Grau de càrrega tributària	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Estabilitat tributària	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Secció E: Part 2b: Motivacions de l'empresa per invertir a Andorra Avantatges del país										
E1. INSTRUMENTS PER A L'ATRACCIÓ D'INVERSIONS										
Avaluï de l'1 al 10 l'existència d'instruments per a l'atracció d'inversions en la decisió de la vostra empresa d'ubicar-se a Andorra										
Regulació general sobre inversions										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Lleis nacionals sobre protecció d'inversions	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Acords internacionals sobre promoció i protecció d'inversions	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Contractes d'inversió (estabilitat jurídica)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Acords internacionals sobre tributació	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
E2. Suports públics a les inversions										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Incentius fiscals	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Incentius financers	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Agències de promoció d'inversions	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Campanya mediàtica sobre el país	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Altres suports focalitzats	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Secció F: Part 3: Qüestions de preocupació sobre la inversió a Andorra										
F1. Si us plau, indiqui quines considera que són les qüestions de preocupació sobre la inversió estrangera a Andorra										
<div style="border: 1px solid black; height: 100px; width: 100%;"></div>										
Moltes gràcies per respondre el qüestionari.										

Annex 11: Relació d'estudis en els quals s'han identificat els diferents elements del qüestionari

⇒ Part 1. Informació general de l'empresa

La Taula 61 presenta els elements sobre la informació general de l'empresa i els estudis de referència.

Taula 61: Part 1. Informació general de les empreses enquestades

Informació general de l'empresa	Referència bibliogràfica
Càrrec de la persona enquestada a l'empresa andorrana	Sánchez, 2001
Any de l'inici de les operacions a Andorra (havent obtingut tots els permisos)	Bitzenis, 2003; Bitzenis et al., 2009; Hogenbirk, 2002; Vlachos et al., 2019
Nombre total de treballadors de l'empresa a Andorra	Hogenbirk, 2002; Sánchez, 2001; Vlachos et al., 2019
Nombre total de treballadors de l'empresa al món	Hogenbirk, 2002; Janda i Nuangjamnong, 2021; Kamel, 2017
Principal sector d'activitat en què es classifica la seva empresa	Kamel, 2017; Vlachos et al., 2019
Principal activitat en què es classifica la seva empresa	Kamel, 2017; Vlachos et al., 2019
Estructura percentual del capital social de la seva empresa	Janda i Nuangjamnong, 2021; Kamel, 2017; Sánchez, 2001
Indiqui si la seva empresa exportava a Andorra abans de prendre la decisió d'invertir-hi	Hogenbirk, 2002; Sánchez, 2001
Indiqui la forma d'entrada del vostre primer establiment a Andorra: [Participació de capital] [Nova filial de propietat total] [Adquisició d'un proveïdor andorrà] [Adquisició d'un competidor andorrà] [Empresa conjunta (joit venture)] [Altres]	Bitzenis, 2003; Bitzenis et al., 2009; Hogenbirk, 2002; Janda i Nuangjamnong, 2021; Vlachos et al., 2019
Indiqui el volum d'inversió inicial realitzada en € a Andorra	Bitzenis, 2003; Bitzenis et al., 2009; Vlachos et al., 2019
Indiqui el volum de capital total invertit en € des de l'inici de la inversió a Andorra fins al moment actual	Bitzenis et al., 2009; Janda i Nuangjamnong, 2021; Vlachos et al., 2019
Indiqui la importància de les activitats que actualment es realitzen per l'empresa en aquesta filial a Andorra [Màrqueting i vendes] [Fabricació] [Logística i emmagatzematge] [Recerca i desenvolupament] [Activitats de seu central] [Exportacions] [Importacions]	Hogenbirk, 2002; Sánchez, 2001

Font: elaboració pròpia

⇒ Part 2a. Avantatges de propietat

La següent taula (Taula 62) mostra els factors relacionats amb els avantatges de propietat, és a dir, els avantatges específics de l'empresa enfront de la competència per poder accedir a

un actiu o procés que els proporciona algun avantatge sobre les empreses existents al mercat exterior, siguin físics o intangibles, així com els estudis on també s'han analitzat aquests mateixos elements.

Taula 62: Part 2a. Avantatges de propietat l'empresa

Avantatge de propietat de l'empresa	Referència bibliogràfica
[Capacitat directiva]	Bitzenis, 2003; Galán i Gonzalez, 2001; Sánchez, 2001; Vlachos et al., 2019; Bitzenis et al., 2009
[Capacitat competitiva]	Galán i Gonzalez, 2001; Vlachos et al., 2019
[Capacitat financera]	Kamel, 2017; Sánchez, 2001;
[Capacitat tecnològica]	Dumludag, 2009; Galán i Gonzalez, 2001; Vlachos et al., 2019
[Marca]	Bitzenis, 2003; Galán i Gonzalez, 2001; Vlachos et al., 2019
[Nivells de competitivitat (eficiència productiva, competitivitat en preus i costos de producció)]	Bitzenis, 2003; Dumludag, 2009; Janda i Nuangjamnong, 2021; Sánchez, 2001; Vlachos et al., 2019
[Posició en el mercat (quota de mercat, qualitat dels productes i imatge)]	Bitzenis, 2003; Galán i Gonzalez, 2001; Sánchez, 2001; Vlachos et al., 2019
[Resposta competitiva (projecció internacional, diversificació del producte, nous productes, coneixement previ del mercat)]	Sánchez, 2001; Bitzenis, 2003; Vlachos et al., 2019 Dumludag, 2009; Galán i Gonzalez, 2001

Font: elaboració pròpia

⇒ Part 2a. Avantatges d'ubicació

La taula següent (Taula 63) mostra els factors relacionats amb els avantatges d'ubicació, és a dir, els avantatges de localització que es relacionen amb els beneficis derivats de l'explotació de la superioritat de l'empresa a l'estranger i els estudis on també s'han analitzat aquests ítems.

Taula 63: Part 2a. Avantatges d'ubicació de l'empresa

Avantatge d'ubicació de l'empresa	Referència bibliogràfica
[Posicionament estratègic]	Galán i Gonzalez, 2001; Janda i Nuangjamnong, 2021; Sánchez, 2001
[Condicions de producció (reducció de costos, tecnologia, diferenciació del producte, preus)]	Bitzenis, 2003; Dumludag, 2009; Galán i Gonzalez, 2001; Sánchez, 2001
[Rendibilitat i beneficis]	Bitzenis, 2003; Dumludag, 2009; Sulaiman et al., 2020
[Capacitat financera]	Kamel, 2017; Sánchez, 2001
[Accés als mercats de la Unió Europea]	Dumludag, 2009; Sulaiman et al., 2020; Vlachos et al., 2019

Font: elaboració pròpia

⇒ **Part 2a. Avantatges d'internalització**

La Taula 64 mostra els factors relacionats amb els avantatges d'internalització, és a dir, motivacions específiques de l'empresa perquè opti per produir el producte dins de la mateixa organització en una ubicació estrangera, i els estudis on també s'han analitzat aquestes variables.

Taula 64: Part 2a. Avantatges d'internalització l'empresa

Avantatge d'internalització de l'empresa	Referència bibliogràfica
[Distància geogràfica propera]	Biglaiser i Staats, 2010; Bitzenis, 2003; Sánchez, 2001
[Accés al mercat local]	Bitzenis, 2003; Sulaiman et al., 2020
[Accés al mercat de la Unió Europea]	Dumludag, 2009; Hogenbirk, 2002; Sulaiman et al., 2020; Vlachos et al., 2019
[Accés al mercat internacional]	Sulaiman et al., 2020; Vlachos et al., 2019
[Relacions prèvies amb el Principat (comerç exterior amb Andorra)]	Galán i Gonzalez, 2001; Vlachos et al., 2019
[Millora de la competitivitat]	Bitzenis, 2003
[Costos competitius]	Bitzenis, 2003; Dumludag, 2009; Galán i Gonzalez, 2001
[Qualitat institucional]	Janda i Nuangjamnong, 2021
[Qualitat de la mà d'obra]	Janda i Nuangjamnong, 2021; Mahbubai Jongwanich, 2019; Sánchez, 2001; Sulaiman et al., 2020
[Qualitat de la infraestructura]	Bitzenis, 2003; Dumludag, 2009; Galán i Gonzalez, 2001; Vlachos et al., 2019
[Qualitat de les connexions digitals]	Galán i Gonzalez, 2001; Vlachos et al., 2019
[Qualitat de vida]	Bitzenis, 2003
[Qualitat i sostenibilitat mediambiental]	Mahbubai Jongwanich, 2019;
[Flexibilitat de l'entorn (legal i administratiu)]	Bitzenis et al., 2009; Vlachos et al., 2019
[Proximitats als actors del mercat (players)]	Galán i Gonzalez, 2001; Sánchez, 2001;
[Fiscalitat favorable]	Biglaiser i Staats, 2010; Bitzenis et al., 2009; Janda i Nuangjamnong, 2021; Mahbubai Jongwanich, 2019; Vlachos et al., 2019
[Política d'atracció d'inversió estrangera]	Sulaiman et al., 2020

Font: elaboració pròpia

⇒ **Part 2b. Avantatges d'ubicació (condicions econòmiques, polítiques i institucionals i instruments per a l'atracció d'inversions)**

La taula següent (Taula 65) mostra els factors determinants de les decisions d'ubicació d'inversió basats en les **condicions econòmiques** del país i els estudis on també s'han analitzat aquestes variables.

Taula 65: Part 2b. Avantatges de la ubicació del país – condicions econòmiques

Condicció econòmica	Referència bibliogràfica
Mercat Intern [Potencial de creixement del mercat andorrà]	Biglaiser i Staats, 2010; Bitzenis, 2003; Duumludag, 2009; Galán i Gonzalez, 2001; Hogenbirk, 2002; Janda i Nuangjamnong, 2021; Mahubai Jongwanich, 2019; Sánchez, 2001; Vlachos et al., 2019
Mercat Intern [Ubicació estratègica del mercat andorrà]	Galán i Gonzalez, 2001; Janda i Nuangjamnong, 2021; Sánchez, 2001
Mercat Intern [Dimensió del mercat andorrà]	Bitzenis, 2003; Duumludag, 2009; Galán i Gonzalez, 2001; Hogenbirk, 2002; Janda i Nuangjamnong, 2021; Sánchez, 2001; Vlachos et al., 2019
Mercat Intern [Poder adquisitiu dels consumidors andorrans]	Biglaiser i Staats, 2010; Bitzenis et al., 2009; Hogenbirk, 2002; Vlachos et al., 2019
Mercat Intern [Poder adquisitiu de les empreses andorranes]	Biglaiser i Staats, 2010; Hogenbirk, 2002;
Mercat Intern [Mercat domèstic d'origen saturat]	Bitzenis, 2003; Hogenbirk, 2002; Sánchez, 2001; Vlachos et al., 2019
Mercat Intern [Diversificació d'activitats en el mercat andorrà]	Bitzenis, 2003; Hogenbirk, 2002;
Mercat Intern [Estar a prop dels clients]	Bitzenis, 2003; Hogenbirk, 2002; Sánchez, 2001; Vlachos et al., 2019
Mercat Intern [Estar a prop dels proveïdors]	Bitzenis, 2003; Hogenbirk, 2002; Sánchez, 2001; Vlachos et al., 2019
Mercat Intern [Estar a prop dels mercats clau del sector]	Bitzenis, 2003; Hogenbirk, 2002; Vlachos et al., 2019
Mercat Intern [Seguir la competència]	Bitzenis, 2003; Duumludag, 2009; Galán i Gonzalez, 2001; Hogenbirk, 2002; Vlachos et al., 2019
La infraestructura de transport i comunicacions [Xarxa de carreteres]	Duumludag, 2009; Galán i Gonzalez, 2001; Hogenbirk, 2002; Sánchez, 2001; Vlachos et al., 2019
La infraestructura de transport i comunicacions [Accés a xarxes de carreteres]	Duumludag, 2009; Sánchez, 2001; Vlachos et al., 2019
La infraestructura de transport i comunicacions [Disponibilitat de transport amb camió]	Duumludag, 2009; Galán i Gonzalez, 2001; Hogenbirk, 2002; Sánchez, 2001; Vlachos et al., 2019

La infraestructura de transport i comunicacions [Preu del transport per carretera]	Dumludag, 2009; Hogenbirk, 2002; Sánchez, 2001;
La infraestructura de transport i comunicacions [Disponibilitat d'instal·lacions d'emmagatzematge]	Dumludag, 2009; Galán i Gonzalez, 2001; Hogenbirk, 2002; Sánchez, 2001; Vlachos et al., 2019
La infraestructura de transport i comunicacions [Preu de les instal·lacions d'emmagatzematge]	Dumludag, 2009; Hogenbirk, 2002; Kamel, 2017; Sánchez, 2001
La infraestructura de transport i comunicacions [Disponibilitat de recursos de tecnologia de la informació i comunicació]	Dumludag, 2009; Galán i Gonzalez, 2001; Hogenbirk, 2002; Sánchez, 2001; Vlachos et al., 2019
La infraestructura de transport i comunicacions [Disponibilitat de polígons industrials]	Dumludag, 2009; Galán i Gonzalez, 2001; Hogenbirk, 2002; Sánchez, 2001; Vlachos et al., 2019
La infraestructura de transport i comunicacions [Disponibilitat d'oficines]	Dumludag, 2009; Galán i Gonzalez, 2001; Hogenbirk, 2002; Sánchez, 2001; Vlachos et al., 2019
La infraestructura de transport i comunicacions [Preu de l'espai d'oficina]	Dumludag, 2009; Hogenbirk, 2002; Kamel, 2017; Sánchez, 2001;
La infraestructura de transport i comunicacions [Aeroport de la Seu]	Dumludag, 2009; Hogenbirk, 2002; Sánchez, 2001;
Disponibilitat de factors de producció [Costos laborals competitiu]	Bitzenis, 2003; Dumludag, 2009; Galán i Gonzalez, 2001; Hogenbirk, 2002; Kamel, 2017; Vlachos et al., 2019 Sánchez, 2001; Sulaiman et al., 2020
Disponibilitat de factors de producció [Alta productivitat laboral]	Dumludag, 2009; Hogenbirk, 2002; Sánchez, 2001
Disponibilitat de factors de producció [Població multilingüe]	Hogenbirk, 2002; Sánchez, 2001
Disponibilitat de factors de producció [Disponibilitat d'habilitats de gestió]	Hogenbirk, 2002; Janda i Nuangjamnong, 2021; Sánchez, 2001
Disponibilitat de factors de producció [Personal tècnic qualificat i experimentat]	Hogenbirk, 2002; Janda i Nuangjamnong, 2021; Sánchez, 2001
Disponibilitat de factors de producció [Fàcil accés a matèries primeres]	Bitzenis, 2003; Bitzenis et al., 2009; Dumludag, 2009; Hogenbirk, 2002; Janda i Nuangjamnong, 2021; Sánchez, 2001; Vlachos et al., 2019
Disponibilitat de factors de producció [Facilitats financeres]	Bitzenis, 2003; Bitzenis et al., 2009; Hogenbirk, 2002; Mahbubai Jongwanich, 2019; Kamel, 2017; Sánchez, 2001
Disponibilitat de factors de producció [Facilitat d'accés a tecnologies i assessorament tecnològic]	Bitzenis, 2003; Dumludag, 2009; Sánchez, 2001; Vlachos et al., 2019
Estabilitat macroeconòmica [Tipus de canvi estables]	Bitzenis, 2003; Bitzenis et al., 2009; Dumludag, 2009; Galán i Gonzalez, 2001; Hogenbirk, 2002; Janda i Nuangjamnong, 2021; Mahbubai Jongwanich, 2019; Kamel, 2017; Sánchez, 2001; Vlachos et al., 2019
Estabilitat macroeconòmica [Clima d'inversió obert]	Bitzenis, 2003; Hogenbirk, 2002; Kamel, 2017; Sánchez, 2001; Vlachos et al., 2019
Estabilitat macroeconòmica [Accés als recursos financers locals]	Bitzenis, 2003; Bitzenis et al., 2009; Hogenbirk, 2002; Janda i Nuangjamnong, 2021; Kamel, 2017; Sánchez, 2001; Vlachos et al., 2019

Estabilitat macroeconòmica [Creixement econòmic regional]	Bitzenis, 2003; Hogenbirk, 2002; Kamel, 2017; Sánchez, 2001; Vlachos et al., 2019
Estabilitat macroeconòmica [Estabilitat dels indicadors econòmics]	Bitzenis, 2003; Hogenbirk, 2002; Janda i Nuangjamnong, 2021; Kamel, 2017; Sánchez, 2001; Sulaiman et al., 2020; Vlachos et al., 2019
Estabilitat macroeconòmica [Acord comercial amb la Unió Europea]	Dumludag, 2009; Hogenbirk, 2002; Kamel, 2017; Sánchez, 2001; Vlachos et al., 2019

Font: elaboració pròpia

La Taula 66 mostra els factors determinants de les decisions d'ubicació d'inversió basats en les **condicions polítiques i institucionals** del país i els estudis on també s'han analitzat aquests ítems.

Taula 66: Part 2b. Avantatges de la ubicació del país – condicions polítiques i institucionals

Condicció política i institucional	Referència bibliogràfica
Condicions generals [Qualitat institucional]	Janda i Nuangjamnong, 2021
Condicions generals [Estabilitat governamental]	Bitzenis, 2003; Bitzenis et al., 2009; Dumludag, 2009; Galán i Gonzalez, 2001; Sánchez, 2001; Sulaiman et al., 2020; Vlachos et al., 2019
Condicions generals [Seguretat jurídica dels inversors]	Mahbubai Jongwanich, 2019
Condicions generals [Costos baixos per fer complir els contractes]	Bitzenis, 2003; Mahbubai Jongwanich, 2019; Kamel, 2017
Condicions generals [Burocràcia eficient i facilitat en els tràmits administratius]	Biglaiser i Staats, 2010; Hogenbirk, 2002; Mahbubai Jongwanich, 2019; Kamel, 2017; Vlachos et al., 2019
Condicions generals [Política duanera favorable]	Kamel, 2017; Vlachos et al., 2019
Condicions generals [Accés a infraestructures públiques]	Kamel, 2017
Condicions reguladores [Procediments administratius per al desenvolupament de negocis]	Biglaiser i Staats, 2010; Hogenbirk, 2002; Mahbubai Jongwanich, 2019; Kamel, 2017; Vlachos et al., 2019
Condicions reguladores [Contractació de personal]	Mahbubai Jongwanich, 2019
Condicions reguladores [Moviment de persones]	Mahbubai Jongwanich, 2019
Règim fiscal [Grau de càrrega tributària]	Biglaiser i Staats, 2010; Bitzenis et al., 2009; Janda i Nuangjamnong, 2021; Mahbubai Jongwanich, 2019; Vlachos et al., 2019
Règim fiscal [Estabilitat tributària]	Dumludag, 2009; Galán i Gonzalez, 2001; Hogenbirk, 2002; Vlachos et al., 2019

Font: elaboració pròpia

La taula següent (Taula 67) mostra els factors determinants de les decisions d'ubicació d'inversió basats en els **instruments per a l'atracció d'inversions** i els estudis on també s'han analitzat aquests elements.

Taula 67: Part 2b. Avantatges de la ubicació del país – instruments per a l'atracció d'inversions

Instruments per a l'atracció d'inversions	Referència bibliogràfica
Regulació general sobre inversions [Lleis nacionals sobre protecció d'inversions]	Biglaiser i Staats, 2010; Dumludag, 2009; Mahbubai Jongwanich, 2019; Kamel, 2017; Sánchez, 2001;
Regulació general sobre inversions [Acords internacionals sobre promoció i protecció d'inversions]	Biglaiser i Staats, 2010; Sánchez, 2001; Bitzenis, 2003; Kamel, 2017; Bitzenis et al., 2009; Dumludag, 2009
Regulació general sobre inversions [Contractes d'inversió (estabilitat jurídica)]	Biglaiser i Staats, 2010; Dumludag, 2009; Hogenbirk, 2002; Bitzenis, 2003; Kamel, 2017; Vlachos et al., 2019;
Regulació general sobre inversions [Acords internacionals sobre tributació]	Biglaiser i Staats, 2010; Bitzenis, 2003; Bitzenis et al., 2009; Dumludag, 2009; Mahbubai Jongwanich, 2019; Vlachos et al., 2019
Suports públics a les inversions [Incentius fiscals]	Bitzenis, 2003; Dumludag, 2009; Janda i Nuangjamnong, 2021; Sánchez, 2001; Sulaiman et al., 2020; Vlachos et al., 2019
Suports públics a les inversions [Incentius financers]	Bitzenis, 2003; Janda i Nuangjamnong, 2021; Vlachos et al., 2019
Suports públics a les inversions [Agències de promoció d'inversions]	Biglaiser i Staats, 2010; Bitzenis, 2003; Dumludag, 2009; Kamel, 2017
Suports públics a les inversions [Campanya mediàtica sobre el país]	Dumludag, 2009; Kamel, 2017
Suports públics a les inversions [Altres suports focalitzats]	Biglaiser i Staats, 2010; Bitzenis, 2003; Dumludag, 2009; Janda i Nuangjamnong, 2021; Kamel, 2017; Sánchez, 2001

Font: elaboració pròpia

⇒ **Part 3. Qüestions de preocupació sobre la IED**

La Taula 68 mostra els estudis que han analitzat qüestions de preocupació d'inversors estrangers a diferents països.

Taula 68: Part 3. Qüestions de preocupació

Pregunta oberta	Referència bibliogràfica
Si us plau, indiqui quines considera que són les qüestions de preocupació sobre la inversió estrangera a Andorra	Kamel, 2017; Sanchez, 2001; Vlachos et al., 2019

Font: elaboració pròpia

Annex 12: Fases desenvolupades en l'ús de l'ATLAS.ti en l'anàlisi d'entrevistes en profunditat

L'objectiu fonamental d'aquesta anàlisi de dades és obtenir una comprensió completa i enriquidora de les perspectives dels representants qualificats del món empresarial i de l'administració pública d'Andorra sobre la IED obtingudes mitjançant les 8 entrevistes en profunditat realitzades. Per aconseguir-ho, s'ha seguit un procés sistemàtic i rigorós mitjançant l'ús de l'eina ATLAS.ti. A través de l'ús de la plataforma ATLAS.ti, s'han seguit diverses etapes clau que han permès explorar i desxifrar les complexitats de les opinions, perspectives i experiències dels participants en relació amb la IED al país. A continuació, es detallen les fases que s'han dut a terme per aquest anàlisi exhaustiu.

Etapa 1. Preparació de les Dades.

En primer lloc, s'han importat les transcripcions de les entrevistes realitzades amb professionals del sector públic i privat d'Andorra sobre la IED a la plataforma ATLAS.ti. Amb això, s'ha iniciat el procés de preparació de dades, permetent organitzar i gestionar eficaçment les dades per a un anàlisi més profund.

Etapa 2. Desenvolupament de Codificacions

Un cop les dades han estat importades, s'ha iniciat la fase de codificació inicial. En aquesta etapa, s'han llegit atentament les transcripcions i s'han assignat etiquetes o codis a les parts rellevants del text. Aquesta primera codificació oberta ha permès identificar patrons emergents i temes importants que es desprèn de les respostes dels participants.

Etapa 3. Creació de Categories Inicials

Amb la codificació inicial com a base, s'ha procedit a la creació de categories Inicials. Això ha implicat agrupar codis similars en categories més àmplies, facilitant així l'organització i l'estructuració de les dades. A mesura que es desenvolupaven categories més àmplies, s'ha continuat amb la codificació de nivell més alt, identificant i codificant les instàncies específiques relacionades amb aquestes categories.

Etapa 4. Connexions i relacions

Per comprendre millor les relacions entre els diferents codis i categories, s'han explorat aquestes connexions mitjançant les eines de visualització d'ATLAS.ti. Això ha ajudat a identificar com els diferents temes es relacionen i s'interconnecten, afegint una dimensió addicional a l'anàlisi.

Mitjançant la recerca de patrons i temes emergents, s'han utilitzat les funcionalitats d'ATLAS.ti per buscar patrons recurrents i relacions significatives entre categories i codis. Aquesta exploració ha contribuït a obtenir una comprensió més profunda de les dinàmiques subjacents i tendències en les dades.

Etapa 5. Comparació entre Entrevistes

A més a més, s'han realitzat anàlisis comparatives entre les entrevistes realitzades amb professionals del sector públic i privat. Aquesta comparació ha permès identificar similituds i diferències en les respostes i opinions dels participants sobre la IED, oferint una visió més completa de les perspectives.

Etapa 6. Identificació d'exemples i citacions

En aquest context, també s'ha dut a terme la Identificació d'exemples i citacions rellevants. S'han buscat i destacat exemples específics i citacions significatives de les entrevistes que il·lustren els temes i les opinions dels participants. Aquesta pràctica ha enriquit l'anàlisi i ha afegit suport empíric als temes identificats a través de la codificació.

Etapa 7. Generació d'interpretacions

A mesura que l'anàlisi ha avançat, s'han generat interpretacions i hipòtesis basades en els patrons i tendències identificades a les dades. Les funcionalitats d'ATLAS.ti s'han utilitzat per explorar citacions i fragments de text associats als codis i categories, il·lustrant i sustentant les troballes amb exemples concrets.

Etapa 8. Redacció dels Resultats

Finalment, s'ha procedit a la redacció dels resultats de l'anàlisi, utilitzant les anotacions, codificacions i les visualitzacions generades amb ATLAS.ti. Aquesta fase de redacció ha donat forma a les conclusions de l'estudi, amb una atenció especial als punts forts i tendències rellevants identificades a partir de l'anàlisi de les dades.

A continuació es presenta l'anàlisi global amb les dades codificades utilitzant l'eina ATLAS.ti que ha permès l'exploració de diverses temàtiques destacades a partir de les entrevistes realitzades. Aquest anàlisi proporciona una comprensió més profunda de les opinions i perspectives dels participants.

En primer lloc, s'identifiquen les temàtiques generals que sorgeixen de les respostes dels participants, permetent una comprensió més àmplia dels patrons i les tendències que es presenten en les seves opinions i perspectives.

En segon lloc, s'evidencien els aspectes destacats en relació a l'estratègia adoptada per Andorra, incloent les reformes polítiques i econòmiques que han estat mencionades pels entrevistats com a significatives, permetent una anàlisi específica d'aquells punts que han captat l'atenció dels participants en relació amb les accions i decisions adoptades pel país.

A més d'això, s'analitzen en detall els desafiaments específics relacionats amb IED a Andorra que han estat assenyalats pels entrevistats. A través d'aquest enfocament, es pretén obtenir idees valuoses sobre les percepcions i preocupacions dels professionals del sector públic i privat quant a l'estratègia i els desafiaments de la IED al context andorrà.